OHLÉDNUTÍ II

VYSTĚHOVÁNÍ ZE STŘEDU ČECH MEZI VLTAVOU, SÁZAVOU, BENEŠOVEM A SEDLČANY

Sborník dokumentů
a ukázek prací
studentů

1942—2022

Staletí mezi Vltavou a Sázavou — Mezi řekami, z. s.

OHLÉDNUTÍ II

STŘEDOČESKÝ KRAJ

RADNÍ PRO OBLAST KULTURY, PAMÁTKOVÉ PÉČE A CESTOVNÍHO RUCHU
MGR. VÁCLAV ŠVENDA

UDĚLUJE

ZÁŠTITU

projektu vzpomínkových akcí

„OHLÉDNUTÍ III – 80. VÝROČÍ VYSTĚHOVÁNÍ REGIONU MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY“,

který se bude konat od 1. listopadu 2021 ve Středočeském kraji.

MGR. VÁCLAV ŠVENDA
RADNÍ PRO OBLAST KULTURY, PAMÁTKOVÉ PÉČE
A CESTOVNÍHO RUCHU

Ohlédnutí III — březen 2022 — Třetí vzpomínka obyvatel vystěhovaného regionu v Senátu Parlamentu ČR. Minulá setkání se konala v roce 2012 a 2017, vždy po pěti letech.

Tato publikace navazuje na
Ohlédnutí — Almanach 1942—2012

Mezi řekami, z. s. ve spolupráci s vystěhovanými obcemi, městysy a městy
za podpory Středočeského kraje.

MEZI ŘEKAMI

Středočeský kraj

REGIONÁLNÍ MUZEUM
V JÍLOVÉM U PRAHY

BENEŠOV

HRADIŠTKO

KRŇANY, TELETÍN, TŘEBSÍN

KAMENNÝ PŘÍVOZ

LEŠANY

NETVOŘICE

VÁCLAVICE

POSÁZAVÍ

VYSTĚHOVÁNÍ ZE STŘEDU ČECH MEZI VLTAVOU, SÁZAVOU, BENEŠOVEM A SEDLČANY 1942—1945

Sborník dokumentů
a ukázek prací
studentů

Na začátku druhé světové války v Německu soupeřily jednotky SS a Wehrmachtu o výcvikové prostory. SS v té době prakticky neměly žádné vojenské cvičiště. Území mezi Vltavou a Sázavou po Benešov a Sedlčany bylo jako vojenský újezd paradoxně vybráno již v období masarykovské republiky Československou armádou, nicméně nebylo využíváno… Rozšířena měla být cvičiště na Vyškovsku, Milovicku a v Brdech, čímž by byl český živel rozdělen, nemohl by komunikovat a tím by po válce došlo k jeho vytlačení.

Obálka

Foto 1: Nejblíže Heinrich Luitpold Himmler, říšský vůdce SS, šéf gestapa, velitel Allgemeine-SS, v pozadí uprostřed Reinhard Tristan Eugen Heydrich, blízký spolupracovník Heinricha Himmlera, SS-Obergruppenführer a generál policie, šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) a Bezpečnostní služby (SD), prezident Interpolu v letech 1940—1942, v letech 1941—1942 zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava.

Foto 2: Vystěhovaná obec Třebsín na konci 2. světové války

Zadní strana obálky

Památník obětem dubnového masakru při kopání protitankového příkopu v Třebsíně spojeném se zavražděním vězňů koncentračního tábora Hradištko. Autoři Tomáš a Martina Tichých a kolektiv.

© Václav Šmerák a kolektiv
© autoři jednotlivých statí, ukázek studentských prací a archivů uvedených v textech

Současné fotografie:
© Václav Šmeráka dle uvedení u fotografií

Historické fotografie:
© autor uvedený u snímku, archiv Mezi řekami, z. s., u ostatních snímků autor neznámý

OHLÉDNUTÍ II

VYSTĚHOVÁNÍ ZE STŘEDU ČECH MEZI
VLTAVOU, SÁZAVOU, BENEŠOVEM A SEDLČANY
1942—1945

Věnováno 80. výročí vystěhování regionu mezi Vltavou a Sázavou po Benešov a Sedlčany za 2. světové války

Vystěhované obce, osady, města, městyse Benešovska, Neveklovska, Voticka, Sedlčanska 1942—1945:

Blaženice, Dalešice, Hostěradice, Rakousy, Hradištko, Pikovice, Brunšov, Jablonná, Nebřich, Kamenný Přívoz, Krňany, Podělusy, Rabyně, Loutí, Nedvězí, Teletín, Třebsín, Závist, Tuchyně, Lhota, Maskovice, Vysoký Újezd, Větrov, Břežany, Vensov, Lešany, Nová Ves, Bělice, Netluky, Bukovany, Chářovice, Dunávičky, Chleby, Dunávice, Chrášťany, Benice, Černíkovice, Lipka, Ouštice, Soběšovice, Konopiště, Chlístov, Zbožnice, Žabovřesky, Krusičany, Hamry, Nespeky, Netvořice, Pecerady, Poříčí nad Sázavou, Stranný, Mlékovice, Radslavice, Tuchyně, Všetice, Týnec nad Sázavou, Úročnice, Václavice, Vatěkov, Benešov, Blažim, Bystřice, Jírovice, Hůrka, Chvojen, Jarkovice, Semovice, Pomněnice, Krchleby, Křečovice, Skrýšov, Zhorný, Nahoruby, Poličany, Nesvačily, Petrovice, Neštětice, Doloplazy, Chvojínek, Neveklov, Dubovka, Přibyšice, Kožlí, Stranný, Borovka, Břevnice, Heroutice, Hůrka Kapinos, Spolí, Tloskov, Zádolí, Zárybnice, Tisem, Tvoršovice, Mlýny, Vlkonice, Strážovice, Zahrádka, Bezejovice, Dlouhá Lhota, Libeč, Zaječí, Zálesí, Zderadice, Mstětice, Řehovice, Tikovice, Vráce, Záhoří, Živohošť, Ústí, Božkovice, Radošovice, Tožice, Drachkov, Zahořany, Křešice, Podolí, Slavkov, Maršovice, Podmaršovice, Zálesí, Minartice, Sledovice, Olbramovice, Rudoltice, Hůrka, Libohošť, Manělovice, Šebáňovice, Sedlečko, Strnadice, Vrchotovy Janovice, Braštice, Janovice, Mrvice, Sedlčany, Červený Hrádek, Dublovice, Hrachov, Kňovice, Kňovičky, Úsuší, Křepenice, Líchovy, Bučily, Zvírotice, Nalžovice, Chlum, Nová Ves, Nalžovické Podhájí, Hluboká, Oboz, Osečany, Velběhy, Prosenická Lhota, Břišejov, Luhy, Prosenice, Příčovy, Radíč, Dubliny, Hrazany, Žďár, Sestrouň, Hradišťko, Zberaz, Suchdol, Štětkovice, Přibyšice, Chrastava.

Kresba: Miroslav Houra (3. 8. 1933, Krhanice nad Sázavou, † 19. 1. 2006) malíř, grafik a ilustrátor*

Setkání občanů a studentů v Senátu Parlamentu ČR 17. 3. 2017 v době 75. výročí vystěhování

FOTO: VOJTĚCH PAVELČÍK

text

Úvodem

Po 15 letech, kdy byla založena novodobá tradice vzpomínkových akcí na dobu vystěhování regionu mezi Vltavou a Sázavou, si připomínáme 80. výročí násilného vystěhování ryze slovanského území pro potřeby jednotek SS a následnou germanizaci. Za tu dobu vznikly desítky materiálů od dizertačních, bakalářských po slohové práce školáků, výkresy, dokumentární filmy, nespočet novinových článků a televizních zastavení. Jmenujme hlavně ČT — Historii.cs a Vl. Kučeru, který nezištně pomohl otevřít cestu k historickým pramenům. Obdobně Akademie věd, Vojenský historický ústav. Historik Tomáš Zouzal poprvé zpracoval regionální historii v celostátním, a nakonec evropském kontextu — Zabráno pro SS. K lepšímu poznání historie pomohl Almanach Ohlédnutí nebo Cvičiště Benešov. Vstup zakázán! Petra Kose s přispěním Jaroslava Pelíška. Přispělo Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, muzeum Podblanicka s Mgr. Radovanem Cáderem nebo Státní okresní archiv v Benešově, Hornické muzeum v Příbrami, PaedDr. Josef Velfl nebo country festival Třebsínské zvonění s edukativními programy. Informace šířily příležitostné noviny Mezi řekami a Krňan s historií regionu. Každých 5 let se koná setkání obyvatel v Senátu Parlamentu ČR. A byla by to řada dalších jmen a počinů.

Vzbuzený zájem o historii dává jednu jistotu do budoucna. Nemuseli bychom znovu opakovat některé staré chyby…

Předkládaná publikace je souborem ukázek z dizertačních a dalších studentských prací na téma 2. světová válka s orientací na vystěhovaný prostor ve středu Čech — Neveklovska, Benešovska, Sedlčanska v letech 1942—45. Na www.mezirekami.cz naleznete řadu odkazů nebo dokumentárních filmů, publikací, studentských prací k této problematice nebo i o starší historii regionu.

Všem, kteří pomohli oprášit vzpomínky pamětníků a vzbudit zájem o historii u mladší generace, děkujeme.

Václav Šmerák, editor publikace,
předseda Společenství pro historii
Mezi řekami, z.s.
www.mezirekami.cz

Obsah

Úvod **13**

Obsah **14**

1. **Příběh Josefa Zvěřiny a jeho blízkých na pozadí historických událostí konce 2. světové války ve středním Povltaví a záhy poté** **21**
   PaedDr. Josef Velfl, historik, ředitel Hornického muzea Příbram

2. **Srovnání s vystěhovanými oblastmi na Milovicku, v Brdech, Benešovsku a Vyškovsku za 2. světové války** **33**
   Vysídlení vesnic na Vyškovsku 1939—1945. Rozšiřování vyškovského vojenského prostoru pro potřeby německých okupačních vojsk.
   Marek Leznar, závěrečná část magisterské diplomové práce
   Vedoucí práce: doc. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

3. **Konec třicátých a čtyřicátá léta 20. století na Benešovsku ve svědectví dobových kronik a pamětníků poté** **39**
   Jakub Houzar, ukázky z bakalářská práce.
   Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec Ph.D.

4. **Poválečná obnova Maršovicka** **45**
   Iva Mrázková — ČJL-HIS, Historický proseminář, LS 2006, ukázka práce
   Vedoucí proseminářе: Prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc.

5. **Nacifikace města Prahy, Správní systém hlavního města Prahy** **51**
   Olga Kuthanová, ukázky, diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu

6. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava **57**
Institucionální změna — produkce — exploatace.
Historické vědy · Hospodářské a sociální dějiny, ukázky disertační práce
Barbora Štolleová, vedoucí práce Prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc.
Praha 2011

7. Střípky z mozaiky protektorátní společnosti **65**
Katedra pomocných věd historických a archivního studia,
diplomová práce, Jakub Doležal, vedoucí: Doc. PhDr. Jiří Šouša, CSc.
Diplomová práce byla vydána v knižní úpravě ve spolupráci
se Státním okresním archivem Příbram — Státní oblastní archiv
v Praze se zpřesňujícím podtitulem: Německá okupace a její konec
v politickém okrese Sedlčany (1939—1945)

8. Cvičiště Böhmen — Největší výcvikový prostor v Čechách **109**
1., 2., 3., 4. část, historik Tomáš Zouzal, publikováno
v časopise Historia BELLICA v letech 2018—2019

9. Vraždy posledních dnů války: Hradištko — Závist — Třebsín **133**
Václav Šmerák, Tomáš Tichý, Martina Tichá, Lucie Hašková

Závěr **144**

Vybrané práce dokumentující dobu 2. světové války v Čechách a na Moravě

Kompletní obsah prácí naleznete na www.mezi rekami.cz/dizertační práce

1. **Jana Štěpánková**
   Kolektivní paměť násilně vystěhovaných obyvatel: Životní příběhy o druhé světové válce z Neveklovska

2. **Lukáš Pištěk**
   Zpětné osídlení Sedlčanska po druhé světové válce

3. **Barbora Štolleová**
   Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava

4. **Aneta Peterková**
   Vznik a první roky Svazu protifašistických bojovníků Mezi centrem a Benešovskem

6. **Věra Pospíšilová**
   Zámek Vrchotovy Janovice

7. **Ondřej Havlík**
   Vojenský újezd Milovice a Mladá a invaze vojsk Varšavské smlouvy

8. **Mgr. Tomáš Jakl**
   Vytěsněná apokalypsa — česká reflexe ústupu německé skupiny armád Střed

9. **Anežka Hošková**
   Sonderlager Bystřice u Benešova

10. **Jan B. Uhlíř**
    Sokol za protektorátu

11. **Mgr. Zuzana Krýlová, LL.M.**
    Protektorát Čechy a Morava: právo — nástroj nacistické expanze

12. **Hana Pořízková**
    Poválečná obnova obcí Drahanska

13. Jakub Vondrášek
Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava po Heydrichově správní reformě, 1942—1945

14. Jana Štěpánková (roz. Komendová)
Vzpomínková vyprávění z Neveklovska
Zmapování vzpomínkových vyprávění násilně vystěhovaných obyvatel Neveklovska za druhé světové války

15. Šárka Kužílková
Osudy česko-židovských míšenců a smíšených manželství v protektorátu Čechy a Morava

16. Marek Leznar
Vysídlení vesnic na Vyškovsku 1939—1945. Rozšiřování vyškovského vojenského prostoru pro potřeby německých okupačních vojsk

17. Lenka Kletečková
Mlýny a mlynáři vysídleného území Neveklovska a Sedlčanska poloviny 20. století

18. Mgr. Ondřej VLK
Konfiskace uměleckých předmětů na území protektorátu Čechy a Morava 1939—1945

19. Jakub Doležal
Střípky z mozaiky protektorátní společnosti

20. Jakub Houzar
Konec třicátých a čtyřicátá léta 20. století na Benešovsku ve svědectví dobových kronik a pamětníků

21. Miloš Hořejš
Nacistická germanizační a osídlovací politika v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1942—1945

Zbytky techniky po ústupu jednotek SS ve slapském kopci nad Štěchovicemi

PŘÍBĚH JOSEFA ZVĚŘINY A JEHO BLÍZKÝCH NA POZADÍ HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ KONCE 2. SVĚTOVÉ VÁLKY VE STŘEDNÍM POVLTAVÍ A ZÁHY POTÉ

Na počátku roku 1942 dal Reinhard Heydrich souhlas k vytvoření cvičiště Waffen-SS jižně od Prahy. Mělo přesáhnout rozlohu 400 km^2 a stát se největším výcvikovým prostorem v protektorátu. Splnit ambiciózní plán znamenalo vyklidit téměř 200 vesnic a vystěhovat 30 000 lidí.

JOSEF VELFL
FOTO: SBÍRKA HORNICKÉHO MUZEA PŘÍBRAM, PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE

Josef Zvěřina po povýšení do hodnosti kapitána pěchoty dne 1. 4. 1938

Jednou z takřka zapomenutých osobností, jejíž životní osudy se zapsaly rovněž do dějin Sedlčanska, ale nejen tohoto regionu, byl účastník protinacistického odboje v době 2. světové války Josef Zvěřina (1. 9. 1906 — 2. 9. 1977), jenž se následně stal i se svojí rodinou obětí komunistického režimu.

V meziválečném Československu sloužil jako důstojník čs. armády u pěšího pluku 48 v Benešově. Těžce nesl důsledky Mnichova a německé okupace 15. 3. 1939. V letech 2. světové války 1939–1945 se zapojil do ilegálního protinacistického hnutí odporu v odbojové organizaci Obrana národa.[1]

Tehdy došlo k důležité změně také v civilním životě Josefa Zvěřiny. Ještě během vojenské služby koncem 30. let 20. století se seznámil s Blankou Dostálovou (narozena 18. 6. 1921), pocházející z Dobrušky, dcerou obchodníka Václava Dostála a jeho manželky Bohumíry Dostálové. Dne 15. srpna 1940 se konala svatba manželů Zvěřinových ve farním kostele svatého Štěpána v Praze. Dne 10. května 1941 se manželům narodila dcera Blanka a o tři roky později, 19. března 1944, dcera Jana. Josef Zvěřina po hitlerovské okupaci a likvidaci čs. armády odešel do civilu a pracoval jako generální zástupce Spolku pro chemickou a hutní výrobu v Praze. V roce 1942 koupil společně s Josefem Vaníkem Kreibichovu parní pilu v Kamýku nad Vltavou na Příbramsku. Jejich dřevařská firma měla název *Josef Zvěřina*

[1] Hornické muzeum Příbram (dále HM PB), fond Sbírka dokumentace (dále Sb. dok.), Americká armáda v Kamýku n. Vl. v r. 1945, kpt. Josef Zvěřina, kopie Listu domovského; Rodinný archiv Blanky Zvěřinové, písemnosti a osobní vzpomínky; Vojenský ústřední archiv — Vojenský historický archiv (dále VÚA — VHA), fond Kvalifikační listiny vojenských osob, Zvěřina Josef (1. 9. 1906), Kvalifikační listina, Část I.

a spol.[2] Od tohoto okamžiku se jeho životní osudy úzce snoubily také s regionem středního Povltaví.

Manželé Blanka a Josef Zvěřinovi s dcerou Blankou v kočárku roku 1941

Jedním z nejtěžších období nacistické okupace a 2. světové války bylo její závěrečné dějství. Městečko Kamýk nad Vltavou se tehdy v květnu 1945 stalo němým svědkem pravděpodobně nejvýznamnější a svým způsobem i nejrozsáhlejší vojenské akce spojenecké americké armády ve středních Čechách, uskutečněné v oblasti vzdálené více než 30 km vzdušnou čarou od demarkační linie (STOP-LINE), tj. předem rámcově sjednané hranice dotyku sovětských a amerických vojsk osvobozujících naše území od hitlerovských okupantů. K realizaci této akce přispěl významnou měrou právě Josef Zvěřina. Vraťme se tedy k jednotlivým historickým událostem té doby. Ve dnech 6.—7. května 1945 dosáhli Američané v jihozápadních Čechách vzpomínané STOP-LINE, dále však nesměli podle dohody se Sověty postupovat. Rudá armáda sem dorazila 10.—12. května 1945. Mezitím hitlerovci na mnoha místech terorizovali místní obyvatelstvo.[3]

Navzdory této vojenskopolitické situaci Američané tehdy překročili demarkační čáru a převzali do zajetí hluboko uvnitř území středních Čech v Kamýku nad Vltavou početné nepřátelské vojenské uskupení. Zabránili tak hrozícím krvavým represím ze strany okupantů vůči domácím civilistům ještě před příjezdem sovětské armády. Jednalo se o zhruba dvacetitisícové těleso vojáků SS, Wehrmachtu a dalších osob z výcvikového prostoru SS na Sedlčansku, Neveklovsku a Benešovsku, vedené velitelem *SS-Truppenübungsplatz Böhmen* SS-Brigadeführerem Alfredem Karraschem.[4]

Na tomto místě by se patrně hodilo alespoň ve stručnosti nastínit vojenskou situaci vzpomínaného výcvikového prostoru vytvořeného hitlerovci v letech 1942—1944 s oficiálním názvem nejprve *SS-Truppenübungsplatz Beneschau*, později *SS-Truppenübungsplatz Böhmen*. Z onoho území o rozloze 43 350 ha rozkládajícího se mezi řekou Sázavou a pravobřežím Vltavy se muselo vystěhovat okolo 18 000 českých obyvatel, aby toto teritorium mohlo následně sloužit zejména k výcviku jednotek SS, konkrétně pancéřových granátníků, a k přípravě velitelských a posilových částí elitních divizí Waffen-SS (dělostřelecké a protitankové oddíly, ženijní prapory, průzkumné roty atd.) a k dalším účelům. Na jaře 1945 byly na cvičišti umístěny i některé složky náhradních hitlerovských vojenských jednotek. V zámku v Nalžovicích sídlil vojenský nejvyšší soud, prokuratura SS a policie. Mimo jednotek Waffen-SS bylo cvičiště k dispozici také pro Wehrmacht. Existovaly tu hospodářské dvory (SS-Höfe), ale i vězeňské tábory různých typů — pracovně výchovné, nápravné, koncentrační, včetně pobočky koncentračního tábora Flossenbürg, a jiné. Působila zde též německá tajná státní policie, kriminální policie, Sicherheitsdienst a další bezpečnostní složky nacistické Třetí říše.[5] Zpravodajské zdroje českého protinacistického odboje uváděly zhruba 20 000 příslušníků hitlerovské branné

[2] HM PB, fond Sb. dok., Americká armáda v Kamýku n. Vl. v r. 1945, kpt. Josef Zvěřina, kopie Oddacího listu Josefa Zvěřiny a Blanky Dostálové; VÚA — VHA, fond Kvalifikační listiny vojenských osob, Zvěřina Josef, Kvalifikační listina, Část II.

[3] ČVANČARA, J. — HAZDRA, Z. — VAJSKEBR, J. Naší ctí je věrnost. *Paměť a dějiny,* Praha 2010, r. IV, č. 2, s. 10; EMMERT, F. US ARMY v Československu 1945. Praha 2020, s. 78—90; FOUD, D. — FOUD, K. — ROLLINGER, I. *Po stopách osvobození. Svoboda nebyla zadarmo.* Plzeň 2020, s. 265—274; HRBEK, J. — SMETANA, V. — KOKOŠKA, S. — PILÁT, V. — HOFMAN, P. *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944—1945.* Svazek II, Praha 2009, s. 244—258; HUŇÁČEK, Z. Útok nacistických bojových skupin na Prahu v květnu 1945. *Historie a vojenství (dále HaV),* Praha 1990, r. XXXIX, č. 6, s. 31; JAKL, T. *Květen 1945 v českých zemích.* Praha 2004, s. 46, 50—56, 61; MAREK, J. Poslední výstřely toulavých džípů. *HaV,* Praha 2015, r. LXIV, č. 3, s. 36.

[4] KOS, P. *Cvičiště Benešov — vstup zakázán!!* Postupice 2011, s. 34—35; VELFL, J. Americká armáda a její legendární velitel Abrams v květnu 1945 na Příbramsku. *Středočeský vlastivědný sborník,* Roztoky 2005, 23, s. 91–92.

[5] Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), fond S — 455 — 11, Hlášení četnické stanice Vrchotovy Janovice 1. 5. 1945; Národní archiv Praha (dále NA), fond 850 Ministerstvo vnitra — nová registratura, 1936—1948, karton 5223, signatura (dále sign.) G 2825, Zpráva Přesídlovací kanceláře; NA, fond ÚV SPB, inventární číslo (dále inv. č.) 3010; DRDÁČKOVÁ, E. — JANEČEK, P. Vznik cvičiště zbraní SS na Benešovsku — Neveklovsku. *Historie a plastikové modelářství,* Praha 2005, r. XV, č. 2, s. 21—24; HUŇÁČEK, Z. Útok nacistických bojových skupin na Prahu v květnu 1945. *HaV,* Praha 1990, r. XXXIX, č. 6, s. 27—28. KOS, P. *Cvičiště Benešov — vstup zakázán!!,* s. 6—30, 43—72, 96—97, 147—151, 155—176; VAJSKEBR, J. Nápravné útvary SS v Protektorátu Čechy a Morava. *HaV,* Praha 2009, r. LVIII, č. 1, s. 62—70; ZOUZAL, T. *Zabráno pro SS.* Praha 2016, s. 122–128, 252–254, 262–264; ŽÁČEK, P. *Vlasovci v boji za Prahu.* Praha 2017, s. 64.

moci a dalších nepřátelských osob, v hlášení zpravodajského důstojníka 4. americké tankové divize je zmínka o přibližně 10 000 esesácích, kteří se v souvislosti s blížící se kapitulací nacistického Německa *„…nechtějí vzdát domácím partyzánům ani Rudé armádě, pouze Američanům, a jsou odhodlaní probít se na západ za každou cenu…“*[6]

Velmi důležitou roli při převzetí nepřátel do spojeneckého zajetí tehdy sehráli představitelé ilegálního Národního revolučního výboru (NRV) v Benešově a domácího vojenského hnutí odporu, příslušníci předválečné československé armády z někdejší benešovské posádky škpt. Karel Volovecký a škpt. Jaromír Otruba. Ti se 8. května 1945 sešli na velitelství cvičiště SS v konopišťském zámku s SS-Brigadeführerem (genmjr.) Alfredem Karraschem a jeho blízkým spolupracovníkem SS-Sturmbannführerem (mjr.) Otto Wilhelmem Hauprichem. Schůzky se účastnil též okresní hejtman dr. Walter Laumann, zdravotní vrchní komisař Alois Dietrich a zapisovatel. Výsledkem složitých jednání bylo prohlášení představitelů SS, že se jejich útvary a jednotky v žádném případě nevzdají Čechům ani Rusům (myšleno blížící se sovětské armádě). Pokud tak učiní, pouze ve vztahu k Američanům. Ve společném protokolu bylo mimo jiné uvedeno: *„Všechny jednotky zbraní SS nacházející se v prostoru politického okresu Benešov a Votice budou dne 8. května 1945 do 20.00 hodin odsunuty směrem Sedlčany – Příbram. K nim náleží příslušníci zbraní SS, civilní zaměstnanci zbraní SS a civilní němečtí uprchlíci, kteří budou též odtransportováni, pokud budou pro tyto účely k dispozici dopravní prostředky. Vojenské zajištění přesunu náleží veliteli cvičiště SS. K hladkému průběhu přispějí členové NRV tím, že se jejich zástupci připojí k odcházejícím jednotkám, a sice čtyři důstojníci bývalé čs. armády (Volovecký, Otruba, Bílý a Brož), kteří doprovodí transport až do prostoru, kde dojde k jeho převzetí americkou armádou. Podrobnosti o sestavení transportu, jakož i povinnosti velitele uskupení a úkoly doprovázejících čs. důstojníků se stanoví ústně.“* Vybraní českoslovenští důstojníci je pak doprovázeli až do Kamýku nad Vltavou.[7]

Tady vstoupil na scénu dramatického děje konce války Josef Zvěřina, jenž se s nasazením života zásadním způsobem zasloužil o zprostředkování jednání mezi Američany a velitelem výcvikového prostoru SS ohledně německé kapitulace. Městečko Kamýk n. Vl. ležící na březích Vltavy 19 km jihovýchodně od Příbrami a 13 km západně od Sedlčan se nestalo aktérem oněch událostí náhodně. Zdejší most přes řeku představoval strategicky důležitou spojnici komunikace ubírající se z výcvikového prostoru SS na Sedlčansku, Neveklovsku a Benešovsku nejkratším směrem na západ k americké zóně. Mimořádně významná poloha mostu poutala pozornost Američanů, domácího odboje i okupantů. Zájem o tuto stavbu se z pochopitelných důvodů stupňoval s blížícím se koncem války a předpokládanými operačními přesuny vojsk. Z kamýcké kroniky se dovídáme, že *„…již 20. 4. 1945 dorazil do městečka osmnáctičlenný specializovaný ženijní oddíl SS z útvaru dislokovaného ve výcvikovém prostoru v Hradišťku, s úkolem most zaminovat. Následné střežení objektu prováděli vojáci Wehrmachtu v počtu čtrnácti mužů“*. V prvních květnových dnech roku 1945 se rovněž v Kamýku nad Vltavou utvořil ilegální NRV a oddíl revoluční gardy (RG) pod vedením Josefa Zvěřiny, sdružující řadu místních občanů i obyvatel z okolí. Josef Zvěřina získal spojení s partyzánskou skupinou *Smrt fašismu* operující na Příbramsku a Dobříšsku. Základ této partyzánské organizace tvořil devítičlenný desant ze Sovětského svazu shozený na Podbrdsku dne 2. 4. 1945 pod velením kpt. Rudé armády Jevgenije Antonoviče Olesinského.[8] Kamýcký NRV spolupracoval také s představiteli odboje na Sedlčansku a Benešovsku. Zvýšená aktivita hnutí odporu neunikla pozornosti velitelství SS. Již 5. 5. 1945 navečer byl vystřídán oddíl Wehrmachtu střežící doposud most v Kamýku nad Vltavou 160 esesáky vyzbrojenými obrněnými transportéry a děly. Následujícího dne došlo v Kamýku k vyhlášení výjimečného stavu a zákazu vycházení od 21 do 5 hodin. Civilní obyvatelstvo mělo okamžitě odevzdat všechny zbraně a také radiopřijímače. Kapitána Zvěřinu esesáci zadrželi a pohrozili, že ho popraví, pokud padne ze strany revoluční gardy jediný výstřel!

Průběh následujících dnů a hodin měl strhující spád. Na většině protektorátního území vzplanulo Květnové povstání českého lidu. Zásadní změny se udály také na frontách, zejména při postupu Spojenců. Pod vlivem nejnovějších událostí a na základě instrukcí svých nadřízených začal jednat i velitel SS-Truppenübungsplatz Böhmen genmjr. Karrasch. Nechal propustit kpt. Zvěřinu a rozhodl se využít iniciativy představitelů domácího odboje k zprostředkování kontaktu s velením 4. americké tankové divize, která se nacházela na demarkační čáře při jihozápadní hranici příbramského regionu. Cílem těchto snah mělo být jednání s Američany o podmínkách kapitulace. Podle vzpomínek Milana Březy z Kamýku nad Vltavou, řidiče kpt. pěch. Josefa Zvěřiny, odjel Březa se Zvěřinou do Příbrami za kpt. J. A. Olesinským a pak se vydali do Lnář a Horažďovic na americké velitelství. Tam požádali Američany o převzetí nepřítele do zajetí. Obdobnou vzpomínku uvedl i řidič kpt. J. A. Olesinského Petr Hošek z Příbrami: *Dojeli jsme pro americké vojáky, s nimi se pak dohodlo převzetí německých kolon…*[9] Klíčovou úlohu parlamentářů zvládli kpt. pěch. Josef Zvěřina a předseda správní komise města Kamýku nad Vltavou Cyril Meduňa. Dosáhli toho, že navečer 8. 5. 1945 přijel do Kamýku kapitán americké armády z bojového velitelství B 4. tankové

6/ JAKL, T. *Květen 1945 v českých zemích,* s. 93, 107; LINDA, P. *Patton byl váš nejlepší.* Praha 1991, s. 120, 133—147; MAREK, J. Ukradený jeep. In *Slovo k historii.* Praha 1995, s. 5, 29—43, 51—52.

7/ KOS, P. *Cvičiště Benešov — vstup zakázán!!,* s. 152—154; VELFL, J. Příbramsko a konec 2. světové války. In *Slivice 1945.* Příbram 1995, s. 10; VELFL, J. Josef Zvěřina, životní osudy českého vlastence a jeho rodiny v boji s totalitou. *Středočeský vlastivědný sborník,* Roztoky 2021, 39, s. 147—153.

8/ HM PB, fond Sb. dok., Odboj na Příbramsku 1939–1945, Smrt fašismu; VÚA — VHA, fond Partyzánské a odbojové hnutí, Smrt fašismu, sign. 17—278, 96, 105.

9/ HM PB, fond Sb. dok., Kronika Kamýku nad Vltavou, kopie zápisů z května 1945; VELFL, J. Příbramsko a konec 2. světové války, s. 23; WASKA, K. *Americká armáda v Čechách.* Praha 1991, s. 6—8.

divize, aby připravil všechny náležitosti pro uzavření kapitulačního aktu. Druhý den ráno dorazila z Horažďovic, přes Lnáře, Milín a Smolotely kolona vozidel tvořená civilními automobily s našimi parlamentáři, které zastupoval kpt. Josef Zvěřina, a džípy s americkými vyjednávači, v čele s velitelem bojového velitelství B 4. tankové divize plk. Creightonem W. Abramsem, jehož štáb sídlil od 6. května 1945 v Horažďovicích.[10] Abrams byl spolu s kpt. Richardem E. Donahue z velitelství americké posádky ve Lnářích, kpt. Henry H. Bunhardem a dalšími členy doprovodu nadšeně přivítán na prostranství před farou místním obyvatelstvem, jak nám i po letech barvitě líčí kronikářské zápisy a přibližují dobové fotografie. Americká terénní vozidla Jeep Willys byla označena na náraznících kódy, podle kterých je patrné, že první z automobilů náležel vzpomínanému bojovému velitelství B 4. tankové divize, u dalšího se jednalo o 12. vozidlo velitelství 37. tankového praporu, průzkumné skupiny 4. tankové divize, a třetí stroj patřil k četě vojenské policie 4. tankové divize 3. americké armády. Poté probíhala jednání s nacistickým generálem Karraschem o podmínkách kapitulace. Dne 9. května 1945 v 9.30 došlo pak na mostě přes Vltavu k symbolickému převzetí jednotek SS v čele s gen. Karraschem do amerického zajetí. Kapitulační podmínky byly dohodnuty ve statku u Zemanů.[11]

Američané v té době neměli ani potuchy o tom, že o necelý měsíc dříve, 19. dubna 1945, nechal gen. Karrasch v rozporu se všemi mezinárodními konvencemi popravit 8 amerických letců sestřelených hitlerovci nad Sedlčanskem při vzdušném souboji. Oběti byly nejprve okradeny o osobní věci, týrány a nakonec zastřeleny ranou do týlu a jejich ostatky zaházeny hnojem. Tato událost se stala na silnici u Václavic nedaleko Konopiště na Benešovsku. Hromadný hrob byl objeven náhodou až po válce koncem roku 1946 a v roce 1947 došlo k exhumaci za účasti zástupců americké strany. Těla zavražděných byla poté převezena na americký válečný hřbitov. Hrůzný čin gen. Karrasche a jeho podřízených nebyl nikdy potrestán. On nebyl poté, co se dostal do amerického zajetí, za toto souzen!

Josef Zvěřina (1. vpravo) u džípu velitele bojového velitelství B 4. americké tankové divize plk. C. W. Abramse v Kamýku n. Vl. 9. 5. 1945

Hlavní ulicí v Kamýku n. Vl. kráčejí klíčoví aktéři jednání ohledně kapitulace příslušníků SS a Wehrmachtu dne 9. 5. 1945. Vlevo s přilbou je velitel bojového velitelství B 4. americké tankové divize plk. C. W. Abrams a za ním velitel výcvikového prostoru SS gen. A. Karrasch doprovázený SS-Sturmbannführerem O. W. Hauprichem (1. vpravo s mapou)

Josef Zvěřina (2. vpravo) u svého vozu Škoda Populár, ve kterém doprovázel dne 9. 5. 1945 do Kamýka n. Vl. americké vojenské vyjednávače

Nejprve pobýval nějaký čas v zajateckém táboře u Horažďovic, později v Dachau, a jeho zločiny zůstaly dlouhou dobu bez povšimnutí! A i poté, co tyto skutky vyšly najevo, nemusel se za ně zodpovídat! Alfred Karrasch zemřel 30. srpna 1968 ve Spolkové republice Německo.[12]

Ale zpět k průběhu kapitulace. Z Kamýku nad Vltavou byli hitlerovci transportováni s plnou výzbrojí ke strakonické státní silnici a po ní pak na jihozápad až do Svéradic na Horažďovicko, kde byl vytyčen prostor jejich odzbrojení a soustředění v zajateckých táborech v americké zóně. Jelikož se jednalo o mnohatisícové těleso vojáků i civilistů, trval jeho přesun s ohledem na kapacitu komunikací, vzdálenosti cílových lokalit, problematicky

10/ Po 2. světové válce Abramsova vojenská kariéra úspěšně pokračovala, dosáhl hodnosti generála a byl jmenován náčelníkem štábu armády USA. Na jeho počest byl pojmenován v 80. letech 20. století vysoce účinný hlavní bitevní tank M 1 Abrams.

11/ ABS, fond Zemské četnické velitelství Praha, A 14, Situační zprávy o průběhu revoluce, Okresní četnické velitelství Příbram, č. j. 894/45 z 13. 5. 1945; HM PB, fond Sb. dok., Kronika Kamýku nad Vltavou, kopie zápisů z dubna a května 1945; Kronika Smolotel, kopie zápisů z května 1945; Pamětní kniha měšťanské školy v Kamýku nad Vltavou, kopie zápisů z května 1945; VELFL, J. Americká armáda a její legendární velitel Abrams v květnu 1945 na Příbramsku, s. 87—89.

12/ DRDÁČKOVÁ, E. — JANEČEK, P. Vznik cvičiště zbraní SS na Benešovsku — Neveklovsku, s. 25; HARTMAN, J. *Činnost spojeneckého letectva nad Sedlčanskem v posledních týdnech 2. světové války.* Sedlčany 1996, s. 8—20; VESELÝ, F. Poprava amerických letců na Konopišti. *Středočeský sborník historický,* Praha 1979, 14, s. 231—232; VAJSKEBR, J. — KAŇÁK, P. *Kariéry ve službách nacismu. Nejvyšší velitelé německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava.* Praha 2020, s. 238—239.

značenou trasu a další faktory až do 11. května 1945, kdy v patách posledním nepřátelským skupinám již postupovaly předsunuté sovětské jednotky gardového plukovníka Gusjeva, jako součást 7. gardové armády gen. Michaila Stěpanoviče Šumilova z 2. ukrajinského frontu maršála Rodiona Jakovleviče Malinovského, které měly toto území dle předem uzavřených spojeneckých dohod osvobodit. A tak rovněž zde skončila 2. světová válka.[13]

A jaký byl další osud Josefa Zvěřiny? Dne 16. května 1945 došlo ke spojení jednotlivých oddílů dobrovolníků z domácího hnutí odporu v Kamýku nad Vltavou, v nedaleké Krásné Hoře nad Vltavou, Petrovicích a dalších obcích ve středním Povltaví pod velení kpt. pěch. Josefa Zvěřiny. Ten byl podřízen štábu vzpomínané partyzánské skupiny *Smrt fašismu* v čele s kpt. Jevgenijem Antonovičem Olesinským. Členy byli zejména místní učitelé – záložní důstojníci, zástupci Sokola a dobrovolní hasiči. Tito muži se střídali ve strážní službě na poštovních úřadech při zajišťování nepřetržitého telefonického spojení s okolními městy a obcemi, střežili budovy obecních úřadů, most přes Vltavu, přívozy a další strategická místa a organizovali rovněž hlídky v okolí s cílem zadržet a odzbrojit zbylé příslušníky hitlerovské branné moci. Po 25. květnu 1945 došlo k další mobilizaci mladších ročníků a z těchto mužů se začal v Sedlčanech formovat pěší pluk 46 nové československé armády. Vojáci v záloze z Krásné Hory n. Vl. a Kamýku n. Vl. byli soustředěni do Kamýku nad Vltavou, kde z nich byla vytvořena 1. rota tohoto vznikajícího pluku — pod velením kpt. pěch. Josefa Zvěřiny. V červnu 1945 pak byla rota přemístěna do Sedlčan. V té době byl Josef Zvěřina převelen do západních Čech. V jeho Kvalifikační listině se dočteme, že byl k 25. srpnu 1945 evidován jako zástupce velitele III. praporu poddůstojnické školy u pěšího pluku 15 ve Falknově (nyní Sokolov), kde se aktivně zapojil do dalšího budování poválečné československé armády. Toto město osvobodili v květnu 1945 příslušníci 9. obrněné divize 3. americké armády. Z této doby se dochovala mimo jiné bohatá fotodokumentace přibližující účast kpt. pěch. Josefa Zvěřiny mezi čestnými hosty při přehlídce americké armády na oslavách státního svátku 28. října 1945. Svými nadřízenými byl tehdy hodnocen jako *„velmi bystrý, iniciativní, se smyslem pro povinnost, rychlý v postřehu a rozhodování, s velmi dobrými vojenskými teoretickými vědomostmi, s velmi dobrým všeobecným vzděláním, tělesně zdatný, velmi dobrý střelec z pušky a pistole, automobilista, jezdec na koni…“* atd. Jeho velitelské schopnosti jsou hodnoceny takto: *„…velmi dobrá schopnost k výchově a výcviku podřízených, k vedení podřízené jednotky a k velení roty“.* V rozporu s tímto kladným hodnocením a výsledky dosavadní vojenské činnosti byl Josef Zvěřina dne 9. 11. 1945 podle výnosu Ministerstva národní obrany č. j. 2865, hl. št. propuštěn do poměru mimo činnou službu. Proti tomuto rozhodnutí se odvolal, avšak jeho odvolání bylo zamítnuto.[14]

Československá armáda a její důstojnický sbor byly v letech první republiky budovány na principu nestranickosti, aby se

Kpt. pěch. Josef Zvěřina (1. vpravo) salutující při defilé americké armády dne 28. října 1945

ozbrojené složky státu vyvarovaly politických sporů. V době 2. světové války se komunistům v čs. vojenské jednotce v Sovětském svazu podařilo prosadit funkci takzvaných osvětových důstojníků rekrutujících se převážně z komunistů. Jejich prostřednictvím se do armády zanesla politika. Na cestě k moci se Komunistická strana Československa (KSČ) snažila získat co největší vliv v armádě, mít na čelných místech své lidi. O to se měli starat komunisté, kteří již od konce války působili na četných důležitých velitelských a štábních pozicích. Stávající důstojnický sbor byl jimi obviňován ze zkostnatělosti, lpění na zastaralých vojenských doktrínách, z nepřebírání sovětských zkušeností, z upřednostňování vazeb na západní Spojence v čele s USA, atd. Byl osočován z toho, že většina dosavadních důstojníků je buržoazního smýšlení a že je třeba tento důstojnický sbor obměnit a očistit. A tak se stávalo, že již před komunistickým převratem roku 1948 docházelo k propouštění mnohých demokraticky orientovaných čs. důstojníků, nevyhovujících komunistické ideologii. V rámci těchto čistek byly hledány rádoby zákonné mechanismy k odstraňování nepohodlných osob a později se uplatňovaly i způsoby zcela protiprávní. Takzvaným zákonným podkladem k propuštění měl být Zákon č. 72 Sb.,

13/ HRBEK, J. — SMETANA, V. — KOKOŠKA, S. — PILÁT, V. — HOFMAN, P. *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944—1945,* s. 271—272; JAKL, T. *Květen 1945 v českých zemích,* s. 70—77, 88—92; TRANTINA, V. — VELFL, J. *Pomníky a památníky světových válek na Příbramsku.* Příbram 2017, s. 83.

14/ HM PB, fond Sb. dok., Kronika Kamýku nad Vltavou, kopie zápisů z května a června 1945; VÚA — VHA, fond Kvalifikační listiny vojenských osob, Zvěřina Josef, Kvalifikační listina, Část II.

z 6. 3. 1946. Původním smyslem tohoto zákona bylo prověřit postoj důstojníků v době 2. světové války, jejich protinacistickou odbojovou činnost, národní a státní spolehlivost. Paragraf 12, odstavec 6 určoval, že důstojníkem nemůže být ten, kdo se projevil jako osoba protilidová nebo státně a národně nespolehlivá. O tom, jak svévolně byla státní spolehlivost podle tohoto zákona interpretována, svědčí odůvodnění propuštění Josefa Zvěřiny: *„… nebyl zapojen do podzemního hnutí během německé okupace. Pouze od 5. 5. 1945 se aktivně účastnil povstání a byl velitelem partyzánského oddílu v rámci organizace Smrt fašismu“.* V poznámce je dále uvedeno: *„…je spolumajitelem fy. Josef Zvěřina a spol., parní pila v Kamýku nad Vltavou.“* Dle návrhu odvolací komise při Ministerstvu národní obrany byl s odkazem na § 12 Zák. č. 72/1946 Sb., klasifikován jako nevyhovující pro službu v československé armádě.[15]

Komunistický převrat v únoru 1948 znamenal nastolení nového totalitního režimu, jehož fungování se opíralo o množství represivních opatření umožňujících nové mocenské garnituře bezohledně likvidovat na všech úrovních politického, hospodářského, kulturního a společenského života skutečné i domnělé oponenty z řad stoupenců demokracie. Představitelé poúnorového politického zřízení iniciovali například schválení zákonů, které měly za úkol ochránit nově budovanou takzvanou lidově demokratickou republiku. Uplatňované represe se staly politickým nástrojem třídního boje, jenž měl čs. společnost dovést k diktatuře proletariátu. Ostří nenávisti směřovalo zejména proti příslušníkům bývalých nekomunistických politických stran, církvi, soukromým zemědělcům a živnostníkům, demokraticky orientované inteligenci, reprezentantům nekomunistických sportovních a mládežnických organizací i dalším sociálním skupinám, a také účastníkům nekomunistického odboje z doby 2. světové války a rodinám někdejších podnikatelů, což byl též případ Zvěřinových. Výsměchem právu bylo utvoření pečlivě propracovaného systému organizování politických procesů, jejichž obětí se stalo asi 230 000 čs. občanů. Víc než 200 osob bylo z politických důvodů popraveno. Nezákonnost, včetně fyzického a psychického mučení, patřila k častým jevům při práci komunistické Bezpečnosti a justice. Na lavici obžalovaných, mnohdy ve zcela vykonstruovaných případech, se ocitli lidé, kteří se v předešlém historickém období výrazným způsobem zasloužili o náš stát a Československo se jim po únoru 1948 „odměnilo“ perzekucí, včetně věznění a dokonce i popravami. Proto se záhy řada z nich rozhodla, pokud k tomu měla ještě šanci, raději tajně opustit republiku a uniknout hrozícímu zatčení a tvrdým trestům. Předpokládali, že se brzy vrátí zpět do vlasti jako příslušníci třetího čs. zahraničního vojenského odboje (první odboj — protirakouský v době 1. světové války, druhý odboj — protinacistický v době 2. světové války, poznámka autora) a osvobodí spolu s americkými spojenci Československo od komunistického režimu. Realita dějinného vývoje byla nakonec jiná…[16]

V roce 1948 přijal komunisty ovládaný parlament v rychlém sledu řadu znárodňovacích zákonů týkajících se podniků s více než 50 zaměstnanci. V rozporu s přijatými zákony však postihlo znárodnění i podniky menší, a to byl též případ parní pily Josefa Zvěřiny a Josefa Vaníka v Kamýku nad Vltavou s 20 zaměstnanci. Josef Zvěřina byl navíc označen za „přisluhovače kapitalistického řádu“ a „spolupracovníka amerických imperialistů“. Před hrozbou zatčení nakonec po komunistickém převratu 25. 2. 1948 emigroval na Západ. Rozhodování o uskutečnění tohoto závažného životního kroku nebylo nikterak jednoduché. Odejít sám nebo se pokusit uprchnout i s rodinou? Manželka Blanka nakonec zůstala s dětmi v republice, měla totiž obavy, zda by útěk zvládly. Starší dceři Blance bylo tehdy 7 let a mladší Janě teprve 4 roky. Navíc nechtěla opustit svoje staré rodiče, o které se rovněž starala. Když se loučila s manželem, oba věřili, že komunistický režim do dvou let padne a Josef se bude moci vrátit domů. Osud tomu ale nepřál…

Josefu Zvěřinovi se podařilo tajně přejít u Volar přes hraniční pásmo Šumavy do Bavorska. Ocitl se nejprve v uprchlickém táboře v Regensburgu (Řezně) zřízeném krátce předtím americkou okupační správou. Toto zařízení existovalo do prosince 1948 a za necelý rok jím prošlo na 10 000 uprchlíků z Československa. Mělo charakter tranzitní na cestě těchto běženců do dalších zemí. Odtud se Josef Zvěřina vydal díky pomoci příslušníků americké armády působících v Německu na záchytnou adresu do Belgie, kterou měl z domova, a sice k švagrové Bohumíře Vandamme, sestře manželky. Ta žila v Belgii v městě Eeclo od sklonku 30. let 20. století, poté, co se tam provdala za André Vandamme. V době 2. světové války se její manžel André Vandamme, podobně jako Josef Zvěřina, zapojil do místního protinacistického odboje, byl zatčen německými okupanty a zahynul na následky věznění v koncentračním táboře Sachsenhausen. Od švagrové Bohumíry Vandamme Josef Zvěřina odcestoval do Kanady. Tato země se zachovala velmi vstřícně k velké imigrační vlně z Československa po únoru 1948 a vcelku ochotně přijímala naše běžence. Bývalý důstojník čs. armády, který dvě dekády života věnoval službě vlasti, tak nakonec zakotvil tisíce kilometrů od své domoviny. Jak příznačné pro naše moderní dějiny.

Josef Zvěřina zamířil do North Bay v provincii Ontario, kde mu nabídl zaměstnání místní podnikatel Phil McCarthy, u kterého dva roky pracoval jako dřevorubec. Časem se stali přáteli. Usilovně se též učil francouzsky. Později se osamostatnil, vypracoval se na majitele nákupního střediska v městě Sudbury

15/ BŘACHOVÁ, V. Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948. *HaV,* Praha 1992, r. XLI, č. 3, s. 109—127; DUFEK, J. Represe vůči příslušníkům čs. armády v letech 1948—1954. *HaV,* Praha 1992, r. XLI, č. 2, s. 187—192; VÚA — VHA, fond Kvalifikační listiny vojenských osob, Zvěřina Josef, Kvalifikační listina, Část II.

16/ ABS, fond Vyšetřovací spisy, V-2646 MV/1, Protokol z 2. 6. 1948, Oblastní kriminální úřadovna Praha; HM PB, fond Sb. dok., Americká armáda v Kamýku n. Vl. v r. 1945, kpt. Josef Zvěřina; PEJČOCH, I. *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948—1955.* Praha 2009, s. 3—4; TOMEK, P. *Na frontě studené války.* Praha 2009, s. 6—23.

a vybudoval v Haileybury hotel. Zařadil se mezi tamní úspěšné a uznávané osobnosti.[17]

A jak se dařilo jeho rodině v Československu? Manželka Blanka byla po Josefově emigraci zatčena dne 29. 5. 1948 StB a v souvislosti s následným politickým monstrprocesem v případu Miloslava Choce a spol. obviněna z údajné protistátní činnosti. Oč šlo?

Tomuto prvnímu velkému poúnorovému soudnímu líčení s několika skupinami obžalovaných a s více než stovkou zatčených osob předcházela dne 27. 5. 1948 vražda mjr. Augustina Schramma, vedoucího oddělení pro otázky odbojového a partyzánského hnutí z doby 2. světové války při ÚV KSČ, jenž byl podezříván z účasti na smrti ministra zahraničních věcí Jana Masaryka dne 10. 3. 1948. Z fyzické likvidace vysokého stranického funkcionáře majora Schramma byl nakonec obviněn představitel studentského hnutí z řad národních socialistů Miloslav Choc. Krátce po únoru 1948 musel stejně jako mnoho jiných na základě čistek Akčního výboru Národní fronty opustit vysokou školu. Tehdy v něm uzrálo rozhodnutí odejít na Západ. Byl přesvědčen, že mu západní demokracie umožní dostudovat a že tam najde i profesní uplatnění. Ilegálně překročil hranice do Německa dne 26. 3. 1948 a pobýval pak mimo jiné v uprchlickém sběrném táboře v Řezně. Zde měl podle obžaloby vejít ve styk s americkou zpravodajskou službou CIC a se skupinami dalších emigrantů z Československa. Tady byl údajně pověřen úkolem Schramma zlikvidovat. V táboře v Řezně se měl Choc rovněž potkat s Josefem Zvěřinou a získat od něj kontaktní adresu manželky Blanky Zvěřinové v Praze. Dne 25. 4. 1948 se Miloslav Choc a několik jeho spolupracovníků tajně vrátilo do Československa. Podle výpovědi Blanky Zvěřinové měl koncem dubna 1948 zazvonit Miloslav Choc u dveří jejich domu. Blance Zvěřinové sdělil, že se na skok vrátil z Německa, kde se potkal s jejím manželem. Vyřídil jí pozdravy a zároveň předal manželovu prosbu, aby mu po Chocovi poslala cestovní pas a nějaké říšské marky. Když jí pak Choc popsal, jak byl její manžel v uprchlickém táboře oblečen, uvěřila mu a předala Zvěřinův cestovní pas a k tomu 3 500 říšských marek. Zanedlouho měl přijít Miloslav Choc ke Zvěřinovým znovu, tentokrát ve společnosti jednoho neznámého muže, a to s žádostí, aby manželovi ještě poslala fotografie dětí a nějaké československé peníze. Blanka Zvěřinová tak učinila a přidala 5 000 Kčs. Při pokusu o návrat do Německa byl Miloslav Choc spolu s dalšími zadržen, od 28. 5. 1948 vyšetřován komunistickou Státní bezpečností (StB) a následujícího dne byla zatčena v místě bydliště v Praze i Blanka Zvěřinová.[18]

Proces s Miloslavem Chocem a společníky se stal prvním procesem smutně proslulého Státního soudu v Praze, zřízeného v říjnu 1948. V době jeho konání ve dnech 3. 11.—25. 11. 1948 se mu dostalo výjimečné mediální pozornosti a výše rozsudků neměla tehdy obdoby. Miloslav Choc byl odsouzen k trestu smrti a 19. 2. 1949 popraven. Tehdy bylo vyneseno 8 rozsudků trestu smrti, 2 doživotní tresty a další k mnohaletému odnětí svobody.[19]

Ze setkání Josefa Zvěřiny s dcerou Blankou po 20 letech odloučení v létě 1968 na mezinárodním letišti v Torontu

Blanka Zvěřinová měla štěstí v neštěstí, neboť jí bylo pouze dokázáno, že o ilegálním odchodu manžela a Choce do zahraničí neučinila hlášení na příslušných úřadech. Na základě toho byla rozsudkem Krajského soudu v Praze, č. j. Tk IX 7377/1948—45 ze 17. 12. 1948 ve skupině Stanislava Koutka a spol. odsouzena za zločin podle §12 č. 1 a s použitím §§ 54, 55 Zákona č. 231/48 Sb., k tříměsíčnímu odnětí svobody.[20]

O děti se po dobu její nepřítomnosti starala babička Bohumíra Dostálová. Po propuštění byla však Blanka Zvěřinová nadále sledována StB, všemožně perzekvována na pracovišti, děti ve škole… Nakonec byla pod nátlakem donucena k tomu, že se s Josefem Zvěřinou v nepřítomnosti rozvedla. Svého někdejšího manžela již nikdy nespatřila. Dcery se s ním setkaly po 20 letech v roce 1968. V souvislosti s částečným uvolněním komunistického režimu v Československu v rámci tzv. pražského jara bylo možné v omezené míře rovněž cestovat na Západ.[21]

V srpnu 1968, ještě před okupací naší republiky vojsky pěti států Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem, odletěla dcera Blanka Zvěřinová jako provozní Baletu Praha

17/ Rodinný archiv Blanky Zvěřinové, písemnosti a osobní vzpomínky; ROVNÁ, L. — JINDRA, M. *Dějiny Kanady.* Praha 2000, s. 364—365.

18/ ROKOSOVÁ, Š. Případ Miloslav Choc a spol. *Securitas Imperii,* Praha 2005, 12, s. 53—107; VELFL, J. Josef Zvěřina, životní osudy českého vlastence a jeho rodiny v boji s totalitou. *Středočeský vlastivědný sborník,* Roztoky 2021, 39, s. 159—162.

19/ TOMEK, P. Mýty a pravda o atentátu na majora Schramma. *HaV,* Praha 2011, r. LX, č. 1, s. 54—68.

20/ Rodinný archiv Blanky Zvěřinové, Rozsudek Krajského soudu v Praze, č. j. Tk IX 7377/1948 — 45, ze 17. 12. 1948, odvolání k Rozsudku č. j. Tk XVII 292/49 z 18. 11. 1950.

21/ Rodinný archiv Blanky Zvěřinové, písemnosti a osobní vzpomínky; BENČÍK, A. *Rekviem za pražské jaro.* Praha 1998, s. 13—34; BÁRTA, M. — CVRČEK, L. — KOŠICKÝ, P. — SOMMER, V. *Oběti okupace.* Praha 2008, s. 4—12, 19—33.

na zájezd s tímto uměleckým souborem do Mexika a Jižní Ameriky. Po skončení turné 12. 8. 1968 měla možnost si vzít dovolenou a zůstat ještě nějaký čas v Americe. Odcestovala proto do New Yorku, odkud zatelefonovala otci do Sudbury v Kanadě. Dle vzpomínek Blanky byl otec štěstím bez sebe, když uslyšel v telefonu její hlas. Dne 17. 8. 1968 následoval let Blanky z New Yorku do Toronta, kde na ni otec čekal na mezinárodním letišti. Odtud pak společně odletěli do North Bay.[22]

Záhy poté, dne 21. 8. 1968, došlo k vzpomínané okupaci Československa. Dcera Blanka měla strach vrátit se do vlasti. Sdělovací prostředky na Západě přinášely informace o dění u nás, o obětech na lidských životech mezi civilním obyvatelstvem, o obrovských materiálních škodách; spekulovalo se o válce… Odletěla proto dne 29. 8. 1968 k tetě Bohumíře Vandamme do Belgie. Zde se setkala s matkou a se sestrou Janou, které tu byly tehdy na návštěvě. Dne 14. 9. 1968 odcestovala z Belgie za otcem do Kanady i dcera Jana. Nakonec se všechny tři vrátily do Československa; Blanka s matkou v září 1968, Jana v polovině roku 1969. Nechtěly žít v emigraci. Brzy pocítily důsledky tzv. normalizace, když u nás došlo opět k utužení totalitního režimu a spuštění *„železné opony“* mezi Západem a Východem. Josef Zvěřina zemřel v Kanadě dne 2. září 1977. Úřady komunistického Československa daly tehdy souhlas k cestě na jeho pohřeb pouze jedné z dcer, Blance. Bývalá manželka a dcera Jana nesměly opustit republiku.[23] Zásluhy Josefa Zvěřiny v zápase za svobodu a demokracii naší země, jakož i trpké osudy jeho rodiny, byly doposud takřka zapomenuty. Skromným přáním autora tohoto příspěvku bylo alespoň částečně odstranit bariéru zapomnění, s cílem uchovat památku Josefa Zvěřiny a jeho rodiny i pro příští generace. Životní příběh Zvěřinových by měl být zároveň varovným mementem do budoucna…

22/ Rodinný archiv Blanky Zvěřinové, písemnosti a osobní vzpomínky, deník Blanky Zvěřinové ml.; KRATOCHVILOVI, J. a S. — POVOLNÝ, D. — KRATOCHVIL, J. 1968. Brno 2018, s. 254—259.

23/ Rodinný archiv Blanky Zvěřinové, písemnosti a osobní vzpomínky; KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny zemí Koruny české II*. Praha 1992, s. 287—297; VELFL, J. Josef Zvěřina, životní osudy českého vlastence a jeho rodiny v boji s totalitou. *Středočeský vlastivědný sborník*, Roztoky 2021, 39, s. 164—165.

Autor tímto srdečně děkuje Blance Zvěřinové st. (†) a Blance Zvěřinové ml. za poskytnutí řady cenných dokumentů z rodinného archivu a též za konzultace, bez kterých by nebylo možné tento příspěvek zpracovat. Velké poděkování náleží též RNDr. Zlatě a RNDr. Jiřímu (†) Janatkovým za zprostředkování kontaktů s rodinou Zvěřinových a za další všestrannou pomoc. Poděkování je nutné vyslovit rovněž Lubomíru Spálenskému za poskytnutí hodnotných fotografií z Kamýku nad Vltavou.

Resumé
JOSEF VELFL

Josef Zvěřina sloužil v meziválečném Československu jako důstojník v čs. armádě a přispíval k budování demokratického zřízení první republiky. V době ohrožení země hitlerovským Německem byl odhodlán bránit svoji vlast i za cenu nejvyšších obětí. Těžce nesl důsledky mnichovské konference a následnou německou okupaci 15. 3. 1939. V letech 1939—1945 se neohroženě zapojil do ilegálního protinacistického hnutí odporu. Na sklonku 2. světové války v květnu 1945 se zásadním způsobem zasloužil o zprostředkování jednání mezi příslušníky americké armády, kteří v té době osvobozovali jihozápadní část českého území, a představiteli okupačních vojsk SS, o kapitulaci hitlerovců a o jejich odchodu do amerického zajetí. K tomu došlo dne 9. 5. 1945 v Kamýku n. Vl. ve středních Čechách a zabránilo se tím mnoha krvavým represím ze strany nepřátelských vojsk vůči domácímu civilnímu obyvatelstvu. Po komunistickém převratu v únoru 1948 se však stal Josef Zvěřina i s rodinou obětí nového totalitního režimu. Byl propuštěn z čs. armády, zbaven části majetku a obviněn z údajné spolupráce s „americkými imperialisty“. Před hrozbou zatčení a dalších perzekucí uprchl tajně na Západ. Azyl získal v Kanadě. Doma zanechal manželku s dvěma malými dcerami. Společně věřili, že se komunistický režim brzy zhroutí a on se bude moci vrátit zpět. K tomu však za jeho života nedošlo. Když v roce 1977 zemřel, úřady komunistického Československa daly souhlas k cestě na jeho pohřeb v Kanadě pouze jedné z dcer. Příspěvek poodhaluje některé stinné stránky naší nedávné historie a měl by být zároveň varovným mementem do budoucna.

Lebenslauf
JOSEF VELFL

Josef Zvěřina war in der Zwischenkriegszeit als Offizier in der Tschechoslowakischen Armee und trug zum Aufbau der Demokratie in der Ersten Republik bei. Zu einer Zeit, als das Land von Hitlers Deutschland bedroht wurde, war er entschlossen, sein Heimatland auch auf Kosten der höchsten Opfer zu verteidigen. Er trug die Folgen der Münchner Konferenz und der anschließenden deutschen Besetzung am 15. März 1939. In den Jahren 1939—1945 schloss er sich furchtlos der illegalen antinazistischen Widerstandsbewegung an. Am Ende des Zweiten Weltkriegs im Mai 1945 leistete er einen wichtigen Beitrag zur Vermittlung von Verhandlungen zwischen Mitgliedern der amerikanischen Armee, die zu dieser Zeit den südwestlichen Teil des tschechischen Territoriums befreiten, und Vertretern der SS-Besatzungsmächte zur Übernahme in die amerikanische Gefangenschaft. Dies geschah am 9. Mai 1945 in Kamýk n. Vl. in Mittelböhmen und verhinderte so viele blutige Kämpfe durch feindliche Truppen gegen die einheimische Zivilbevölkerung. Nach dem kommunistischen Putsch im Februar 1948 wurden Josef Zvěřina und seine Familie jedoch Opfer des neuen totalitären Regimes. Er wurde aus der Tschechoslowakischen Armee entlassen, eines Teils des Eigentums beraubt und der angeblichen Zusammenarbeit mit "amerikanischen Imperialisten" beschuldigt. Er floh heimlich vor der Gefahr der Verhaftung und weiteren Verfolgung in den Westen. In Kanada wurde ihm Asyl gewährt. Er ließ seine Frau mit zwei kleinen Töchtern zu Hause zurück. Gemeinsam glaubten sie, dass das kommunistische Regime bald zusammenbrechen und er zurückkehren könnte. Dies geschah jedoch nicht zu seinen Lebzeiten. Als er 1977 starb, stimmten die Behörden der kommunistischen Tschechoslowakei zu, dass nur eine der Töchter zu seiner Beerdigung nach Kanada reisen durfte. Der Artikel enthüllt einige der dunklen Seiten unserer jüngsten Geschichte und sollte auch ein warnendes Andenken für die Zukunft sein.

Použité prameny a literatura

Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), fond S – 455 – 11, Hlášení četnické stanice Vrchotovy Janovice 1. 5. 1945; fond 13467/I; fond Vyšetřovací spisy, V – 2646 MV/1, Protokol z 2. 6. 1948, Oblastní kriminální úřadovna Praha; fond Zemské četnické velitelství Praha, A 14, Situační zprávy o průběhu revoluce, Okresní četnické velitelství Příbram, č. j. 894/45 z 13. 5. 1945.

Hornické muzeum Příbram, fond Sbírka dokumentace, Armáda USA v Kamýku n. Vl. v r. 1945; Odboj na Příbramsku 1939–1945; Obrana národa; Smrt fašismu.

Národní archiv ČR Praha (dále NA), fond 850 Ministerstvo vnitra – nová registratura, 1936–1948, karton 5223, signatura G 2825, Zpráva Přesídlovací kanceláře; fond ÚV SPB, inventární číslo 3010.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, fond Kvalifikační listiny, Kmenové listy vojenských osob, Josef Zvěřina; fond Partyzánské a odbojové hnutí, Smrt fašismu, signatura 17 – 278, 96, 105.

Kronika Kamýku nad Vltavou, zápisy z dubna, května a června 1945.
Kronika Smolotel, zápisy z května 1945.
Pamětní kniha měšťanské školy v Kamýku nad Vltavou, zápisy z května 1945.

Rodinný archiv Blanky Zvěřinové.

BÁRTA, Milan – CVRČEK, Lukáš – KOŠICKÝ, Patrik – SOMMER, Vítězslav. *Oběti okupace.* Praha 2008, 4–12, 19–33.
BENČÍK, Antonín. *Rekviem za pražské jaro.* Praha 1998, s. 13–34.
BŘACHOVÁ, Věra. Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948. *Historie a vojenství,* Praha 1992, r. XLI, č. 3, s. 109–127.
ČVANČARA, Jaroslav – HAZDRA, Zdeněk – VAJSKEBR, Jan. Naší ctí je věrnost. *Paměť a dějiny*, Praha 2010, r. IV, č. 2, s. 4–22.
ČVANČARA, Jaroslav. Ni zisk, ni slávu. *Paměť a dějiny,* Praha 2012, r. VI, č. 2, s. 16–32.
DRDÁČKOVÁ, Eva – JANEČEK, Pavel. Vznik cvičiště zbraní SS na Benešovsku – Neveklovsku. *Historie a plastikové modelářství,* Praha 2005, r. XV, č. 2, s. 21–25.
DUFEK, Jiří. Represe vůči příslušníkům čs. armády v letech 1948–1954. *Historie a vojenství,* Praha 1992, r. XLI, č. 2, s. 187–192.
EMMERT, František. *US ARMY v Československu 1945.* Praha 2020, s. 78–90.
FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938.* Praha 2006, s. 503–504.
FOUD, David – FOUD, Karel – ROLLINGER, Ivan. *Po stopách osvobození. Svoboda nebyla zadarmo.* Plzeň 2020, s. 265–274.
HARTMAN, Jan. *Činnost spojeneckého letectva nad Sedlčanskem v posledních týdnech 2. světové války.* Sedlčany 1996, s. 8–20.
HRBEK, Jaroslav – SMETANA, Vít – KOKOŠKA, Stanislav – PILÁT, Vladimír – HOFMAN, Petr. *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944–1945.* Svazek II, Praha 2009, s. 180–192, 244–258, 271–272.
HUŇÁČEK, Zdeněk. Útok nacistických bojových skupin na Prahu v květnu 1945. *Historie a vojenství,* Praha 1990, r. XXXIX, č. 6, s. 27–51.
JAKL, Tomáš. *Květen 1945 v českých zemích.* Praha 2004, s. 41, 46, 50–56, 61, 70–77, 88–92, 99, 107, 109.
KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny zemí Koruny české II.* Praha 1992, s. 287–297.
KOS, Petr. *Cvičiště Benešov – vstup zakázán!!* Postupice 2011, s. 6–36, 43–72, 96–97, 147–176.
KRATOCHVILOVI, Jan a Sabina – POVOLNÝ, Daniel – KRATOCHVIL, Jiří. *1968.* Brno 2018, s. 254–259.
LINDA, Petr. *Patton byl váš nejlepší.* Praha 1991, s. 120, 133–147.
MAREK, Jindřich. Ukradený jeep. In *Slovo k historii.* Praha 1995, s. 5, 29–43, 51–52.
MAREK, Jindřich. Poslední výstřely toulavých džípů. *Historie a vojenství,* Praha 2015, r. LXIV, č. 3, s. 36.
MICHÁLEK, Slavomír. Kovbojská akcia Američanov – Štěchovický prípad z roku 1946. *Historie a vojenství,* Praha 2011, r. LX, č. 1, s. 4–23.
PEJČOCH, Ivo. *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948–1955.* Praha 2009, s. 3–4.
ROKOSOVÁ, Šárka. Případ Miloslav Choc a spol. *Securitas Imperii,* Praha 2005, 12, s. 53–107.
ROVNÁ, Lenka – JINDRA, Miroslav. *Dějiny Kanady.* Praha 2000, s. 364–365.
TOMEK, Prokop. *Na frontě studené války.* Praha 2009, s. 6–23.
TOMEK, Prokop. Mýty a pravda o atentátu na majora Augustina Schramma. *Historie a vojenství,* Praha 2011, r. LX, č. 1, s. 54–68.
TRANTINA, Václav – VELFL, Josef. *Pomníky a památníky světových válek na Příbramsku.* Příbram 2017, s. 83.
VAJSKEBR, Jan. Nápravné útvary SS v Protektorátu Čechy a Morava. *Historie a vojenství,* Praha 2009, r. LVIII, č. 1, s. 62–70.
VAJSKEBR, Jan – KAŇÁK, Petr. *Kariéry ve službách nacismu. Nejvyšší velitelé německého potlačovacího aparátu v protektorátu Čechy a Morava.* Praha 2020, s. 238–239.
VELFL, Josef. Příbramsko a konec 2. světové války. In *Slivice* 1945. Příbram 1995, s. 5–14, 20–38.
VELFL, Josef. Americká armáda a její legendární velitel Abrams v květnu 1945 na Příbramsku. *Středočeský vlastivědný sborník,* Roztoky 2005, 23, s. 87–103.
VELFL, Josef. Josef Zvěřina, životní osudy českého vlastence a jeho rodiny v boji s totalitou. *Středočeský vlastivědný sborník,* Roztoky 2021, 39, s. 140–166.
VESELÝ, František. Poprava amerických letců na Konopišti. *Středočeský sborník historický,* Praha 1979, 14, s. 231–232.
WASKA, Karel. *Americká armáda v Čechách.* Praha 1991, s. 6–8.
ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS*. Praha 2016, s. 122–128, 252–254, 262–264.
ŽÁČEK, Pavel. *Vlasovci v boji za Prahu.* Praha 2017, s. 64, 379.

PaedDr. JOSEF VELFL

Historik, ředitel Hornického muzea Příbram (od roku 1994). Od roku 1979 se zabývá historií Příbramska 19. a 20. století, dějinami hornictví a hutnictví, montánním muzejnictvím a památkami, problematikou válečných událostí a odbojovým hnutím v regionu. Do roku 2020 byl externím spolupracovníkem Muzea třetího odboje Příbram a spolupracoval též s Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Scénáristicky se podílel na přípravě řady tuzemských i zahraničních výstav s tematikou historie. Napsal více než 300 článků do odborného tisku, včetně zahraničního, a také dvě desítky samostatných publikací, které vyšly v ČR i v zahraničí.

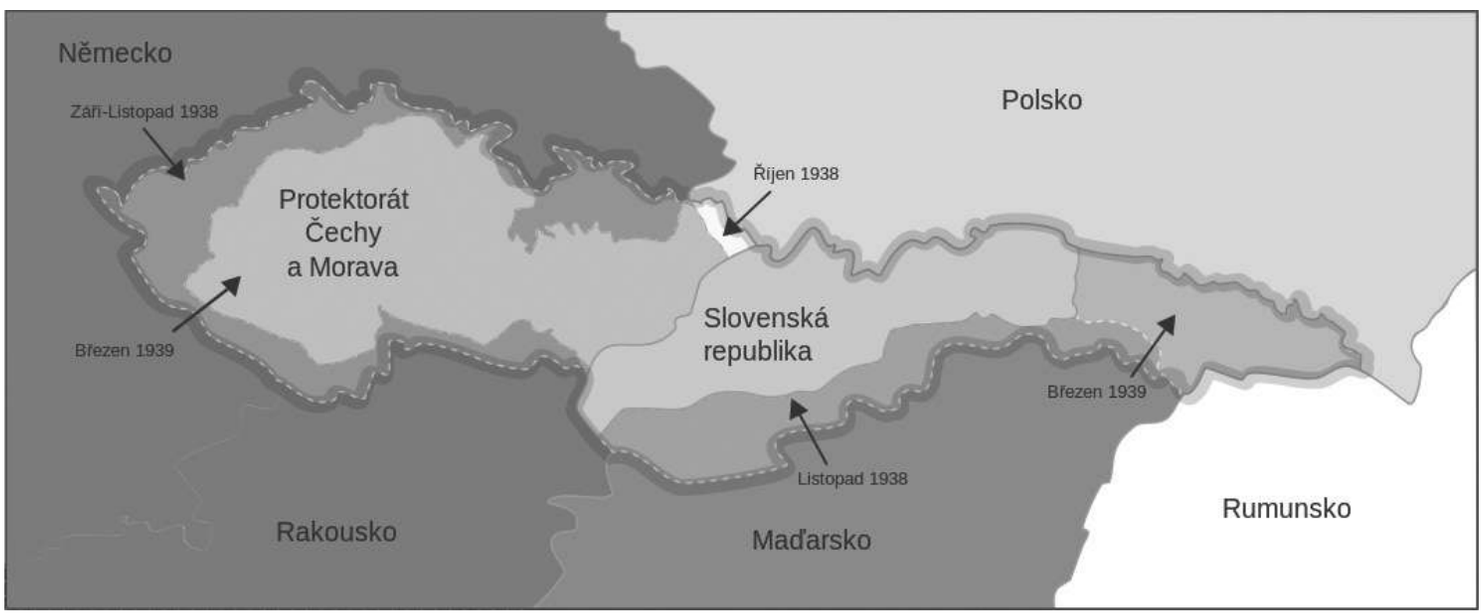

Československo 1939. Wikimedia.org

SROVNÁNÍ S VYSTĚHOVANÝMI OBLASTMI NA MILOVICKU, V BRDECH, BENEŠOVSKU A VYŠKOVSKU ZA 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Marek Leznar, závěrečná část magisterské diplomové práce
Vysídlení vesnic na Vyškovsku 1939—1945. Rozšiřování vyškovského vojenského prostoru pro potřeby německých okupačních vojsk

VEDOUCÍ PRÁCE: DOC. PHDR. IVAN ŠEDIVÝ, CSC.
FOTA: VYŠKOVSKÝ DENÍK

Vystěhované vesnice v okolí vyškovského vojenského prostoru nebyly v protektorátu jediným případem evakuace českých obyvatel z území využívaného německými vojsky. Oblastmi s podobným osudem byly již existující vojenské prostory v Brdech a v okolí obce Milovice ve středních Čechách, které wehrmacht během druhé světové války také rozšířil pro svoje potřeby. Nejrozsáhlejší akcí tohoto druhu byl ovšem vznik cvičiště zbraní SS tzv. „na zelené louce" kousek od středočeského města Benešov.

Je otázkou, jestli Němce vedla při těchto akcích pouze potřeba zajištění vhodného výcviku pro své vojáky nebo tu šlo částečně i o politický tah. Je pravda, že nacisté při rozšiřování vojenských prostorů (a tvorbě jednoho úplně nového) využívali, nebo spíš zneužívali, už dříve zmíněného prvorepublikového zákona č. 25 z roku 1935 o vyvlastnění nemovitého majetku k účelům obrany státu. Podle některých autorů tak připravovali svým způsobem legální cestou totální germanizaci Protektorátu Čechy a Morava, o které mluvil už Reinhard Heydrich a později i K. H. Frank.

První oblastí v protektorátu, kde Němci projevili zájem cvičit svá vojska, byly Milovice. Vojenský prostor v okolí této obce vznikl už v době první republiky. Protektorátní úřady tu také poprvé využily už dříve zmíněného zákona č. 25 z roku 1935 o vyvlastnění nemovitého majetku k účelům obrany státu. Okupanti se rozhodli na podzim roku 1939 milovické vojenské cvičiště rozšířit o cca 5 300 ha, což znamenalo vystěhovat pět obcí se třemi osadami v jeho okolí úplně a dvě obce částečně. Jednalo se o osady Jiřice, Benáteckou Vrutici, Struh, Lipník, Zelenou, Radenice, Kbel, Újezdec, Bratronice a Vlkava. V té době

Pomník Vyškovska

ještě neexistoval Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu (Bodenamt), takže celou evakuaci řídil 9. odbor protektorátního ministerstva zemědělství spolu s ministerstvem vnitra. Přímo v místě pak byla (stejně jako později ve Vyškově) zřízena Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra se sídlem v Benátkách nad Jizerou. Ta měla stejné úkoly, jako při stěhování obcí na Vyškovsku — tedy řídit evakuaci přímo na místě a řešit veškeré problémy s ní spojené. Vystěhování obcí v okolí milovického

vojenského prostoru proběhlo velmi rychle a hladce, všechny byly vyklizeny k 31. říjnu 1940. Scénář jejich evakuace se stal vzorem pro další stěhování vesnic na Vyškovsku, v Brdech a Benešovsku.

U vystěhování obcí v oblasti Brd šlo také o rozšíření už stávajícího vojenského prostoru. K 1. lednu 1941 byla vystěhována dolní část obce Padrť (19 domů, 60 obyvatel), v dubnu pak její horní část (49 domů, 84 rodin — tj. 213 obyvatel). K 1. listopadu roku 1941 nechali Němci vystěhovat obce Štítov, Příkosice, Vísky, Trokavec, Kolvín, Skořice a osadu Myť. V roce 1942 Němci zřídili v prostoru dnešní střelnice Kolvín-sever kárný pracovní tábor pro válečné zajatce a politické vězně.

Bunkry — Vyškov, Pozorovatelna u obce Lhota

Jinak tomu ovšem bylo v případě vybudování cvičiště zbraní SS na Benešovsku. Na místě jeho vzniku nikdy před tím (ani potom) žádné vojenské cvičiště nestálo, proto bych se tu chtěl o jeho vzniku zmínit trochu více. O vybudování cvičiště zbraní SS na území protektorátu Čechy a Morava uvažoval už v roce 1939 Heinrich Himmler. V této době byl ovšem říšským protektorem Konstantin von Neurath, který neprojevoval pro realizaci tohoto plánu příliš porozumění. Cvičiště zbraní SS by znamenalo vytvoření „státu ve státě“, jenž by se vymknul protektorátní kontrole. V době, kdy v protektorátu probíhal úporný boj o moc mezi protektorem, říšskými politickými představiteli a župními vedoucími NSDAP, nemohl Neurath, připustit jakékoliv oslabení své moci.

První konkrétní jednání o vybudování cvičiště tak probíhala až v březnu 1941. Pro jeho vznik byl dalším příznivým faktorem příchod zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha do protektorátu. Po jeho smrti v červnu roku 1942 pak na uskutečnění plánu dále pracoval říšský komisař pro upevnění němectví v Praze Karl Hermann Frank. O vybudování cvičiště zbraní SS v blízkosti Prahy bylo definitivně rozhodnuto v Himmlerově štábu v létě roku 1941. Název cvičiště — SS Truppenübungsplatz Beneschau — již prozrazoval jeho přesné umístění.

Samotné zřízení cvičiště zbraní SS u Benešova probíhalo velmi podobným způsobem jako stěhování obcí na Vyškovsku. Dne 14. března 1942 dal okresní hejtman v Benešově v obcích určených k vystěhování vyvěsit vyhlášku, která nařizovala jejich vyklizení do 15. září 1942. Zároveň tato vyhláška zakazovala v dotčených obcích jakékoliv majetkové přesuny týkající se nemovitostí. Při vyvlastňování měl klíčový význam Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu (Bodenamt) a přesídlování obyvatelstva měla realizovat, stejně jako ve Vyškově, pro tento účel zřízená Přesídlovací kancelář Ministerstva vnitra v Benešově.

Objekt strojovny, který sloužil pro tahání maket nebo ukořistěné bojové techniky

Pozemkový úřad prováděl v přenesené působnosti převzetí nemovitostí při současném výmazu všech břemen, a to buď uzavíráním trhových smluv s nevýhodnými podmínkami pro prodejce (jako na Vyškovsku) nebo pro případ vyklizování Benešovska typičtější přímé vyvlastnění. Přesídlovací kanceláři příslušelo zejména učinit opatření, aby se přesídlení dělo v klidu a včas, postarat se o případné přechodné ubytování obyvatel a umístění jejich movitého majetku. Vybrané území bylo převážně zemědělského charakteru, bez větších průmyslových podniků, s poměrně malou hustotou zalidnění a až na výjimky s českým obyvatelstvem.

Vyklizení území probíhalo podobně jako na Vyškovsku po etapách (při evakuaci obcí na Benešovsku jich bylo pět). Heinrich Himmler původně určil termín přípravy cvičiště do 20. března 1942, kdy jej měl využívat zesílený pěší regiment včetně dělostřelectva s ráží do 100 mm. Při cvičení měla být používána ostrá munice. Pokud by se měl dodržet tento termín, znamenalo by to evakuaci asi 25 000 lidí během několika dní. Z určeného prostoru mělo být také odklizeno a přesídleno plicní

sanatorium s 300 pacienty. Tato rozsáhlá a rychlá akce vyžadovala přidělení mimořádných prostředků, a tak byl termín dokončení vyklizení posunut na 15. květen 1942.

Podobně jako při evakuací vesnic na Vyškovsku vyvstalo mnoho problémů, protože jak zainteresované úřady vyčíslily, na přestěhování 25 000 lidí bylo potřeba asi 1 milión litrů pohonných hmot, 300 nákladních automobilů. Celkově byla akce vyčíslena na 20 miliónů říšských marek. Tyto prostředky nebylo možné v tamním prostoru opatřit, a tak jejich dodání zajistilo až vrchní velitelství SS v Berlíně. Termín první fáze evakuace se tak opět posunul, a to na 15. září roku 1942, k vysídlení celého prostoru pak došlo až v dubnu roku 1944.

V první fázi vysídlování nebyl vyřešen problém s pohonnými hmotami, kterých už začal být v protektorátu nedostatek, protože byly přednostně určeny pro potřeby německých vojsk na frontě. Evakuace tak byla prováděna pomocí kravských a koňských potahů. Nakonec se vyklizení první zóny dotklo 1403 rodin, což bylo dohromady 5 403 lidí.

Po dokončení první fáze stěhování ztratil protektorát pod svou kontrolou území, která mimo jiné ročně produkovalo 20 000 tun obilí, navíc se evakuace časově kryla s připravovaným snížením potravinových dávek českému obyvatelstvu, takže špatnou náladu v protektorátu celá akce ještě více prohloubila. Po skončení druhé fáze stěhování, v říjnu 1943, byl název cvičiště změněn z „Beneschau“ na „Böhmen“. Od podzimu 1943 sídlilo velitelství cvičiště na zámku Konopiště, v Benešově a Sedlčanech byly umístěny posádkové správy.

Vznikem cvičiště bylo postiženo dohromady 65 obcí, 144 osad, 8 619 rodin, 30 986 osob a vyklizeno zůstalo 5 682 domů. Do 31. května 1944 se pokoušela Přesídlovací kancelář v Benešově zajistit přesídlencům náhradní zdroje bydlení. Evakuovaní obyvatelé z poslední etapy zůstali již odkázáni v této věci sami na sebe. Přibližně 40 % obyvatel z celkového počtu postižených zůstalo ve vysídleném prostoru jako námezdní pracovníci. Většinou ovšem nezůstávali ve svých domech, ale byli přesídleni na jiná místa.

Zničené náměstí ve Vyškově po bojích při osvobozování města Rudou armádou. vyskovsky.denik.cz

Čeští zaměstnanci na území cvičiště spadali pod pravomoc německých soudů, protože celé území Truppenübungsplatz Beneschau podléhalo ne protektorátní ale říšské jurisdikci. V Benešově se usídlilo také gestapo, němečtí četníci a kriminální policie. Na cvičišti zbraní SS u Benešova zůstalo mnoho prázdných domů, z nichž některé se staly cílem cvičné palby. Vybrané vesnice sloužily pro ubytování a zásobování jednotek SS, na okrajích cvičiště měla pokračovat hospodářská činnost tak, aby napomáhala zásobovat posádku. Sloučením selských usedlostí a dosazením německých předáků vznikly dvory SS (zvané SS-Hof), bylo také zřízeno osm polesí, několik rybníkářství a speciální útvary pro pěstování jahod a chov ovcí.

Vedla tedy Němce k těmto všem evakuačním akcím ryzí vojenská potřeba nebo tu šlo o postupné vytlačování českých obyvatel z české a moravské kotliny na základě nacistické politiky? Domnívám se, že obojí tvrzení má svojí částečnou pravdu. Je zřejmé, že Němci, po záboru zbytku území Čech a Moravy v březnu roku 1939, chtěli využít nejen části zbrojního arzenálu bývalé československé armády, ale i jejich prostor k dalšímu výcviku wehrmachtu pro válečné výboje v Evropě. Vylidněné vesnice v okolí těchto cvičišť pak sloužily jako skvělé cíle německých tanků, dělostřelectva a letectva.

U všech výše uvedených evakuačních akcí (Milovice, Brdy, Vyškov, Benešov) Němci využili (nebo spíše zneužili) prvorepublikového zákona č. 25 z roku 1935 o vyvlastnění nemovitého majetku k účelům obrany státu, ve všech případech dostal na starost přesídlení obyvatel 9. odbor ministerstva zemědělství v Praze (od roku 1942 ho nahradil Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu — Bodenamt) a při všech evakuacích nechalo protektorátní ministerstvo vnitra zřídit poblíž místa vysídlení svoji přesidlovací kancelář.

V drtivé většině případů také evakuované české obyvatelstvo dostalo jistou finanční náhradu za svůj nemovitý majetek a mělo možnost si najít náhradní bydlení v rámci území protektorátu (kromě jazykových ostrůvků u Jihlavy a Vyškova). Domnívám se tedy, že tu proto nelze ze strany Němců mluvit o totální likvidaci českých obyvatel, tak jako se dělo například s židovským obyvatelstvem. Zvláště pak vybudování vojenského cvičiště zbraní SS na Benešovsku, v místech, kde žádné vojenské cvičiště nikdy nebylo, ale přitom velmi blízko hlavnímu městu Protektorátu Čechy a Morava, s sebou určitě nese snahu Němců mít oblast pevně ve svých rukou a pod absolutní vojenskou, politickou i hospodářskou kontrolou. Zároveň pak chtěli přítomností jednotek SS vnášet mezi české obyvatelstvo neustálý strach.

Německé politické orgány, zejména pak po nástupu Reinharda Heydricha na místo zastupujícího říšského protektora, zvýšily svoji činnost v oblasti osídlování protektorátního území etnickými Němci z Besarábie, jižní Bukoviny, Dobrudže apod. Jejich usídlování začalo od roku 1941 na zemědělských statcích okresu Mělník. Nikdy ale nešlo o nějakou masovou záležitost, dá se tu hovořit o stovkách, maximálně pár tisícovkách Němců. Lze tak souhlasit s tvrzením Detlefa Brandese v jeho knize Češi pod německým protektorátem: „…Všechna vysídlení a dosídlení se prováděla opatrně, krok za krokem. Na Čechy, kteří byli považováni za „žádoucí národní přírůstek“, se měl prostřednictvím pozvolného omezování kulturní autonomie vyvíjet nátlak, aby změnili národnost, neměli k tomu však být nuceni…“ Tak i závěrečná fáze evakuace obcí na Vyškovsku dokladuje tento ryze nacistický politický záměr osvobozený od jakéhokoliv racionálního vojenského cíle.

MILOVICKO

Již 17. března 1939 po sedmnácté hodině byly Milovice obsazeny 8. pancéřovou divizí Wehrmachtu. Hned po prvním týdnu okupace byly z Milovic odvezeny do Německa tři české moderní pancéřové vlaky. V době od 25. března do 27. dubna bylo odvezeno 522 vagonů různého výzbrojního a výstrojního materiálu. Němci zkonfiskovali rovněž skvělé lehké tanky československé výroby, mezi nimi i sem nedávno přidělené tanky LT vz. 35 a 38. Na svoji dobu bezkonkurenční lehké bojové vozidlo se stalo hlavním článkem nechvalně proslulých německých pancéřových klínů Tank — stíhač Hetzer při západním tažení. Milovický vojenský prostor byl Němci pojmenován Truppenübungsplatz Milowitz. Jeho určením bylo vycvičit a formovat jednotky před odchodem na frontu. Výcvik trval tři až šest týdnů, pak byly jednotky nasazeny do bojů na některé z front. Od samého počátku okupace počítali Němci s rozsáhlým rozšířením vojenského tábora, a to s využitím původních rakouských plánů o dalších 5 300 hektarů.

VYŠKOVSKO

Neblahý osud vystěhování potkalo 18 558 lidí, kteří byli vystěhováni z okolí vyškovského vojenského prostoru, tak přispěl svojí nemalou měrou ke všem útrapám, které sebou válka přinesla. Původní záměr nacistů, vystěhovat všech 33 obcí do 31. října roku 1942, se naštěstí nepodařilo splnit. Celá evakuace byla ukončena až koncem roku 1944, přičemž obce Jedovnice, Ruprechtov a Podomí byly vystěhovány jen zčásti a jejich úplné evakuaci zabránil blížící se konec války. Jestliže stěhování obcí první, druhé etapy přímo souviselo s rozšiřováním vojenského cvičiště, pak u posledních evakuovaných obcí tento argument pokulhává. Posledních třináct vesnic, stěhovaných v době, kdy už bylo naprosto jasné, že nacistické Německo nemá šanci zvítězit, se evakuovalo pravděpodobně jen z důvodů ryzího fanatismu a setrvačnosti německé válečné mašinérie. Z dochovaných archivních materiálů se dá jakžtakž rekonstruovat samotné stěhování všech 33 obcí Vyškovska, ale další stačila ustupující německá armáda zničit.

Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra se sídlem ve Vyškově.

Číslo: 4.400/42. Ve Vyškově dne 1. července 1942.

Vyhláška.

Podle ustanovení čl. 3. zákona ze dne 14. července 1927, čís. 125 Sb. nařizuji:

V důsledku rozšíření vojenského cvičiště u Vyškova jsou obyvatelé dále uvedených obcí II. a III. etapy povinni vystěhovati se ze svého dosavadního bydliště ve lhůtách dále uvedených:

II. etapa: **Studnice** s osadou **Odrůvky** (pol. okres Vyškov), **Hartmanice** a **Otinoves** (pol. okres Prostějov).

Vyklizovací lhůta 1. prosinec 1942.

III. etapa: **Krásensko, Nové Sady** s osadou **Březina, Podomí, Ruprechtov** (pol. okres Vyškov), **Bousín, Drahany, Rozstání** (pol. okres Prostějov), **Housko, Jedovnice** (část), **Kotvrdovice, Kulířov, Lipovec** s osadou **Marianin, Molenburk, Repechy, Rogendorf a Senetářov** (pol. okres Boskovice).

Vyklizovací lhůta 1. listopad 1943.

Přestěhovalci jsou povinni **hlásiti** včas četnické stanici dosavadního bydliště **zamýšlený odchod** do jiné obce před započetím stěhování. Rovněž každou další změnu bydliště jest stejným způsobem ohlásiti. K odchodu do nově zvoleného bydliště dává souhlas Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra se sídlem ve Vyškově. Souhlas bude vydán písemně.

Obyvatelé obcí II. etapy jsou povinni **provésti veškeré podzimní polní práce v roce 1942.**

Nedodržení tohoto nařízení potrestá příslušný okresní úřad pokutou do K 5.000·— nebo vězením do 14 dnů.

Touto vyhláškou pozbývají platnosti vyhlášky Přesídlovací kanceláře ministerstva vnitra se sídlem ve Vyškově: č. 5551/41 ze dne 15. prosince 1941, č. 500/42 ze dne 20. ledna 1942, č. 2148/Bul-42 ze dne 13. března 1942, č. 2400/Bul-42 ze dne 21. března 1942 a č. 3600/42 ze dne 15. května 1942.

Přednosta: **Dr Nováček v. r.**

Vyhláška – Násilné vystěhování Drahanské vrchoviny

Uctění památky amerických letců — 17. 4. 2015. Foto město Benešov

KONEC TŘICÁTÝCH A ČTYŘICÁTÁ LÉTA 20. STOLETÍ NA BENEŠOVSKU VE SVĚDECTVÍ DOBOVÝCH KRONIK A PAMĚTNÍKŮ

Jakub Houzar, ukázky z bakalářská práce

VEDOUCÍ PRÁCE: PHDR. JAN ZDICHYNEC PH.D.

PRVNÍ DNY V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Hitler Háchovi časně ráno 15. března 1939 při jednání v Berlíně oznámil, že německá vojska vstoupí na československé území. O tomto rozhodnutí již nebylo pochyb ani prostoru k jednání. To se točilo okolo dvou možností, které Hitler nastínil. V případě odporu československé armády dojde k použití všech prostředků fyzické síly, v případě podřízení pak Hitler sliboval autonomii. V době, kdy už pobýval Hitler na Pražském hradě, se ze západu ve velmi husté vánici blížila německá okupační vojska i do Benešova. Počasí jako by předznamenávalo doby, které se v následujících letech v Protektorátu Čechy a Morava budou odehrávat. Probuzení do sněhového rána bylo slovy benešovského kronikáře „nejčernějším dnem všech dobrých Čechů."

Záporné postoje k okupaci i k samotným okupantům projevovalo obyvatelstvo — nejen to benešovské — od samého začátku. K projevům nesouhlasu docházelo v Praze již v květnu, kdy proběhl na Vyšehradském hřbitově pohřeb ostatků Karla Hynka Máchy, k dalším možnostem manifestace „vybízela" i různá výročí (upálení Mistra Jana Husa, bitva u Zborova). Protestní akce vyvrcholily na Němci zakázaný svátek — 28. října. Došlo k velkým demonstracím, při kterých po zásahu policejních složek umírá Václav Sedláček, zraněn je i student medicíny Jan Opletal, který zraněním později podlehl. Pohřeb Jana Opletala se stal manifestací českých studentů, proti kterým je také silně zakročeno. Výsledkem je o dva dny později — 17. listopadu 1939 — zavření vysokých škol na tři roky a množství zatčených studentů.

Ale zpátky na Benešovsko, kde začíná být hospodářská situace velmi špatná již na jaře a to poté, co se do Prahy odváželo značné množství dobytka a v benešovském okrese vznikal deficit mléka, vajec, tuku, cukru a masa. Do toho se přidaly i zásobovací potíže. Navíc docházelo k náborům dělníků pro práci v Německu, které snižovaly počet ekonomicky aktivních obyvatel, projevující se hlavně v zemědělství.

Od 17. března působila v Benešově pobočka německé policie, jejímž velitelem se stal budoucí přednosta kladenského gestapa Harald Weismann. Její obvod zahrnoval větší část dnešního benešovského okresu (Vlašimsko, Neveklovsko) a jižní část dnešního okresu Praha-Západ (Jílovsko, Říčansko). I přes poměrně velký územní obvod splňovala pouze funkci výkonného orgánu nadřízené úřadovny (nejprve Kolín, pak Praha) a definitivně byla k 1. září 1939 přesunuta do Kladna a Benešov s okolím začal od této doby spadat pod pravomoc gestapa v Táboře. V tomto krátkém přímém působení pracoval úřad velmi „pilně", pátraje po židovských uprchlících a emigrantech, ale také po bývalých politických činovnících a protiněmecky smýšlejících obyvatelích — „nepřátelích říše." Pomocí jí v tom byly zprávy od úřadů a četnictva (důležité se staly například volební listiny), ale i informace od obyvatel. Jak později uvedl Weismann: „nikde jinde tolik anonymních udání nepřicházelo jako v Benešově. … vzhledem k množství jsme byli schopni zpracovat jenom nepatrnou část." Toto množství přičítal v pozdějších výsleších hlavně osobním důvodům a mstám. Na druhou stranu lze k dobru obyvatel okresu přičíst hlavně chování vůči židovským

spoluobčanům. Jak uvádí literatura podle pramenů z Okresního úřadu ve Vlašimi, musel místní úřad konstatovat: „že proti židům není zaujatě vystupováno, jelikož se jedná hlavně o židy — starousedlíky."

Mimo tyto „povinnosti" muselo gestapo řešit i dva incidenty, které se odehrály v blízkosti Benešova. Ve Václavicích (asi 5 kilometrů od Benešova) došlo ještě během dubna k incidentu na místní zábavě. Dva podnapilí němečtí vojáci nejprve odmítli zaplatit vstupné a poté se začali chovat agresivně a pustili se do křížku s místními. Třináct zatčených místních obyvatel bylo tehdy ještě velmi rychle propuštěno, nejspíše z důvodu v té době časné situace po vyhlášení Protektorátu, kdy se německé úřady snažily vyvolat dojem mírumilovného soužití.

Druhý incident, který se stal o měsíc později v Domašíně (asi 15 kilometrů od Benešova), měl již o poznání tvrdší odezvu. Nastala obdobná situace jako ve Václavicích s tím rozdílem, že němečtí vojáci (opět značně podnapilí) začali střílet do stropu a do stolů a přitom zasáhli jednoho místního obyvatele — Antonína Jeřábka. Rozzuřený dav pak venku jednoho německého poddůstojníka zbil do krve. Odezva benešovského gestapa na sebe nenechala dlouho čekat a hned další den bylo zatčeno deset osob — většinou mladistvých — kteří byli podezřelí z útoku na německého vojáka. Vlašimský hejtman nad obcí Domašín vyhlásil mimořádný stav se zákazem vycházení v době od 19 do 5 hodin ráno. Jako rukojmí byli zatčeni čtyři bývalí členové zastupitelstva za KSČ, starosta obce a dalších deset místních občanů. Hlavní podezřelí z útoku si pak museli počkat na rozsudek neuvěřitelného více než půl druhého roku do 31. ledna 1941, kdy byli až na pár výjimek (tři a jeden měsíc vězení) propuštěni. Během vazby zemřel František Rélich.

ŽIVOT V BENEŠOVĚ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Co se dělo po vpádu německých vojsk do Polska v Benešově, velmi dobře vypovídá svědectví Václava Blažka, místního starosty v letech 1937—1939, který je v první den druhé světové války zatčen a společně s dalšími významnými činiteli v chodu města uzavřen do budovy vojenského velitelství. Toto svědectví je uchováno v analyzované Pamětní knize. Německé gestapo sestavovalo seznamy potenciálních nepřátel říše už přes léto a nakonec souhrn čítal na Benešovsku asi 100 osob doplněných ještě o další v Praze. Cílem akce Albrecht I. — na Benešovsku řízeného z ústředny pražského gestapa — bylo zajistit osoby, které by mohly vyvolávat neklid nebo organizovat protiněmeckou činnost. Do poloviny září 1939 gestapo zadrželo v celém Protektorátu okolo 2000 občanů, z nichž většinu gestapo odeslalo do koncentračních táborů v Dachau a Buchenwaldu, kde velká část útrapám věznění podlehla.

Blažek, který byl během této akce zatčený, v Pamětní knize uvádí, že bylo v Benešově celkem zatčeno 28 osob a dalších 18 osob v přilehlém okolí. Co je přesně přilehlé okolí, Blažek nespecifikuje, můžeme se pouze domnívat, zda je to území o rozloze okresu, či například území dnešního ORP Benešov. Podle Charváta byl počet zatčených ještě asi o desítku vyšší. Ve vojenském velitelství byli vězněni asi do 5 hodin odpoledne, kdy byli všichni naloženi na nákladní vozy a odvezeni do věznice na Pankráci, kde byli „o hladu ponecháni na holé podlaze až do rána".

O tři dny později byli rozděleni do vězeňských cel po třech. Společně s ním byl na cele František Mareš a dr. Klouda. Ve čtvrtek, 7. září, jsou oba spoluvězni odvezeni do koncentračního tábora a Blažek, kvůli vysokému věku — 64 let — ponechán na Pankráci. Téhož dne je přemístěn do jiné cely, kde je vězněn společně s odborovým radou kanceláře prezidenta republiky Dr. Františkem Patejdlem a kapitánem Nikodemem. V této cele zůstávají až do 14. listopadu 1939.

Po protestech studentů potřebovali Němci vyklidit prostory pankrácké věznice, a proto Blažka společně se spoluvězni přesouvají do věznice na Karlově náměstí, kde jich „osm hodí do špinavé cely 3 × 4 metry". Zde Blažek prožívá Vánoce i Nový rok. Na Nový rok se Blažkovi udělá špatně a skončí v bezvědomí. Ještě deset dní však zůstává na cele se svými spoluvězni. Až 10. ledna je převezen do vojenské nemocnice na Pankráci, kde zůstává až do 21. února a poté je propuštěn do domácího léčení. Celé vyprávění končí Blažek větou: „Co všechno jsem kolem sebe viděl a slyšel, psáti nemohu". Většina zatčených strávila ve vězení větší část, nebo celou druhou světovou válku a osm z benešovských rukojmích věznění nepřežilo. V pankrácké věznici zahynul Arnošt Frischmann, v Natzweileru Arnošt Furth, v Ravensbrucku Josef Porges a v Buchenwaldu pětice rukojmích: Karel Agulár, Oskar Baumgartl, Rudolf Blán, Karel Edelstein a Richard Friedman.

V Benešově a okolí při oslavách 28. října dochází v roce 1939 k vylepování vlajek, objevují se letáky s protinacistickou tematikou. Charvát sice píše o „největší zásluze komunistické odbojové složky", ale přisuzuje pravděpodobné vylepování vlajek (nekomunistické) složce pplk. Českého. Vzhledem k nedostatku dalších informací (pamětní kniha se o tomto nezmiňuje) nelze určit podíl významnosti komunistických složek na Benešovsku během oslav 28. října. Přesto je samozřejmě možné, že společně s činností pplk. Českého opravdu patřili k největším strůjcům protinacistických projevů v Benešově a Vlašimi.

VYSÍDLOVÁNÍ OKOLNÍCH VESNIC

Mimo stěhování českého obyvatelstva ze Sudet, které probíhalo po zabrání této oblasti nacistickým Německem od konce září 1938, se stalo vysídlování obyvatel na západ od Benešova nejrozsáhlejší migrační operací, jakou Němci na našem území v době okupace provedli. Postihlo území ohraničené na severu řekou Sázavou od jejího ústí do Vltavy až po Poříčí nad Sázavou, na východě státní silnice (dnes silnice 3 do Českých Budějovic) od Poříčí do Olbramovic, na jihu železniční trať Olbramovice — Sedlčany a poté silnice ze Sedlčan na Příbram

a na západě řeka Vltava. Zde se totiž Němci rozhodli zřídit cvičiště zbraní SS, které vešlo do dějin pod pozdějším názvem SS-Truppenübungsplatz Böhmen. Na rozdíl od dalších vojenských cvičišť, která vznikala během okupace — Vyškov, Brdy, Milovice — kde se dá hovořit spíše o rozšiřování již stávajících objektů, které vznikaly za první republiky, tak v prostoru Benešovska jde o zřízení cvičiště v oblasti, ve které předtím žádné cvičiště nestálo. Zřízení cvičiště se dotkne téměř 30 tisíc obyvatel. 17 647 se musí vystěhovat, zbytek — asi 12 tisíc obyvatel — ve svých domovech zůstává a začíná pracovat pod správou cvičiště. Kapitolu zmiňuji z hlediska vlivu vysídlování na Benešov, kam se stěhují občané z vysídlených oblastí i z hlediska jakéhosi předstupně záboru, který mohl potkat i Benešov. Na možnost vybudování cvičiště na Benešovsku — prvotní návrh pochází z roku 1939 — se názory předních činitelů okupační správy lišily. Například říšský protektor Konstantin von Neurath zastával negativní stanovisko. Zřízením cvičiště by vznikl jakýsi „stát ve státě", do kterého by Neurath jako říšský protektor nemohl výrazně, jestli vůbec, zasahovat. Hovoříme o době, kdy probíhá boj o moc mezi protektorem a říšskými politiky a von Neurath nechtěl připustit, aby došlo k oslabení jeho moci. Von Neurath byl pro pozvolnou germanizaci a dále argumentoval svoje rozhodnutí také snahou udržet v Protektorátu klid. Bylo totiž v zájmu Říše, aby pracovní nasazení a morálka byly na co možná největší úrovni. V kontrastu Neurathových názorů stál Karl Hermann Frank, státní tajemník podporovaný Himmlerem i Heydrichem, který byl naopak pro rychlou a násilnou germanizaci, bez ohledu na možné politické a hospodářské důsledky. Situace se změnila na začátku roku 1941, kdy se německá armáda začala připravovat na vpád do Sovětského svazu (nakonec 22. června 1941 — operace Barbarossa). S tím se pojí zvýšená potřeba výcviku vojenských kapacit pro oddíly SS. Aktuální kapacita výcvikové základny byla nedostačující a propůjčení cvičišť od „konkurenčního" Wehrmachtu také nepřicházelo v úvahu. Z těchto důvodů na začátku roku 1941 píše Himmler dopis říšskému ministru financí, kde žádá o koupi území na západ od Benešova. V reakci posílá von Neurath K. H. Frankovi dopis, kde uvádí, že rozhodnutí „vysídlení hustě osídleného území považuji (Neurath) za chybu". S odchodem von Neuratha oficiálně na zdravotní dovolenou se změní i stanovisko nejvyšších představitelů. Po něm totiž do funkce zastupujícího říšského protektora nastupuje Reinhard Heydrich. Po více jak ročních jednání posílá Himmler K. H. Frankovi telegram: „Cvičiště Benešov připravit do 20. 3. 1942." V této době se šíří oblastí, která se má stát terčem první etapy vystěhování — Neveklovskem — zprávy o tom, že obyvatelé budou muset opustit své domovy. Dobrou informovanost obyvatel dosvědčuje i ilegální leták z dílny Ústředního národně revolučního výboru Benešov: „Občané! Nacističtí okupanti vztahují opět nad vámi a vaším majetkem drápy. Území o rozloze 45 tisíc ha má být uloupeno a obyvatelstvo násilně vystěhováno…" Na druhé straně letáku

Waffen SS — Na Benešovsku vzniklo za války rozlehlé cvičiště zbraní SS

se nacházel plánek s oblastí, která má být vystěhována. Pamětní kniha se o letáku nezmiňuje, naopak informace o něm najdeme jak v publikaci Petra Kose, tak i v Podblanicku proti okupantům. Někteří obyvatelé, zneklidnění touto situací, se rozhodli podniknout cestu do Prahy a zde se dotazovali členů protektorátní vlády (Richard Bienert, Adolf Hrubý či Emanuel Moravec), zda dojde skutečně k vystěhování. Nejenže členové vlády neměli o chystaném vystěhování žádné informace, Emanuel Moravec tyto zprávy označil za absurdní, s cílem poškodit vztahy mezi Čechy a Němci. Přes Moravcovu „prozíravost" došlo hned o měsíc později k vydání vyhlášky, která nařizovala obyvatelům obcí v soudním okrese Neveklov: Blaženice, Dalešice, Jablonná, Krňany, Loutí, Maskovice, Měřín, Nebřich, Nedvězí, Rabyně, Teletín, Tuchyně, Vensov, Větrov a Vysoký Újezd, se vystěhovat do 15. září 1942. V červnu přibyly podle další vyhlášky i některé jiné obce (např. Lešany, Podělusy).

V první etapě vystěhování si vysídlení občané mohli odnést tzv. mrtvý i živý inventář (vše co měli). V dalších etapách už tuto možnost obyvatelé nedostali. Každý si ale, jak uvádí pamětníci, musel zajistit stěhování sám. Bylo jim zakázáno se stěhovat do některých obcí neveklovského, benešovského a votického soudního okresu s výjimkou Týnce nad Sázavou a Třebsína (např. Bukovany, Václavice, Úročnice, Tisem, Tvoršovice, Jírovice, Suchodl, Vrchotovy Janovice atd.). Tím jakoby se už předznamenávaly další vlny vystěhování, které na sebe nenechávaly dlouho čekat. Druhá etapa vystěhování probíhala do 1. dubna 1943 a týkala se například Netvořic, Bukovan, Chlístova, Václavic, Úročnice, Vatěkova. V třetí etapě se museli vystěhovat do konce roku 1943 obyvatelé např. Nahorub, Břevnice, Strážovic, Jírovic, Kožlí, Nesvačil nebo Pomněnic. Vyhláška o vystěhování tzv. IV. etapy byla vydána později, než ta

informující o III. etapě, přesto měli obyvatelé méně času a museli se vystěhovat k poslednímu říjnu 1943. Obyvatelé vesnic postižených vysídlením v rámci páté etapy museli opustit své domovy do 1. dubna 1944.

PROMĚNA MĚSTA POD TLAKEM OKUPAČNÍ MOCI OČIMA PAMĚTNÍ KNIHY

Od března 1942 byl i Benešov postupně obsazován stále se rozrůstající posádkou zbraní SS. Obecná a měšťanská škola chlapecká sloužící svému účelu i přes přechodné zabrání o rok dříve německou armádou se v následujících letech stala nemocnicí. Učitele nahradili lékaři a sestry, prostředí tříd, kreslírny a další učebny teď sloužily jako nemocniční lůžka, operační sály či zubařská a interní lékárna. V učňovské škole byly nejprve v roce 1939 zabrány provizorně pro potřeby německých úředníků dvě třídy, koncem školního roku 1941—1942 pak byly obsazeny prostory jednotkami SS už nadobro a zůstaly v držení vojenské správy až do útěku německých vojsk, den před osvobozením Benešova jednotkami Rudé armády. Zabírány byly dále kasárny či piaristická kolej. Velký zájem byl, k pochopitelné nevoli a strachu obyvatelstva, projevován i o rodinné domky, vily a byty. Nahodilé zabrání staveb napříč městem bylo posléze nahrazeno koordinovaným zabíráním celých bloků, čtvrtí a částí Benešova. Počáteční plán na získání části na východ od benešovského nádraží byl později upraven. Přesto v rukou správy SS skončilo na 90 domů — Zouzal čísla čerpá z dokumentů o zřizování cvičiště.

Ve městě zavládlo ze situace, která nastala, zděšení. Nikdo si nemohl být jistý, zda další den s požadavkem vystěhování nezazvoní jednotky SS u jeho domu. K dispozici měli obyvatelé informace o vystěhování obcí na západ od Benešova a městem se začaly šířit zprávy o podobném osudu, který má potkat i Benešov. Kvůli značnému zneklidnění obyvatelstva vyjednal benešovský hejtman s velitelem cvičiště dohodu, ve které vojenská správa předem označila budovy, na které si bude činit nárok. Skutečnost však probíhala jinak a i když ne v takové míře jako předtím, tak pro ubytování důstojníků SS, pokračovalo zabírání rodinných obydlí až do konce války. V roce 1943 a 1944 jich zabrala vojenská správa SS nejvíce. Celkem se podíl vyvlastněných domů v Benešově zastavil na čísle 136. Pozemků bylo vyvlastněno v průběhu druhé světové války 226. Po květnové revoluci byl v následujících dvou letech majetek vrácen původním majitelům.

I přes tyto problémy se zachovalo benešovské obyvatelstvo v mnoha případech velkoryse. Benešovem, jako jedním z měst na železniční trati na Prahu, už v roce 1944 a na začátku roku 1945 projížděla řada „transportů smrti“. Na benešovském hřbitově je také pohřbena řada bezejmenných obětí, které tyto transporty nepřežily. V lednu 1945 tudy projížděl transport s holandskými vězni, kteří při krátké zastávce v Benešově vyskákali z vlaků a zaplnili většinu ulic přiléhajícím k nádraží.

Reinhard Heydrich

Benešovští občané bez ohledu na případné nebezpečí podali Holanďanům pomocnou ruku a dali jim vše, co potřebovali — jídlo, peníze i potravinové lístky. Jako projev vděčnosti zaslal po válce pan Klootwijk z Dordrechtu děkovný dopis, který je ocitován v pamětní knize.

HEYDRICHIÁDA V BENEŠOVĚ

Zpráva o atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se 27. května 1942 rozšířila Protektorátem velmi rychle. Nejprve v Praze a pak v celém Protektorátu je vyhlášen výjimečný stav. Je rozhlášeno, že případná jakákoliv souvislost s atentátem (podpora nebo přechovávání atentátníků) je zločin, který se trestá popravou nejen jedince, ale i jeho rodiny. První popravy, jako odezva na operaci Anthropoid, na sebe nenechají dlouho čekat. Mezi popravenými byl i Vladislav Vančura, který je spjat s Benešovem hlavně gymnaziálními léty, která zde prožil, ale i románem Pekař Jan Marhoul, který dějem zasadil právě do Benešova.

ILEGÁLNÍ VOJENSKÁ ORGANIZACE PODPLUKOVNÍKA LUDVÍKA ČESKÉHO A MAJORA JOSEFA PRŮŠI ZA OKUPACE

Literatura se o této organizaci zmiňuje jen velmi povrchně a zmiňuje pouze hlavní aktéry. Přesto jsou podle mého soudu informace důležité a mohou sloužit jako podklad pro další podrobnější výzkum vývoje odbojové činnosti bezprostředně po vypuknutí druhé světové války.

Major armádní pěchoty Josef Průša a podplukovník pěchoty Ludvík Český ihned po 15. březnu 1939 začali organizovat ilegální vojenskou organizaci. Oba měli pro organizaci výborné předpoklady, protože jako aktivní důstojníci znali početní stavy jak záložního, tak aktivního mužstva a důstojnictva, což jim v počátku velmi usnadnilo utvoření ilegální vojenské organizace. Kronikář a kapitán v záloze Hvězda píše v analyzované pamětní knize o tom, jak jej „v květnu, nebo červnu 1939 pozval pplk. Český k sobě do bytu. Seděli jsme proti sobě a brzy po všeobecných otázkách ohledně zdraví práce apod. přešel pplk. Český rovnou k věci… Hovořili jsme o tom, jak je třeba budovat morálku československého lidu, udržovat naději na osvobození. Český zdůraznil nutnost vytvořit organizaci, která by shromažďovala materiál válečně důležitý, prováděla válečnou činnost a soustřeďovala schopné, věrné a naprosto spolehlivé osoby, které by mohly provést v každé chvíli vojensky důležité úkoly… Mimo vojenské působení u stejného pluku pojilo Hvězdu i Českého přátelství. Český si byl vědom, že vojenské zkušenosti a spolehlivost budou potřeba a proto nabídl Hvězdovi možnost „pracovati a bojovati za spravedlivou věc."

(Hvězda) „Radostně jsem přitakal… Poté, co jsem složil do jeho rukou slib věrnosti vlasti a přísahu přísné mlčenlivosti, jsme si podali ruce a objali se slzami v očích v plném přesvědčení spravedlivého boje za svobodu vlasti." Hned na tomto setkání sestavili body zpravodajské činnosti, které se skládaly z pozorování obyvatelstva, jeho reakce na nařízení protektorátní úřadů a reakce na zprávy zahraničního rozhlasu. Dále se zaměřovali na rozmnožování a rozšiřování letáků a na sbírání informací všeho rázu.

Mimo Hvězdy a Průši s Českým byli v organizaci i tito muži: Dimitrij Balka, Jan Pfeifer, Josef Hasenkopf, Jaroslav Svoboda a Karel Ziegler. Organizace začala svoje úkoly plnit velmi pilně a skupina se začala slibně rozvíjet. Díky zpravodajské činnosti bylo získáno velké množství důležitých informací. Hvězda uvádí, že „bylo známo téměř vše o síle německé moci v Benešově a jeho okolí."

„Bohužel krutý osud nedopřál zdárně pokračovati v práci". Toto výstižné hodnocení má jedinou příčinu. 14. února 1940 byli pplk. Český a major Průša zatčeni.

V této souvislosti sluší uvést ještě jméno další ilegální organizace, která byla od roku 1939 budována a prováděla protiněmeckou činnost na území celého Protektorátu a zatčení některých jejích čelních představitelů předznamenalo zánik organice Průši a Českého. Zmíněná organizace se jmenovala Obrana Národa (dále jen ON) a na Neveklovsku, Sedlčansku, Vlašimsku a Benešovsku byl pověřen prováděním úkolů Český a Průša. ON vnikla jako „podzemní armáda" s cílem vytvořit jednotky, které by byly v případě povstání proti německé okupaci k dispozici pro doplnění vojenských stavů. Včele stál v prvních letech generál Josef Bílý, který je zatčen na podzim 1940. Důležité, pro skupinu Průši a Českého, je to, že mimo další, stáli v užším čele ON i generál Kravák a plk. Hůlka. Hvězda si není jistý, ale činnost se podle něj měla zaměřovat na obstarávání zbraní, zpravodajskou a informační činnost a organizací 2—3 praporů. Těsně před Vánoci 1939 došlo v Praze k zatýkání vedoucích činitelů Obrany Národa — tím se omezila činnost i Průši a Českého. V návaznosti na tyto zatčení docházelo k zatíkání v únoru následujícího roku i na Benešovsku. Podle informací Hvězdy, které zjistil od manželky Ludvíka Českého, v důsledku neopatrnosti jednoho z vyšších důstojníků — mělo jít o plk. Hůlku. Tyto informace prezentuje, nezávisle na Pamětní knize, literatura jako správné. Z Hůlkových poznámek se gestapo dozvědělo i o tajné skrýši zbraní v Černém lese (kousek za Benešovem) a také o členech benešovské buňky. Po rozpuštění armády byli někteří důstojníci přiděleni jako tiskoví referenti (měli provádět tiskovou cenzuru), k jednotlivým úřadům. K benešovskému byl přiložen Miroslav Stehlík. Většina z těchto tiskových referentů (mezi nimi i Stehlík) ale patřila k odbojové skupině pod velením ministerského rady Zdeňka Schmoranze z tiskového odboru ministerského předsednictva (Schmoranzova skupina tiskových referentů). Úkolem těchto referentů bylo dodávání tajných informací. V Benešově nebylo přímých informací o způsobu vyzrazení této skupiny. Hvězda má informace pouze z doslechu, že došlo k prozrazení přímo v kanceláři Schmoranze. Skupina je vyzrazena již v srpnu 1939 a Miroslav Stehlík 24. srpna zatčen. Ve vězení nakonec zemře o tři roky později, 21. října 1942. O Miroslavu Stehlíkovi více podrobně píše Jiří Tywoniak, který ve své publikaci uvádí, že Stehlík byl zatčen přímo v benešovské kanceláři. Otec tří dětí je odsouzen ke třem letům vězení, ale umírá před propuštěním v Budyšíně.

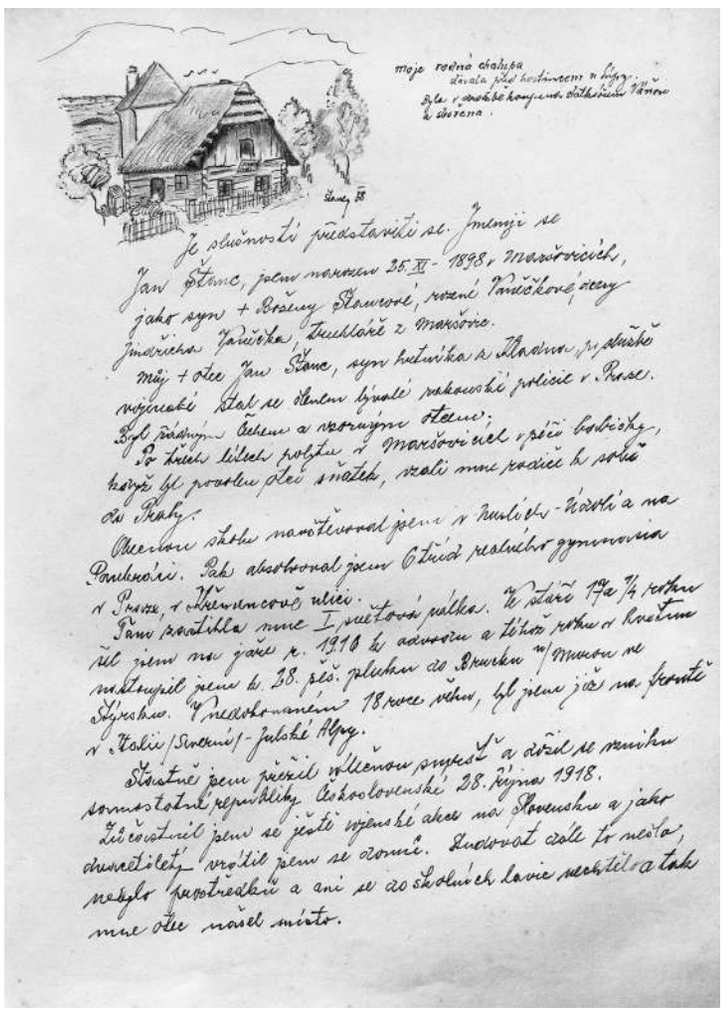

moje rodná chalupa
dávala přednostem v lipy.
Byla v osadě kompl. dřevěná Tanov
z dubova.

Štance 38

Je slušnosti představiti se. Jmenuji se
Jan Štance, jsem narozen 25.XI.-1898 v Maršovicích,
jako syn + Růženy Stanové, rozené Paučkové z Maršovic
Jindřicha Paučka, truhláře z Maršovic.
Můj + otec Jan Štance, syn hutníka z Kladna byl za válečné
výjimečně stal se členem bývalé rakouské policie v Praze.
Byl zásadným Čechem a vzorným otcem.
S třemi lístky polštu v Maršovicích v péči babičky,
když byl prostřed dlel svátek, vzali mne rodiče k sobě
do Prahy.
Obecnou školu navštěvoval jsem v Smíchově - Košíře a na
Pankráci. Pak absolvoval jsem 6 třídu reálného gymnasia
v Praze, v Křemencově ulici.
Pan poručík mne I. světová válka. Ve stáří 17a 1/2 roku
šel jsem na jaře r. 1916 k adresu a téhož roku v Kostelu
nastoupil jsem k 38. pěš. pluku do Brurku n/Mur ve
Štýrsku. V neukončeném 18 roce věku, byl jsem již na frontě
v Italii (Sveknu) - Julské Alpy.
Šťastně jsem přešel válečnou smyčkou a došel se vznikem
samostatné republiky Československé 28. října 1918.
Zúčastnil jsem se ještě vojenské akce na Slovensku a jako
dvacetiletý vrátil jsem se domů. Studovat dále to nešlo,
nebylo prostředků a ani se do školních lavic nechtělo a tak
mne otec našel místo.

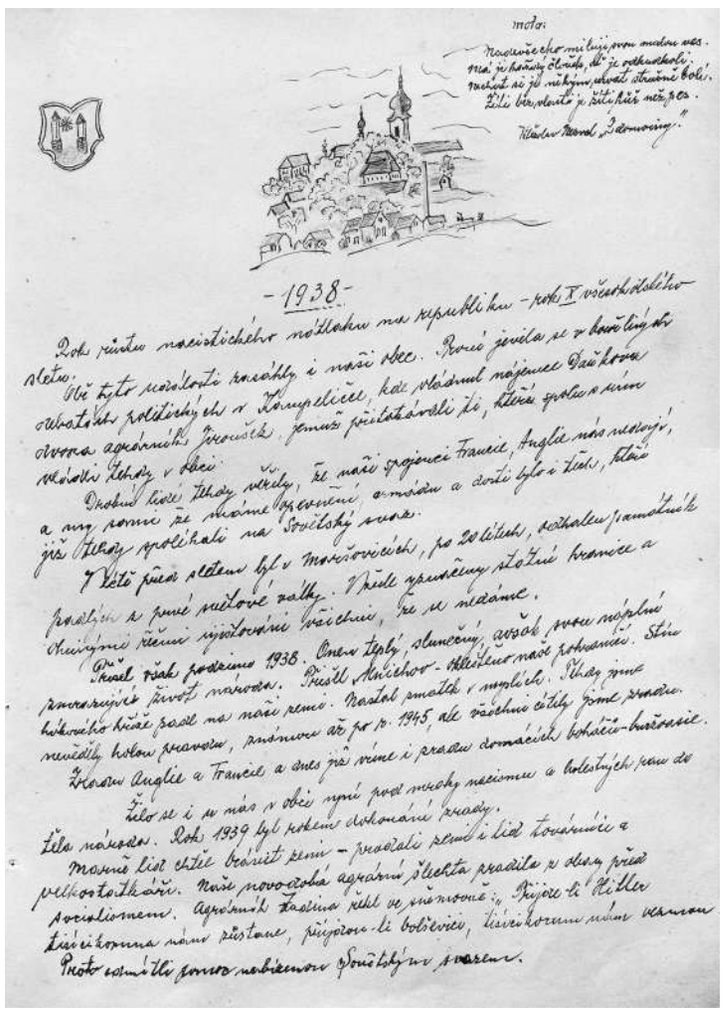

motto:
Nagrawże ego mi bóg, com mu dał wes-
ołą, że każdy człowiek, kto je poskosztuje,
zaczyna się jej nieborem chwalić strasznie boleć.
Żyła bez zlecia z żyła kiż nie, ze.
Wacław Nowak „Zakonnicy"

- 1938 -

Rok počátku nacistického útlaku na republiku - roku I. všech dobého
světa.
Při této události zasáhly i naši obec. Rovněž jevila se v bouřlivých
odhalitách politických v Kampelíčce, kde vládnul majetnice Dáši Krosa
dvora agrárních Jroušek, jemuž přisluhovali ti, kteří spolu s ním
vládli lehdy v obci.
Dnešní lidé lehdy věděly, že naši spojenci Francie, Anglie nás nechají,
a my rovnou se ocitáme vyzvednutí a mnoha a dosti bylo i těch, kteří
již tehdy spoléhali na sovětský svaz.
V letě jsem byl v Maršovicích, po 20 letech, setkal jsem se
s bývalým a první světové války. V případě vypuštěny složité hranice a
Ukrajinci přenesli vyjednávání všechny, že se nedáme.
Přišel však podzim 1938. Ovzduší teplý, slunečný, avšak svou nejplné
zmrazujíc život národa. Přišel Hitlerův - Hitlerův nad pohanství. Stín
hákového kříže padl na naši zemi. Nastal smutek i nejistoty. Lehdy jsme
nevěděly hodnu pravdu, známou až po r. 1945, ale všechni cítily jsme zradu.
Zradou Anglie a Francie a dnes již víme i pradu domácích bohačů-buržoazie.
Žilo se i u nás v obci nyní pod mnohy necítnou a bolestných jsem do
těla národa. Rok 1939 byl rokem dokonání zrady.
Mnoho lidí chtěl bránit zemi - pracovali jsme i lid Československé a
velkostatkáři. Naše novočeská agrární šlechta pradila z dlaní před
Socialismem. Agrární Tasina řekl ve sněmovně: „Přijde-li Hitler
tisíciletá naše zůstane, přijdou-li bolševici, tisíciletá nám vezmou
Proto odmítli pomoc nabízenou Sovětským svazem.

Kronika Jana Štance z Maršovic 1938—1945

POVÁLEČNÁ OBNOVA MARŠOVICKA

Iva Mrázková, ČJL-HIS, Historický proseminář, LS 2006
Ukázka práce

VEDOUCÍ PROSEMINÁŘE: PROF. PHDR. IVAN JAKUBEC, CSC.

ÚVODEM

7. října 1939 uvedl generální zplnomocněnec říšské správy Himmler v platnost vyhlášku, která stanovovala: „Pokud je pro usídlení říšskoněmeckých přesídlenců a přesídlenců německé národnosti zapotřebí pozemků a půdy, uplatňuje se pro opatření půdy příslušným způsobem zákon o získání půdy za účelem branné moci a jeho prováděcí nařízení." V praxi toto nařízení znamenalo, že si lidé budou moci ze svých domovů odvézt pouze mrtvý inventář a za dobytek a nemovitosti jim bude poskytnuta finanční náhrada. Takové ideální uplatnění však vidíme pouze v případě první etapy, probíhající od 6. května do 15. září roku 1942. V dalších etapách museli lidé ve svých domovech ponechat i mrtvý inventář, nemovitosti pak byly odkoupeny pouze za symbolickou odhadní cenu a zapsány do pozemkových knih jako vlastnictví německé říše. Území tak bylo nyní právně považováno za „Reichsgebiet". Protože bylo nadále charakterizováno jako jazykově převážně německé, vzniklo tu několik koncentračních táborů.

Na cvičišti se během války pohybovalo zhruba dvacet tisíc vojáků wehrmachtu. Oddíly dělostřelectva působily převážně v centrální části území, kde jim jako cvičné cíle většinou sloužily obytné domy. Okrajové části, vysídlené většinou až v posledních etapách, se naproti tomu stávaly hospodářským i kulturním zázemím. Právě to také platilo o větší části námi sledovaného Maršovicka.

Po první etapě vysídlení následovala etapa druhá, která proběhla do 1. dubna 1943, třetí do 31. prosince 1943, čtvrtá do 31. října 1943 a poslední pátá etapa do dubna roku 1944. Celkově se vystěhované území rozkládalo na ploše 44 000 ha. Z původních 28 831 obyvatel jich bylo vystěhováno 17 647. „Na zabraném" tedy zůstalo 11 184 obyvatel. Jednalo se především o zemědělské dělníky, kteří pracovali na tzv. SS hofech. Tyto dvory byly zřizovány především v okrajových oblastech cvičiště a obstarávaly výživu vojska. Dále na vysídleném území zůstali řemeslníci, kteří zajišťovali technický provoz cvičiště, tedy především kováři, koláři, hajní, porybní a silničáři. Tito lidé oficiálně podléhali přímo německé správě, soudní pravomoci připadaly gestapu a německému četnictvu. Netvořili tedy sice žádnou samosprávnou obec, neformální autoritou však většinou byl správce SS hofu.

Toto rozdělení obyvatelstva na „potřebné" a „nepotřebné" však nemělo pouze praktické důvody: „Ono postupné vystěhování mělo především roztřídit obyvatelstvo, dát jedněm naději, aby právě proto mlčeli, a většinu postupně odstěhovat. Tak se původní jednota všech vysídlenců roztříští, lidé si budou vzájemně závidět i velmi pomyslné výhody a tyto skutečnosti jim pak nedovolí spojit se k nějakému společnému odporu." O něčem podobném hovoří i pamětníci — např. podle pana Ladislava Marvana se jeho rodina po válce setkávala s projevy nedůvěry, mnohdy dokonce nenávisti, ke které mohla svádět např. skutečnost, že zůstavším nebyl vyvlastněn jejich majetek. Pravdou však bylo, že tito lidé dostali výslovný zákaz stěhování. Ačkoli v otázce lidských charakterů není radno příliš generalizovat, můžeme říci, že ve většině případů nemohla být o kolaboraci ani řeč. Spíše naopak: jejich utajovaná pomoc umožnila přežít válku

mnoha vězňům místních koncentračních táborů. Díky těmto lidem si také můžeme učinit lepší představu o situaci na zabraném území.

Během dvou až tří měsíců po osvobození se ostatně vztahy alespoň formálně urovnaly — i v mezilidské rovině tedy můžeme zaznamenat návrat k normálním poměrům.

MARVAN, LADISLAV, NAROZEN 15. 7. 1926
ROZHOVOR PROBĚHL DNE 2. 2. 2006

NÁVRAT DOMŮ

Ke konci války už byl ve vzduchu cítit neklid — jedním ze signálů byla např. podezřele rychlá evakuace janovického koncentračního tábora. Posledních asi 150 vězňů odvezli nacisté koncem dubna do Křepenic. 1. května se však vězni objevili v Janovicích nečekaně znovu: vlak plný těchto zubožených lidí byl po náletu na železniční stanici Olbramovice odstaven do ohybu železniční trati směrem na Sedlčany. Prvního května se v blízké osadě Křešice odehrála scéna, několikrát zpracovaná i beletristicky, kdy se několik hladových vězňů z transportu vydalo do Křešic vyprosit si něco k jídlu. Necelých třicet z nich pak bylo na zdejší návsi nemilosrdně postříleno na samém konci války.

Jednotky SS odjely z Maršovic v noci ze 7. na 8. května , z Vrchotových Janovic až v noci z 8. na 9. května , a to směrem na západ, tedy k Sedlčanům. O jejich spěchu svědčí spíše anekdotická vzpomínka zapsaná v maršovické kronice: „Němci odešli z Maršovic tak rychle, že nesnědli ani připravenou večeři, skopové s rýží."

Příchod sovětské armády zaznamenali lidé s úlevou i nadšením: „9. května přijeli na tancích, autech a jiných povozech Rusové. Oddechli jsme si, věděli jsme, že ti nám neublíží," píše maršovický kronikář. Zpráva se tedy shoduje i s jinými údaji: Rusové se s Němci už nesetkali, protože ti odjeli ve spěchu směrem na západ. Zdá se, že stažení německých jednotek se většinou obešlo bez incidentů, pouze v Maršovicích byl vojáky na dvou místech založen požár.

Situace po příchodu sovětských vojsk však nadále nebyla tak růžová, jak lidé očekávali — ve větším měřítku jsou dostatečně výmluvná čísla: „V Československu bylo 165 tisíc sovětských vojáků, později se stav snížil o 65 tisíc. Jejich peněžní potřeby, hrazené z rozpočtu ČSR, činily kolem 800—900 miliónů Kčs měsíčně, odběry zboží dosahovaly 20 miliard Kčs a neprávem odvezené zboží odhadli odborníci nejméně na 3 miliardy."

Obyvatelé měli možnost na vlastní kůži poznat, že rozdíly v mentalitách jsou nepřekonatelné. Pro ilustraci si výjimečně vypůjčím epizodu odehrávající se na janovickém zámku, kde Rusové „strhli zeď, aby mohli s nákladními auty do parku, a v jídelně pak sestřelovali porcelánové talíře ze stěn." Avšak nejen mentalita cizích vojsk se mohla v této době zdát příliš vzdálenou. Jak už jsem výše zmínila, někteří navrátilci pociťovali nedůvěru k lidem, kteří na zabraném za války zůstali. Nedůvěra pak mnohdy přerostla až v nenávist — podle vzpomínky pana Ladislava Marvana poštval někdo ze spoluobčanů na jejich rodinu ruského vojáka, který začal po Marvanových střílet. Po tomto incidentu se rodina z Janovic na nějakou dobu raději uchýlila do vedlejší vesnice. Paradoxně tedy v tomto případě došlo k vystěhování až po válce a navíc zcela dobrovolně.

Nelichotivé informace tohoto typu však v kronikách chybí. Důvodem by snad mohlo být jejich pozdní doplnění, ke kterému obce přistoupily většinou až v 50. letech. Právě tehdy se však zápisy stávají lakoničtějšími a začínají se v nich opakovat klišé typu „zemědělské dodávky byly splněny na 100%". Nezbývá nám tedy, než se spolehnout na vyprávění pamětníků.

Rudá armáda opouštěla Československo 15. listopadu 1945, americká o pět dní později. O přesném datu jejího stažení z Neveklovska prameny bohužel opět mlčí. Jisté je, že byla vystřídána armádou československou. Mnoho z našich vojáků se v tomto kraji po válce usadilo, což nás vzhledem k počtu konaných slavností a tanečních zábav v létě a na podzim roku 1945 nemůže nijak překvapit.

Mnoho předválečných obyvatel totiž našlo nový domov jinde. Důvody byly různé. Většina pramenů se shoduje na několika hlavních: někteří lidé si ve svém válečném bydlišti našli lepší zaměstnání, jiní se už ani neměli kam vracet, jejich domy byly zcela zdemolované a lákala je výzva k osidlování pohraničí. Mnozí se konce války ani nedočkali, např. vedoucí maršovického Sokola a funkcionář KSČ, který byl v únoru 1945 popraven za údajný poslech zahraničního rozhlasu. Právě Maršovice zaznamenaly největší úbytek obyvatel, protože do zničeného velkostatku se už nevrátili deputátníci. Z vystěhovaných 539 občanů se zpět nastěhovalo pouze 375.

Majetkoprávní nejasnosti zůstávaly otevřené až do roku 1948. „V roce 1947 bylo dokončeno navracení movitostí (hospodářské stroje a nářadí, čerpadla, vozy, motory, hospodářská zvířata), která tu občané při vystěhování museli nechat a z nichž mnohé byly přemístěny jinam. Některé převzali majitelé už v roce 1945, další v roce 1946 a 1947, jak se o nich vlastníci dozvídali. Někteří držitelé, kteří je získali po osvobození, se zdráhali vrátit je původnímu majiteli a učinili to až po soudním rozhodnutí." Restituci nemovitostí se podařilo dokončit až o rok později, kdy okresní soud zrušil vlastnická práva Německé říše a do pozemkových knih znovu zanesl jména původních vlastníků nemovitostí.

STAV DOMŮ A STAVEBNÍ OBNOVA

V roce 1949 vydalo Sdružení měst a obcí oběžník, ve kterém zveřejnilo výsledky svého šetření o stupni poničení bývalých cvičišť jednotek SS. Nejhůře dopadly Milovice s 59 %, na druhém místě stálo Neveklovsko s 56,3 %, na třetím Vyškov s 49,5 %, Brdy byly zničeny ze 44 % . Musíme tu však vzít v úvahu, že největší podíl na tomto umístění Neveklovska měly první čtyři etapy

vysídlení. Na Maršovicku, tj. na území vysídleném až v poslední etapě, už Němci neměli tolik příležitostí k ničení. Toto pásmo navíc sloužilo jako výjezdní základna a v neposlední řadě tu sehrál roli i předpoklad, že se tu jedná o trvalé německé osídlení. Přesto i tady můžeme v mnoha případech zaznamenat přímo katastrofální stav domů.

V písemných pramenech tak běžně najdeme líčení pobořených zdí, propadlých stropů, zdí bez oken a dveří, místností bez podlah atd. Vždyť ještě po více než roční svépomocné obnově byly závěry stavební komise, která prováděla ve Vrchotových Janovicích šetření v září 1946 velmi bezútěšný: deset domů zcela zničeno, čtyři velmi těžce poškozeny, třináct těžce poškozeno a 134 domů poškozeno lehce — ale poškozeno. Dohromady škody na 161 domech. V lepším stavu byly pouze domy, ve kterých byly ubytovány jednotky SS, avšak i při nich byla hospodářská stavení rozbořená. Nejlépe se zachovaly domy, ve kterých bydleli „naši lidé“, většinou zaměstnanci SS hofu nebo kamenolomu. Až do zimy 1945 proto obyvatelé museli vydržet v provizorních podmínkách, s okny jen narychlo zatlučenými prkny apod.

V havarijním stavu však nebyly jen budovy, ale i cesty. Krásný příklad navázání života přesně v tomtéž bodě, ve kterém ho přerušila válka, se nám dochoval v kronice obce Zderadice: už v letech 1940—1941 bylo pomýšleno na zkultivování obecních pastvin. Vylámaný kámen už však nikdo nestihl svézt. Nyní se však výborně hodil k opravě komunikací. Neméně ohromující jsou i svědectví o výpomoci jiných obcí ČSR: v roce 1946 poskytly cementárny v Hradci Králové postiženým obcím 70 q cementu, který byl poté po 50 kg rozdělen občanům.

Svépomoc si své cesty našla obdivuhodně rychle — tak např. ve Vrchotových Janovicích byly rozebrány baráky důstojnické školy a baráky koncentračního tábora a materiál byl použit na stavbu a obnovu domů. Poměrně překvapivé jsou i vysoké částky, které obce uvolňovaly ze svého rozpočtu — v případě Vrchotových Janovic se v roce 1947 částka poskytnutá na stavbu „obecního domu“ (tzn. pastoušky či chudobince) a na opravu školy a budovy určené pro poštu vyšplhala do miliónů. Patrný je také posun v „nezbytnosti“ — můžeme předpokládat, že bez obecní pastoušky by se obec dokázala ještě nějakou dobu obejít, zjevně to však nebylo třeba.

Iniciativy se chopily též místní národní výbory. Ve Vrchotových Janovicích zajistil v průběhu prvních měsíců vyčištění veřejných studní a obnovu veřejných budov, především školy, pošty, četnické stanice a budovy místního národního výboru.

Stavební obnova však byla brzděna „shora“. Poměrně dlouho chyběl zákon, který by stanovoval nároky na pomoc při obnově válečných škod. Tuto mezeru vyplnil teprve Zákon o stavební obnově, který Prozatímní národní shromáždění schválilo v dubnu roku 1946. Stavební obnova se podle něj měla zatím provádět „jen v rozsahu nezbytném pro nutné ubytování obyvatelstva“. Je více než pravděpodobné, že rok po osvobození už domy v takovém stavu dávno byly. Naštěstí byly podpory vypláceny i zpětně.

Stal jsem se kancelářským pomocníkem kpt. policie ředitelství v Praze. Ostatní jsem se. Zůstal jsem ve službách až do r. 1940, kdy jsem byl pro všechnost „přeložován".

Nestěla se mne přednáškovost okupantům a tak podařilo se mne za pomoci profesora Mistra Karla Vilhelm dostat se do penze. V roce 1925 jsem se oženil s Růženou, roz. Ptáčkovou, mojí vzornou manželkou a pomocnicí.

Únor roku 1945 nastoupil jsem znovu v ředitelství Národní bezpečnosti v Praze, slavil jsem do podzimu a byl znovu penzionován.

Neznáhle jsem vzat.

V roce 1946 po obnovení Evropské školy ZDŠ stal jsem se zřizovacím pracovníkem a dosavadním tajemníkem OV ROSČ v Benešově.

V roce 1947 – 1948 vedoucím redaktorem Rudého Práva Pražského,

V létě 1949 – 1950 tajemníkem OAV NF v Benešově, 1950 – 1952 vedoucím Okresního zemědělského kombinátu, 1952 – 1953 vedoucím provozu Okresního komunálního podniku, 1953 – 1954 vedoucím Komunálních služeb města Benešova, kterýžto místo opustil jsem na vlastní žádost v srpnu 1954 a stal se vedoucím Sdc. provozů n. p. Motor v Jinci n/S.

Myslím, že představení je úplné.

Je moje přáním, abych se pokusil proti kronikáři rodné obce se dost tak pokmitnout a kárat.

Od svého narození měl jsem trvalý stych s rodnou obcí.

Moje láska k rodnému krajům byla příčinou, že jsme spolu s otcem zakoupili starou chalupu pod obcí, která připadla obci vzdálením a tak stali se majiteli domku č. 106 v Mazořicích.

Kroniku zřízen rokem 1938.

Jan Šonc

Tak zůstalo to co zůstat muselo po Mnichově. Okupace – 15. březen 1939. – postupný Hitlerův protektorát.

Byl den, kdy mnoho z obcí výlet vnitové vlaky pustit, jako by země Zaus bojovala proti okupantům.

Tak jako jinam dorazil nacistický „církev pacifický" k nám do Mazořic. Mazořičtí zlovolní, tlustý kadidlník Kaučka a nakonec vyhovovat jejich oblíbený, říkával „že bukem pozarma, pocházat galáš".

Popíci – nevěsta, že na školní lisa, je nikoli galáš platy."

Stoný obecní střážník, dobrák Vojtěch dostal od starosty pokyn, dobře jej sledoval a vyhovoval dle něho. Nevěřil jeho obecní hlídce a oznámil: „Nemůžu bukem pocházat galáš" nepotlouchal to nikdo k dospělých, jen hrstka vůdčí počtomnících dětí a proto dodal: „jestli sem někdo přijedete, přivítáním Vám nohy". Odmítnu to nikdo. Pro galáš nepřišel nikdo a nikdy ho ani nemá psy.

Tak začala vláda Ivy. Lid u nás v Mazořicích uzavřel se do sebe a se velkou chytrostí přežal čekat nacisty. Dařilo se to.

Šlo se s anekdot a poslechu cizího rozhlasu. Zatím nebylo v obci zrádce. Někteří sedláci si hlídali, že Němci všechno kupují a dobře zaplatí. Brzy je to přešlo. Nemohli si zase koupit za nadhodnocené peníze, když bylo nákupy více než dost, nic je toho co potřebovali.

Nacisté začaly postupně vystěhovati rodiny. Já v roce 1940 začaly se trvalité zvěsti o přezvoluní nejen těhlo cvičiště na Neuhlovsku. Všechno jsme tomu neuvažovali pozornost. Věřil jsme, že nacisté budou zpráčeni a že to bude Slovanský jeden. Sovětská Rus, která chrání svobodu světa.

Záchovina nevítá se nás místa, pouze jednici a právní opět upozorňují staly se stopy Národního povědomí a jejíž mladý Čech byl oblaten aktivistické Němkovi mládeže, chodil na jemník d. dělat přítomné, ineluctabilní obledaně mesa při zabíjeňáda. Po tehdy zpívalo „vzdy" by až hilové.

Nutno zmínit se o tom, že v roce 1940 – 1941 byla v obci na „odpočinku" jednotka SS, která přijde ze Sokoka, to hromadí jsme podle nahromaděných věcí, prádla, oblečení, kožichů, nádobí a jiných předmětů, s těmito vedli směnný obchod. Naši občané zkusili mnoho od nacistů, zvláštních a zpřetrhali Hitlerovců. Tak jim vyzvali Kučkinek tvrdý v r. 1941 v červnu nastupovali proti Sovětskému svazu.

V zatemněným Germánimu bylo jasno, že vyjde do tuhého.

Nacisté dále tvrdě postupovali proti našim lidem. Skoro rolnar Sokola, kvůli nacistům na přídeli v Žíži. Několika mladých se z Mazořic skrylo se jako hostinskému aviolette, tak zvaní cizáci „proti totalitnímu nacazicíme".

Jinak země zavál se klid. Pouze, nacisti v mnohých si vlil plamen odbojů a vypovy. Nuto obcí nechapila ani hanavá lázeň Ejzydl. vůdcy, nacyrch ještě zij přátele a pozdravychalo.

Až v roce 1942 byly již 2 stopy Neuhlovska od Sázavy až k Vltavicíme

Před vánocemi 1942 nemínky, mimo stotiž zhlédky, že máš obec bude pro všechny ev. útěk SS zřízena do velké kolonie 1944.

V té době zjednodušoval pomocný „Bozen auto" nové, odstraňoval chalupy a použitel prázdné na lid. Sláčil na louce a čistil na pekáče a dokonalé. Prostředního na koňs mělo hanebné a nemilosti, že jsme všem, staré kleny, u vchodu hlubiny, stvořeci klíč mnoho chrabých nemůžeš.

Jeho zítřky, hlavitel a Rohanec dal finka, starostovi, aby kleny byly pracovny.

Nikoho z Mazořických nepovolil jít se k tak rozbouřeném úvodu. V Praze pomoci spolku vojáků němců mychly, rozkoch, nov. pamětnického, úvodě a kleny, hlavně dál jednosti mazořicí obcímu zhlédky pozdravímy: No, ale odtamok to mělo.

Bodem Aust, sbor hovoří, zjevil vše uzvětlené a, že obce musí být vyhlášena.

Bylo nám sdělení vyhlášení 3. ledna 1944 oznámeno. Do 31. ledna 1944. Tedy ani ne celý měsíc. V tom zavil se mazořinus v jeho zvláště a mnohým mlčí. Do obce přišla „přednáškařka" – protektorství učitelka, nastal v provoze plně a ještě více skřípění zubů, došlo pouze ku zhnyčlení odporu a hořeli plamen, ale pokynu přednáškařky, náhradní byllení.

Ještě je nutno zmínit se o některých věcech dříve se nezaučit.

V prosinu 1943 byly zřízeny na Neuhlovsku stopách divoký SS-Hefl. Tak byl zřízen i na nás v Mazořicích ze statku čp. 12 statkáře Vlaclimka Tauši, který statek nabízet i se svojí osobou, jako správcem. Sototy, provedl střel i rozkaz pomoc okupantům za přislib dobrého bydla.

Zmiňuji se o tomto proto, že zřízení SS divoké zkoušeli se dobrovolně a řad bohatých sedláků na celém našem cvičiště. Z naší obce to byli 2 příjmení Tauši a Vincenc Hana ze Žalčí, který pracoval SS Hefl. Obrce.

Ze zmínku stojí zřízení nacisty Jausenk. To byl velkou zpravné výlety nacistických divoků na cvičiště, se sídlem v Benešovicích. Byl prý to bývalý hokejový hokejista, který jezdil na hry do Benešova. Byla přímo byl nadmaso a akbhat. Za loker horečky nosilat všechno.

Vyznamenaje se jako zřízení Sky divoků ze Zdravice odvedl si za loker pumu obě nejlepší kraby z Bezejovic. Zdravice mily nálice smutku. Tímto vyhlížování připadl jsem i na vůdce. Bez milosti museli o vánocích 1943 z domova.

Naše to byl přímý, novy, cizím. Zpráva SS Hefl. Tauši z Mazořic vyzvaly vůdce Zdravice, odvedl z domova, ukradl, ohnal a hmotné věcice. Aby byla jasno Tauši mnoho tímto i mnohy mnoho poněvadž na cvičiště vůdce pokrok. Pouze holé svršky, již a boty, mnoho zvětšení sebou.

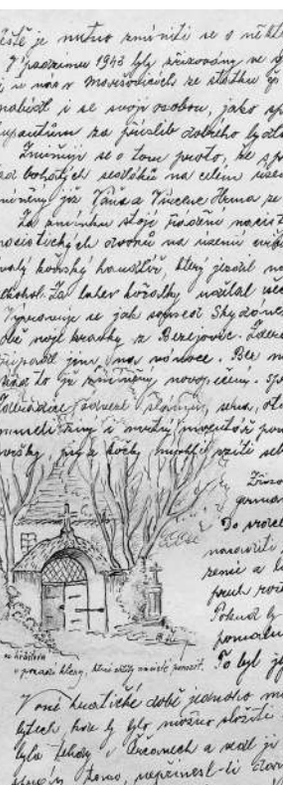

Vyjezd na hřbitově v pracovní kleny, které vždy navštíví nemocní.

Zimování SS cvičiště bylo stejně jen pokyn germanizovaným čínano nacistů.

Do vrace lidí – mezi Sázavou a Vltavou dělí se válce nacisté vůdcovské Zdravice a pomenšit tak celou zemi a likvidovat Český národ. Ukázá germanizační proces rozdělování pro Písecko k Budějovicím.

Pokud by bylo čeká mělo Čeči dvořitě pro Němce a pomocku byl nás byli zpláchli.

To byl zjevit plán.

V oné kvalitické době jednoho měsíce, ledna 1944 nastal obrov pomocných dvořích, byl by byl můžou přestě hlavu a svršky. Hlavní přednášovací komise byla Tauši v Chromeck a vedl je odvedčíc jedbyi Šrajer, vrch. komisař politické správy Tauši, pečenerl-li Ctory, nikoliv podnětl nepomohli. A opět pomocí bohatým sedlákům za výplaty pomohla, schrnut náhradní hospodářství, obyčejné po zavřených, nebo poznamenaných.

Samozřejmě jsme všechni hlídali bydliště pobliž domova.

Byla nám, kvedle nám, tehdy jasno!

Přesné zprávy jsme již o vánocích 1943 o zřízení Malogrodské křižovatky, která byla počátkem pomsty nacismu. To posílovalo více žeň.

Zkoro k přestěhování došlo: pouze prsty obou rukou vše zůstane, ženy a matky, investovaly přádat Kmeřovu.

A když byla vozíti vozy naložené, polštáři, zvonami, hospodářské a podnikové psích, kočka Tonk celé dny měřovaly jto omezené, pro vody pouze z domovů - pokoumi. Stáří v one době umírali pokleu a dni obvyklý nebyly pološtrovité pomce se vzdávali, ovšem k nejnovějšímu bropopu nedošlo.

Po jednotlivých dobu, až na Lokobrodské, Vlčinsko, Vlčicko a pomocnu a dále byli rozptýleni po Mařovicích.

Tekosta, nejvíce zbůtila hořkou mysl Vlčicko. Měsíc bděcí v kterém pomé se loučili s Mařovicemi byl tlachý, slunný jako na jaro. Tam omezilo je působilo na hřbitově. Starý dům Škodova byl dobrý, obostranně hlavní, zvon pomu se nikdy nezvonil. Sovrazu - slovutí problémy hlavní. Zapřevolí jsme lidoby 3 bratři, Mirka, Škda a já Vlastimeček, Olenáš a Dvořákovo Largo z Novosvětského --- ani tho nemůžu tato suchary. Mělo to však odezvu, všechny nás zahrnulo a zjevilo se vůle, že zhmoustení naše je pouze dočasné.

Byl jsem tehdy již zpětihovaru v Kobylí na Vlčicku. Šel jsem domů přímy pro Lidovosti. Žižkovice --- šel jsem jako ve snu, přemýšlel jsem. Zdálo se vůbec, že i žižkovic balvany mluvo a říkají: „Nosíš hlavu vzdálně se a slavně, život bude lepší." Kdyby obnek neal se kraginou, jako stříbrný mnich, podivného kraje, plný naděje a víry.

V únoru pak nastala tuhá zima nepadlo množství sněhu. Nyní kvůli o tech, kteří z našich zůstali na jasném cvičiště. Nutno je rozdělit na dvě skupiny. Na ty, kteří nevybrovolně, z donucení musili v cizi zůstati a ty, kteří zůstali dobrovolně, z prospěchu a stali se tak, některý více, jiný méně, přisluhovači nacistů.

Mařovicovlné nucení zůstali na cvičiště lenivě, nepřiměřeně a silnějším pomalu tempu, semé dělali dělnici Nacisté čeněly nástroje na drobné zemé dělce, aby je získali alespoň k částečnému obětování proti. Za to velmi snadno často hlásili se dobrovolně do služeb nacistů. Kdo jen trochu mohl odešel, aby nemusel nacistům sloužit.

Osazovatel mého bibrovanu, správce Matoušek, Aut. Blažka, mil. Vaníček a pomocný F. Simůnek byli mnemi zůstali v obci.

Zdá byla přestěhována v 3 řad. vůl. Germánkem do Štěkovice a zřízením kostela, mimo vzchran do Bystřice, socha sv. Vojtěcha až do Líma.

A tak se ztrácel život rozpřesněných Mařovických vůlijak.

Přečkával pomalu rok, v lidi 1944 a počátku v Olbramovicích, byly se Mařovovci pokus o podobný zamítka, popovídali si a vzpomínali. Byli i ti, kteří v Mařovicích zůstali. Poměr ostatních k tímto odešel. Ponášeli se k druhu zvěsti o nějakých nepěkných zjevech obsazování domů, vystěhování hanem, o omlátě a opuštěným obilím a jiné.

Jak to tehdy vypadalo v Mařovicích - mluvá, opuštěné obce, jen zaživocelá kočka, dvory, cesty i silnice zarostlé plevelem a travou, zápisy a hospodské byli kosty mrtvého. Pěk jsou jedinečné, které byli v obci, neustálého pochybnosti zůstat osvědčeným sídlišti.

Nebyli dlouho sami. Již v lidi 1944 nastěhovala se do Mařovic čeládka SS-jirka a vyhlásil. Pátý dílní vesnicky - ovšem na hlodajme, byla to vinu dle toho co přechod celou přicházeli. Náhlitek, kabelek, zvířecí, stroje, vůbec co možné zotavelo to přenesené z Vaňsary.

Nyní nastala vojna i těm Čechům, kteří zůstali. Přestěhovali je na jiné domy, museli opustiti svoje chalupy a pracali ochrčeme Hitlerova režimu na své kůže.

Tu konečně tvrzení, který jsme dopřáli nacisté byl pevný.

Přesto, že jsou na cvičiště byl přísně zakázán, studium bez výstroje, přec našly se odvážlivci, kteří chyběli ti je touha, podívali se domů. Z našich byl to Bedřich Jirásek, který již měl v Sv. Jana nadšeny branborg. Druhý byl starý Václav Vyhnal se Traka-Maltice, který rovněž nelenoval a až od Třešňova domů si domů podívat se ve dělá chalupa. Odvážnější, statní přejí prošlo jim to. Znovuzjí se o tom proto, aby nikdo pomu nevzdálenou věcí, odvahu a touhu po domově, kterou nemohli ani nacisté pomoci.

Na důvěrky 1944 nedělali nacisté gesto. Opomněli zkládkou, že v den důvěrek dovolí na zvláštní propustky, zdánlivě SS komandatura v Ústupiště, přinesla na hrubém hibitovně na cvičiště. Potvrdí, každý kdo mohl opustil aut. příležitosti, jenom si propustku a šel k našemu zemědělským s tím přáním, aby se podíval domů.

A tak v den důvěrek tekla celá procesí na jasném cvičiště. Každý kdo mohl opustil oné příležitosti, propustku si vyznal a šel k našim zemědělským s tím přáním, aby se podíval domů. My Mařovicové ušli jsme se tokoška úchlum domov.

Byl pravý důvěrkový den, popřávování. Navštívili jsme nejprve kroby, kde chtěl a popřál hojdky, podíval se i do chalupy. Potlesky nebyly nikterak pravostné.

V kostele výpovědy sklad, vrchovy zvolili, činové listy ohlásány a nový kostelníka archívu pomětšiny po hibitově. Při klání prohlídce pánové jsem hlavním archiv + kat. zřízeli Antonínem Suchou, bratrem místní Josefa Suha. Ještě starý nejzchovní. Antonín Such byl sám hodným sídlovládlem, mohy podmy pevné jsou 8 samými.

Sebral jsem tehdy svazek not a přenesl je v Praze prof. Vlčkovi Hlucrovi, cimbálu lži strom Smetanovi, jehož jsem byl členem. Zpětiny v nich opisy stará i tolik důležité hrdly. Člen Skoda, byl nebyl muzikant. Ředitel Němeček muzikant byl, ale dě a nechtěl a tak přišly kulturní hodnoty v nevíš.

Nebylo by to ovšem nacisté, aby i v den pamětky zemědělství, nechávali svoji nekvalitní a tokoškou sadismus.

Navštívy měly konečně v 17 hodin, ale kol 14 hodiny počaly odtud důležité lekkou, pohlaví na cvičiště prostory.

Jak to přišlo, dozvěděl se přiděvatiště. Byli gramofon, pouzdro, skopnelíč a chodítko zemanů nad pomocnou návštěvníků.

Někteří z návštěvníků se Žerotín, Stanislav, Zahradníky, odešli se posadit do svých domovů a nyní zůstává zbichale mezi důležitelům. Zeptejte se našeho proto Plíšky, kde to zažil a dozvíte pro mu nechcete mezi kůže, hoje si na to vzpomene, jak pochakoval mezi gramofy.

To byli oni - nacisté.

Přišla pak tuhá zima a s ní přímoty konečně Francouzi, kteří robotovali v Jarovice Vrchotových koncentrech, neplnily převážně. Francouzi byl v Komel. a Silbundice. Zato z nás byl pokles tlamu pitanicu tento byl předem vlidicích „vlaků smrti" - to přivážely z okuzovných koncentrických zahraničí vůně, mrtvoly ubožáků pomřelých za transportu vyhlazovali na trať. Zastavil-li vlak vlak, nacisté obcané ubožákům počali kouch ukba. Stoly se připravy, že byli věnovány pro tuto přestupek pastuchem.

Dvacáteřejší nacistická mocha bušila.

Po novém roce 1945 bylo jasno, že rok 1945 bude koncem války. Tehdy začali žáci na našich letáčcích tvořích „Kollaré" celkem zbytečná mlčení práce lidí, právě tak, jako bombardování Prahy a Plzně. Americané ničily hranoty, aby nás to velmi spíše donutilo do podmínek. Ovšem zapomínalo se. Temně, jsme nekopíci probouzal se i ní rozhlas a denně více a více jasnili se naše oči. Tak došlo k onomu slavnému jaru a konečně ke květnu 1945.

Co dělo se v onu dobu v Mařovicích, zaznamenávám dle vyprávění Františka Jarůška z Mařovic, jediného polního hajného a pomocného, který byl nucen po dobu okupace v Mařovicích.

Už zimy - 1945 bylo zmizet na jasném Němci v Mařovicích, že tuto nelaskný konec. Byli trvněji, stali se ve vnitřku, kde jsou Ruové, to byla jejich nejoblíbenější otázka. Nechodili jsou na cvičiště, stále se pohybovali v chalupách a hovořili.

I my, kteří jsme z Čechů byli v Mařovicích čekali jsme konce a bombové a souvislé s obrovou jaký bude. Jaro se blížilo jsou poniolu.

Zajímavé pro obyvatele Němci bylo, že ustoupili, hlavně důstojníci civilní šaty, převlékly si je z Ruského a odjinud.

Tak přišel konečně duben a první dny května. Čti na cvičiště, no-měli mělo rozpakovaně přijmuvše a tím byla naše situace ještě horší.

5. května 1945 přišli se Němci připravovat na cestu. Byl potvrzen na Prahu. To vůle jak nám byl. 6. května zvolen byl vojenem pozdr na dvou místech v Mařovicích, u Mikuláška na jižním konci, tam nám Čehům nedovolili obcí kazit a u Lihovaru u Jakoubka, tamo jsme je upravili a pozdr částečně ukázali. Zato Mikulášovo bylo popelem.

7. května zastavila mne skupina německých důstojníků a vyptávali se mne, kde jsou Ruové. Z tech měli velky strach. Ale zpráv, které nám jistým podáním provedly a ještě více mé vlastní přání bylo přečtenou, že mařil jsem se přesvědčit důstojníky, že Ruové jsou vzdáleni za Čehem od Mařovic. Věrím, rozs na vzdálené mého vzdálení, či na jiném podkladě, ale v noci se 7. na 8 května 1945 odtáhla německá posádka z Mařovic.

8. května celý den utíkali němečtí Francouzi přes Mařovice a jeli se na směr k Otavě (nach Moldau) to se dálky dostali k Americanům.

9. května 1945 konečně přijeli na Ruové, auteli a přinýjeli Ruové.

Odešli jsme ze, vešli jsme, že TP nám neublíží.

10. května přišli jeho do Mařovic někteří vyšetřovatelé, kteří hledali Němci cvičiště.

V Mařovicích byla plná rozmanitého materiálu, zabrali jsme se zemědělkyně, šuchovce a kombé, střežili sluchu. Do Mařovic zavedly dochází lidé a povozy z okolních obcí, Sibůrovice a odjinud a v prazdné slova vnyslu zabavili zlatníčí a ovšem zbytečné věcný majetek. Němci odešli z Mařovic tak rychle, že nedošlo ani přepravenou věcně, skupové a zpět, které byla připravena v hukbynich u Bílky a Mostečka."

Více si jeho František nepamatuje, nebo nechce, aby nekompromitoval ty, které „klidali a bratí".

Mnoho zajímavé ještě vlastní zkušenosti.

Válečná Praha — Nacifikace prostoupila život pražanů

NACIFIKACE MĚSTA PRAHY

Olga Kuthanová, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta,
Katedra dějin a didaktiky dějepisu
Diplomová práce, ukázky z práce

VEDOUCÍ PROSEMINÁŘE: PROF. PHDR. IVAN JAKUBEC, CSC.

SPRÁVNÍ SYSTÉM HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Dne 24. února 1939 rozpustil zemský úřad v Praze ústřední zastupitelstvo a do čtyř týdnů měly proběhnout nové volby. To se však již nestalo, protože nadešel 15. březen a okupace. Na místo rozpuštěného zastupitelstva zemský prezident jmenoval správní komisi o šedesáti členech v čele s předsedou dr. Otakarem Klapkou. Josef Pfitzner byl jmenován vládním komisařem ve správě Prahy s titulem náměstka primátora, kterým ponechali JUDr. Otakara Klapku. Dne 11. prosince 1939 bylo jejich postavení právně upraveno. Pfitzner měl být o všem informován a měl právo spolupodpisu s primátorem. Od ledna 1940 pravidelně posílal situační zprávy státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi. Tato tzv. širší správní komise měla vyřizovat všechny záležitosti týkající se pražské obce. I Prahy se samozřejmě týkaly všechny správní novinky, které nacisté přinesli.

Po první fázi okupační správy, jež trvala od 15. března do 15. dubna 1939, nastoupil do svého úřadu říšský protektor Konstantin von Neurath. Byl „jediným reprezentantem vůdce a říšského kancléře a říšské vlády v protektorátu“, pod ním stáli státní tajemník (Staatssekretär) Karl Hermann Frank (dále jen Frank) a státní podtajemník (Untersekretär) Kurt von Burgsdorff (v Praze od 1. října 1939). Ti všichni patřili k Úřadu říšského protektora (dále jen ÚŘP), jemuž podléhala síť oberlandratů (úřady všeobecné vnitřní správy, dále jen ORL). Poté následoval nacistický policejněbezpečnostní aparát, německé soudy a orgány říšské finanční správy. Existovala také řada zvláštních úřadů, k nimž patřil úsek říšské pracovní služby

Známky — Protektorát Čechy a Morava

(RAD-Abschnitt), pražský letecký úřad (Luftamt), německá služební pošta (deutsche Dienstpost), zmocněnci říšských drah při autonomních drážních ředitelstvích (Bahnbevollmächtigen), množství speciálních služeben, obstarávajících agendu válečného hospodářství, dva říšské vysílače (Reichssender Böhmen und Sender Brünn), tři německé vysoké školy, německé stavovské úřady (zdravotní a advokátní komora) nebo ústředna pro vystěhovalectví Židů. Úřady jako oficiální veřejná místa musely být vyzdobeny obrazy vůdce a státního prezidenta, od 2. února 1942 i obrazem zastupujícího protektora.

Jednou z německých novinek bylo 1. ledna 1941 zrušení osvobození od poštovného, které se do nynějška týkalo civilních a vojenských úřadů všech oborů veřejné správy, zemských úřadů, obecních úřadů, okresních zastupitelstev, duchovních úřadů (včetně řádů) a dále. Pro odlišení veřejných a soukromých zásilek však pošta zřídila dvanáct druhů služebních známek.

REGISTRACE OBYVATELSTVA

Zřízení protektorátu s sebou přineslo různé novinky, mezi nimi i novou evidenci obyvatelstva. Vládní nařízení z května 1939 určilo povinnost opatřování dokladů pro úřední důkaz rodového původu. Tyto doklady mělo obstarat ministerstvo vnitra. Na požádání byly úřady, orgány a soudy povinny vydávat mu listiny o osobním stavu (výtahy ze státních a církevních matrik), výpisy z veřejných knih a soudních spisů, osvědčení o zápisech v seznamu obyvatelstva. Doklady musely být vyhotoveny v jazyce odpovídajícím jazyku příslušného zápisu. Kvůli této povinnosti vznikl 1. června 1943 rodopisný úřad pro Čechy a Moravu, jemuž příslušelo obstarávání dokladů pro úřední důkaz rodového původu a rozhodování v pochybných případech.

Kromě úředního důkazu o rodovém původu byly v dubnu 1942 pro všechny protektorátní občany zavedeny nové průkazy totožnosti podle říšského vzoru. Pro tyto průkazy (tzv. Kenntkarte) si museli lidé nechat vyrobit 7 podobenek, za něž platili jednotnou cenu 25 korun. Pamětnice A uvádí, že v období heydrichiády se musel každý, kdo přijel do Prahy například za příbuznými a zůstával u nich v bytě, zapsat u domovníka do seznamu, aby byl v případě příchodu gestapa jeho pobyt v místě oficiální (jinak mohl být považován za odbojáře). Z jejího líčení vyplývá, že ačkoli nešlo o tak náročný zásah do občanských povinností, mohlo se stát, že ve vypjatých situacích se na tuto povinnost pozapomnělo, což mohlo mít nepříjemné následky.

Kennkarte — průkaz totožnosti, Arbeitsbuch — pracovní knížka

POTRAVINOVÉ LÍSTKY — PŘÍDĚLOVÝ SYSTÉM

Specifickou skupinou byli samozásobitelé, kterých bylo samozřejmě více na venkově než v Praze. Nesmíme však zapomínat na možnost chovu a pěstitelství v zahrádkářských koloniích. Proto se tento fakt týkal i Prahy. Samozásobiteli byli míněni na prvním místě ti, kteří se chovu či pěstitelství věnovali kvůli zisku. Ti si pak určitou část produkce ponechávali, tudíž některé lístky nedostávali (záleželo na tom, čím se konkrétně zabývali). O určitou část lístků jste však mohli být připraveni i pokud jste na pavlači chovali husy, tudíž jste vyprodukovali sádlo. To vše v případě, že jste je nechovali na černo.

Protektorátní Němci získávali potravinové lístky od ORL a měli o něco vyšší příděly, ne však o tolik, aby to zabránilo jejich stížnostem na pražském magistrátu.

Pokud dávali Němci najevo svou nadřazenost v běžném životě, mohli být také snadno znevýhodňováni v pražských českých obchodech. To mohlo mnohým z nich způsobit bezvýchodnou situaci, neboť ze všech zaměstnání, která německá menšina v Praze zastávala, na tom byli početně nejhůř právě živnostníci. A tudíž zde existovalo i málo německých obchodů s běžným zbožím denní potřeby. Němci si také často stěžovali na znevýhodnění vzhledem k Čechům, kteří měli často příbuzenstvo na venkově, a byli tedy lépe zásobeni. Tento pěstitelský deficit se snažil magistrát vyrovnat zřizováním zahrádkářských kolonií pro německé obyvatelstvo. O tom, jak se chovali čeští obchodníci k německým zákazníkům, referuje Horst Böhme v říjnu 1941: „Dalším důsledkem nepříznivé cenové situace je bojkotování Němců ze strany rolníků a obchodníků. Častá jsou hlášení, že obchodník Němci tvrdí, že žádané zboží již vyprodal, přitom však před

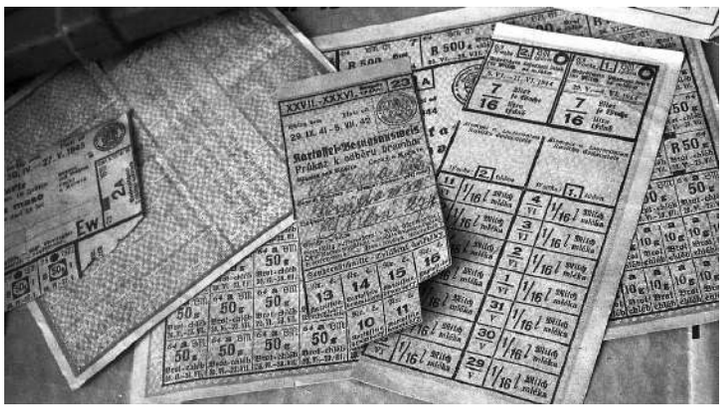

Potravinové lístky

tím i potom totéž zboží nakupují u něho Češi i Židé. Zvláště Židé jsou u obchodníků oblíbeni — platí nejvíce, dokonce nakupují i s donáškou nákupu do bytu. Německé hospodyně si stěžují, že mnohé zboží je jim při nákupu zapřeno a uschováno pro Židy. Je všeobecně známo, že Židé navzdory jim uloženým omezením výrazně lépe žijí, než může vzhledem k válečnému hospodářství žít zbývající obyvatelstvo."

Židé byli postupně vylučováni z příjmu různých i zcela základních potravin. Od října 1941 si nesměli kupovat ani zadarmo dostávat ovoce všeho druhu (čerstvé, sušené, konzervované), sušené plody a ořechy, marmelády, džemy, sýry, cukrovinky, ryby, výrobky z ryb všeho druhu, drůbež či zvěřinu. Hned v listopadu se pak k těmto zakázaným potravinám přidala i veškerá vína a lihoviny.

V roce 1941 mohlo být od ledna vydáváno jen tolik cukru, kolik bylo uvedeno přímo na lístcích. Od května byly veškeré pekařské výrobky z obilí vydávány pouze na lístky na chléb a bílé pečivo k tomuto určené. Ve vyhlášce se také přesně stanovilo, které výrobky mohou nadále pekaři vyrábět po živnostensku. Byly to vánočky a mazance, plněné buchty a záviny z kynutého těsta, plněné rohlíky, koláče a na podobném principu vyráběné pečivo. Pekaři naopak nemohli nadále vyrábět pečivo z listového těsta, používat máslové náplně, vyrábět koblihy a podobné smažené výrobky, třené linecké zboží, cukrářské zboží z vaflového těsta, jakož i drážďanské a podobné štoly. Bylo také sníženo množství masa odebíraného na lístky. Počínaje XXIII. zásobovacím obdobím (od 9. června 1941) mohli odebrat: obyčejní spotřebitelé 400 g masa, těžce pracující na přídavkový lístek 400 g masa, velmi těžce pracující 600 g masa, děti pod 6 let 250 g masa, přídavek pro dlouho pracující do noci byl 200 g masa. Se snížením přídělu přišlo i stanovení druhého bezmasého dne, úterý, v hostincích, podnikových kantýnách apod. Na lístky se začalo odebírat i koňské maso. V červnu se k lístkovým potravinám přidaly jáhly a veškeré mléčné výrobky, jež mohly být odebírány na lístky na mléko. V srpnu mohly být brambory spotřebitelům vydány jen tehdy, pokud byli zapsáni u dodavatele v knize zákazníků pro brambory. To probíhalo pouze v určitých obcích, které ministerstvo zemědělství vždy včas vyhlašovalo. V září byl zaveden přímo průkaz k odběru brambor a průkaz na brambory k uskladnění. Od října mohli spotřebitelé odebírat sádlo pouze u řezníků či uzenářů. Od listopadu se v obcích, ve kterých byly vydány průkazy na odběr brambor, mohla i cibule odebírat pouze na tyto průkazy. Z odběru cibule byli vyloučeni vlastníci zahrad, popř. jiní uživatelé, kteří pěstovali cibuli v roce 1941, dále samozásobitelé brambory, kteří tudíž průkaz k odběru brambor neměli, a konečně i Židé. I odběr jablek se od listopadu mohl dít pouze na odběrní doklady. Spotřebitele, kteří k němu byli oprávněni, vyhlašovalo vždy ministerstvo zemědělství. Vyloučeni byli opět samozásobitelé, držitelé zahrad a zahrádkářských kolonií. Židé byli vyloučeni z odběru jablek vůbec.

Rok 1942 přinesl další snížení dávek a omezení. V lednu mohl být v obcích, ve kterých byly vydány průkazy k odběru brambor, odebírán pouze na tyto doklady i česnek. Židé byli opět z tohoto odběru vyloučeni. V březnu byla upravena spotřeba masa, s účinností od XXXIV. zásobovacího období (od 13. dubna 1942). Spotřebitelé od 18 let dostávali týdně 300 g, děti 350 g, těžce pracující navíc 300 g a velmi těžce 550 g, dlouho pracující pak 150 g týdně navíc. Od dubna mohlo být v kantýnách a hostincích zhotovováno v pondělí a ve čtvrtek pouze jedno jednoduché masité jídlo (kromě jídla bez lístku), které bylo možné odebrat na lístek na maso na 50 g. V prosinci byla výrazně snížena denní dávka mléka pro spotřebitele nad 14 let, a to na 1/16 litru (sníženo o polovinu), aby byla v červnu následujícího roku zase zvýšena na 1/8 litru denně. Nedostatek tuků se řeší vydáváním tučného vepřového masa.

Zda byl přídělový systém dostačující či nikoliv, v tom se pamětníci někdy rozcházejí. Záleželo pravděpodobně na příjmech rodiny apod. Pamětnice A si vzpomíná, že chleba bylo vždy dost, jenže byl tmavý (žitný) a nechutnal jí. Na chlebové lístky se daly koupit i dorty. Nejméně měli doma cukru a tuku, a proto vždy sháněli spíše prorostlé maso než libové, aby se tím jídlo omastilo. Vůbec se prý nedostávalo rýže, kterou nahrazovali kroupami. Nepřipravovali také zvlášť večeři, protože k obědu se vařilo jedno jídlo v takovém množství, aby vystačilo i na večer. Vzpomíná si také, že bylo vždy dost marmelády, která byla nastavována mrkví.

ZÁSOBOVÁNÍ

S kontrolou hospodářství souvisel i zákaz domácích porážek skotu, s výjimkou porážek nutných. Vepře mohli chovatelé porážet pouze pro vlastní potřebu, museli to ovšem ohlásit obci 24 hodin před provedením. I tak mohli z těchto porážek využít samozásobitelé jen množství určené Českomoravským svazem pro úpravu obchodu s jatečným dobytkem. Po dobu, kdy spotřebitelům stačilo maso z porážek, nesměli dostat potravinové lístky na maso. Pokud je získali před porážkou, museli je obci vrátit.

Samozásobitelem se rozuměl i ten, kdo choval vepře pouze pro vlastní potřebu. Nutné porážky musely být ihned ohlášeny, pokud byly zaviněny úmyslně (sem pravděpodobně spadá porážka na černo) nebo hrubou nedbalostí, mohlo maso propadnout státu. Toto téma se samozřejmě týká i Prahy, kde se sice chovalo především drobnější domácí zvířectvo, ale z informací pamětnice jsme se dozvěděli, že bylo zvykem držet vepře (samozřejmě tajně) třeba pro několik rodin dohromady, za celou dobu okupace si však vzpomíná na jedinou porážku.

Všichni držitelé dojnic byli povinni odvést do sběren pro mléko, tuky a vejce veškeré získané mléko po uhrazení své potřeby jako samozásobitelů a sice buď mléko spotřební nebo jako smetanu nebo jako máslo a tvaroh, přičemž 1 kg másla a 3 kg tvarohu odpovídal 25 litrům mléka. Kdo porážel po živnostensku hovězí nebo vepřový dobytek v obecních či společenstevních jatkách, byl povinen odvést správě jatek veškerý získaný tuk. Sběrny se zřizovaly v důvěryhodných mlékárnách, obchodech, popř. jinde. Prodej smetany spotřebitelům byl zakázán, mohlo se jí použít jen k výrobě másla. Chovatelé nosnic ve Velké Praze museli pro rok 1942 odvádět do sběrny z každé nosnice: v lednu 1 vejce, v únoru 3 vejce, v březnu 10, v dubnu 12, v květnu 12, v červnu 10, v červenci 11 a v srpnu 7 vajec. Pro zvýšení výkonnosti v oblasti dodávky vajec vyplácel Českomoravský svaz pro drůbež, vejce a med odměny těm chovatelům nosnic, kteří odevzdávali více vajec než povinné množství.

Aby všechny zmíněné kontrolní svazy získaly přehled o současném stavu veškerého zboží, byl v říjnu 1939 nařízen soupis zásob potravin u obchodníků a velkých spotřebitelů. Podle říšského nařízení o válečném hospodářství z dubna 1941, kteréplatilo i pro protektorát, mohl být ten, kdo ničil, dával stranou nebo zadržoval suroviny a výrobky patřící k životně důležité potřebě obyvatelstva, potrestán káznicí nebo vězením. Ve zvláště těžkých případech dokonce trestem smrti.

NOVÉ POVINNOSTI

S okupačním režimem a především změněnými válečnými poměry přibývaly obyvatelům protektorátu nové povinnosti. K těm hlavním patřila povinnost pracovní a povinnost různých služeb. Již 15. března 1939 vydal vrchní velitel německé armády von Brauchitsch opatření k udržení klidu a pořádku. Stanovil policejní hodinu pro všechny hostince o 20. hodině. Mezi 21.00 a 6.00 museli zůstat všichni obyvatelé ve svých domech. Pokud někdo potřeboval nutně dům opustit, musel si k tomu opatřit u starosty výkaz orazítkovaný německým vojenským či správním úřadem. Zakázána byla všechna shromáždění a průvody. Dále bylo zakázáno držet veškeré střelné zbraně (včetně munice), třaskaviny, přičemž výjimku tvořily zbraně historické a zbraně poštovních zřízenců a lesních zaměstnanců. Rozhlasové vysílače, jež nebyly státním majetkem, musely být odevzdány starostům na stvrzenku, ti je pak předali nejbližšímu německému vojenskému úřadu. K zajištění veřejného klidu a pořádku vydalo dále policejní ředitelství vyhlášku zakazující veškeré schůze (i nepolitické a spolkové) a jakákoli podobná shromáždění pod širým nebem i v uzavřených místnostech. Zákaz se netýkal pouze hospodářských schůzí nutných k zajištění pravidelného hospodářského života, neveřejných sportovních cvičení a nepolitických jazykových kurzů. Kromě těchto omezení se okupační správa snažila, aby život a práce pokračovaly nadále běžným způsobem.

V Praze v pátek 17. března 1939.

50 hal.

NÁRODNÍ POLITIKA

Vydání pro Prahu.

Číslo 76. D

Telefony

Protektorát Velkoněmecké říše nad územím Čech a Moravy

Dr. Hácha u kancléře Hitlera.

Válečná Praha

První nařízení, regulující život pražského židovského obyvatelstva, vydalo policejní ředitelství v Praze 14. srpna 1939. Jednalo se o vyhlášku o styku nežidovského a židovského obyvatelstva ve veřejném životě. Podle ní byla osobám židovského původu s okamžitou platností zakázána návštěva restaurací na Slovanském ostrově, kavárny Mánes, restaurace na Střeleckém ostrově, restaurace na Petříně a v Hanavském pavilónu, v Riegrových sadech, hlavní restaurace v Královské oboře, návštěva Obecního domu hl. m. Prahy, Národního domu na královských Vinohradech, Hlavovy kavárny na Vinohradech a Národního domu na Smíchově. Majitelé těchto restaurací museli ihned své podniky označit nápisem „Židům nepřístupno" (Juden nicht zugänglich). Restaurace, jejichž majitel byl židovského původu či je nejčastěji navštěvují Židé, musely nést nápis „Židovský podnik" (Jüdische Unternehmung).

Majitelé ostatních veřejných podniků měli za povinnost vyhradit židovským návštěvníkům speciální místnost a patřičně ji označit. Kde to nebylo možné uskutečnit, museli majitelé označit celý podnik „Židům nepřístupno". Všechny plovárny byly Židům také nepřístupny a lázně pouze odděleně či ve vyhrazenou dobu. Obchody ve vlastnictví Židů musely nést označení „Židovský obchod" (Jüdisches Geschaft).

Nedbání těchto nařízení se trestalo pokutou od 10 do 5000 korun či vězením o 12—14 hodinách.

Poznámka redakce. Doporučujeme se seznámit s celou prací pro bohaté přiblížení života ve válečné Praze, která sousedí přímo s vystěhovaným regionem mezi Vltavou a Sázavou — www.mezirekami.cz/dizertační práce

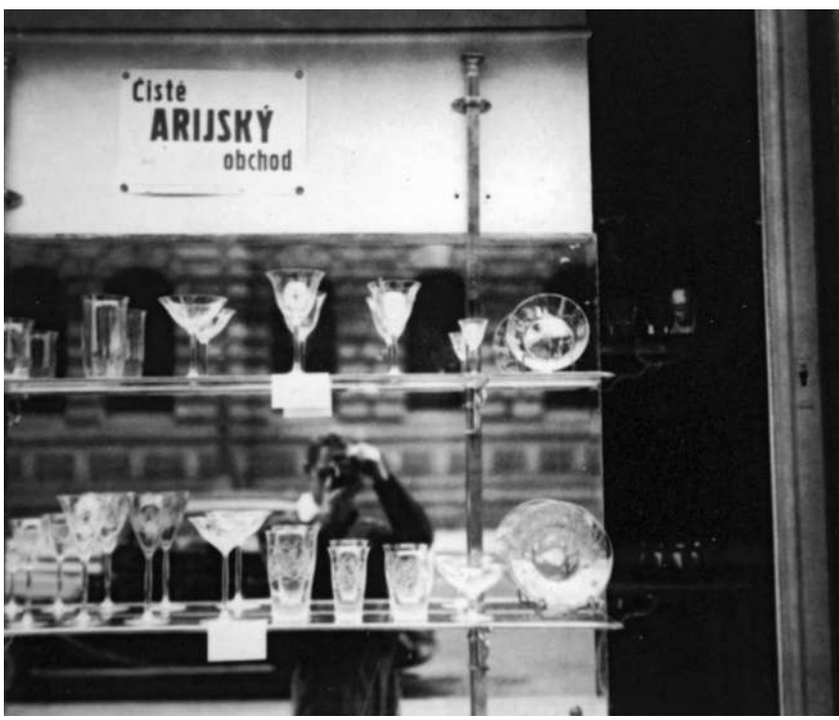

Bez komentáře

V celé kapitole ilustrační fotografie z období prvorepublikového a válečného zemědělství v ČSR. Archiv

ZEMĚDĚLSTVÍ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA INSTITUCIONÁLNÍ ZMĚNA — PRODUKCE — EXPLOATACE

Barbora Štolleová, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Historické vědy, Hospodářské a sociální dějiny
Disertační práce, ukázky z práce

ŠKOLITEL: PROF. PHDR. EDUARD KUBŮ, CSC. PRAHA 2011

CÍLE NACISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY V PROTEKTORÁTU

Je všeobecně známé, že zemědělství jako výrobní sektor s rozsáhlými přesahy do dalších národohospodářských odvětví a s úzkou vazbou na výživu obyvatelstva, sehrávalo v nacistické politice významnou úlohu. To platí jak pro domácí německou politiku, tak i pro politiku této velmoci ve vztahu k okupovaným územím. Jak výstižně uvedl Dietrich Eichholtz, německé úsilí o kontrolu a vytěžení zemědělských zdrojů Evropy ve prospěch Třetí říše bylo nejen válečným cílem, ale současně válečným prostředkem či podmínkou, aby Německo s vlastním omezeným potenciálem bylo schopno vést válku. Přístup k jednotlivým okupovaným územím se výrazně lišil a stupeň exploatace závisel na celé řadě již zmíněných faktorů. Zatímco okupaci některých území doprovázela agresivní a ničivá exploatace všech zdrojů včetně zemědělských s minimálním ohledem na následky pro dané území („simple seizure of resources and assets"), v jiných případech byla charakteristická „exploitation of productive resources, exploitation on the spot". Ta kalkulovala s dlouhodobou, nebo přinejmenším střednědobou udržitelností vývoje a produkceschopnosti hospodářství okupovaného území. Výsledky zemědělské politiky v Německu ve 30. letech byly interpretovány jednoznačně pozitivně a vedly k přesvědčení, že přenesení zásad a principů aplikovaných v Říši do dalších území musí zákonitě zajistit maximalizaci a optimalizaci výrobní funkce evropského zemědělství jako celku.

Do popředí nacistické zemědělské politiky v protektorátě byl již na počátku okupace postaven požadavek dosažení soběstačnosti v zásobování potravinami (tzv. „Selbstversorgungspolitik"). Tento cíl byl propagandisticky vyjádřen v tzv. bitvě o výživu či v bitvě o zrno, která byla zjevnou paralelou k německé „Erzeugungsschlacht" vyhlášené na podzim roku 1934 a operovala po vzoru Německa s pojmy — „národní čest", „i ve válce uživíme národ" a podobně. Pro říšskoněmeckou agrární politiku ve 30. letech je podstatné, že dosahování autarkie v zásobování potravinami patřilo v kontextu trpkých zkušeností z let 1914—1918 k důležitým přípravám na válku. Německá historiografie naznačila, že přípravy německého zemědělství na válku se vzájemně nevylučovaly s opatřeními na překonání hospodářské krize a fáze tzv. „Kriegsvorbereitungspolitik" v oblasti zemědělství byla zahájena již dlouho před vyhlášením čtyřletého plánu v roce 1936, ba dokonce před vyhlášením tzv. výrobní bitvy o dva roky dříve. Vlastním cílem nacistické zemědělské politiky v Německu v kontextu válečných příprav se stalo „durch die frühzeitig einsetzende, in sich abgestimmte und systematische agrarische Umstellung auf Kriegsbedingungen schon im Frieden, der Zusammenbruch der Ernährungswirtschaft, wie er im Ersten Weltkrieg geshah, im einem erneuten Krieg zu vermeiden." V rámci velkoprostorového hospodářství byl prezentován cíl autarkie kontinentální Evropy v zásobování potravinami jako celku.

Novopečený říšský ministr zemědělství a výživy Herbert Backe v roce 1943 ve svém díle „Um Nahrungsfreiheit Europas"

obšírně popsal možnosti evropské výživy „z vlastní hroudy". Aniž je o tom v Backově pojednání jediná zmínka, není pochyb o tom, že optimalizace výkonu evropského zemědělství ve vztahu k německému byla vnímána jako „Ergänzungswirtschaft", jako zajištění německé výrobní bitvy ze zahraničí bez ohledu na další evropské ekonomiky a její národy.

Propagace výrobní bitvy Protektorátu Čechy a Morava se stala ústředním motivem českých i německých politických projevů a každodenní součástí tisku. V roce 1943 vyšel i již zmiňovaný Backeho spis v českém překladu. Do zodpovědnosti za průběh výrobní bitvy byli propagandisticky vtaženi nejen zemědělci, nýbrž nejširší veřejnost. Za jeden z hlavních předpokladů úspěchu bylo označeno spolupůsobení všech národohospodářských odvětví při vytváření podmínek pro vyživovací hospodářství, tedy jakýsi „národohospodářský servis".

Nacistické cíle v protektorátním zemědělství se zdaleka neomezovaly na dosažení soběstačnosti ve smyslu zajištění výživy původního protektorátního obyvatelstva, nýbrž sledovaly i exploatační možnosti — vytěžení zemědělského potenciálu ve prospěch Třetí říše (tzv. autarkně-exploatační linie). Podobně jako v případě dalších okupovaných území bylo výhledově kalkulováno s příspěvkem protektorátu k zásobování potravinami obyvatelstva Třetí říše a odtrženého pohraničí. To mělo zlepšit

napjatou zásobovací situaci Velkoněmecké říše v období připravovaného válečného konfliktu i během něj. Nejednalo se pouze o politiku dovozu a vývozu (exploatace vnější). Exploatace byla vtělena do požadavku soběstačnosti — deklarovaný vyživovací závazek se vztahoval nejen na protektorátní obyvatelstvo, nýbrž i na členy vojenských a policejních sborů a zaměstnanců okupačních institucí, které byly situovány uvnitř protektorátního území (exploatace vnitřní či skrytá).

Vysoká očekávání ohledně samozásobení protektorátu potravinami a možného příspěvku k zásobování říše byla odvozena z odborných expertíz, které byly vypracovány pro účely německých orgánů bezprostředně po začátku okupace.

———

Pro širší hospodářskou politiku nacistického Německa vůči okupovanému prostoru českých zemí, a to nejen v období tzv. totální války (Totalkrieg) bylo charakteristické, že nacistické exploatační cíle v protektorátním hospodářství byly spojeny primárně s rozvinutým průmyslem. Protektorát Čechy a Morava, podobně jako Rakousko a Říšská župa Sudety, zapadal do Göringovy vize „industrializované" Evropy, což samozřejmě determinovalo hospodářskou politiku jako celek (distribuce

pracovních sil) a v jejím rámci i vlastní politiku zemědělskou. Platil zde však i opačný vztah — zemědělská produkce byla nutným předpokladem k zabezpečení výživy protektorátního obyvatelstva a tvořila nutný předpoklad pro realizaci cílů rozvinutého průmyslu.

———

Neméně významné z hlediska koncepce nacistické hospodářské politiky v širším evropském kontextu se jeví faktory „nehospodářské" — faktory ryze politické, ideologické, germanizační, které byly v dlouhodobé perspektivě hospodářským cílům nadřazovány a často kolidovaly s opatřeními směřujícími k zabezpečení bezprostředních válečných potřeb. Ze svrchovanosti politických zájmů nad hospodářskými mnohdy vycházely i samotné plány na hospodářskou reorganizaci Evropy, což výstižně ukázal J. Freymond na konceptu nového hospodářského pořádku z léta 1940, vypracovaného na Göringův pokyn odborníky Říšského ministerstva hospodářství a práce.

———

V rámci zemědělské politiky byly nehospodářské faktory nedílně spojeny s politikou pozemkovou a osídlovací. Politika restrukturalizace pozemkové držby v Německu ve smyslu vytváření německých dědičných dvorů (Reichserbshofgesetz) vytvářela svou mytologizací půdy, oslavou tzv. „Schollengebundheit" (připoutání k půdě) a šířením teorie i praxe tzv. Blutund Boden (spojení krve a půdy) celé zemědělské politice výrazné idelologické zázemí.

Němečtí sedláci (Bauerntum) byli označeni za „Blutsquelle" či „Lebensquell" německého národa, prosperita německého

selství a prosperita německého národa byly uvedeny do vzájemné přímé souvislosti.

Zákon o dědičných dvorech (tzv. Reichserbhofgesetz) byl vyhlášen k 29. září 1933. Jeho hlavním účelem bylo zachovat nedělitelná a nezcizitelná střední hospodářství — zákon zakazoval drobení usedlostí, jejichž rozloha se pohybovala v rozmezí 7,5—125 ha a zajišťoval, aby zemědělský majetek byl odkazován vždy na jednoho dědice, z otce na syna, popřípadě na dceru. Dědičné dvory měly zaručit udržení nordické rasy, neboť jejich majitelé museli předložit doklad o árijském původu, oprávněnost dědit byla tedy vázáná na „čistotu rasy".

———

Politika „krve a půdy" s výraznými prvky nacionalismu a rasismu, která svým sociálně demagogickým charakterem napomáhala k zakotvení nacistického hnutí na německé vesnici, směřovala sice k zefektivnění zemědělské výroby, primárně však byla opatřením rasovým, nacionálně-obranným.

———

Hlavním cílem pozemkové a osídlovací politiky v protektorátě byl převod české a židovské půdy do německých rukou a její osídlení Němci, v dlouhodobé perspektivě bylo toto úsilí považováno za osu germanizačního konceptu v prostředí českých zemí vůbec. Tato politika sloužila jako příprava k plánovité a cílevědomé, poměrně široce založené a zřejmě úplné germanizaci a k soustavnému německému osídlování českých zemí v budoucnosti.

Pozemková a osídlovací politika v protektorátu byla v plánech na germanizaci českomoravského prostoru zasazena do širšího kontextu germanizačních metod — asimilace, vystěhovalectví, vyhlazování, čímž byla zdůrazněna integrita řešení české otázky.

Aplikace politiky „krve a půdy" postavila v Protektorátu Čechy a Morava podobně jako v dalších okupovaných územích do popředí nacionální a rasový akcent této politiky před prvkem restrukturalizačním, který, byť doprovázen výraznou rasovou a nacionální demagogií, tvořil podstatnou část změn v nacionálně převážně homogenním prostředí Třetí říše.

OPATŘENÍ NACISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Německá okupační moc si v protektorátním zemědělství stanovila dva vzájemně propojené strategické cíle: 1) dosažení soběstačnosti protektorátu a 2) touto soběstačností podmíněnou exploataci zemědělského potenciálu ve prospěch Třetí říše. Jedním z hlavních předpokladů pro naplnění těchto cílů a společným jmenovatelem přijatých opatření se stalo úsilí o maximalizaci a optimalizaci produkční funkce českého zemědělství.

V realizaci nastíněné politiky je možné odlišit tři etapy. Rok 1939 představuje v podstatě období přípravné. V prvních měsících okupace se nacistická opatření soustředila primárně na výstavbu okupačního institucionálního zázemí za účelem převzetí „otěží" politiky a na udržení stávajícího hospodářského chodu. Zásobovací potíže se projevovaly od vzniku protektorátu a byly vystupňovány vykupováním potravin říšskými Němci (diskriminační směnný kurs mezi protektorátní korunou a říšskou markou 10:1) i protektorátními občany (tzv. „křečkovské nákupy"). Zásahy do zemědělské výroby se v tomto období omezily na odstranění některých restriktivních opatření z předmnichovské republiky, kterými byla v letech hospodářské

krize regulována např. produkce vepřů či cukrovky. Výrazně se projevily zásahy v oblasti pracovního trhu — již v březnu 1939 byla přijata první opatření na zastavení odlivu pracovních sil ze zemědělství. Z dalších konkrétních opatření v zemědělském sektoru v tomto období dominovaly specifické záležitosti, které se protínaly s nacistickým germanizačním záměrem (arizace, záležitosti německých zemědělců v protektorátu).

Druhá etapa byla zahájena v září 1939. Výstavba válečného řízeného hospodářství v zemědělství přinesla významnou kvantitativní i kvalitativní změnu. Charakter nově zavedeného systému řízení a z něj vyplývající možnosti detailního řízení hospodářských procesů, jakož i skutečnost, že byl tento systém záhy instrumentalizován německým zájmům, vytvářel základní předpoklad pro realizaci okupačních cílů v protektorátním zemědělství.

Bezesporu nejvýznamnějším opatřením bylo zavedení výrobní povinnosti v podobě tzv. povinných dodávek, s nimiž byly spjaty i zásadní změny ve struktuře zemědělské výroby.

Požadavek soběstačnosti vynesl do popředí zemědělských programů důraz na zvýšení sklizně olejnin, cukrovky a brambor, za současného udržení produkce chlebovin. V živočišné výrobě byl zdůrazněn požadavek zajištění krmiv a dále vystupňování vepřové produkce a chovu ovcí.

———

Neméně významný byl tlak na intenzifikaci výroby. V letech 1939—1942 byla iniciována celá řada nucených intenzifikačních akcí (povinné kontroly užitkovosti skotu a vepřů, plemenitba, povinné zkoušení půdy apod). Významnou součástí nacistické zemědělské politiky se v tomto období staly i motivační programy pro zemědělce (prémiový systém, výstavby zemědělských bytů).

Výrazný zlom v charakteru přijímaných opatření tvoří období tzv. totální války, kterou byla ohraničena třetí etapa nacistické zemědělské politiky. Nejvýznamnější změnou v tomto období byl přechod od systému smluvních dodávek k novému systému dodávkových povinností. Ten spočíval ve sloučení vždy několika povinných dodávek v jednu a v možnosti alternativního plnění dodávkových povinností. V rostlinné výrobě nabyl na významu tzv. smluvní systém povinných dodávek, kdy se zemědělec před zahájením osevu smluvně zavázal k dodávce plodin, kterými měl splnit svou výrobní povinnost. Pro toto období je charakteristický útlum celé řady „podpůrných“ či intenzifikačních opatření, který měl přímou vazbu na všeobecný materiální nedostatek (hnojivo, technika).

———

Dalším významným faktorem, který se promítl do nízkých oficiálních statistik zemědělské výroby, je produkce zadržená na černém trhu. Rozsah černého trhu byl v dosavadní literatuře odhadován na 20—40% na základě údajů o zatajených zásobách, které byly odhaleny při některém z kontrolních šetření protektorátních či okupačních orgánů. Tento údaj podporují dobové

zmínky např. ve Statistickém zpravodaji, kde byl v roce 1940 odhadován počet černých porážek na 25% z celkového počtu. Navzdory mohutné kampani „bitvy o výrobu“, péči o zemědělce i řady „motivačních programů“ je zjevné, že se nepodařilo angažovat dostatečným způsobem zemědělského výrobce v participaci na systému řízeného hospodářství. Tento efekt nepřinesl ani „přikazovací“ charakter opatření ani rozsáhlý represivní

aparát, který byl v chodu. Nacistická politika ani prémie či jiné bonusy neposkytovaly pro producenty dostatečnou motivaci.

———

EXPLOATACE

Exploatace protektorátního zemědělství ve prospěch Říše se jeví ve srovnání s dalšími okupovanými územími limitovaná. Vzájemná výměna potravin mezi protektorátem a Říší do roku 1942 významně rostla, přičemž v roce 1940 byla protektorátní bilance potravinového obchodu se vztahu k Říši dokonce výrazně pasivní. V tomto roce bylo z Říše dovezeno abnormální množství živých zvířat a masa, rostlinných tuků, margarinu a žita. To mělo úzkou vazbu na 1) katastrofální výsledky obilné sklizně 1940/1941, kdy došlo k rozsáhlému vymrznutí osetých ploch a 2) na výrazný propad vepřového chovu, kdy byla ohrožena jeho další existence a okupační mocnost se rozhodla pro jeho záchranu.

V součtu prvních tří let se jeví bilance potravinového obchodu mezi protektorátem a Říší v podstatě vyrovnaná. V roce 1942 byla protektorátní bilance aktivní, avšak o vystupňování protektorátního vývozu lze hovořit teprve od roku 1943. Na pozadí těchto změn se snižoval objem protektorátního potravinového dovozu z celní ciziny a podíl nacistického Německa na protektorátním dovozu i vývozu rostl. Tento trend vyjadřoval úspěšné začleňování protektorátu do německého velkoprostorového hospodářství.

Protektorátní vývoz do Říše tvořily ve výrazné míře obilniny (s výjimkou žita) a mlýnské výrobky. Určující položkou protektorátního exportu do Říše se stal cukr. Aktivní bilance protektorátního potravinového obchodu s Říší byla tvořena právě cukrem, jehož podíl na protektorátním potravinovém vývozu do Německa tvořil v letech 1940—1944 dokonce 30—62 %. Pokud by tato položka nebyla zahrnuta, celková obchodní bilance by ve všech letech s výjimkou prvního roku okupace a s výjimkou roku 1944 (mírná aktivita) byla výrazně pasivní. Ani po vyhlášení totální války nezahájila okupační mocnost jednostrannou exploataci protektorátního zemědělství. Protektorátní vývoz do Říše sice vzrostl, avšak paralelně zůstal zachován, a to až do samého sklonku okupace, i nezanedbatelný dovoz rostlinných olejů, tuků, mléka a másla. Objem tohoto dovozu byl dokonce v roce 1944 za celé období nacistické okupace nejvyšší.

———

Na otázku, proč nedošlo ze strany okupační mocnosti k masivní exploataci protektorátního zemědělství, se nabízí logické vysvětlení. Nižší míra exploatace protektorátního zemědělství, její opožděný nástup a nezanedbatelný dovoz potravin z Říše jsou výmluvným dokladem specifického přístupu okupační mocnosti k tomuto území ve srovnání s dalšími okupovanými regiony. Průmyslový potenciál situovaný v protektorátu měl z hlediska vedení války a nacistické expanze strategický význam. Zajištění výživy protektorátního obyvatelstva prostřednictvím dovozu bylo nedílně spjato se zajištěním produkceschopnosti tohoto potenciálu.

Exklusivní či výlučné postavení protektorátu ve srovnání s dalšími okupovanými regiony však nevyplývalo výhradně z jeho průmyslového potenciálu. Protektorát Čechy a Morava byl považován za staré německé území, které mělo být výhledově osídleno Němci.

Protektorátní zemědělství bylo nahlíženo jako součást „německé hroudy“ a jako takové mu byla věnována i péče. Primárním cílem nacistické zemědělské politiky se pod tímto zorným úhlem nejeví exploatace potravin ve prospěch Říše, o které, pomineme-li cukr, lze hovořit nejdříve v roce 1943. Hlavním cílem nacistické zemědělské politiky byla intenzifikace výroby a zajištění dlouhodobé udržitelnosti protektorátního zemědělství pro budoucí německé obyvatelstvo.

Ilustrační foto

Budlovský
NA PROTI
DAMSKÉ
PLÁŠTĚ
ŠATY
Rozvidka a uzenářství
Jindřich Šrůtek
Jagri

Publikace historika Jakuba Doležala — Střípky z mozaiky protektorátní společnosti vychází z diplomové (a rigorózní) práce obhájené v září 2008 na Katedře pomocných věd historických a archivního studia FFUK v Praze

STŘÍPKY Z MOZAIKY PROTEKTORÁTNÍ SPOLEČNOSTI

Německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939—1945)

Jakub Doležal, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta,
Katedra pomocných věd historických a archivního studia
Diplomová práce

VEDOUCÍ DP: DOC. PHDR. JIŘÍ ŠOUŠA, CSC.

Výsledek historikovy práce je vždy jeho vlastní „konstrukcí". Struktura této práce, ostatně jako kterékoli jiné, je ve skutečnosti jen jakýmisi pouhými „brýlemi", jimiž se na téma nahlíží. Historik jakožto autor textu jakékoli výstavby, tematického rozvrstvení a výkladového postupu vždy svým způsobem nasazuje svému čtenáři „brýle", jimiž mu umožňuje jen z určité vzdálenosti pohlédnout na danou skutečnost, do níž nikdy nelze přímo vstoupit a stát se její součástí. Na způsobu a kvalitě jeho práce záleží, jak ostrý a podrobný pohled tyto brýle poskytují, zda jsou jejich sklíčka čirá, čistá, jestli nejsou růžového či jiného zbarvení...

Kompletní diplomová práce je uvedena na www.mezirekami.cz

Vedoucí pobočky Úřadu práce

Také v Pyšelech se 5. května 1945 rozhodli vyslyšet volání Českého rozhlasu. Místní silnice tak během několika málo hodin přeťaly četné záseky, příkopy a zátarasy, které měly zabránit pohybu německých vojsk k povstalé Praze volající o pomoc. Beze zbraní se však dalo těžko myslet na nějaké větší akce. Přesto se povstalcům podařilo zajmout slabou posádku SS ubytovanou v místní škole. Přesile zbraní SS z blízkého cvičiště již ale nemohli vzdorovat. Již 5. května kolem půl sedmé večer sem totiž z Benešova dorazil silný oddíl SS. Vojáci obsadili část městečka, vyváděli obyvatele z domů a na 60 lidí zahnali do „pískovny", kde je postavili do řady... Přes postavené hlídky ozbrojené kulomety nebylo úniku. Zraky k smrti vystrašených lidí se upínaly na německé vojáky a gesta jejich velitele.

Z řady těchto rukojmí vystoupil najednou jistý muž. Někteří snad věděli, že je jím Quido Zedwitz, vedoucí votické pobočky benešovského úřadu práce. Zamířil si to nebojácně přímo k veliteli esesmanů a začal s ním vyjednávat. Vysvětloval mu, že nikdo tady Němcům neubližoval, že jsou všichni nevinní a nemají žádné zbraně. Velitel jeho slova vyslechl a následně všechny zadržené propustil. Těžko říct, zda upustil od jejich potrestání právě kvůli Zedwitzově odvážné řeči. Ti, co v tu chvíli s Zedwitzem stáli tváří v tvář německým hlavním, v tom ovšem měli jasno. Byli přesvědčeni o tom, že právě jemu vděčí za svůj život.

Quido Zedwitz věděl, co je strach. Během války se s ním však setkával spíše z té druhé strany. Jako vedoucí pobočky pracovního úřadu denně jednal s lidmi, kteří se báli pověstného „pracáku" jako čert kříže. Ztrátu své svobody si obyčejní lidé během války nejvíce uvědomovali snad právě při styku s tímto úřadem, který měl moc svým rozhodnutím zásadně ovlivnit jejich budoucí život. V systému řízeného válečného hospodářství se lidé stávali v podstatě bezduchými stroji. Hlavním smyslem jejich existence měla být práce, k jejímuž výkonu byli posíláni mnohdy bez jakékoli možnosti volby i stovky kilometrů od svých domovů a blízkých. Zvláště pracovnímu nasazení v těch nejprůmyslovějších a zároveň leteckými nálety nejzkoušenějších oblastech Říše se každý snažil vyhnout, a to doslova za každou cenu. Mnozí se kvůli tomu neostýchali a nebáli sáhnout nejen hluboko do peněženky, ale i na své zdraví. Na tomto strachu, který naplnil i politický okres Sedlčany, pak měl velký podíl právě svědomitý vedoucí pobočky úřadu práce Quido Zedwitz.

Již samotná důležitost jím zastávané funkce jistě hřála jeho ego. Svou práci bral opravdu vážně, přišla mu smysluplná. Za jeho maximálním pracovním výkonem jistě stála také osoba jeho nadřízeného — Němce Krempela, obávaného vedoucího Úřadu práce v Benešově. Z Benešova docházely předepsané úkoly a on je musel plnit, což mu však nedělalo moc velký problém, ani to, že tak činil v zájmu Německé říše. Nepatřil k poslušným ale v podstatě pasivním vykonavatelům došlých nařízení. Vedle své horlivosti a pracovního zaujetí totiž často projevoval i svou vlastní iniciativu, která mnohdy přesahovala i rámec jeho kompetencí.

Už tak se lidé jakéhokoli styku s „pracákem" báli. Jejich obavy ještě zvyšoval právě Zedwitz, o jehož prudké a vznětlivé povaze vybíjející se v hrubém a sprostém jednání se mnozí přesvědčili. Nejvíc ho dokázali rozčílit ti, co se snažili pracovnímu nasazení vyhnout. V lepším případě následoval z jeho strany ponižující výklad o „líné české pakáži". „Co vy Čecháčkové si myslíte? Všichni se vyhýbají práci, povinnosti k Říši. Podívejte se na Němce. Češi jdou jen za výdělkem a zábavou..."

To však byl jen slabý odvar Zedwitzova úředního vystupování, v němž se nezříkal používat ani psychického nátlaku. Těm, kteří se snažili vyhnout pracovnímu nasazení, či na úřadě intervenovali za jinou osobu, se nezdráhal vyhrožovat opravdu vším možným — koncentračním táborem, gestapem, německými četníky, pracovním nasazením v Německu, umístěním v kárném pracovním táboře, konfiskací majetku atd. Ve dvou případech pak své výhrůžky splnil. Jednoho občana udal německé četnické stanici ve Voticích a jiného pak benešovskému gestapu. Naštěstí se tato udání obešla bez vážnějších následků. Těmi skončil jiný případ, v němž se svým nestandardním a nemístným vystupováním vyznamenal někdo jiný než Zedwitz.

Koncem června 1942 se dostavil na pobočku úřadu práce v Sedlčanech dělník Stanislav Hřebejk, který svévolně opustil své pracovní místo v Říši. Měl přijít ohledně nového pracovního zařazení a narozdíl od jiných měl viditelně pro strach uděláno, a to i navzdory jen pozvolna utichajícím ozvěnám Heydrichiády. Při jednání s úředníkem Ladislavem Jakoubkem se totiž choval velmi hrubě a každou nabízenou práci odmítal — odmlouval, aby prý na ní šel Jakoubek sám, a přitom mu vyhrožoval, že mu ještě ukáže, že přijdou časy, kdy se na pracáku válet nebude. Přitom se oháněl svými „jinými známými", kteří mu to údajně zařídí. Do toho zakročil úředník Novotný, který Hřebejkovi navrhl, ať tedy přijde druhý den, kdy bude v úřadě přítomen vedoucí Zedwitz. Hřebejk se ovšem již nedostavil.

Když se Zedwitz dověděl o celém případu, dal si Hřebejka na 24. července předvést četnictvem. Hřebejk se i teď choval znovu, jemně řečeno, „neuctivě". Na výzvu, aby sejmul klobouk a vyndal ruce z kapes, prý prohlásil: „To sou hovory, s takovejma panákama se vůbec bavit nebudu." Tak s tím se Zedwitz dosud opravdu nesetkal. Nechtěl věřit svým uším. Taková drzost nemohla zůstat jen tak. Sepsal tedy o všem protokol a poslal ho svému nadřízenému Krempelovi. Ten celou věc oznámil gestapu a dál již nešlo zastavit standardní postup.

Hřebejk byl na příkaz gestapa zatčen a odeslán do koncentračního tábora v Osvětimi, kde v únoru 1943 zemřel.

Arogantní vedoucí Úřadu práce v Benešově Krempel požadoval na svých podřízených, aby posílali stále více lidí na nucenou práci do Říše. Poté, co se někteří snažili tento nátlak tlumit, dal Krempel zatknout jednoho mladšího zaměstnance svého úřadu, jistého demobilizovaného poručíka bývalé čs. armády. Tři jeho kolegové se ho zastali dopisem, který poslali na gestapo, a po třech týdnech byl tento důstojník skutečně propuštěn. (Po válce pak udělal velkou kariéru.) V prosinci 1941 si však gestapo přišlo pro tři jeho zastánce a zatklo je pro sabotování nasazování českých dělníků do Říše. Všichni pak v roce 1942 zemřeli v koncentračním táboře. Byl mezi nimi i Jaroslav Prokšík z Benešova a Antonín Plavec ze Sedlčan († 23. 7. 1942 Stutthof bei Danzig), otec slavného českého astronoma Miroslava J. Plavce.

Zedwitzův příběh by se mohl zdát docela jasný. Pestrost lidského života se však nedokáže vystihnout pouze kombinací černé a bílé. Také u Zedwitze bychom našli mnoho dalších barev, které bychom asi nečekali. Překvapeni byli někdy i ti, kteří přicházeli na pobočku úřadu práce.

Vzhledem k Zedwitzově pověsti k němu přistupovali s velkou rezervou, někteří si i mylně mysleli, že Zedwitz je Němec, snad kvůli jeho jménu i častým stykům s německými četníky. On přitom, až na výjimky, mluvil téměř vždy česky, a také jeho domácnost byla česká. I během války se navíc pohyboval převážně v české společnosti.

Některé lidi pak opravdu mile překvapilo, když viděli Zedwitze, jak si nechává vyprávět anekdoty o Hitlerovi a upřímně se u toho baví...

Rovněž Zedwitzovy spolupracovníci z úřadu k němu nejdříve necítili důvěru, ale poté, co ho více poznali, se před ním již nebáli otevřeně hovořit. Zedwitz věděl dokonce i o tom, že jeho podřízení chrání některé lidi před pracovním nasazením, že úmyslně prodlužují vyřízení jejich záležitostí, nebo je vůbec nevyřizují. Využívali toho, že v úřadování nepanoval absolutní pořádek. O tom, že jeho podřízení chrání i některé uprchlé z totálního nasazení v Říši však Zedwitz nevěděl.

Z benešovského úřadu práce sice docházely přesné příkazy, kolik lidí a kam se má nasadit, které se musely plnit. Přesto nebyli zaměstnanci sedlčanské pobočky jen slepí vykonavatelé vyšší moci. Do jisté míry mohli i ze své pozice mnohé ovlivnit a k danému „kolik“ a „kam“ pak někdy doplnit ono podstatné „kdo“. Proto mohli a často i dokázali přimhouřit oči, a to nejen když jimi spatřili hrnek sádla, hroudu másla nebo kus vepřového.

Právě Zedwitz prý od lidí často přijímal úplatky, ovšem několikrát údajně prokázal i svou blahosklonnost. Bez přijetí jakékoli provize měl například pomoci jistému, jemu jinak neznámému muži žijícímu v ilegalitě. Po jeho prozrazení ho Zedwitz v reakci na intervenci jiného občana neudal, ale zařídil mu pracovní nasazení ve Vrchotových Janovicích, kde ho tím v podstatě ukryl.

Těžko dnes posazovat Quida Zedwitze na lavici obžalovaných a soudit jeho skutky. Mimořádný lidový soud v Táboře již krátce po válce ocenil jeho působení v době okupace doživotním trestem těžkého žaláře, který byl později změněn na dvacet let. Jako nejtěžší prohřešek mu soud přičetl právě zavinění smrti Stanislava Hřebejka, přestože uznal, že nešlo o zločin udavačství, ale v podstatě o úřední hlášení standardní cestou a v rámci jeho kompetencí a pracovní náplně. Podle názoru soudu však nebylo nezbytně nutné Hřebejkův případ oznamovat výše. Vzhledem k osobě vedoucího benešovského úřadu práce Krempela si Zedwitz musel být vědom pravděpodobných následků. Soud k tomu dále přičetl také všechny Zedwitzovy výhrůžky a urážky, jimiž častoval lidi během svého úředního jednání, a samozřejmě přihlédl i k výpovědím těch, kteří měli s Zedwitzem jinou zkušenost. Nutno si uvědomit, že šlo o svědky obhajoby.

Těžko říct, jakou příčinu lze hledat za touto dvojí zkušeností. Snad Zedwitzova osobnost prošla během války nutným a přirozeným vývojem. Jeho nadšení a horlivost se postupem času mohly vytrácet, reagujíc na další a další neúspěchy nacistů. Snad hlavním motivem jeho chvályhodných činů byla snaha napravit si reputaci a získat alibi v duchu myšlenky „musíme si pomáhat“. Možná právě proto se v revolučních dnech také aktivně zúčastnil povstání. V Pyšelech, kam 5. května 1945 přijel na návštěvu za příbuznými, prý dokonce velel hlídkám střežícím záseky. Opravdu těžko soudit jeho skutky, o to víc odkrývat motivy, které za nimi stály. Ať to bylo jakkoli, jedno Zedwitzovi upřít nemůžeme. Rovněž soud, ačkoli ho zbavil svobody, mu jednu věc vzít nemohl — vděčnost lidí z pyšelské „pískovny“. Kdo ví, jak by to tenkrát dopadlo. Protože však do dějin zcela přirozeně patří jen to, co se stalo, smrt Stanislava Hřebejka na jedné misce pomyslných vah nemohlo vyvážit šedesát živých...

Starosta

Stanislavu Kofroňovi (*1894), jakožto řediteli Okresní hospodářské záložny v Sedlci, jímž se stal v roce 1932, leželo dění v jeho městě skutečně velmi na srdci. Nikdy však nebyl členem žádné politické strany a do komunální politiky se rozhodl aktivněji zapojit v podstatě až v roce 1938. Od tohoto kroku si sliboval především rozšíření svých možností jak více prospět nejen Sedlci, ale i celému kraji. Ve volbách do obecního zastupitelstva v roce 1938 se tedy jeho jméno objevilo na tzv. Občanské kandidátce, která ve volbách nakonec získala nejvíce hlasů. Přes tento úspěch si však Stanislav Kofroň funkci starosty nenárokoval a jako gesto dobré vůle navrhl na toto místo zastupitele druhé nejúspěšnější kandidátky živnostníků — obuvníka Františka Šourka. Sám se stal členem obecní rady a z této své pozice se pak zasloužil zejména o vypracování regulačních plánů svého města.

Uskutečňování dalších záměrů však brzy nato částečně přerušila válka. Již předchozí zánik Československé republiky se Stanislava Kofroně — vyznavače Masarykovy filozofie a politické praxe, včetně jeho pojetí křesťanství — velmi dotkl. V prostředí Protektorátu Čechy a Morava a ve věku zralého muže již nechtěl a nemohl tyto své dosavadní zásady opustit.

Zanedlouho měly být ostatně důkladně prověřeny. Stanislava Kofroně totiž čekalo jedno zásadní rozhodnutí...

V prosinci 1942 náhle zemřel sedlecký starosta Šourek a vedení úřadu převzal jeho náměstek Štěpán Chaloupka. Vyvstala tedy důležitá otázka, co bude dál se správou města.

Začátkem dubna 1943 navštívili Stanislava Kofroně okresní hejtman Jaroslav Albrecht a komisař Maňhal, aby mu nabídli funkci předsedy městské správní komise. Její zřízení totiž navrhl jako jednu z možností vládní inspektor z benešovského okresního úřadu Strassel.

Ten si zároveň stanovil podmínku, že do vedení města musí být přizván sedlecký obchodník a kolaborant František Chýnovský, jenž se přihlásil k německé národnosti, a pokud bude chtít, má se stát jejím předsedou. To by však znamenalo, že městská agenda a veškerý styk s městem by musely být vedeny v němčině, čemuž se představitelé votického okresního úřadu snažili zabránit. Naléhali na Chýnovského a namlouvali mu, že funkce předsedy městské správní komise by ho časově velmi zatěžovala, čímž by trpěl jeho obchod atd. Nakonec se jim ho podařilo přesvědčit a Chýnovský se tak spokojil jen s funkcí zástupce předsedy.

Místo Chýnovského se měl do čela města postavit právě Stanislav Kofroň, jenž znal velmi dobře obecní problematiku a byl přijatelný pro všechny strany. Námitky proti němu navíc nevznesl ani Chýnovský, právě naopak. Z dřívějších dob byl totiž Kofroňovi velmi zavázán. V době hospodářské krize totiž Okresní hospodářská záložna v Sedlci poskytla Chýnovskému úvěr, který tehdy pomohl zachránit jeho živnost před krachem...

Stanislav Kofroň tak byl nyní postaven před zásadní rozhodnutí, svým způsobem typické pro jakoukoli politickou funkci této doby, ať už se jednalo o starostu té nejmenší vesnice nebo o člena protektorátní vlády... Také Stanislav Kofroň si musel klást otázku — přijmout, nebo ne? Odmítne-li, budou mu mít lidé za zlé, že do vedení města pustil kolaboranta, a přijme-li, budou po něm Němci požadovat i taková rozhodnutí, která budou proti jeho přesvědčení a cti. Po poradě se svými blízkými i podle odezvy mezi lidmi se nakonec rozhodl místo předsedy městské správní komise přijmout. Kromě něj a Chýnovského v ní od května 1943 zasedli také přednosta okresního soudu JUDr. Václav Grabmüller, zaměstnanec hospodářského družstva v Sedlci Václav Hůša a nájemce statku v Sedlci Čeněk Cíner. Městským tajemníkem se stal od 1. srpna 1943 Jan Hötzel, dosavadní městský tajemník v Sedlčanech.

Stanislav Kofroň po svém zasednutí do funkce již velmi brzy zjistil, že z této pozice může mnoha způsoby přispět dobré věci. Ze strany Chýnovského mu nehrozilo žádné nebezpečí. Chýnovský měl ke Kofroňovi skutečně velkou důvěru a nijak do jeho činnosti nezasahoval. Kofroň se tak mohl s chutí vrhnout do práce.

Veškeré investice byly sice z válečných důvodů zastaveny, avšak Kofroň neváhal a alespoň pracoval na přípravě konkrétních projektů, které měly být uskutečněny po válce.

Právě v této době vznikly plány kanalizace, koupaliště i úpravy náměstí a dalšího rozvoje města. Kromě toho se v této době uvažovalo o sloučení Sedlce s Prčicí, což však údajně na přání prčických zůstalo neuskutečněno, tedy prozatím.

Využitím svého postavení se Stanislav Kofroň snažil pomáhat všude tam, kde mohl.

Mimo jiné prý vycházel maximálně vstříc vystěhovaným z území zabraného z důvodu zřízení cvičiště SS, kterým osobně pomáhal shánět ubytování. Střechu nad hlavou a nenápadné zaměstnání pak dokázal sehnat i některým příslušníkům odboje... Sám pak dle pokynů zahraničního rozhlasu spolu s dalšími občany konal přípravy k ustavení národního výboru a jeho činnosti po kýženém osvobození, které se blížilo každým dnem.

Tento očekávaný okamžik nastal v květnu 1945. V reakci na události v Praze a blízkém okolí Sedlce vypuklo i zde dne 5. května povstání. Ještě téhož dne krátce po 16. hodině vyhlásil Stanislav Kofroň ustavení revolučního (místního) národního výboru, za jehož předsedu zvolilo shromáždění občanstva v kinosále hotelu „Záložna“ právě jeho.

Tento fakt již sám o sobě zčásti vypovídá o tom, že Kofroň ze svého působení ve funkci předsedy městské správní komise odešel se ctí. Během následujících tragických událostí v Sedlci ho však potkala ještě těžší zkouška.

Právě to, jak se zachoval během krvavé odvety oddílů SS dne 7. května, pak nejvíce svědčí o tom, jak pevný byl v zastávání svých životních zásad a postojů. Nechtěl je opustit ani tehdy, kdy jemu samotnému hrozila smrt...

Blížící se odveta Němců byla v Sedlci očekávána. Většina těch, kteří povstání veleli, se stačila včas stáhnout do lesů západně od Sedlce. Stanislav Kofroň však zůstal, ačkoli i jeho rodina na něj naléhala, aby s nimi odešel do bezpečí. Všichni si uvědomovali, co mu hrozí, když zůstane. Právě na něm ležela největší zodpovědnost za to, že jako představitel města nedokázal povstání zabránit. Přesto i právě proto nemohl odejít a svým nejbližším nakonec řekl, ať utečou bez něho: „...musel bych se do smrti stydět, starosta je jako kapitán na lodi — loď opouští poslední, nebo s ní jde ke dnu..." Již bylo slyšet střelbu blížících se esesmanů, když se s ním loučili. Byli skoro s jistotou přesvědčeni, že ho naposledy vidí živého...

Hluk tanků a výstřely zuřících oddílů SS se již nesly ulicemi a Stanislav Kofroň se jim jakožto hlavní představitel města zodpovědný za klid a pořádek vydal vstříc. Přestože se i jeho zmocnil strach, nenásledoval příkladu těch, kteří utekli, nebo se schovali ve sklepích svých domů. Chtěl vyjednávat, přičemž nemohl vědět, kam až může zajít německá brutalita.

Velitel přijíždějících oddílů SS o tom již měl svou představu. Rozkázal Kofoňovi, aby svolal všechny muže na náměstí a zároveň ho seznámil s tím, že pokud ve městě najdou jednu jedinou zbraň, všechny tyto muže popraví a jeho jako prvního. Stanislav Kofroň tak musel na jeho rozkaz obejít celé město, s kolejnicí a kladivem v ruce procházet jeho ulicemi, svolávat všechny muže a zároveň tlumočit další německou výhrůžku, že pokud padne jedna jediná rána proti Němcům, bude Sedlec nemilosrdně srovnán se zemí.

Přitom ještě potkával několik „horkých hlav" — těch, kteří předtím hlídali zajaté německé vojáky, a vyzýval je, aby co nejnenápadněji opustili přes zahrady město. Zachránil je tím před jistou smrtí.

Téměř všichni muži, kteří zůstali v Sedlci tedy byli shromážděni na náměstí. Němečtí vojáci zadržení během povstání je pak obcházeli a označovali ty, kteří je zajali, nebo hlídali ve škole. Jimi určených jedenáct mužů pak bylo na okraji města popraveno.

Stanislav Kofroň mezi nimi nebyl, ovšem k tomu, aby se také postavil do řady vedle nich, stačilo opravdu málo — snad jen tolik, aby se někdo z Němci vyslýchaných občanů prořekl, že právě on byl předsedou revolučního národního výboru...

———

Také představitelům obecních samospráv přinesla německá okupace nemalé změny týkající se jejich veřejné funkce. Rovněž oni byli vznikem Protektorátu Čechy a Morava nedobrovolně vystaveni konfrontaci s mocensky nastoleným nacistickým okupačním režimem. Tuto svou novou situaci pak mnozí nezvládli a ne všichni se tak po válce mohli svým sousedům podívat zpříma do očí.

Zvláště starostové obcí se však již předtím mnohdy ocitali mezi dvěma mlýnskými kameny — jednak museli dostát svým shora na ně kladeným povinnostem a pokynům, vedle toho však museli vystupovat jakožto představitelé své obce hájící zájmy její i jejích občanů.

Mezi svými sousedy — voliči — navíc dennodenně žili a nemohli tak neslyšet jejich názory. Nemohli nevnímat nemilosrdný hlas tohoto veřejného mínění, které, nutno podotknout, nemohlo být a ani nebylo nějakým nestranným soudcem, zvláště pak ve specifickém prostředí venkovské společnosti propletené různými příbuzenskými a jinými vazbami. Samo navíc během období okupace procházelo svým vlastním vývojem a samo také s okupačním režimem do jisté míry kolaborovalo.

———

Přirozeně také představitelé obecních samospráv byli vystaveni neustálé hrozbě nacistické perzekuce a mnozí ji zakusili i na vlastní kůži — také díky své účasti v odbojovém hnutí. Za činnost nepřátelskou říši byl v září 1942 odsouzen k trestu smrti votický městský tajemník Antonín Opička (*1903). V lednu 1943 potkalo zatčení také prčického starostu Antonína Nováka a městského tajemníka Eduarda Velebila, kteří byli zadrženi gestapem spolu s dalšími dvěma prčickými občany. Z těchto čtyř přežili věznění v koncentračních táborech pouze Antonín Novák a prčický řezník a hostinský Jan Vodňanský.

———

Za do jisté míry opačný příklad by mohl platit pokrývač, hostinský a protektorátní předseda obecní správní komise v Nechvalicích Josef Bulín, který se již v době první republiky angažoval v rámci Národní obce fašistické, která, nutno říci, měla na Sedlčansku výrazný úspěch (viz Příloha 23). Do čela nechvalické obce se Josef Bulín dostal po náhlé smrti starosty Josefa Čiháka, kterého od 19. června 1939 jako jeho bývalý náměstek zastupoval. Dne 15.srpna převzala vedení obce obecní správní komise a právě Bulín se stal jejím předsedou. Během svého válečného působení pak údajně vymáhal takové dodávky dobytka a obilí, jako nemělo v žádné jiné obci obdoby. Vedle toho prý přijímal úplatky, chránil „keťasy" a celkově z této své pozice těžil především ve svůj prospěch.

Ještě jako předseda nechvalické obecní správní komise svolal Josef Bulín dne 9. května 1945 „informační schůzi občanstva" ohledně ustavení místního národního výboru, jehož předsednictví si hodlal přisvojit. Pod tlakem obecního mínění však byl během této schůze přinucen na toto předsednictví rezignovat, a to právě pro svou fašistickou minulost a své působení za války. V následujících volbách byl zvolen předsedou devatenáctičlenného místního národního výboru řídící učitel Josef Jiráček. Tyto volby však byly na stížnost Josefa Bulína prohlášeny Okresním národním výborem ve Voticích za neplatné a dne 7. června se tedy konaly nové volby. V nich byl za jednoho z patnácti členů Místního národního výboru v Nechvalicích zvolen občany i Josef Bulín... Snad kvůli své špatné pověsti se však Josef Bulín nakonec na podzim 1945 odstěhoval do pohraničí.

Majitel velkostatku

Staronovému majiteli zámku, pivovaru a velkostatku Vysoký Chlumec JUDr. Maxu Lobkowiczovi se dostalo na podzim 1945 při jeho návštěvě na Vysokém Chlumci opravdu vřelého přivítání. Lidé cítili potřebu poděkovat mu za všechno, co pro jejich zemi dosud vykonal — zvláště během těch dlouhých šesti let v zahraničním odboji. Chtěli se přijít pozdravit s příznivcem a přítelem T. G. Masaryka a jeho syna Jana. Někteří z těch, kteří ho teď vítali, měli ještě v živé paměti ty večery, kdy poslouchali „cizinu“ a kromě Jana Masaryka k nim jakožto československý velvyslanec ve Velké Británii promlouval právě i Max Lobkowicz.

V době mezi válkami působil JUDr. Maxmilián Ervín Lobkowicz (*1888) jako legační tajemník československého velvyslanectví v Londýně. Ještě jako mladý muž, jehož smýšlení bylo ovlivněno českou výchovou dlouholetého lobkowiczkého vychovatele JUDr. Františka Brožka, se na samém počátku existence Československé republiky rozhodl dát do diplomatických služeb tohoto nového státu, který mimo jiné zrušil šlechtické tituly a vydal zákon o pozemkové reformě...

V té době také rodinná rada roudnických Lobkowiczů rozhodla, že právě on bude schopen nejlépe hájit zájmy celého jejich majetkového komplexu. Jeho součástí byl rovněž kmenový velkostatek Vysoký Chlumec s velkým množstvím dvorů a s několika přidruženými podniky, včetně pivovaru, vápenky a cihelny, a také s nemalým rybničním a rozsáhlým lesním hospodářstvím.

V roce 1920 se tedy dosavadní držitel svěřenství a alodu Ferdinand Zdeněk Lobkowicz tohoto celého majetku vzdal právě ve prospěch svého syna Maxe Lobkowicze.

Po zrušení svěřenství (zákon č. 179/1924 Sb.), následné nutné dohodě s čekateli svěřenství a po dlouhém období řešení sporů se svým otcem se však většina lobkowiczkého majetku stala výhradním vlastnictvím Maxe Lobkowicze až v roce 1938.

Pozemková část majetku se navíc během této doby v důsledku pozemkové reformy ztenčila o 40 %. Hospodářská pozice Lobkowiczů však nestála jen na kmenových velkostatcích. Kromě nich Lobkowiczové aktivně podporovali také svou průmyslovou výrobu. K nejvydatnějším zdrojům jejich příjmů tak stále patřil prodej minerálních vod Bílinské kyselky a Zaječické hořké vody.

Připojením pohraničního území Československé republiky k Německé říši byl majetek Maxe Lobkowicze roztržen na dvě části. Dvě třetiny zůstaly v odtrženém území a zbytek v okleštěném Československu. Z tohoto důvodu pak měla každá část majetku také svůj vlastní osud. Max Lobkowicz v té době stále působil v československých diplomatických službách. V osudových březnových dnech roku 1939 zrovna pobýval v Roudnici nad Labem. Údajně měl být varován před jeho chystaným zatčením, díky čemuž se mu podařilo včas odletět do Londýna, kde se záhy zapojil do diplomatických služeb československé zahraniční akce. Z tohoto důvodu byl po vypuknutí války jeho majetek v zabraném území dán od 15. září 1939 pod komisařské vedení, načež ho dne 19. února 1940 zabralo liberecké gestapo jakožto majetek osoby nepřátelské Říši. Oznámením v německém říšském věstníku z 8. září 1941 pak veškerý majetek Maxe Lobkowicze v zabraném území propadl ve prospěch Německé říše a byl předán do správy vládního prezidenta v Ústí nad Labem, který potvrdil již existující pověřeneckou správu.

Nad majetkem Maxe Lobkowicze v protektorátu ustanovilo ministerstvo zemědělství dne 19. září 1939 vnucenou správu Pozemkového úřadu v Praze, které se ujali dva němečtí úředníci tohoto úřadu — Paul Eickert a Hans Ziemann. Po zrušení generálního ředitelství v Praze bylo pověřeno vedením správy tohoto majetku ředitelství velkostatku v Roudnici, jakožto středisko finanční správy a veškerých společných otázek celého majetku Maxe Lobkowicze v protektorátu. Správcem velkostatku Vysoký Chlumec se pak stal Bernard Kolck.

Oznámením v německém říšském věstníku ze dne 19. září 1941 byl veškerý majetek Maxe Lobkowicze v protektorátu zabrán pražským gestapem ve prospěch Německé říše, a to s platností od 16. března 1939. Toto vyvlastnění ovšem nebylo do konce války knihovně provedeno. Později tento majetek přešel pod správu tzv. Vermögensamtu, který byl zřízen koncem roku 1941 u státního německého ministra pro věci majetků zabraných Říší.

V červnu 1942 pak byl veškerý majetek velkostatků Roudnice nad Labem, Nelahozeves a Vysoký Chlumec, včetně pivovarů v Roudnici a na Vysokém Chlumci předán do správy a užívání Ústředního ředitelství státních lesů a statků v Praze, čímž také zanikla stará organizace lobkovické správy. Pivovar a velkostatek Vysoký Chlumec přešly pod Vrchní správu pivovarů v Benešově respektive Vrchní správu statků v Benešově. Na velkostatku Vysoký Chlumec později nahradil Bernarda Kolcka správce Hoppe.

Po skončení války byl v důsledku dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. ze dne 19. května 1945 Maxu Lobkowiczovi jako účastníkovi zahraničního odboje jeho majetek vrácen. Příjemnou součástí této vítězné pointy se pak stala i výše zmíněná návštěva Maxe Lobkowicze na Vysokém Chlumci na podzim 1945.

———

Postavení podnikatelské vrstvy v období německé okupace je charakteristické svou rozporuplností, kterou dokládají různé a mnohdy zásadně odlišné osudy jejích konkrétních příslušníků. O jejich úspěchu či neúspěchu v tvrdém konkurenčním boji nyní ještě více než v „normální“ době nerozhodovaly jen čistě ekonomické faktory, ale spíše jejich politické postoje, osobní konexe, zařazení podle nacistického rasového klíče, a samozřejmě také náhoda. Právě tyto skutečnosti měly mnohdy skutečně fatální

následky — jedněm pomohly k nebývalému obohacení, druhé přivedly ke krachu, do koncentračního tábora nebo na popraviště. Někteří se stali živými příklady aktivismu a otevřené kolaborace, jiní se zapojili do odbojového hnutí, přičemž mezi těmito (zdánlivě) odlišnými skupinami většinou nešlo najít jasnou hranici. Celkově se česká podnikatelská vrstva jako nedílná součást české společnosti potýkala se ztrátou svého politického vlivu. Také na ní pak různou měrou těžce doléhalo zavádění systému válečného řízeného hospodářství, vytlačování Čechů z vedoucích míst, koncentrace kapitálu do německých rukou a další používané metody germanizace, které však nutno říci nebyly, alespoň prozatím, okupanty používány plošně. Proces arizace, uvalování vnucených správ a konfiskací podle aktuálních potřeb okupačního režimu mnohé nakonec připravily o veškerý majetek. Tyto svévolné kroky přitom nacisté běžně maskovali buď vojenskými nebo trestněhospodářskými důvody, přičemž zneužívali i protektorátní a dřívější československé normy.

———

Dvojí reakce české šlechty na vývoj v neklidných třicátých letech vycházela z konkrétních postojů jejích příslušníků k Československé republice. Řada příslušníků aristokracie hlásících se k německé národnosti se aktivně připojila k prosazování programu Sudetoněmecké strany. Dramatické události roku 1938 přivedly k opačné reakci tu část šlechty, která v Československu spatřovala pokračování tradice české státnosti. Dne 17. září přijal prezident republiky Edvard Beneš nepočetnou delegaci zástupců starých českých rodů, kteří před ním při vědomí svých „zděděných povinností k vlasti a státu“ deklarovali jak svou věrnost k českému státu a ochotu hájit „jeho stará práva“, tak své přání, aby „staré hranice České koruny zůstaly neporušeny.“

První léta německé okupace se vyznačovala poměrně velkým angažováním šlechty ve veřejném dění, zvláště v rámci Národního souručenství. K tomuto obecnému vývoji napomohla nejen osoba říšského protektora von Neuratha, ale také značný pomnichovský posun ve věci šlechtictví, vyjádřený později i vládním nařízením z října 1939, kterým pozbyl platnost zákon o zrušení šlechtictví z roku 1918. Někteří příslušníci šlechtických rodů se s novými poměry ztotožnili a po začátku německé okupace začali hledat své německé předky. Jiné proud doby zanesl již během druhé republiky do řad české pravicové opozice.

Ani šlechtě se však později nevyhnula přímá a do jisté míry plošná nacistická perzekuce. Údajně na návrh K. H. Franka se zastupující říšský protektor Heydrich rozhodl uvalit vnucenou správu na majetek těch zástupců šlechty, kteří během zářijové krize roku 1938 podepsali deklaraci podporující Benešovu politiku. Hlavním důvodem těchto kroků namířených proti šlechtě však byla spíše Heydrichova myšlenka, že k nutné potřebě získání velkého množství půdy pro kolonizační účely je výhodnější konfiskovat malý počet závodů velké výměry, protože se tím zamezí vzniku radikální opozice mezi rolníky, což by jinak zcela jistě nastalo v případě použití opačného způsobu. V listopadu 1942 se tak pod správou Bodenamtu nacházelo již na 65 šlechtických sídel.

———

Příkladem příslušníka této části šlechty v politickém okrese Sedlčany se mohl stát baron Jan Nepomucký Mladota („Muky“) z Červeného Hrádku u Sedlčan. Jakožto syn rakouské šlechtičny totiž již v době mezi válkami vyrůstal z části také v německém prostředí — polovina jeho rodiny z něj totiž pocházela. Kontakt se svými příbuznými udržoval Mladota i během německé okupace a snad hlavně proto se po skončení války objevilo v souvislosti s jeho osobou podezření z kolaborace s Němci, které šetřila vyšetřovací respektive trestní nalézací komise při Okresním národním výboru v Sedlčanech.

Nutno si uvědomit, že hlasy hodnotící Mladotovo rozporuplné působení za německé okupace jistě vycházely z konkrétních lidských sympatií a antipatií vztahujících se k jeho osobě a byly samozřejmě z velké části postaveny také na různých víceméně nezaručených informacích. Někteří tak například nemohli Mladotovi zapomenout, že na své auto po 15. březnu 1939 údajně připevnil hákový kříž. V jeho sídle ho pak měli navštěvovat příslušníci táborského gestapa, ačkoli se snad mělo pravděpodobně jednat právě o nějakého příbuzného. Kromě toho sloužilo několik Mladotových přátel, a snad i jeho bratranec, v německé armádě. Jejich vzájemná korespondence pak může mimo jiné nepřímo dokumentovat postupné všeobecné vystřízlivění německého národa v průběhu války — v případě těchto Mladotových přátel umocněné jejich těžkou zkušeností z bojů na východní frontě. Právě tyto i jiné dochované osobní dopisy snad nejlépe vypovídají o skutečném Mladotově smýšlení. Ve velkém souboru jemu došlé korespondence, převážně čistě osobního charakteru (v drtivé většině psaných německy), najdeme jen jednou jedinkrát (v roce 1941) na místě závěrečného pozdravu „Heil Hitler“.

Zkušenosti jiných lidí zobrazují Jana Mladotu již v mnohem lepším světle. Vzhledem k jeho společenskému postavení se na něj zcela přirozeně během války obraceli různí lidé se svými prosbami o pomoc, včetně žádostí o zaslání potravin apod. Mnohé prosby Mladota neváhal vyslyšet. Některým lidem pomohl například už jen tím, že je zaměstnal, čímž je uchránil před totálním nasazením v Říši. Jiným nabídl svou pomocnou ruku v době vystěhování části Sedlčanska v důsledku zřízení cvičiště SS. Část svého majetku si tak mnozí vystěhovaní mohli uschovat právě na Červeném Hrádku. Patřil k nim i František Schwarzenberg, majitel zámku v Nalžovicích, který za vše Mladotovi poděkoval — v česky psaném dopise ze srpna 1943 oslovil i po svém vystěhování Jana Mladotu jako svého „milého souseda“ a na závěr svého děkovného psaní pak vyjádřil také svou víru v jejich brzké shledání...

V našem celkovém úsudku o osobě Jana Mladoty a jeho činnosti v době okupace se můžeme nechat snad nejvíce ovlivnit míněním obyvatel Červeného Hrádku, kteří asi nejlépe dokázali celou věc posoudit. V Mladotově případu figurovalo více než osmdesát svědků a jejich drtivá většina se Jana Mladoty zastala. Za jeho dobrou pověst se bezvýhradně postavila také závodní rada jeho podniku — pily v Kosově Hoře, což nebylo v době znárodňování majetku kolaborantů a „českých zrádců“ nic samozřejmého...

Rolník

Dne 22. dubna 1943 zastavilo u Práškova statku v Radíkovech několik aut. Vystoupili z nich příslušníci německé kriminální policie, kteří si tak konečně mohli oddychnout, že jsou u cíle své cesty. Byla skutečně náročná. Dlouho totiž bloudili a až v Nadějkově je správně navedli, kudy se dostanou „nach Radikau". Důvod tohoto výletu byl čistě prozaický. Do jejich rukou se totiž dostalo udání na zdejšího hospodáře, který má údajně skrývat nehlášené obilí.

Starého Práška se jim doma nepodařilo zastihnout, toho dne totiž z obchodních důvodů pobýval v Milevsku. Jeho syn v tu chvíli pracoval na poli, a tak našli ve stavení jen panímámu. To jim však vůbec nevadilo. Dlouho se nezdržovali s nějakým vysvětlováním a okamžitě začali prohledávat stavení.

Šli najisto. Udavač je navedl do sklepa ve stodole pod pernou, ale tam nic nenašli. Zaváhali. Že by další falešné udání? Snad na samém vrcholu snažení vzali „do háku" panímámu a nakonec dosáhli svého. Slabá povaha podlehla výhrůžkám a vše prozradila.

Zavedla je na půdu, kde konečně objevili pod podlahovými prkny hledanou skrýš. V jejích útrobách nalezli nečekané bohatství. Po následném zajištění a zvážení bylo vyčísleno jeho množství: 840 kg pšenice, 570 kg žita, 406 kg ječmene, 906 kg ovsa, 4 hrnce se 30 kg vepřového sádla a 15,15 kg másla.

Syn starého Práška — Josef Prášek mladší (*1912) — tou dobou již spěchal z pole domů. Všiml si, že se něco děje a v žilách mu skoro tuhla krev hrůzou. Přirozeně věděl o skrýši na půdě — vždyť ji se svým otcem před několika měsíci vybudoval a naplnil zásobami. Navenek se snažil zachovat klid a nezapomněl zdviženou pravicí pozdravit nečekanou návštěvu. Na následný dotaz kontrolorů pohotově odpověděl a rozhodně popřel, že by měli doma nějaké schované zásoby nehlášeného obilí. Poté, co byl odveden na půdu, pochopil — je konec a on musí s pravdou ven. Již se nesnažil dál zapírat. Veškerou vinu tak svedl na sebe a přihlásil se k celé zodpovědnosti. Později se ukázalo, že pravda, která nakonec vyplavala na povrch, byla poněkud jinde.... Teď však byl Josef Prášek mladší zatčen a odvezen do vyšetřovací vazby. Byl Zelený čtvrtek a blížily se Velikonoce.

Hlavní slovo ve vedení hospodářství si stále držel otec zatčeného — Josef Prášek starší (*1880). Tomu se od roku 1907, kdy statek s 12,57 ha orné půdy převzal, podařilo hospodářství podstatně rozšířit, takže v době německé okupace již obnášelo více jak 24 ha.

Kromě polního hospodářství se naplno věnoval také obchodu s koňmi. Nakupoval roční hříbata, staral se o ně, aby byla pevná v tahu, a následně je výhodně prodával.

V roce 1938 ho zdravotní důvody, astma, dýchací a srdeční potíže a dvojitý úraz pravé ruky přiměly přenechat hospodaření na statku synovi Josefovi. Toho také na základě smlouvy určil za dědice — jakmile se ožení, má se stát vlastníkem statku. Tak se i stalo, ovšem i poté mělo slovo jeho otce v hospodářství tu největší váhu.

Právě Josef Prášek starší přišel jednoho všedního protektorátního dne se zajímavým plánem. Úroda se v roce 1942 zdála být předběžně velice dobrá. Do 28. září 1942 měli všichni pěstitelé obilí nahlásit na obecním úřadě svůj odhad výnosu sklizně. Již tehdy v jeho mysli vzklíčila lákavá myšlenka, aby část obilí zatajil, uschoval a později výhodně nabídl překupníkům na černém trhu. Příležitost rychlého zbohatnutí mu zakrývala oči před vidinou hrozícího nebezpečí a ohromného rizika tohoto záměru. Syn Josef z toho nebyl příliš nadšen a pokoušel se tento nápad otci vymluvit, leč neúspěšně. V odhadu očekávané sklizně tak nakonec na obecním úřadě záměrně uvedli výrazně nižší čísla.

Úroda se oproti minulým letům opravdu vyvedla. Po dokončení výmlatu (20. prosince 1942) obnášela 2 542 kg pšenice, 4 734 kg žita, 1 542 kg ječmene a 3 692 kg ovsa. V konečném zúčtování (8. února 1943) však Práškové nahlásili čísla podstatně menší: 1 725 kg pšenice, 4 234 kg žita, 1 510 kg ječmene a 3 240 kg ovsa, čímž zatajili 817 kg pšenice, 500 kg žita, 32 kg ječmene a 452 kg ovsa. V podzimních měsících navíc schválně zdržovali průběžné odevzdávání vymláceného obilí obecnímu úřadu. Nakonec dodali 960 kg pšenice, 2 750 kg žita a 250 kg ječmene, ačkoli měli po odečtení samozásobitelských a krmných dávek a osiva povinně odevzdat 1 592 kg pšenice, 3 120 kg žita a 207 kg ječmene. V krmném obilí tak sice dodali o 43 kg navíc, ovšem v chlebovém obilí nesplnili svou dodávkovou povinnost o 632 kg pšenice a 370 kg žita.

V reálných obavách před hospodářskou kontrolou nařídil Prášek krátce před Vánocemi 1942 svému synovi, aby přebývající obilí uschoval. Ten tehdy sice opět namítal, že je to velmi nebezpečné, ale nakonec z úcty k otci poslechl. Společně tak odkryli na půdě prkna v podlaze a do vzniklé skrýše schovali podstatnou část své úrody. Během hospodářské kontroly, která se konala v březnu 1943, jim to ještě prošlo, ale již za měsíc mělo být všechno jinak.

Po objevení skrýše dne 22. dubna 1943 se vyšetřování celého případu ujala německá kriminální policie. Již následující den 23. dubna byl k výslechu předvolán i otec zatčeného — Josef Prášek starší. V této těžké zkoušce si nevedl příliš čestně. Snažil se zachránit si především svůj vlastní krk a veškerou vinu svaloval na svého syna. Připustil, že sice věděl o skrýši, ale popřel jakoukoli zodpovědnost s poukazem na to, že již léta se o hospodářství nestará. Také se údajně pokusil vyšetřovatele podplatit. Doufal, že jím nabízených 700 K, šunka, slanina a maso pomůže k tomu, aby byla celá záležitost ututlána. Když byl odmítnut, nabídl 300 K za to, aby se mohl se svým zatčeným synem alespoň tajně setkat.

Vyšetřovatelé však byli neoblomní. Vyšetřování pak nabralo vzhledem k závažnosti a zřejmosti celého případu poměrně

jasný vývoj. Josef Prášek starší v učiněných výpovědích na svou omluvu uvedl, že obilí schovávali nikoli pro černý trh, nýbrž pro své známé a příbuzné, kteří je neustále prosili o potraviny, a jejichž náročným přáním nemohli jinak vyhovět. Nepomohla ani výmluva, že obilí schovávali pro případ zimních škod na osetých polích. Jeho výpověď totiž jeho syn nepotvrdil.

Falešný postup při hlášení výše sklizně na obecním úřadě, problematické odevzdávání dodávek, zatajení obilí při konání hospodářské kontroly v březnu 1943, kdy už bylo jasné, že během zimy nedošlo k poškození ozimů, to vše svědčilo o promyšleném postupu a schovávání obilí za účelem jeho nabídnutí na černém trhu. To potvrdila i výpověď Josefa Práška mladšího. Údajně prý již měli i vytipované překupníky. Obilí nalezené na půdě (1 410 kg chlebového a 1 312 kg krmného obilí) navíc představovalo přibližně pětinu výše veškeré sklizně a odpovídalo více jak 50 % jejich celkové dodávkové povinnosti a více jak 250 % výše jejich samozásobitelských dávek! Díky tomu tak mohli očekávat opravdu těžký trest. Vyšetřování kromě toho zjistilo i další nesrovnalost.

Práškové totiž nenahlásili na obecním úřadě to, že z jejich statku odešly dvě děvečky, a stále tak započítávali do své domácnosti o dvě osoby navíc, čímž si nárokovali větší příděly potravin — samozásobitelských dávek.

Po zvážení všech těchto okolností se celý případ jevil více než jasně. Vědomým zatajením nejméně 817 kg pšenice, 500 kg žita, 32 kg ječmene a 452 kg ovsa a uschováním na své poměry ohromného množství obilí se oba obžalovaní dopustili těžkého zločinu sabotáže válečného hospodářství. Důvod tohoto „neomluvitelného“ činu byl navíc zřejmý.

Zatajené obilí mělo být nabídnuto na černém trhu za účelem jejich osobního zisku. Proti Josefu Práškovi staršímu navíc svědčilo i jeho vlastní chování — nejen to, že celou věc vymyslel, ale i snaha svalit veškerou vinu na svého syna, a také jeho pokus podplatit vyšetřující úředníky. Jeho synovi bylo naopak přiznáno hned několik polehčujících okolností. Kromě toho, že nesouhlasil se záměrem svého otce, kterého poslechl jen z úcty vůči svému rodiči, v průběhu celého vyšetřování dostatečně prokázal, že si je vědom svého provinění.

Josef Prášek starší byl tedy odsouzen k trestu smrti. Smrt člověka je vždy ztrátou a v každém případě přináší bolest, alespoň pro jeho nejbližší a příbuzné. To jistě platilo i v případě Josefa Práška. Na druhou stranu se však nedá říci, že by jeho osud vzbudil v okolí nějaký soucit, spíše naopak. V obecném povědomí platil Josef Prášek za „šmelináře“, a ti se mezi lidmi rozhodně netěšili velké oblibě. Koneckonců i osudová návštěva německé kriminální policie přijela dne 22. dubna 1943 na něčí udání...

Srdce Josefa Práška tak dotlouklo dne 29. října 1943 v Praze v Pankrácké sekyrárně. Žádost o milost, kterou pravděpodobně podala jeho manželka, byla dne 30. září 1943 říšským protektorem zamítnuta. Josef Prášek mladší vyvázl s pěti lety vězení a jeho statek byl zabaven. Kdo chce víc, nemá nic... a někomu nezbude ani holý život.

Mlynář

Konec války se nezadržitelně blížil. Vycítili to i vězni pracovního tábora ve Steinu v Rakousku. Spojenecké letectvo kralující jarnímu nebi věstilo, že kýžený okamžik porážky nacistického Německa a tedy i jejich svobody je již otázkou několika málo měsíců.

Jednoho dubnového dne podnikli spojenecké bombardéry nálet i na město Stein.

Vězni místního pracovního tábora se rozhodli využít nastalého zmatku k svému útěku na svobodu. Dozorci se s tím samozřejmě nechtěli smířit a přímo v ulicích města uspořádali na uprchlé vězně doslova hon. Komu se nepodařilo utéct či schovat, ten byl na útěku či po svém dopadení zastřelen. Tento nešťastný osud, jen několik týdnů před koncem války, potkal i Jiřího Slabu, mlynáře z Červeného mlýna u Krašovic.

———

Jiří Pavel Slaba se narodil v Červeném mlýně u Krašovic v roce 1908. Na tomto dříve poměrně dlouho zanedbávaném mlýně se jeho předkové usadili v roce 1871. Od té doby se mlýn dařilo postupně zdokonalovat. Rozšířil se o modernější strojní zařízení, sušárnu na ovoce i vodovod. V roce 1924 byl doplněn dalšími novými stroji včetně dynama. V prostředí mlýna vyrůstal Jiří Slaba pod vedením svého otce Václava v pracovitého a pilného člověka. Po dokončení obecné školy odešel studovat do Písku, kde absolvoval několik tříd místního reálného gymnázia. Nakonec se však začal po vzoru svého otce věnovat mlynářskému řemeslu, kterému se vyučil v letech 1922—1925.

Zájem o studium si ovšem Jiří Slaba uchoval i nadále a díky tomu dospěl v člověka nadmíru vzdělaného, v intelektuála s širokým okruhem zájmů, jemuž leželo na srdci povznesení zaostalého a úřady opomíjeného sedlčanského okresu. Proto, i z vlastní touhy po novinářské činnosti, začal v roce 1934 vlastním nákladem vydávat časopis Sedlčanský kraj a stal se i jeho zodpovědným redaktorem. Již samotný podtitul tohoto měsíčníku — Nezávislý list hájící zájmy Sedlčanska, Sedlecka a Voticka — napovídal o jeho hlavním smyslu a obsahu. Časopis měl být nejen nezávislým zpravodajem o veškerém dění, ale i iniciátorem kulturního i hospodářského vzestupu okresu. Jeho poslední číslo vyšlo 31. prosince 1937. Talentovaný a nadprůměrně schopný Slaba tehdy totiž přijal nabídku na uvolněné místo redaktora táborského listu Český jih.

Již velmi brzy, na začátku druhé světové války, však Slaba toto místo opustil a vrátil se domů na mlýn Červený, aby zde po krátké přestávce začal opět hospodařit. Dne 18. května 1940 mu bylo znovu uděleno živnostenské oprávnění. Červený mlýn tehdy se svou denní výkonností 8 q a námezdním kontingentem 260 q patřil v politickém okrese Sedlčany spíše k těm menším. Vedle provozování mlynářského řemesla však Slaba ani teď nezapomněl na své další zájmy, k nimž patřila i prehistorie. Právě on inicioval uskutečnění archeologických vykopávek v prostoru Červeného mlýna, na domnělém místě jednoho z nejstarších sídlišť na Sedlčansku. Tohoto výzkumu se zúčastnil i MUDr. Bohuš Kareš.

Na venkově se mlynář odjakživa těšil velké vážnosti a udržoval si zde jedno z nejdůležitějších postavení. Jeho práce byla sice těžká a namáhavá, ale také velmi ceněná. Mlýn, často doplněný i o pilařství, znamenal pro celou rodinu záruku dobrého živobytí.

Společenský význam a důležitost mlynářského řemesla nijak neohrozila ani německá okupace, spíše naopak. Zavedení dodávkové povinnosti a přídělového systému v zásobování obrátilo k mlynářům ještě větší společenský zájem, a to jak ze strany rolníků a jiných občanů, tak ze strany úřadů. V souladu se svou společenskou rolí a prostým využitím možností, jež jim dávalo jejich povolání, se mlynáři přiřadili k rolníkům, obchodníkům a řezníkům, tedy těm profesím, které se nejčastěji podílely na černém trhu, jenž jim přes vysoká rizika skýtal ohromně lákavou a poměrně snadnou šanci na zbohatnutí.

Právě mlynáři tak vykupovali od rolníků značnou část jejich zatajené produkce, kterou pak již ve formě mouky výhodně prodávali. Kromě obilí, jež bylo odevzdáno v rámci dodávkové povinnosti, se v mlýnech mlelo také obilí, které si zde nechávali semlít rolníci ze svých samozásobitelských dávek. K tomu jim vystavoval obecní úřad tzv. mlecí povolení. V něm bylo uvedeno přesné množství obilí povoleného k semletí. Od roku 1941 se obilí mohlo vozit jen do pro danou obec úředně přiděleného mlýna, a to hromadně pro celou ves, pouze za denního světla a za přítomnosti úředního dozoru. Tato stanovená nařízení se samozřejmě velmi často obcházela a v noci pak obvykle bývalo ve mlýnech nejvíce rušno. Za tmy lidé s pytli na zádech, na trakařích i povozech dopravovali do mlýna a zpět své utajené obilí a mouku. Kvůli možné kontrole semleli mlynáři lidem zpravidla jen tolik obilí, kolik směli podle mlecího povolení. V noci se však mouka vyměnila za nové, takže mlynář měl na skladě stále takový stav obilí, jenž souhlasil „s papíry“. Na jedno mlecí povolení, které mělo být podepsáno a odevzdáno zásobovacímu tajemníkovi na obecním úřadě, se tak domů ze mlýna dovezlo i třikrát více mouky.

Mlynáři za tuto svou vstřícnost a služby samozřejmě požadovali nějakou provizi — nejčastěji peníze, nebo jednoduše část na černo semletého obilí. Další nemalá část zisků mířila také do kapsy úředníků okresního úřadu a jiných orgánů, kteří měli na mletí dohlížet a někdy i věděli, zda hrozí nebezpečí ze strany německých kontrolorů.

Ne všichni mlynáři sledovali svým zapojením se do černého trhu možnost zbohatnutí a vlastního prospěchu. Našli se tací, kteří lidem prodávali mouku načerno i za 8—12 K za kilogram, tedy za ceny, které se o moc nelišily od těch úředních. Bohužel se v těchto případech jednalo spíše o čestné jednotlivce. Patřili k nim například sedlčanští

mlynáři Vacek a Pejša, který sice prodával v malém množství, ale „každému potřebnému“. Také jesenický mlynář Stanislav Spilka se proslavil v celém kraji jako ten, od něhož nikdo neodešel s prázdnýma rukama a přitom za ceny velmi nízké. Spilka údajně zásoboval obilím i některé členy odboje žijící v ilegalitě. Potřebným v nouzi pomáhal také již výše zmíněný Jiří Slaba, prčický mlynář Vilém Trachta a mlynář Josef Pejcha z Vrbí, který prý ač sám pokutován prodával načerno kilo té nejlepší mouky za maximálně 7 K. Nutno podotknout, že tyto nízké ceny byly podmíněny stejnou dobrotou na straně rolníků, u nichž tito mlynáři kupovali obilí.

Pro řadu mlýnů znamenala léta německé okupace období skutečně nebývalé prosperity. Některých mlynářů se však válečná doba dotkla především negativně. Na jaře 1942 probíhala také v politickém okrese Sedlčany rozsáhlá revize mlýnů, během níž potkalo celou řadu mlýnů, zvláště těch menších, jejich zrušení. V politickém okrese Sedlčany se tehdy nacházela více než stovka mlýnů — od velkomlýnů s moderním turbinovým pohonem (velkomlýny fy Pejša — Panský mlýn v Sedlčanech a na Lhotce — a mlýn hospodářského družstva na Červeném Hrádku), až po malé mlýny s pohonem na klasické vodní kolo. Právě ty potkalo nejčastěji úřední zastavení činnosti. Jejich kontrola totiž už jen díky vysokému počtu mlýnů znamenala pro příslušné úřady nesnadný úkol. Ze 115 mlýnů z politického okresu Sedlčany jich bylo do roku 1943 trvale zastaveno 56!

V činnosti nadále pokračovalo jen 59 mlýnů, přičemž v době žní (mezi 1. srpnem a 15. zářím 1943) mohly mlít obilí jen 3 mlýny. V důsledku zřízení cvičiště SS pak byly později zrušeny další 3 z 11 mlýnů, které se nacházely na zabraném území. V celém protektorátu klesl počet mlýnů během okupace o jednu třetinu. Snížení jejich počtu a nařízené hromadné dopravování mouky do mlýna pak způsobilo místy opravdu nemalé problémy.

Některé mlýny totiž nestíhaly obilí včas semlít, někdy i z nedostatku vody a uhlí, a rolníci museli na mouku dlouho čekat. Z úsporných důvodů bylo kromě toho nařízeno vymílání obilí na 90 % a lidé si tak museli zvykat na ještě více černý chléb.

Významnou a aktivní účast mlynářů na černém obchodu si samozřejmě úřady plně uvědomovaly. Činnost mlynářů podléhala přísnému dozoru a kontrole, ovšem ani exemplární tresty nedokázaly na rozsahu jejich zapojení do černého trhu moc změnit.

———

V listopadu 1941 potkala osudová kontrola také mlýn Jiřího Slaby. Do Červeného mlýna tehdy zavítali příslušníci německé kriminální policie. Snad na základě udání zde hledali několik centů pšenice, již měl Slaba koupit ze Zadního Chlumu od jakéhosi Pecky.

Nakonec se jim však podařilo objevit ještě cennější poklad. Během prohledávání mlýna totiž nalezli mnohem větší množství obilí a mouky, které nebylo podloženo mlecími lístky.

Druhý den na to byli mlynář Jiří Slaba i jeho stárek František Feil zatčeni. Již za týden se konal soud, který oběma udělil poměrně vysoký trest — 5 let žaláře. Ty si společně odpykávali v pracovním táboře Stein v Rakousku. Narozdíl od Slaby se však František Feil po svém propuštění vrátil dne 10. dubna 1945 domů

Obchodník

František Chýnovský (*1897) byl v Sedlci považován v podstatě za obyčejného obchodníka. Jeho „koloniál“, kde si lidé mohli koupit potraviny a různé drobné domácí potřeby, dokázal jeho rodinu poměrně slušně uživit. V obecním povědomí platili Chýnovští za běžné občany. Chýnovského manželka a jejich tři děti chodily i do Sokola, tedy nic, čím by se nějak zásadně odlišovali. Snad jediná věc mohla předznamenávat budoucí vývoj — Chýnovského politické tíhnutí k fašismu. Ve dvacátých letech se totiž stal v Sedlci předsedou místní organizace Národní obce fašistické, která měla v politickém okrese Sedlčany poměrně úspěch.

Přesto se v Sedlci stalo celkem velkým překvapením, když Chýnovský po příchodu Němců zažádal o říšskoněmecké státní občanství, které také posléze získal, stejně jako všichni členové jeho rodiny. Tento jeho krok zůstal navždy opředen tajemstvím. Nikdy nikomu neřekl, proč to udělal.

Byl invalida a spíše uzavřené povahy. Hlavní roli v tom snad hrála jeho manželka Jaroslava (*1900), která měla německé kořeny. Narodila se v Soběslavi, ale později žila nějaký čas ve Vídni, kde také vystudovala reálné gymnázium s německým vyučovacím jazykem.

S novými poměry, které přinesla německá okupace, se Chýnovský rozhodl ztotožnit své osobní ambice. Právě on se vůbec nejvýrazněji zapojil do činnosti vzniklé sedlecké skupiny „českých zrádců“ přihlášených k německé národnosti. Lidé na to zareagovali různě, především v něm začali vidět nebezpečného kariéristu. Ti odvážnější u něj přestali nakupovat, jiní, kteří se ho báli, k němu naopak začali chodit víc než dřív. Chýnovského rodina se začala také více stýkat s německou společností, s členy místních německých rodin Duartů, Eiblů a Eberlů. Chýnovského synové Miroslav (*1922) a Roman (*1929) pak navštěvovali i pravidelné a proslulé schůzky místní skupiny SA-manů vedené Němcem Antonínem Eberlem.

Z těchto styků začal Chýnovský brzy těžit. Právě on byl pověřen rozprodejem židovského majetku v Sedlci a v Prčici a osobně tak řídil prodej veškeré židovské pozůstalosti, včetně prodeje a vývozu nábytku. Podstatnou část majetku místní početné židovské komunity si v dražbě výhodně rozebrali právě členové výše uvedené skupiny a další kolaboranti. Samotný Chýnovský se s rodinou nastěhoval do domu židovského obchodníka Rudolfa Trávníčka.

Po smrti sedleckého starosty Františka Šourka v prosinci 1942 měla být v Sedlci zřízena městská správní komise, jejímž předsedou se měl stát kdo jiný než Chýnovský. Ten však nakonec zastávání této funkce uvolnil Stanislavu Kofroňovi, kterému se cítil z dřívějších dob zavázán, a sám se pak stal jeho zástupcem (viz kapitola Starosta). Kromě toho získal Chýnovský již dříve místo správce sedleckého městského kina.

Pro okupační režim Chýnovský platil za velmi důvěryhodnou a důležitou osobu, už jen z toho důvodu, že se pohyboval v českém prostředí, o jehož skutečné politické orientaci si Němci nedělali iluze. V květnu 1940 vstoupil Chýnovský do Vlajky, z které však pravděpodobně záhy vystoupil. Podle jiných informací byl jejím členem již před válkou.

Již z kraje německé okupace se stal Chýnovský spolupracovníkem SD. Měl jí podávat zprávy týkající se všeobecné nálady obyvatelstva, včetně jeho reakcí na vývoj válečné situace na frontě. Tyto zprávy posílal především pražské služebně SD, a to i přesto, že byl později přidělen k služebně SD v Táboře. Její vedoucí Kritz ho dvakrát navštívil přímo v Sedlci. Přestože Chýnovský do Tábora jezdil poměrně často, nikdy se sám u Kritze nezastavil a zprávu o náladě obyvatelstva mu prý poslal jen jednou.

Kromě toho Chýnovský spolupracoval především s táborským gestapem, jemuž měl udat některé osoby, které se podílely na rozkrádání židovského majetku. Příslušníci gestapa ho poměrně často navštěvovali i přímo v Sedlci, což ještě více utvrdilo veřejnost v přesvědčení, že Chýnovský je udavač.

Za tímto osobnostním vývojem Chýnovského v období německé okupace podle všeho stálo opravdu upřímné přesvědčení, které patrně nijak neztrácel ani v době postupujících německých neúspěchů, snad právě naopak. Dokládá to i celková atmosféra a poměry panující v jeho rodině, včetně výchovy jeho dětí, která probíhala zcela v nacistickém duchu.

Nejstarší syn Miroslav (*1922) v roce 1942 odhodlaně nastoupil k službě u německé branné moci. Jeho mladší sourozenci Roman (*1929) a Eva (*1931) pak od roku 1943 přestoupili na německé školy a mimo to byli též členy Hitlerovy mládeže. Svoji odlišnost a nadřazenost dávali při styku s okolním českým obyvatelstvem uvědoměle až ostentativně najevo, například svým provokativním nošením uniformy Hitlerjugend. Roman Chýnovský přitom býval ozbrojen i pistolí, s níž některým občanům při různých příležitostech vyhrožoval udáním. Jeho sestra Eva pak ještě v době, kdy navštěvovala českou školu v Sedlci, odmítala zpívat jiné než německé písně. Při zpěvu české národní hymny prý provokativně stiskla rty, aby dala najevo svůj pohrdavý postoj. Také jejich matka dokázala snadno zapomenout na své předchozí členství v Československé obci sokolské. Během německé okupace se z ní stala horlivá nacistka. Ostatní lidé ji podezřívali z udavačství, ale po válce se jí nepodařilo nic prokázat.

Chýnovský se sice stal díky svému častému styku s příslušníky gestapa postrachem celého města a okolí, ale jeho skutečná činnost ve prospěch okupačního režimu je otázkou.

Po válce se prý neprokázalo, že by někoho přímo udal. I jako přesvědčený nacista dokázal (i musel) brát ohledy na své okolí, zvláště na některé osobní vztahy, které navázal již dávno v minulosti. Právě kvůli tomu (a snad i ve snaze opatřit si alibi) pak některé

lidi dokázal uchránit před perzekucí ze strany německého bezpečnostního aparátu. Využíval přitom svého přístupu k mnohým cenným informacím. Přes předsedu sedlecké městské správní komise Stanislava Kofroně tak opakovaně varoval některé občany před chystanými domovními prohlídkami a zatýkáním.

Příběh Františka Chýnovského končí v květnových dnech roku 1945. Dne 5. května vypuklo v Sedlci povstání, jehož rozsah neměl nikde jinde v politickém okrese Sedlčany obdoby. Kromě německých vojáků povstalci zajišťovali i místní známé kolaboranty. Ani František Chýnovský nemohl uniknout svému osudu. Spolu s ním se podařilo zadržet i jeho osobní písemný materiál, z něhož se prý nakonec záhadným způsobem ztratil údajný seznam místních členů Vlajky a dalších kolaborantů a udavačů... Při ústupu povstalců před očekávanou odvetnou akcí ze strany oddílů SS byl Chýnovský převezen ze Sedlce do lesa v okolí Zvěřince, kde prý dne 7. května náhle zemřel. Ze strachu před spravedlností se s největší pravděpodobností otrávil.

Právě Roman Chýnovský prý měl v revolučních dnech vyrozumět oddíl SS ve Vrchotových Janovicích o povstání v Sedlci. Výsledkem všeho byla krvavá odveta, která si vyžádala více než dvě desítky lidských životů na straně civilního obyvatelstva.

———

Snad vůbec největší změnou, která zasáhla do každodenního života protektorátního člověka, a obchodnické profese obzvláště, bylo zavedení přídělového systému v zásobování potravinami a spotřebním zbožím. To vstupovalo do praxe od září 1939 a postupně se týkalo stále širšího sortimentu. Po předchozí všeobecné konjunktuře živené nákupní horečkou začínaly nyní především majitelům menších obchodních živností těžké časy. Povolání obchodníka a jeho role byla výše zmíněným opatřením degradována na funkci pouhého „rozdělovače“, což je dobový termín. Volný trh byl postupně likvidován — již ho neovlivňoval konzument, ale ústřední orgány. Zákazník ztrácel svou základní svobodu — možnost vybrat si prodejce podle svého momentálního uvážení. K „odběru“ zboží se totiž musel hlásit stabilně pouze u jednoho jediného a předem určeného obchodníka, kterého uváděl v tzv. kmenovém listě — nedílné součásti potravinových lístků.

To znamenalo pohromu pro drobné obchodníky s potravinami, neboť zákazníci nyní dávali přednost větším prodejnám s širším sortimentem zboží. Některé produkty (tuky, maso) si navíc mohli spotřebitelé koupit jen u toho obchodníka, u kterého si pro dané zásobovací období předem podali objednávku.

Nabízený sortiment zboží denní potřeby se v podmínkách válečného řízeného hospodářství postupem doby neustále zužoval a klesala i jeho kvalita. Obchody tak mnohdy doslova zely prázdnotou. Chybělo v nich „koloniální“ zboží jako káva, čaj a pepř, dále česnek, kmín, mýdlo, cukroví a další dříve běžné produkty. Také pravidelné výroční trhy se postupem doby „hemžily“ menším a menším počtem krámků. Přechod na válečnou výrobu dostal mnoho obchodníků do existenčních potíží. Postupující koncentrace výroby a pracovních sil a odčerpávání jejich veškerých rezerv do válečné výroby se samozřejmě týkaly i obchodních živností a mnoho obchodů tak bylo kvůli tomu definitivně zavřeno.

Obchod celkově prožíval úbytek činných osob. Obchodníci ve snaze udržet svou živnost v nových podmínkách zprvu sváděli o zákazníka doslova boj. Následný pokles konkurence a život v podmínkách řízeného hospodářství jim však později ubíral zásadní motivaci, která je nutila k maximální poctivosti, úslužnosti a uctivosti k zákazníkům. S obchodníkem nespokojený zákazník nyní totiž ztrácel možnost nakoupit jinde.

Samotná administrativa spojená s výkonem všech povinností a náležitostí lístkového přídělového systému byla zvláště pro obchodníky velmi stresující, a také značně náročná na čas. Celý systém byl nastaven tak, aby se co nejvíce zamezilo předpokládanému obcházení a podvodům. Obchodníci („rozdělovači“) přijímali od zákazníků ústřižky lístků za jimi koupené zboží a lepili je do speciálních archů, které pak odevzdávali obecnímu úřadu ke kontrole. Podle toho pak také pro svůj obchod dostávali příděl zboží pro následující zásobovací období. Obecní úřady jim totiž za odevzdané ústřižky vydávaly tzv. odběrní listy, které potvrzovaly množství zboží prodaného obchodníkem v daném zásobovacím období. Na jejich základě pak obchodníci posílali objednávky svým dodavatelům („velkorozdělovačům“). Ti si pak nechávali vystavovat tzv. hromadné odběrní listy od okresních úřadů.

Důsledkem zavedení přídělového systému v zásobování byl vznik a pozdější rozmach černého trhu. Do něho se výrazně zapojovali právě obchodníci, kteří zároveň patřili k nejčastěji trestaným osobám — společně s rolníky, kteří zatajováním své produkce umožňovali především černé obchodování s potravinami. Na černém obchodu se podíleli v podstatě všichni, kteří měli co do činění se systémem přídělového zásobování — nutno poznamenat, že i Němci.

Období německé okupace vystavilo všechny obrovské mravní zkoušce a obchodníky především. Někteří z nich ve své snaze o dosažení co největšího zisku využívali všemožných způsobů jak přídělový systém obejít. Pevné úředně stanovené ceny jim braly možnost jak vydělat jejich úpravou. Nejlepší cesta k tomuto cíli pak tudíž vedla skrz různé způsoby podvodů, šizení při vážení zboží apod. Z nedostatkových produktů jako maso, ovoce a zelenina se stávalo doslova podpultové zboží, které obchodníci prodávali především svým „oblíbeným“ zákazníkům, zpravidla těm, co nejlépe zaplatili. Právě vůči obchodníkům pak nejčastěji a mnohdy právem mířila kritika obyvatelstva nespokojeného se zásobovací situací. Lidé podezřívali obchodníky z podpultového prodeje a někde došlo i k případům inzultace ze strany zákazníků. Ještě větších forem než v maloobchodě nabýval černý obchod v případě velkoobchodu a sběren.

Černý trh tak zplodil staronový typ profese tzv. „šmelináře“, „keťasa“ apod., jež se rekrutovali právě z rolníků a obchodníků a nabývali i podoby takových, kteří se této výnosné živnosti věnovali na plný úvazek. Jednalo se například o různé „obchodní cestující“, kteří zprostředkovávali pohyb zboží mezi městem a venkovem, obcházeli jednotlivé vesnice a zde nakoupené potraviny pak prodávali ve městech za mnohonásobné

ceny. Zisky z černého trhu mnohým umožnily splatit staré dluhy a dosáhnout zlepšení svého postavení. Ne každý prodejce zapojený do černého trhu však využíval špatné hmotné situace druhých k svému vlastnímu obohacení. Našli se i vzácné případy těch, kteří prodávali na černo za ceny velmi nízké, jež se téměř nelišily od těch úředních.

———

Ve snaze o potlačení černého trhu úřady využívaly právě frustrace a zášti těch sociálně slabších jedinců, kteří se museli v tom nejlepším případě spolehnout na pomoc svých příbuzných a známých na venkově. Ani rostoucí udavačství, tvrdé postihy a exemplární tresty však nedokázaly rozmachu černého trhu zabránit. Nůžky mezi úředně stanovenými cenami a cenami na černém trhu se postupem času neustále rozvíraly. „Černé ceny“ kolísaly v závislosti na nabídce a poptávce v daném čase a místě — na venkově byly zpravidla mnohem nižší než ve městech. Pohybovaly se přibližně mezi pěti- až čtyřicetinásobkem těch úředních.

———

Po zřízení cvičiště SS se na Sedlčansku do černého trhu vydatně zapojili i příslušníci zbraní SS, a to nejen jako dobře platící zákazníci. Oddíly SS ustupující z východní fronty s sebou totiž přivezly také velké zásoby cukru z vyrabovaných cukrovarů. Toto vysoce žádané a ceněné zboží pak vyměňovali za máslo, husy, vejce, atd. I jinak měli vojáci sami co nabídnout — kromě peněz především cigarety, alkohol, boty aj.

Situace v zásobování potravinami byla na venkově samozřejmě nesrovnatelně lepší než ve městech. Mezi městem a venkovem tak nastával opravdu čilý obchod, často výměnný. Běžně se vyřizoval prostřednictvím poštovních zásilek nebo pomocí tzv. „batohového zásobování“, kdy se lidé z měst s batohy a kufry hromadně vypravovali na venkov, právě za obstaráním potravin. Ty se pak měnily v podstatě za cokoliv — nejčastěji za cigarety, šaty, různé domácí potřeby, rádia, jízdní kola i obrazy.

Také tomuto každodennímu koloritu se úřady snažily neúspěšně bránit pravidelnými i nárazovými hospodářskými kontrolami (které však byly často stejně předem vyzrazeny). Těmto kontrolám byli vystaveni nejen rolníci a obchodníci, ale i cestující na nádražích, železnici a silnicích, kde se běžně konaly prohlídky jejich vozidel i zavazadel.

Lidem tak mnohdy hrozilo, že jim jejich na černém trhu těžce zaplacené potraviny budou zabaveny. Případy převážení menšího množství potravin, kdy se podle všeho nejednalo o podloudný obchod, ale šlo o uspokojení „soukromé nutné potřeby“ jedince a jeho rodiny, však byly kontrolory tolerovány. Jejich pozornost se zaměřovala především na nejdůležitější dopravní tepny zásobující města nedostatkovými potravinami. V případě Prahy byla takovou „aortou“ železnice a silnice Praha — Tábor, procházející právě politickým okresem Sedlčany. Časově se kontroly logicky konaly především o víkendech.

Vynalézavost lidí snažících se kontroly oklamat přitom neznala hranic. Někteří řezníci například převáželi mrtvá prasata i v rakvích. Kontrolami zjištěné případy pak vždy odhalovaly v podstatě jen špičku ledovce. Těžké postihy v podobě pokut, vězení i trestů smrti nedokázaly lidi odradit a černý obchod bujel dál. Na jedné straně za touto skutečností stála velká bída, na straně druhé obrovská touha po velkém zisku.

Hostinský

O zásadním společenském významu hospody, lépe řečeno veškerých hostinských zařízení v českém prostředí nemůže být pochyb, obzvláště v době, o níž pojednává tato práce. Hospoda či alespoň výčep tehdy fungovaly téměř v každé vesnici a v těch větších si jich konkurovalo hned několik. Tato tradiční a hojně navštěvovaná společenská a kulturní zařízení přitom zdaleka nesloužila jen k občerstvení zlatavým mokem a ke stravování.

Také nutno podotknout, že český národní nápoj — pivo — se tehdy, v době, kdy objemy prodeje lahvového piva ještě zdaleka nepřesáhly prodej piva sudového, v hospodách nečepovalo jen ke konzumaci na místě, ale také pro spotřebu mimo hostinec — tzv. „přes ulici", kdy si lidé pro pivo chodili se džbánkem či lahvemi.

Nejvíce však pivo chutnalo samozřejmě přímo ve výčepu. Pravidelná návštěva hospody ostatně patřila k „dobrému vychování". Nad pivem se zde vyměňovaly všemožné informace, sdělovaly se nejnovější zprávy, docházelo zde k zásadním jednáním a rozhodnutím politického života dané obce, dojednávala se zde sousedská výpomoc atd.

Hospoda také platila za jedno z center tehdejší kultury (v užším slova smyslu) a zábavy.

Stávala se nejčastějším a mnohde v podstatě i jediným místem sloužícím k pořádání zábav, tancovaček, koncertů, plesů a jiných společenských akcí. V neposlední řadě sloužily hostince a hotely také jako ubytovací kapacity. V případě politického okresu Sedlčany v nich nenacházeli střechu nad hlavou jen „voraři" splavující dřevo po Vltavě, ale zvláště během letních měsíců také četní letní hosté, kteří čím dál více mířili na Sedlčansko, aby strávili dovolenou a prázdniny v prostředí jeho překrásné krajiny.

Nové poměry přicházející s německou okupací a začátkem války brzy přirozeně zasáhly i do fungování hostinských zařízení. Také jejich provozovatelů se dotkla přicházející opatření a změny týkající se veškerých živnostníků, a především pak zavedení přídělového systému v zásobování. Zákazníci restaurací museli za využití jejich stravovacích služeb odevzdávat své příslušné ústřižky potravinových lístků. Pro usnadnění výkonu této zatěžující povinnosti mohly hostince vést seznamy svých stálých hostů, kam se jejich nákupy zaznamenávaly souhrnně. Vše také přirozeně podléhalo náležité kontrole.

V rámci péče o rozvíjející se cestovní ruch na Sedlčansku místní úřady dohlížely na úroveň všeobecných ubytovacích a hygienických podmínek v hostinských živnostech, včetně výše cen za ubytování.

Snižování výše některých dávek a postupně se prohlubující nedostatek některých potravin (zvláště masa) se postupně odrážel i v nabídce jídelních lístků.

Přídělový systém se nemohl vyhnout ani zásobování pivem. V rámci jeho plynulosti si museli hostinští na každý měsíc dopředu pořídit svůj rozvrh o zamýšleném výčepu piva a jakékoli odchylky od něj předem hlásit příslušným úřadům. Lidé si totiž stěžovali na přibývající problémy, které byly podle nich způsobeny tím, že si hostinští dělají zásoby piva pro různé společenské akce, při nichž ho pak prodávají za zvýšené ceny.

K cenám cigaret, piva a alkoholických nápojů byly přitom již v září 1939 zavedeny tzv. válečné přirážky, které se nutně podepsaly na zdražení tohoto vysoce žádaného zboží.

Díky růstu cen a postupujícímu nedostatku alkoholických nápojů se zvýšila jejich domácí výroba, a to nejen v případě lihovin, ale i piva. Jeho příděly se totiž k velké nelibosti obyvatelstva neustále snižovaly a od února 1945 již hostince v podstatě neměly co čepovat.

Pivo se navíc vařilo jen o málo silnější než voda, a sice dvou až tří stupňové. Lepších podmínek ohledně zásobování pivem plynoucích z přítomnosti německého vojska mohli později využívat někteří obyvatelé z území cvičiště SS. Na přítomnost vojáků si pak rozhodně nestěžovali ani hostinští v Sedlčanech, kteří na tuto dobu mohli vzpomínat jako na „zlaté časy". Vojáci byli rozhodně lepšími zákazníky než místní české obyvatelstvo, což se měřilo jak jinak, než podle výše jejich spropitného...

Z jedinečných podmínek doby těžili mnozí i jinak. Především hostinští na venkově vedle této své živnosti provozovali také řeznictví, a právě řezníci se v době německé okupace velkou měrou zapojovali do černého obchodování s masem a masnými výrobky, které tvořilo také největší část černého trhu. Spíše jako řeznictví a uzenářství v době okupace prosperovala například Patákova hospoda v Jesenici. Hostinský Paták totiž nakupoval v celém okolí načerno chovaná prasata, nepřihlášená telata, jalovičky atd., a to vše po nocích zpracovával na salám. Z Prahy pak pro něj přijížděl překupník s autem. Za takové zboží se v té době platilo zlatem a mnozí toho dokázali využít k opravdu velkému zbohatnutí. Někteří hostinští a řezníci však za vše museli nakonec sami těžce zaplatit, někdy i svým životem. To byl případ i hostinského J. Koláře z Osečan, který byl zatčen v roce 1941 a uvězněn v koncentračním táboře Mauthausen, odkud se již ke své pípě nikdy nevrátil...

Specifika doby přinášela hostinským také další povinnosti. V souvislosti s řešením židovské otázky a odstraněním židovského obyvatelstva z veřejného života se museli majitelé hostinských a výčepních živností rozhodnout, zda jejich podnik bude nadále čistě „árijský", nebo přístupný výhradně Židům. Pokud se rozhodli pro druhou možnost, museli tuto skutečnost náležitě označit na své vývěsce u vchodu do podniku.

Nejen hospod ale celého společenského života se pak citelně dotkla všemožná omezující opatření, zvláště vyhlašované zákazy shromažďování lidu znemožňující konání oblíbených společensko-kulturních

akcí. Zákazy pořádání tanečních zábav, hraní „veselé hudby“ a prodlužování policejní zavírací hodiny (půlnoc) přicházely v závislosti na aktuální politické a válečné situaci. Změněným státoprávním poměrům se již na samém začátku okupace musel přizpůsobit také samotný hudební repertoár. Taneční zábavy povoloval výhradně starosta obce, který poté také osobně zodpovídal za jejich klidný průběh.

Zákazy tanečních zábav přijímala s velkou nevolí především mládež. Ti nejvíce hladoví po nějakém povyražení pak cestovali za zábavou i do těch nejodlehlejších vísek v okrese, kde byla jinak všudypřítomná kontrola nejslabší. Poměrně běžně se kromě toho lidé tajně scházeli ve svých staveních, kde se ve větších místnostech nebo na mlatě ve stodole hrálo na harmoniku a tancovalo. Takovéto akce pořádali přes přísný zákaz i lidé na území cvičiště SS. Snaha užít si života, zvláště v této neklidné době, byla mnohdy silnější než strach.

———

Právě v hospodách se také čile debatovalo o vývoji válečné situace a pohybu front.

Alkohol lidem dodával odvahu, rozvazoval jazyky a otevíral ústa. Právě upřímná slova zaznívající v hospodách pak ukazovala skutečnou náladu obyvatelstva. Díky alkoholu zábava nezřídka pokročila i za velmi nebezpečnou mez. Alkoholem notně posilnění lidé se někdy nad ránem rozcházeli domů za zpěvu nepovolených písní, provolávání „Ať žije Československá republika“ apod. V hospodách vznikaly a dále se šířily protektorátní vtipy a písničky a jako v každé době se zde nadávalo na režim. Osazenstvo se leckdy nezdráhalo urážet ani ty nejvyšší představitele, což bylo obzvlášť nebezpečné. Každý si musel dávat pozor nejen na to, co říká, ale hlavně před kým… Zvláště tehdy, když s ním nad pivem seděl udavač…

Jedním z mnoha, kteří se o tom mohli přesvědčit, byl i Bedřich Pour (*1892) z Obozu, kde spolu se svou manželkou provozoval hospodu. Se svými hosty se údajně až příliš často pouštěl do různých politických debat a nejednou byl jimi kvůli tomu i napomínán. Během svých myšlenkových výlevů si přitom nebral servítky opravdu s nikým. Bylo mu jedno, jestli zrovna uráží Háchu nebo Hitlera. Říkal, že na oba i celou protektorátní vládu se prý může „vys…“, a kdyby prý Hácha s Hitlerem k němu přišli na letní byt, „ti by se měli. Hitlera by nabodl za zadnici na udici a nadzdvihl by ho a…“

Není divu, že na tuto svou prostořekost a neopatrnost Bedřich Pour již několik měsíců po zřízení protektorátu doplatil. Ještě předtím se mu doneslo, že jeho host Stanislav Spilka veřejně vypráví, o čemže se v Pourově hospodě živě debatuje. Pour tak Spilku umístil na svůj seznam nežádoucích hostů. Právě kvůli tomu mezi nimi dne 27. července 1939 došlo k incidentu, který skončil lehkým poraněním a roztrhanou blůzou Stanislava Spilky a jeho vyvedením z hostince. Ten si to nenechal líbit a udal Poura pro urážku Vůdce Adolfa Hitlera a státního prezidenta Emila Háchy. Celý případ se tak nakonec dostal k táborskému gestapu…

Holič

U holiče Václava Chmátala v Nechvalicích bylo v sobotu 5. května 1945 veselo.

Zprávy o povstání v Praze pronikly éterem i sem na zapadlý venkov, žijící jinak především svým vlastním světem, stranou od „důležitého" dění. To se nyní mělo změnit. Lidé sice přijímali informace o bojující Praze s obavami, ale zároveň se nemohli ubránit pocitům radosti z blížící se svobody. Tak už je to tady! Konec války a německé okupace českých zemí byl každým okamžikem blíž a blíž. Po dlouhých šesti letech. Není divu, že mnozí v těchto chvílích podléhali euforii. Napětí z očekávání dalších událostí se u nich velmi rychle měnilo v opojné uvolnění, které se někteří již nebáli dávat veřejně najevo — vždyť jim zde na venkově nehrozilo viditelné nebezpečí a svoboda byla tak blízko...

Večer již pokročil, venku se setmělo a holič Chmátal měl co dělat, aby vyhověl přáním svých sousedů, kteří k němu tradičně před nedělí přicházeli, aby se od něj nechali oholit a upravit. Holičovy ruce ani jazyk jako vždy nelenily. Debatovalo se o všem možném. Kromě obyčejných všedních záležitostí se samozřejmě probíraly i události v Praze a snad i proto ještě více než jindy nebylo nouze o legraci.

Tuto pohodu přerušilo hlasité bouchání na dveře a nějaké hlasy kdesi venku. Německé! Holič Chmátal vyšel otevřít, aby mu poté překvapením málem ztuhla krev v žilách. Před holičstvím stálo několik vojenských aut a všude kolem němečtí vojáci!

Chmátal nebyl jediný koho se v tu chvíli zmocnil strach. Zastavení početné německé vojenské kolony u holičství pod kostelem totiž zpozorovali i lidé ze vsi a někteří už ve strachu mysleli na útěk do sklepa.

Ještě dříve než osazenstvo holičství si však německých vojáků všiml pan Pohnán, majitel domu, v jehož přízemí měl holič Chmátal pronajaty prostory k provozování své živnosti. Zachoval klid, vyšel ven a dal se s německými vojáky do řeči. Patřil ke starší generaci. Vyučil se pekařem ještě „za Rakouska", a jak tehdy bývalo zvykem, vyrazil „na zkušenou" do Vídně. Němčina, které se tam naučil, se mu nyní velmi hodila. Díky tomu se brzy vyjasnil i důvod zastavení kolony. Za všechno mohlo světlo, které prosvítalo oknem holičství přes nekvalitně provedené zatemnění. Kromě toho projíždějící vojáci uslyšeli hlasitý hovor a smích, který je přiměl k prověření situace. Pan Pohnán jim podal podle všeho dostačující vysvětlení. Hovořil ze široka — že se sem chodí mužští z vesnice vždy večer po práci nechat oholit, že se tu běžně klábosí, ale neděje se tím nic protiněmeckého atd. Vojáci rychle pochopili, ostatně v těchto dnech měli již docela jiné starosti. Jejich početná kolona se tedy hnula, vyrazila směr Petrovice, aby pokračovala ve své daleké cestě na západ...

Přestože toho večera v Nechvalicích v podstatě k ničemu nedošlo, zastavení silné německé kolony mělo na nechvalické jistý vliv, což se projevilo v následujících dnech.

Obzvlášť osazenstvo holičství si toho večera uvědomilo, že ani tady na klidném venkově to s pádem německé moci nebude tak rychlé. Následující dny je o tom přesvědčily... Nejvíce pak holiče Václava Chmátala. Ten přirozeně nemohl vědět, že jeho otec bude následujícího dne zastřelen německým vojákem při incidentu v nedaleké Rovini.

———

Holič je další neopomenutelnou figurkou mající své jasné místo v pestrém koloritu tehdejšího společenského života. Lidé se k němu nechodívali jen oholit a ostříhat, holičství tehdy platilo také za velice důležité „společenské zařízení". Stejně jako v hospodě, tak i zde se předávaly důležité informace, méně i více závažné „drby" a „klípky", ať už všeobecné, regionální či čistě osobní povahy. Holič tak plnil svým způsobem také nemalou zpravodajskou funkci. Kromě toho, že předával dál to, co od jiných slyšel, si lidé u něj mohli zpravidla přečíst i denní tisk.

Německá okupace a válka zasáhla svými důsledky i profesi holiče a kadeřníka, které přinesla mnoho specifických změn. K těm vůbec nejpodstatnějším patřilo zavedení odběrných lístků na mýdlo, přičemž holiči měli svůj vlastní přídělový systém. Lístky na mýdlo totiž dostávali na rozdíl od obyčejných spotřebitelů na svou žádost přímo od okresního úřadu. Ne všechno, co nová doba přinášela, však muselo být negativní.

Například sedlčanští holiči ještě dlouho po válce vzpomínali na přítomnost německého vojska ve městě jako na „zlaté časy". Vojáci obecně a obzvlášť ti němečtí byli oproti civilnímu obyvatelstvu mnohem lepší zákazníci, což se měřilo především výší spropitného. To mnohdy činilo i 400 % skutečné ceny za jim poskytnuté služby.

Realita německé okupace výrazně ovlivnila i výše nastíněný „společenskoinformační rozměr" holičské profese. Každý holič si totiž nyní musel dávat pozor nejen na břitvu, ale snad ještě více na svůj jazyk. Patnáctým březnem 1939 nastalo pro většinu společnosti dlouhých šest let života v permanentní schizofrenii.

———

Také proto byl poslech zahraničního rozhlasu skutečně velkým lákadlem. Návštěvníci hostince hoteliéra Matěje Břečky v Sedlci poslouchali „cizinu" dokonce veřejně! Dne 20. března 1940 Břečku a další dva občany ze Sedlce vyslýchalo kvůli této věci gestapo. Tehdy však ještě odjelo s nepořízenou.
V červnu 1942 přijela do Sedlce pro změnu německá kriminální policie z Tábora, aby vyslechla několik zaměstnanců místního okresního soudu, kteří měli, jak jinak než podle anonymního udání, poslouchat zahraniční rozhlas a šířit jeho zprávy mezi obyvatelstvem. Také v listopadu téhož roku bylo podobně vyslechnuto několik dalších občanů, ale i nyní se vše omezilo jen na jejich „dobrovolné odevzdání" rozhlasových přijímačů.

Ne vždy to však dopadlo tak dobře. Na jaře 1944 byla zatčena skupina téměř 50 občanů, kteří se scházeli k hromadnému

poslechu „ciziny“ v budově Baťovy filiálky v Jankově u obchodníka Červa. Jejich udání měl na svědomí proslulý trojlístek konfidentů gestapa — zaměstnanec okresního velkostatku v Jankově Vladislav Mrákota a jeho komplici Kuliš a Otradovetz, kteří podivné noční dění v bytě obchodníka Červa již delší dobu sledovali. Pro organizování hromadného poslouchání cizího rozhlasu vyšetřovalo gestapo již v roce 1942 i Bohumila Nešlehu, malíře pokojů z Votic. Později mělo zprávy, že v této věci Nešleha pokračuje a že se kolem něj utváří odbojová skupina ukrývající partyzány a zbraně. K hromadnému zatýkání jejích členů však gestapo takticky přistoupilo až na jaře 1945 (viz kapitola Partyzán).

Dne 17. července odpoledne přijeli příslušníci gestapa i do Doubravice nedaleko Sedlčan. Pro poslouchání cizího rozhlasu a rozšiřování jeho zpráv si odvezli s sebou Jaroslava Tůmu. Všem ostatním, kteří se zde k poslechu hromadně scházeli, zatrnulo.

Jejich obavy se naplnily, když se gestapo druhého dne vrátilo. Celkem bylo zatčeno šest lidí a brzy se podařilo určit i jistou ženu, která měla všechny na svědomí. Četníci z Kosovy Hory doubravické občany před jejími udavačskými dopisy již dříve varovali. Jeden z dopisů se však bohužel nakonec dostal do rukou benešovského gestapa, a poté následoval rychlý proces. Všichni zatčení byli později převáženi z Tábora do Drážďan, kde se s nimi měl konat soud. Díky zničujícímu náletu spojeneckého letectva však nakonec zůstali až do konce války v Pankrácké věznici v Praze.

———

Lidé se o německé okupaci dozvěděli z rádia a přistupovali k ní většinou zdrženlivě, očekávali, co se bude dít. Mnohé však okupace opravdu bolestně zasáhla, „jako by pochovávali drahého zesnulého“. I otrlým mužům tehdy před jejich sousedy tekly po tvářích slzy... S pocity zmaru a strachu o budoucnost českého národa ladilo již samotné nevlídné počasí tehdejších dnů. Ne všichni však zatínali nenávistí pěsti, plakali zlostí a slibovali ještě více nenáviděným Němcům pomstu. Někteří celou státoprávní změnu hodnotili i slovy vyjadřujícími naději v lepší vývoj: „Tak máme protektorát. Snad to bude tak lepší, spravedlivější, více demokracie.“ Až čas jim ukázal, jak hluboce se mýlili.

Německá okupace rozdělila českou společnost podle toho, jak se kdo k celé této státoprávní změně postavil. Mezi kolaborací, odbojem a neangažovaným středem nelze vést jasnou dělicí čáru. Samozřejmě že i v případě Sedlčanska byla jasně nejpočetnější skupina těch neangažovaných. Z dobových kritických hlasů mířících do vlastních řad vyplývá, že počet těch, kterým německá nadvláda především v počátečním období nijak nevadila, byl skutečně značný. Patřili mezi ně zejména lidé „vlažných národních charakterů“, kteří by klidně šli s Němci a starali se vždy především o své soukromé záležitosti a o to „kolik se dá vydělat“, než o politické souvislosti. Zvláště na venkově si přitom mnozí během války vydělali opravdu dost...

Přestože se drtivá většina společnosti aktivně nezapojila do odbojového hnutí, neznamená to, že se jí netýkala do jisté míry plošná nacistická perzekuce a jí vyvolávaný všudypřítomný strach. Díky němu lidé zastávající odmítavý postoj k protektorátnímu režimu své protiněmecké smýšlení vyjadřovali většinou pasivním a nepostižitelným způsobem, třeba tím, že odevzdávali do sbírek pro německé vojáky roztrhané svetry. Co se týče nějakých protiněmeckých vystoupení bylo Sedlčansko celkově klidným místem, a to i během prvních měsíců okupace a rovněž i během bouřlivého podzimu 1939. Jednou z mála výjimek se stal incident v Kosově Hoře, kde místní omladina strhla německou vyhlášku a místo ní vyvěsila leták namířený proti okupantům. Věc se vyšetřovala a byli kvůli ní zatčeni dva občané, kteří se však již za několik dnů dočkali propuštění na svobodu.

Snad k jediné hromadné politické manifestaci proti okupačnímu režimu na Sedlčansku došlo v den svátku sv. Václava 28. září 1939 nedaleko Ostromeče. Stovky osob se zde zúčastnily slavnosti, během níž živohošťský farář P. Josef Semrád vysvětil na skalní vyhlídce nad Vltavou kamenný kříž, mající upomínat na neveklovského rodáka opata Zavorala. Celé setkání přitom již od samého počátku získalo i politický rozměr. Během své cesty na Ostromeč prý lidé z Neveklova zpívali v autobuse verše slovanské hymny: „Rus je s námi, kdo proti nám, toho Perun smete!“

Četník

V roce 1941 začalo na četnické stanici v Sedlci přibývat došlých přípisů německé kriminální policie a gestapa o zatýkání osob, které se vyhýbají pracovní povinnosti. Bylo těžké uposlechnout tyto příkazy a sloužit Němcům proti vlastním lidem. Příslušníci stanice se tak jednoho dne sešli v užším kroužku a rukoudáním a přísaháním si slíbili, že se budou snažit tyto osoby chránit a svým způsobem tím tak mařit německé válečné úsilí a bojovat proti okupantům.

Postupně jim začalo docházet, jak je těžké a nebezpečné se takto vzepřít svému „pánovi". Na stanici totiž docházely další a další nařízení o stíhání osob vyhýbajících se práci společně s přípisy, které hrozily příslušníkům stanice těmi nejtěžšími tresty za případný liknavý výkon jejich služebních povinností. Téměř denně pak dojížděly na stanici kontroly německého četnictva a policie. Kolektiv stanice měl navíc svou černou ovci — praporčíka Františka Metzku, jenž se jakožto říšskoněmecký státní příslušník zapojil do místní skupiny SA-manů, kteří se scházeli na zámku v Mitrovicích. Přesto se prý podařilo v obvodě četnické stanice nakonec uchránit před úřady a bezpečnostními orgány celkem 43 hledaných osob.

Ilegální činnost sedleckých četníků však nespočívala jen v tomto. Ještě v roce 1941 totiž ze svých řad utvořili menší ozbrojenou skupinu, která měla mít údajně k dispozici i lehký kulomet, několik granátů a šest pistolí. V následujícím roce se jim podařilo navázat styky s Krajským národním revolučním výborem v Borotíně, s nímž udržoval kontakt také strážmistr Václav Skočdopole z četnické stanice Sedlčany, jenž byl po vystěhování města přeložen na stanici Votice.

K sedleckým četníkům vrchnímu strážmistru Janu Drážkovi, štábnímu strážmistru Stanislavu Vondruškovi, strážmistrům Františku Heřmanovi, Josefu Šichovi a Josefu Zachovi se později přidali také další odvážní jednotlivci z řad obyvatelstva. Skupina se výrazně rozrostla zvláště po vystěhování Sedlčan a jeho okolí v důsledku zřízení cvičiště SS, kdy právě do Sedlce zamířil velký počet těch, kteří museli opustit své domovy. Díky tomu se do sedlecké skupiny zapojili štábní kapitán Ladislav Holínský, odborní učitelé Jan Skočdopole a Jaroslav Pešata, Ing. František Šponer, úředník městské spořitelny Bohumil Počepický a četnický štábní strážmistr Jaroslav Adámek.

Příslušníci sedlecké četnické stanice se z pozice své profese pak i nadále snažili brzdit jakékoli kroky okupačního režimu namířené proti českému obyvatelstvu a příslušníkům protinacistického odboje. Hlášení obyvatel o výskytu uprchlých zajatců a partyzánů předávali dál až se zpožděním, aby skrývajícím se poskytli dostatečný čas k odchodu. Také se jim podařilo navázat styky s příslušníky místní partyzánské skupiny kolem Václava Houšky a Zdeňka Zákory (viz kapitola Partyzán), o jejichž ukrývání věděli a dokonce znali i některá místa jejich podzemních krytů. V květnu 1945 se právě sedlečtí četníci aktivně zapojili do místních revolučních událostí.

Německá okupace a zřízení Protektorátu Čechy a Morava zásadně pozměnilo pozici téměř všech státních a veřejných zaměstnanců. Také četníci museli v podstatě ze dne na den začít sloužit novému „pánovi", kterého navíc mnozí vnitřně nenáviděli. Nové podmínky se brzy projevily i v náplni jejich každodenních pracovních povinností. Jejich hlavní část sice i nadále tvořila práce, která se mnoho nelišila od té předchozí, vedle toho však přibývalo i nemálo nových povinností vyplývajících ze specifik doby. Jednalo se o provádění hospodářských kontrol v rámci potírání černého obchodu, pátrání po parašutistech, partyzánech, uprchlých vězních a lidech skrývajících se před pracovní povinností, preventivní držení dozoru při tanečních zábavách ve snaze zabránit incidentům mezi německými vojáky a českým obyvatelstvem, střežení železničních tratí a telefonního vedení, řešení udavačských dopisů apod. Různé zprávy a hlášení, které četníci tradičně vyhotovovali pro okresní úřad, po nich nyní požadovaly nejen protektorátní úřady, ale také například úřad oberlandráta v Táboře, i gestapo. Konkrétně pro tyto okupační orgány četníci obstarávali také zprávy o aktuální náladě obyvatelstva, apod.

———

Mezi českými četníky bychom sice našli mnoho ochotných až horlivých vykonavatelů německých nařízení, ale také velké množství těch, kteří se zapojili do protinacistického odbojového hnutí. Mnozí se rozhodli bojovat proti okupačnímu režimu i různými víceméně nepostižitelnými způsoby a zbraněmi, kterými je vybavovala právě jejich profese. Někteří tak například upozorňovali zemědělce před chystanými hospodářskými kontrolami, kryli osoby vyhýbající se pracovní povinnosti, ničili udavačské dopisy došlé na jejich stanici a i v plnění svých dalších povinností dokázali přimhouřit či zavřít oko, mnozí však i za cenu úplatku...

Do protinacistického boje se přímo zapojil také rodák z Křemenice četník Antonín Lacina (*1904), který však v době německé okupace působil v Poděbradech a od srpna 1943 v Kolíně, kde byl povýšen do hodnosti praporčíka. Právě tam byl jen těsně před koncem války dne 4. dubna 1945 zatčen a uvězněn v Malé pevnosti v Terezíně. Od této doby o něm neměl nikdo žádných zpráv. Začátkem května byl pravděpodobně na třetím nádvoří terezínské malé pevnosti s dalšími vězni zastřelen. Svůj rodný kraj tak naposledy viděl v únoru 1945, kdy přijel do Křemenice navštívit svou matku a příbuzné.

Mnohé příslušníky četnictva postihla také různá represivní opatření namířená proti legionářům, spočívající v jejich postupném penzionování i věznění. K 29. listopadu 1939 mělo z 84 četníků sedlčanského četnického okresního velitelství 9 četníků legionářskou minulost. Již k nim nepatřil předseda votické jednoty Československé obce legionářské štábní strážmistr Emil Soukup z četnické stanice Votice, který byl v rámci preventivní zatýkací akce Albrecht I namířené proti elitám českého národa zajištěn dne 1. září 1939 gestapem a až do konce války vězněn v Oranienburgu, odkud se vrátil 22. června 1945.

Železničář

Inspektor Českomoravských drah František Randa měl za sebou týden vyšetřování a mučení, když psal ve své cele na kousek papíru tyto řádky:

„Poslední s Bohem a myšlenka platí moje nejdražší Vlastičko Tobě, Mirečkovi a broučkovi, který přijde, mamce a všem ostatním. Buďte šťastni a nehněvejte se na mě. Vychovej Vlastičko dítky vzorně a vypravuj jim, že měly také tátu, který jim v poslední hodince žehnal a za Vaši dobrou budoucnost se modlil. Všechny Vás vroucně naposledy líbá Tvůj Fanouš. 22. 6. 1942

Dětičky ať Tě při mojí památce poslouchají. Prosím všechny příbuzné, bratra, sestru, švagra i Tvoje sourozence, aby Ti byli nápomocni, a vřele jim děkuji. S Bohem.“

Tyto jedny z posledních slov svého manžela si paní Randová se svým synem přečetla až po válce. V té době, kdy je její muž v den své popravy psal, zrovna čekala jejich druhé dítě. Z jeho narození se již její muž radovat nemohl. Když tento moták s posledním „S Bohem“ balil do své nádražácké čepice, doufal, že snad někdy doputuje k jeho blízkým, k jeho rodině, k jeho nejdražším, pro které už za několik hodin nebude moci žít, přitom by tolik chtěl...

Stanné právo, 22. června 1942, sedm hodin večer. Na proslulém popravišti na dvoře táborských kasáren znovu zaznělo několik salv. Smrtící výstřely se v ozvěnách nesly ulicemi, než navždy utichly. Současně s nimi také srdce deseti popravených. Zem pod jejich těly se zbarvila krví. Stejnou barvou do jaké se brzy poté oděly ulice Tábora, které zaplavilo další vydání pověstných plakátů. Na jejich rudém papíře si lidé se strachem, bolestí a pocity bezmoci četli jména popravených. Nacházeli mezi nimi členy svých rodin, své známé, spolupracovníky, i jména lidí, která jim nic neříkala, jen to, že smrt se v prostředí nacistického okupačního režimu stala všední záležitostí. Jeho obětí se stal i František Randa, a to proto, jak konečně stálo napsáno, že „schvaloval atentát na SS Obergruppenführera Heydricha a vybízel k podporování atentátníků“.

Zpráva o jeho popravě zasáhla i Nezdice, vesničku v soudním okresu Votice, ve které se František Randa 1. února 1890 narodil. Snad právě dráha vedoucí nedaleko jeho rodiště ho inspirovala k tomu, aby se stal železničářem. Po studiích v Táboře pracoval v Ústí n.Labem u Československých státních drah. Po odstoupení pohraničí v říjnu 1938 se jako státní zaměstnanec přestěhoval do Tábora, města, které dobře znal ze svých studií.

Zde nyní působil jako železniční inspektor, a také se tu v roce 1940 podruhé oženil. O rok později se jemu a jeho ženě narodil syn Miroslav.

Mezi zaměstnanci táborské stanice se Randa těšil velké oblibě. Sdílel s nimi nejen jejich každodenní problémy a starosti, ale i odpor k Němcům. V těžké době si museli důvěřovat, zvláště v jejich nebezpečné odbojové činnosti. Randa totiž ze své pozice kryl ty zaměstnance, kteří se snažili různými sabotážemi narušovat chod dopravy — ať už tím, že sypali písek do ložisek vozů německé vojenské správy, nebo nakládáním zásilek do vlaků opačných směrů, necháváním nákladů ve skladištích po delší dobu, či jinými vynalézavými způsoby „nepostižitelných“ sabotáží, které brzdily proces doručení.

Kolektiv táborské stanice však v tomto nebyl jednotný. Mezi železničáři se našli také dva udavači — posunovač Rousek a skladištní úředník Jaroslav Niederle. Niederle pak své kolegy často provokoval. Schválně před nimi urážel bývalého prezidenta Edvarda Beneše, vyhrožoval jim gestapem a vychvaloval okupační režim a vítězící německou armádu.

Právě on měl mít Randu na svědomí. Ostatní železničáři byli chováním Niederleho silně znepokojeni. Poté, co mu dali najevo, že by ho mohli odstranit, jim dal pokoj. Niederle věděl, jaký vliv má Randa na ostatní zaměstnance a jakou asi hraje úlohu. Snad se ho chtěl i cíleně zbavit. „Druhá heydrichiáda“ mu k tomu dala příležitost. V nastalém teroru stačilo opravdu málo a i jinak malicherné věci mohly mít nedozírné následky. V případě Randy prý stál na samém počátku jeho tragédie jeden „nevinný“ incident na jisté společenské události v Plzni.

V Plzni se jen několik dní po atentátu na Heydricha, dne 10. června 1942, konal veřejný projev ministra dopravy Kamenického, na nějž byli svoláni také železničáři z Tábora. Jejich společné cesty do Plzně se zúčastnil i zmíněný Niederle. Ten se při svém příjezdu na nádraží se svými kolegy snad provokativně pozdravil nacistickým pozdravem, načež mu měl Randa srazit ruku a veřejně ho pokárat: „Dej tu pracku dolů ty skopová hlavo!“Takovou urážku si Niederle nemohl nechat líbit, zvláště když při ní sklidil posměch svých kolegů. Hlavně právě kvůli tomuto ponížení pak údajně Randu udal.

Mysleli si to nejen všichni účastníci tohoto jejich konfliktu, ale i samotný Randa... Druhou možností je, že měl Randu na svědomí jistý poštovní tajemník a „vlajkař“ Zdeněk Král, který se také účastnil zájezdu do Plzně a jemuž se při cestě zpět do Tábora jeho přítel Niederle svěřil, proč že mu Randa tolik nadával...

Ať už to bylo jakkoli, pro Randu si již za několik málo dní, v sobotu 13. června, přišli příslušníci gestapa, a poté již následoval obvyklý proces. Týdenní vyšetřování a mučení, rozsudek pražského stanného soudu a úplně nakonec rozkaz velitele popravčí čety, poručíka německé ochranné policie Puschmanna.

———

V zimě 1945 se na železnici začaly objevovat první „transporty smrti“, které šokovanému obyvatelstvu podávaly viditelný důkaz o zrůdnosti nacistického režimu. Dne 1. května 1945 dorazil do Olbramovic jeden takový transport o 96 otevřených vozech, vezoucí z Osvětimi a Terezína na 3 500 vězňů mnoha národností v ukrutném stavu. Z vozů vycházel nářek zubožených vězňů, i zápach, který u železničářů posouvajících

vlak na místní dráhu vyvolával nevolnost a zvracení. Ze znečištěných vozů hrozilo zavlečení epidemie. Dozorci transportu zabíjeli vězně při každé jejich snaze o útěk i při pokusu o sebrání brambor z okolních polí k jídlu. Obyvatelstvo se snažilo vězňům pomoci zejména poskytnutím potravin, což mu zprvu nebylo dovoleno. Až posléze mohli být vězni živeni vesnicemi, které se k tomu samy nabídly. Během revolučních dní však přišel další zákaz.

Menší skupina vězňů se totiž 5. května i se svými dozorci vypravila do Křešic pro potraviny. Když se to dověděl velitel votické posádky SS-Hauptsturmführer Graun, poslal svou četu, která na tyto nebožáky podnikla doslova hon, jehož obětí se stalo 27 zastřelených vězňů. Graun také následujícího dne zabránil záměru velitele SS z Vrchotových Janovic odeslat transport přes Tábor k Američanům. Při tomto druhém zásahu jeho vojáků bylo zabito dalších osm vězňů — čtyři přímo manželkou votického velitele. K tomuto „úspěchu" jí pak gratulovali očividně pobavení důstojníci SS... Směrem k Táboru mohl transport nakonec odjet až večer 7. května.

———

Železničáři se významnou měrou zapojili také do událostí května 1945. První revoluční kroky na Sedlčansku podnikli právě oni. Dne 4. května totiž došla telegrafická depeše ministerstva dopravy nařizující odstranění německých nápisů, což železničáři ochotně prováděli. Ve stanici Heřmaničky nebylo ze strany ubytovaných vojáků SS námitek, ovšem v Sedlčanech si tito vyžádali jejich opětovné vyvěšení. Příslušníci „modré armády" pak také mezi prvními odzbrojovali německé a maďarské vojáky.

Poštovní zaměstnanec

Poštovní zaměstnanec Bedřich Čihák z Počepic byl v obecním povědomí brán za opatrného staršího člověka. Veřejně se příliš neprojevoval, na čemž nic nezměnila ani léta německé okupace. Až po jejím konci se lidé ohledně jeho osoby dozvěděli něco, co by do něj nikdo neřekl.

Pokud lidé Bedřichu Čihákovi něco zazlívali, tak snad jednu jedinou, u „pošťáka" však celkem podstatnou věc — že jim pozdě dodává poštu. Až po válce mnozí reptalové a nespokojenci zjistili, co bylo důvodem onoho zpoždění. Už se nezlobili pro nějaké to o den déle došlé psaní, naopak, cítili vůči panu Čihákovi obrovskou vděčnost. Zadržoval totiž udavačské dopisy!

Po válce již mohl prozradit svým sousedům podobu své bohulibé „odbojové" činnosti. Každodenní systém vypadal jednoduše. V půl druhé odpoledne přivezl autodopravce Hošek poštu. Čihákova manželka Marie ji odnesla domů a místo ní šla roznést tu včerejší. Večer pak nastávala u Čiháků cenzura, které byla podrobena i pošta vybraná ze schránky. Po prohlédnutí se dopisy třídily. Ty udavačské (a nebylo jich málo) se dávaly stranou, aby se nedostaly na místo svého určení a nemohly tak způsobit nedozírné následky. Tak to šlo den co den až do konce války.

Dne 12. května 1945 přinesl Bedřich Čihák balík plný udavačských dopisů na náves a rozdal je těm, jichž se týkaly. Mnohým se tak naskytlo opravdu zajímavé počtení.

Někteří až teď zjistili, kolik měli, či mají skrytých nepřátel, kolik zla a nenávisti je po celou dobu okupace obklopovalo. Snadno si mohli domyslet, že nebýt pana Čiháka, tak..., kdo ví. Některé udavače se podařilo odhalit a některé za vše stihl trest. O některých to věděli, nebo tušili, jen jejich sousedé a o mnohých to nikdy nikdo nezjistil.

Bohužel se nepodařilo zjistit, jakou přesnou funkci Bedřich Čihák vykonával. Jestli byl přednostou poštovního úřadu, úředníkem či listonošem, respektive poštovním revidentem, asistentem, zřízencem, atd.

Použitý pramen ho nazývá „poštmistrem", ale je otázkou, zda tento titul patřil Bedřichu Čihákovi již v letech německé okupace.

———

Zadržení udavačského dopisu bylo sice neviditelným, ale velmi prospěšným a bohulibým činem. Nikdo by nedokázal dohlédnout, kolika možným a jak velkým nepříjemnostem se zabránilo prostým zadržením jediného „obyčejného" psaní. Bohužel i bohudík by se jednalo o velká čísla... Udavačství vrhá svou rozšířeností nepěkný stín na celou protektorátní společnost. Těžko posoudit, zda bylo dílem jednotlivců, kteří udávali ve velkém, nebo se na něm podílel široký okruh lidí. Jasné je jen to, že nejvíce udání měla na svědomí jedna jediná osoba, jistý „anonym".

Více než myšlenková kolaborace a aktivismus, mající své kořeny v upřímné víře v nacionální socialismus a sledující upevnění německého okupačního režimu v českých zemích, stálo za většinou případů udavačství prachobyčejné hledisko osobního prospěchu, msta, svérázné řešení osobních problémů a konfliktů. Nejvíce pak záleželo na konkrétních mezilidských vztazích v daném místě. Někde se po celou dobu války tento nešvar vůbec nevyskytl, ačkoli toho na sebe lidé věděli tolik, že by v koncentračním táboře skončila polovina vesnice. Jinde na sebe lidé udávali skutečně kde co. Ve venkovském prostředí nejčastěji to, že někdo poslouchá cizí rozhlas, má doma schovanou střelnou zbraň, ukrýval či ukrývá nehlášenou osobu, nebo má uschovány tajné zásoby potravin, což bylo obzvláště nebezpečné, neboť ty měl doma skoro každý. Když se podíváme na konkrétní případy uvěznění a poprav, zjistíme, že v drtivé většině stála na úplném začátku těchto tragédií nekontrolovatelná osobní zášť, papír, pero a nenávistí a zlem vedená lidská ruka.

Lékař

V září 1938 se na Vysokém Chlumci uvolnilo místo obvodního praktického lékaře.

MUDr. Aloisie Němcová-Štěrbová se totiž odstěhovala do Hříměždic, a tak nezbývalo než hledat její náhradu. Až na samém prahu okupace českých zemí německými vojsky, dne 16. března 1939, na její místo konečně přichází MUDr. Zdeněk Wiesner. Snad zde na klidném venkově hledá potřebný úkryt, místo, kde by se schoval před svou minulostí... Ve své předchozí praxi prošel několika místy. Delší dobu působil v Písku. Snad byl dobrým lékařem, schopným dostát povinnostem svého povolání, vždy ochotným pomáhat, obětovat se, pečovat o zdraví druhých, zachraňovat jejich životy. Doslovnou odpověď na tuto, pro lékaře zásadní otázku, se nám dnes těžko podaří v historických pramenech najít. Můžeme si ji však domyslit z následujícího příběhu a snad nebudeme daleko od pravdy.

Začátkem roku 1937, ve kterém měl MUDr. Zdeněk Wiesner oslavit čtyřicáté narozeniny, bylo proti jeho osobě vedeno řízení u krajského soudu v Písku pro zločin dle §176 zákona o ochraně státu. Jakožto člen KSČ a Svazu přátel SSSR byl spolu s jistým Oldřichem Heřmanským vyšetřován v souvislosti s najímáním čs. státních příslušníků do španělských republikánských milicí. Ve Španělsku zuřila mezi republikány a fašisty občanská válka, která se stala bitevním polem pro mnoho dobrovolníků z celého světa. Stala se také výborným cvičištěm pro německou válečnou mašinérii pro časy budoucí...

MUDr. Zdeněk Wiesner se měl údajně exponovat při najímání dobrovolníků tím, že Heřmanskému poskytl své osobní auto. Trestní řízení sice bylo později zastaveno, ale ještě předtím se rozhodl MUDr. Wiesner odejet spolu se svou ženou Albínou do Španělska. Tam oba vstoupili do vojenské lékařské služby v československé nemocniční sekci „Komenský" vyslané do Španělska Československým komitétem pro pomoc Španělsku a přidělené k divizní nemocnici v Guadalajara. Lazaret „Komenský" byl samostatnou složkou s čistě humánním a charitativním posláním, nezávislou na španělské armádě, odkázanou pouze na její aprovizační aparát. Přesto později MUDr. Wiesner čelil podezření z toho, že vstoupil do služeb španělské armády.

V září 1937 se Wiesnerovi vrátili domů. Na schůzi Svazu přátel SSSR v Písku dne 25. září uspořádal MUDr. Wiesner přednášku o dění ve Španělsku. Více než hrdina si však připadal jako psanec. Po svém návratu se totiž setkal s nevrlým přijetím ze strany některých píseckých občanů. Svou španělskou anabází, kde jako dobrovolník zachraňoval lidské životy, paradoxně ztratil na své dobré pověsti a začal být nenávistně označován za komunistu. Patrně to nesl velmi těžce. Snad proto se rozhodl koncem roku 1937 odejít do Mladé Boleslavi, kde si hodlal založit lékařskou praxi a začít znovu. Nakonec však svůj záměr změnil a oznámil, že opět odjede do Španělska, aby se tam nechal najmout jako lékař do fašistické armády generála Franka. Doufal, že si tím dokáže odpárat svou nášivku komunisty, kterou mu přišilo jeho okolí.

Nakonec si však u Policejního ředitelství v Praze, kde byl policejně hlášen, podal žádost o potvrzení, že není námitek proti jeho vstupu na území Španělské republiky, kde hodlá znovu vstoupit do československého lazaretu J. A. Komenského. Toto potvrzení, které potřeboval jako přílohu k žádosti na Ministerstvo zahraničních věcí o vydání povolení ke vstupu na španělské území, dostal 10. ledna 1938. O tři dny později byla kladně vyřízena i jeho žádost. Jeho kroky tedy znovu směřovaly na Pyrenejský poloostrov. Koncem ledna ještě poslal své matce dopis z Paříže, ale pak nám jeho stopa na více než rok mizí.

Znovu se objevuje až 16. března 1939 na Vysokém Chlumci. Ze svého nového působení se však MUDr. Wiesner těší jen krátce. V srpnu 1940 je zatčen a odvezen do koncentračního tábora v Dachau. Gestapu se podařilo objevit jeho účast v občanské válce ve Španělsku. Wiesnerova manželka Albína, která zůstala na Vysokém Chlumci, tak až do konce války žila nejen ve strachu o svého manžela, ale i v obavách z toho, aby ho nemusela následovat do koncentračního tábora, neboť rovněž působila ve Španělsku jako ošetřovatelka. Její manžel nechyběl jen jí, ale i pacientům a vůbec všem, kteří ho znali. Jeho manželka Albína se jim ho snažila nahradit alespoň co se týče jeho profese — také díky tomu a jejím výborným lékařským schopnostem a zkušenostem si ji lidé velmi oblíbili.

Přišel vytoužený konec války a Albína Wiesnerová se konečně dočkala svého manžela, který se šťastně vrátil domů. Radoval se nejen z opětovné svobody a z konce války, ale i z toho, že mu bylo před Němci uchováno jeho osobní auto, takže je mohl hned použít. Začal se opět věnovat nejen své lékařské praxi, ale také se zapojil do politického života v obci. Dne 31. května byl zvolen do patnáctičlenného Místního národního výboru.

Stal se členem jeho zdravotní komise a komise vyšetřující osoby, které se za okupace provinily proti státu a národu. Případů udání lidí „přátelících se s Němci", které spolu s dalšími členy komise musel řešit, nebylo málo. Nutno podotknout, že mnohá poválečná nařčení byla křivá. Stejně jako během války, tak i nyní si lidé vyřizovali své účty a opět k tomu používali všemožných prostředků, které se jim nabízely. Místní národní výbory vydávaly lidem osvědčení o státní a národní spolehlivosti. Ti, kteří selhali, toto osvědčení nedostali. Ne vždy však v této záležitosti pracovaly MNV spravedlivě.

Ani teď se však MUDr. Wiesner na Vysokém Chlumci dlouho neohřál. V srpnu 1945 se totiž odstěhoval zpátky do Písku. Možná se mu stýskalo po procházkách po nábřežích nad stříbropěnnou Otavou. Spíše se tam však už nyní nemusel stydět být komunistou...

Římskokatolický kněz

Dne 3. srpna 1943 zemřel v Nechvalicích místní dlouholetý farář P. Karel Bejsta. Působil zde více než třicet let, což je v životě člověka poměrně dost dlouhá doba, plná zásadních událostí a změn. V případě P. Bejsty žijícího v „neklidné" první polovině 20. století to platí obzvlášť. Když Léta Páně 1910 přišel jako ještě ne čtyřicetiletý kněz do Nechvalic, svět vypadal úplně jinak. Dosud neprošel šokem první světové války, která zanechala Evropu v krizi a bídě. Na rozvalinách Rakouska-Uherska tehdy vznikla Československá republika, aby i jí za dvě desetiletí její existence hrozilo věčné uvržení do propadliště dějin. Farář Bejsta ale samozřejmě nevnímal jen státoprávní změny a politické události. Více než to jistě vzpomínal na tisíce lidí, které mu prošly rukama při křtu, v hodinách náboženství. Znovu viděl radost a lásku těch, které oddával, vzpomněl si na ty, jež doprovodil na jejich poslední cestě na nechvalický hřbitov... Sedmdesátky se P. Bejsta dožil v době, kdy byla v plném proudu další světová válka, ještě hroznější než ta první.

Snad nejlépe ze všech znala faráře Bejstu jeho dlouholetá hospodyně a kuchařka Marie Kroneislová. Právě jí se slábnoucí kněz ještě před svou smrtí svěřil se svým tajemstvím, které si nechtěl vzít s sebou do hrobu. Prozradil jí, že má v kanceláři v kouřové rouře od kamen schovaný revolver! Kvůli nedovolenému držení střelné zbraně přitom tehdy končili lidé i na popravišti. Bejsta nemohl tušit, jaké tím své hospodyni způsobí trápení, a nejen jí. Nemohl předvídat, že právě jeho revolver bude brzy hrát v nechvalické farnosti velmi významnou roli, že bude zásadně ovlivňovat životy lidí kolem...

Hospodyně Marie Kroneislová pocházela z Boršova u Českých Budějovic. Do Nechvalic si ji přivedl v roce 1935 právě Karel Bejsta. „Slečna z fary", jak ji lidé nazývali, se netěšila mezi sousedy příliš velké oblibě. Ani ne kvůli tomu, že pocházela z německočeské rodiny, ale spíše pro svou povahu a vystupování. Mluvila sice „jako když másla ukrajuje", ale ve skutečnosti to byla „pěkná potvora". Farníci jí také zazlívali, že tělo faráře Bejsty odvezla k pohřbení právě do Boršova a nebylo tak pochováno na hřbitově v Nechvalicích.

Na místo zesnulého P. Bejsty přišel do Nechvalic mladý kněz P. Jaroslav Záruba (*1917), který zde byl ustanoven administrátorem. Dříve sloužil Bohu a lidem jako kaplan v nedalekých Počepicích. S hospodyní Kroneislovou, která i po Bejstově smrti zůstala na faře, si nepadli do oka. Jejich vztah se stal postupně velmi problematickým. V normální době by jistě šlo jen o běžný problém dvou lidí. Již čtyři roky si však lidé museli zvykat na válku a v té se i běžné mezilidské neshody mohou snadno dobrat nezvratných následků.

V udavačském prostředí protektorátu si lidé velmi rychle uvědomili, jak účinnou a velmi dostupnou zbraní je přítomnost represivního okupačního aparátu, jehož sílu a moc je možné využít ve svůj prospěch.

Když P. Záruba přišel do Nechvalic, vše zprvu vypadalo bezproblémově. Kroneislová si veřejně pochvalovala, jaký je ten nový mladý kněz hodný člověk. Již během necelého měsíce se situace obrátila. Záruba totiž vůbec nenaplňoval její očekávání a představy. Poměry, které s jeho příchodem nastaly, se asi velmi lišily od toho, na co byla zvyklá od starého faráře Bejsty, kterého měla v podstatě v hrsti. U Záruby se jí to samé nedařilo. Chtěla se mu vetřít do přízně, ale on se k ní choval odmítavě, neboť mu bylo její chování nepříjemné. Navíc s největší pravděpodobností částečně předem věděl do jakého prostředí jde. Svou nedobrou zkušenost s Kroneislovou měl již za sebou také sedlčanský kaplan P. Václav Kořínek, který předtím v Nechvalicích několik měsíců zastupoval nemocného faráře Bejstu. A nebyl jediný...

Mezi Kroneislovou a Zárubou to záhy došlo až tak daleko, že přibližně měsíc po Bejstově smrti přiběhl rozčilený Záruba do domu obchodníka Františka Uhra a požádal ho, jestli by ho nenechal u sebe přes noc, že není možné s hospodyní vydržet. Snad už tehdy jí naznačil, že si nepřeje, aby dále zůstala na faře. Kola příběhu se začala pomalu ale nezadržitelně roztáčet...

V pátek 24. září 1943 večer pracoval kněz Záruba ve své kanceláři na faře. Do dveří náhle vstoupila hospodyně Kroneislová a zeptala se ho, jestli neví, co je to browning. Ruce měla složeny na prsou a držela v nich cosi ve špinavém hadru. Záruba ji odbyl, aby ho nechala být. Poté odešel k obchodníku Uhrovi na večeři, a když se vracel k faře, uslyšel výstřel! Dostal strach. Druhého dne se o svém zážitku poradil s obděnickým farářem Hladem.

V sobotu 25. září ráno šel přes Nechvalice během své pochůzky vrchní četnický strážmistr z Vysokého Chlumce Jan Kolář. Potkal značně rozrušeného kněze Zárubu, jenž se mu svěřil, že jeho hospodyně má v držení zbraň a že ho s ní ohrožuje. Údajně se před ní i zabarikádoval v pokoji. Kroneislová ten den ráno odjela do Prčice, a tak se četník Kolář vrátil zpět na stanici. Odpoledne se vydali se štábním strážmistrem Ctibalem do Nechvalic, kde již hospodyni zastihli. Ta vlastnictví jakékoli zbraně ihned popřela. Poté, co Záruba potvrdil, že ji u ní viděl, musela Kroneislová s pravdou ven. Přinesla krabici, v níž se nacházelo vedle revolveru také přibližně 110 nábojů. Řekla, že to všechno je po faráři Bejstovi a ona to našla v kouřové rouře ve farní kanceláři. Četníci vše zabavili a sepsali o dané věci hlášení, které i se zbraní poslali gestapu v Táboře s tím, že ji zřejmě ukryl farář Bejsta, jenž zemřel 3. srpna 1943.

Bejstovo tajemství do této doby znamenalo pro Kroneislovou jen starost a trápení.

Zbraň na Bejstou popsaném místě skutečně našla. Uložila ji do plechovky a zahrabala v hromadě kamení na dvoře. Bála se prozrazení a snad i kvůli případnému alibi si tuto starost nechtěla nechat pro sebe. Rozhodla se tedy revolver ukázat Zárubovi, který však s celou věcí nechtěl mít nic společného

a snad se i polekal, neboť s hospodyní dobře nevycházel. Tím se celá nevinná záležitost dostala přes četnictvo k obávanému gestapu.

Dne 30. září 1943 po poledni tedy přijeli do Nechvalic příslušníci táborského gestapa. Zárubu na faře nezastihli, a tak vyslechli jen Kroneislovou, s níž sepsali protokol.

Zárubovi po ní vzkázali, ať se za nimi druhý den vypraví do Tábora k výslechu. Při něm se šokovaný kněz dozvěděl, že na něj Kroneislová učinila hned několik udání. Podle její výpovědi jí měl po objevení revolveru navrhnout, aby si ho ponechali. Také prý měl spolu s jistými třinácti občany pořádat 27. září v hostinci u Peštů v Nechvalicích odbojnou schůzku proti Říši, navíc prý z kazatelny neustále štve proti Němcům a Kroneislovou pronásleduje právě kvůli jejímu německému původu. Záruba tato křivá obvinění popřel a na den, kdy se měl zúčastnit oné tajné schůze, prokázal alibi. Po výslechu se vrátil do Nechvalic, avšak nikoli na faru. Raději zůstal u obchodníka Uhra. Napadlo ho, co nejspíš za celým udáním vězí — fara.

Na rozdíl od dřívější doby začala nyní Kroneislová podezřele často jezdit do Tábora... Zárubu snad křivě obvinila především ze strachu, aby sama ze sebe smyla obvinění. Zároveň si však uvědomila, že nastalá situace jí nabízí šanci, jak Zárubu vystrnadit z fary. Došla jí jedna věc — buď půjde on, nebo já.

V rozhovoru s jedním známým se nechala slyšet, že „toho kluka kaplana“ naučí...

Jedné farnici zase prozradila, jak to ve skutečnosti s celou záležitostí okolo nalezené zbraně je, že ji ukrýval farář Bejsta. Ta jí namítla, proč tedy gestapu nepoví, jak se celá věc doopravdy má. Na to jí prý Kroneislová odpověděla, že je z německé krve, otec byl ryzí Němec, bratránek je gestapák, a ona se dala pod ochranu gestapa proto, že se jí bude vše věřit. Na faru za Kroneislovou několikrát přijeli i sami příslušníci táborského gestapa, které pokaždé vlídně pohostila a věnovala jim několik zabitých kachen a husu. Také jim dovolila, aby si na dvoře zastřelili několik holubů. Oné farnici se Kroneislová pochlubila i tím, že jim dala cigarety a dá jim co budou chtít, jen když bude Záruba usvědčen.

Gestapo znovu přijelo do Nechvalic dne 5. listopadu, aby oba podrobilo opětovnému výslechu. Záruba prý při něm dokonce musel stát čelem ke zdi a Kroneislová mu při tom nadávala. Gestapákům, kterým opět podstrojovala, si postěžovala, jak ji Záruba pronásleduje pro její německý původ. Zároveň se dušovala, že ačkoli německy neumí, nenávidí „český pronárod“.

Dne 29. listopadu přijelo gestapo znovu a tentokrát si již odvezlo kněze Zárubu s sebou. Zamířil s nimi do Tábora, a poté do Prahy do Pankrácké věznice. Trestní řízení pro nedovolené držení střelné zbraně zahájené proti jeho osobě sice bylo usnesením německého státního zastupitelství z 29. prosince 1943 zastaveno, přesto Záruba skončil v Terezíně, kde byl vězněn až do 16. srpna 1944, kdy byl propuštěn na svobodu. Snad k tomu pomohla také zprostředkovaná intervence jeho matky v Kanceláři prezidenta republiky z února 1944.

Zatčení svého duchovního správce nesli nechvaličtí farníci velmi nelibě. Obzvlášť když v tom měla prsty neoblíbená Kroneislová. Z jejich řad přišlo gestapu na Kroneislovou hned několik udání a hospodyně jím byla opět vyslechnuta. To, co dříve veřejně říkala mezi farníky, nyní znovu popřela. Zamlčela i to, že měla zbraň schovanou v hromadě kamení a měla v úmyslu ji vůbec neodevzdat, kdyby to Záruba neoznámil četníkům.

Gestapo shledalo všechna udání jako lživá a účelová. V jejich pozadí vypozorovalo zřejmou snahu pomstít se za zatčení Záruby. Proto Kroneislové doporučilo, aby se z Nechvalic raději odstěhovala. Ta však jejich rady neuposlechla a zůstala. Měla přece to, co chtěla — celou faru pro sebe.

Po Jaroslavu Zárubovi administroval nechvalickou farnost obděnický farář Ladislav Hlad, který sem dojížděl do 31. ledna 1944. Od 1. února 1944 byl do Nechvalic jako administrátor dosazen Alois Škácha, farář z Maršovic, který se musel vystěhovat kvůli zřízení vojenského cvičiště SS-Truppenübungsplatz Böhmen.

Brzy přišel vytoužený konec války a poměry se obrátily. Kroneislová byla 28. května 1945 zajištěna a trestní řízení se nyní vedlo naopak s ní — u Mimořádného lidového soudu v Táboře. Dne 7. června 1945 na ni byla uvalena vazba. Na vrub se jí nyní měla přičíst všechna její křivá obvinění. Za to, že zavinila Zárubovo uvěznění, jež naštěstí nemělo těžké následky, si dne 27. března 1946 vyslechla rozsudek — trest šesti let těžkého žaláře, které si měla odpykat ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Podíváme-li se na začátek, zjistíme, že celý příběh začal v podstatě nevinně. Je tedy věrným příkladem hořké zkušenosti, obzvláště typické pro tuto dobu, že i z malého zla může vyklíčit velké neštěstí.

Již jako administrátor farnosti Pečice u Příbrami zavítal Záruba na první poválečný svátek Nanebevzetí Panny Marie (15. 8.) na pouť do Obděnic, aby zde Panně Marii za tento šťastný konec poděkoval.

Farář Škácha, který v Nechvalicích zažil konec války, se do Maršovic vrátil až na podzim 1945. Do Nechvalic po něm přišel jako administrátor bývalý kaplan z Petrovic František Ferda, který se zde stal 1. dubna 1947 farářem. Jako by se dějiny někdy skutečně opakovaly. Za pár let totiž nechvaličtí farníci opět přišli o svého duchovního pastýře, který znovu musel opustit své ovečky s pouty na rukou. Padesátá léta jsou však už jiná kapitola. Ostatně také Jaroslav Záruba byl ještě jednou vyšetřován...

Divadelní ochotník

Na počátku všeho stál nápad a touha něco dělat. Ten nápad byl sice odvážný, ale protože se pro něj dokázalo nadchnout několik houževnatých lidí, nakonec se ho podařilo uskutečnit. V roce 1939 na samém prahu německé okupace si „bratr" František Kroufek, přednosta berní správy v Sedlčanech a aktivní člen místní sokolské jednoty, vytkl za cíl založit loutkové divadlo a působit tak výchovně a vlastenecky na děti a mládež. Již v době před německou okupací měl právě on v Sokole na starost osvětovou práci. Před sokolskými slety vždy chodil mezi cvičence a pořádal pro ně různé přednášky. Nyní se nehodlal jen tak smířit s německou okupací. Tento postoj sdílel i se svými přáteli, s kterými se scházel každý čtvrtek v hotelu „U Českého Lva" v Sedlčanech. K účastníkům těchto setkání patřil i Karel Vystyd, sokolský funkcionář a velitel Obrany národa pro okres Sedlčany.

Okresní hejtman Uhlíř nebyl z nového nápadu Františka Kroufka příliš nadšen. V době protektorátu bylo jakékoli svobodné lidské úsilí svým způsobem podezřelé a již samo o sobě znamenalo problém, už jen kvůli nutnosti jeho náležité kontroly. František Kroufek si však svůj záměr nenechal rozmluvit. Spolu s dalšími nadšenci se vrhl za svým cílem. Čekala je spousta práce. Přistavit v sokolovně jeviště, obstarat a zdokonalit loutky, namalovat kulisy, instalovat osvětlení, rozhlasový přístroj, a především vypracovat a nazkoušet repertoár.

Za celou tuto námahu a úsilí se všem brzy dostalo té nejkrásnější odměny. Dne 8. prosince 1939 se konečně hrálo první představení, po jehož konci následoval nekonečný potlesk přeplněného sálu. Sedlčanské sokolské loutkové divadlo si okamžitě získalo oblibu nejen u dětí, ale i u dospělých. V souvislosti s ním padala jen slova chvály a obdivu. Lidé ho začali nazývat i brát jako své „malé Národní divadlo".

Hraní loutkového divadla samozřejmě obnášelo také nezbytnou povinnost předkládat okresnímu úřadu k předběžnému schválení texty představení. Na okresním úřadě se však podařilo najít zastánce celé této věci v osobě pana oficiála Klenovce, který do textů nijak nezasahoval a ihned vydával souhlas k provedení. Díky tomu mohly být vkládány do her také verše některých zakázaných básníků, což jen samo o sobě posilovalo národní sebevědomí nejen účinkujících, ale i diváků.

V roce 1941 ovlivnil fungování divadla jiný a mnohem zásadnější problém. Kvůli zastavení činnosti Sokola a jeho pozdějšímu rozpuštění hrozil celému divadlu zánik. Co se týče správy sokolského majetku, nejprve mělo vše zůstat při starém. Divadlo se tedy hrálo i nadále. Nakonec však měl majetek jednoty připadnout novému správci. Dne 13. února 1942 byla sokolovna i s veškerým inventářem předána Němci Kolkovi, správci panství Dr. Maxe Lobkowicze na Vysokém Chlumci. Zařízení divadla se však naštěstí podařilo zachránit. Principál František Kroufek ho totiž při předávání sokolského jmění nezištně nahlásil jako svůj soukromý majetek, čímž velmi riskoval nejen on, ale i MUDr. Chodounský, který kromě něho také podepsal předávací protokol. Kroufka pak kvůli podivnému nabytí vlastnictví loutkového divadla, jehož hodnota se odhadla na 25 000 K, několikrát vyslýchalo i četnictvo. Všeobecně se totiž samozřejmě vědělo, že divadlo je sokolské... S Kolkem se nakonec podařilo dohodnout, aby loutkové divadlo ponechal v sokolovně v nájmu. Díky tomu mohl být v roce 1942 sehrán rekordní počet 24 představení, které navštívilo 2 399 dětí a 434 dospělých. Příjmy ze vstupného přitom po rozpuštění Sokola údajně plynuly do tajné sokolské pokladny.

Vynucený konec činnosti divadla přišel až v souvislosti s vystěhováním Sedlčan v důsledku zřízení cvičiště SS. V roce 1943 byla uspořádána jen 3 představení, která zhlédlo 386 dětí a 23 dospělých. Po velkých starostech a složitém zařizování se zařízení divadla podařilo uschovat na několika místech. Největší část skončila ve vápenkách pana Bílka ve Skoupém, kam se vše načerno převezlo autem, které jinak mělo stěhovat berní správu. Pověstný kašpárek Máni Vondrové se tak spolu s dalšími loutkami naposledy uklonil 21. března 1943. Místo rozdávání radosti tak nyní loutky čekal nedobrovolný odpočinek. Alespoň na nějaký čas...

Totálně nasazený

Když Josef Pilík dne 20. ledna 1920 v obecní pastoušce na Březí přišel na tento svět, ani jeho sudičky snad nemohly tušit, že právě datum jeho narození za několik let zásadně ovlivní tři roky jeho života.

Své dětství prožil Josef Pilík ve svém rodném kraji. Na prahu dospělosti ho však tak jako mnozí jiní musel opustit. Nouze o dobrou práci ho donutila, aby se za ní vypravil do světa. Tím světem se pro něj stala Plzeň, kde začal pracovat u Konstruktivy na stavbě továrních hal pro Škodovy závody. Tam ho také zastihly přelomové politické události konce třicátých let i začátek nové světové války, která v roce 1942 zasáhla přímo i do jeho života. Tehdy se totiž dozvěděl, že podle ročníku svého narození podléhá nucenému pracovnímu nasazení a bude jako pomocná pracovní síla nasazen na práci do Říše.

Domníval se, že v jeho nuceném odchodu měl prsty také jeden jeho nadřízený, s kterým si nepadl do oka.

Na podzim 1942 tedy musel Josef Pilík dát Plzni „Sbohem" a vypravil se na cestu do jemu neznámého prostředí — do Německa. Další etapa jeho života začínala jízdou vlakem, v němž spolu s ním seděl i jistý Karel Ptáčník. Konečnou této skupiny totálně nasazených se stalo nádraží Idar-Oberstein (Porýní-Falc), odkud se pokračovalo pěšky do nedalekého Baumholderu, kde byli nasazení podle svých profesí roztříděni a rozděleni na různé práce.

Kroky Josefa Pilíka pak směřovaly přes Saarlautern, kde se krátce zdržel, do Saarbrückenu v Sársku. Toto město leželo v oblasti, která byla také těžce zkoušena útoky spojeneckých bombardérů. Zde se svými kamarády opravovali poškozené domy, tedy pokud to ještě vůbec stálo za tu námahu. V horším případě odstřelovali zbylé ohořelé zdi a uklízeli sutiny. Někdy odtud také jezdili pracovat směrem k Forbachu (Bádensko-Würtembersko), kde v rozlehlých lesích stavěli domky pro lidi, kteří přišli během náletů o střechu nad hlavou. Do těchto bytů se však zpravidla stěhovali „partajníci" z NSDAP.

Obyčejní lidé bydleli, jak se dalo. Ne o všechny bylo postaráno, a tak mnozí museli vystačit s provizorními příbytky v hromadách sutin, kde si hloubili díry.

V době vánoc, na konci roku 1942, se Josef Pilík přesunul do Essenu (Severní Porýní-Vestfálsko). Náplň práce zůstala stejná — opravování domů a odklízení sutin.

Karel Ptáčník popsal cestu i další osudy této skupiny pracovně nasazených ve známém románu „Ročník jedenadvacet". Viz Ptáčník, Karel: Ročník jedenadvacet. Praha 1987.

Navzdory nebezpečí leteckých útoků se zde se svými druhy měl poměrně dobře. Také díky tomu, že podnikatel, u kterého pracovali, jistý Wizinger, neměl příliš v lásce Hitlera a nacistický režim.

V roce 1943 se dalším působištěm Josefa Pilíka stalo nálety poničené město Kassel v Hessensku. Pracoval zde u firmy Stroh, kde se dostal do nepříjemného konfliktu s jedním Němcem: „Tam byl jeden Němec, pracovali u něj i zajatci, a tak si myslel, že jsme zajatci a podle toho s námi taky jednal. Opravovali jsme baráky, kde se dalo, a on přišel na kontrolu a začal mi nadávat do českejch línejch psů, tschechische faule Hund. Tak jsem po něm skočil a chytil jsem ho za kravatu. On si pak stěžoval u nadřízených vojáků. Já to vysvětlil, co se stalo, a ten chlap dostal důtku, že nejsme zajatci, ale že jsme tam jen na práci. Druhej den jsem ale už šel radši pracovat jinam. Nějak to do mě vjelo, byl jsem nevyspalej a on nám nadával..."

Na konci roku 1943 Josef Pilík zamířil do svého posledního působiště, do Zeitzu v Sasku-Anhaltsku, kde pracoval pro továrnu BRABAG — Braunkohle-Benzin Aktions-Gesselschaft, která vyráběla syntetický benzín z hnědého uhlí.

Úroveň života totálně nasazených se někdy blížila vojenským podmínkám. Na nástupech stáli v jednotném oblečení v podstatě jako vojáci, k poctě však mohli zvednout akorát tak lopaty a zednické lžíce. Dohlíželi na ně zpravidla veteráni z fronty, kteří už byli příliš staří na bojové akce, nebo ti, kteří se zotavovali ze zranění. Po uzdravení je čekalo opět bojové nasazení na frontě. Té východní se báli jako čert kříže, čehož si všímali i nasazení. Jeden voják se prý radši oběsil, než aby se znovu účastnil válečného šílenství.

Tito dozorci pak byli také jen lidé — dobří i zlí. Zprvu prý také učili nasazené hajlovat, ale to se jim vůbec nedařilo, a tak svou snahu vzdali.

———

V polovině dubna 1945, když se Američané blížili od Kasselu, se Josef Pilík se svým kamarádem Josefem Mášou z Líchov rozhodli, že utečou z Zeitzu domů. Sehnali si jízdenky na dráhu, lístky šlo tehdy koupit jen na maximální vzdálenost 75 kilometrů. Přes hranice u Žatce přešli raději pěšky, aby unikli kontrole. Dorazili do Prahy a řekli si, že když už jsou zde, tak si ji musí alespoň trochu prohlédnout. Nevěděli, že se podívají i do proslulé „Pečkárny".

Hned na nádraží je totiž zadrželi jedni příliš horliví čeští policisté, kteří si snad mysleli, že svou svědomitou služební činností zachrání Říši v její poslední hodince.

Protože se jim oba dva mladíci nemohli prokázat doklady, odvedli je na gestapo. U výslechu oba vysvětlili svou situaci — že utíkají z Kasselu, který byl obsazen Američany. Neprozradili, že utíkají z Zeitzu, protože ten ještě dobyt nebyl. Příslušníci gestapa je propustili s tím, aby se do tří dnů hlásili na úřadu práce, pod který spadají. Společně se tedy vydali na závěrečnou etapu vytoužené cesty domů. Na úřadě práce se však již nestavili.

Práce v Říši zprvu mnoho lidí lákala. Již za druhé republiky mělo podle dohody mezi Československem a Německou říší odejít 40 000 československých dělníků do Říše, jejíž na válku se připravující hospodářství potřebovalo stále více a více pracovních sil.

České země znamenaly jejich velký rezervoár, vždyť krátce po německé okupaci se na území Protektorátu Čechy a Morava nacházelo na 100 000 nezaměstnaných, o něž měla německá ekonomika přirozeně velký zájem. Nejvíce žádaní byli stavební a pomocní dělníci. Německé podniky je lákaly především na oproti protektorátu mnohem lepší pracovní i mzdové podmínky.

Mnohé z těch, kteří do Německa odešli, však místo naplnění slibných až přehnaných očekávání potkalo spíše rozčarování. Vyšší výdělek jim nedokázal vykompenzovat vyšší životní náklady, vzdálenost od domova, nebo i zařazování na podřadné a méně finančně náročné pracovní pozice. Ti, co mohli, vraceli se se špatnou zkušeností domů. Lidí ochotných dobrovolně odejít pracovat do Říše postupem času ubývalo. Neochota se s vypuknutím války a v souvislosti s jejím průběhem postupně měnila v odpor a nespokojené německé orgány tak musely ve svém úsilí o získání potřebných pracovních sil, které by nahradily německé muže mířící na frontu, přistoupit k nátlakovým prostředkům.

———

Lidé se mu snažili vyhnout skutečně jakýmikoli dostupnými prostředky, a to i drastickými — za cenu svého sebemrzačení v podobě podřezávání žil, usekávání prstů u rukou apod.

Jiní využili mnohem lepší možný způsob a před nasazením se zachránili tím, že založili rodinu. Populační ročník 1944 se díky tomu stal jedním z nejsilnějších vůbec a radnice a kostely byly doslova zaplaveny mladými lidmi uzavírajícími náhlé sňatky. Těhotné ženy totiž měli v tomto směru vyhráno a jejich manželé pak mnohem větší šanci, že budou na práci nasazeni co nejblíže své rodině. Někteří rodiče zase odvraceli nasazení svých dětí tím, že na ně přepisovali svůj majetek.

Mnozí další se pokoušeli spasit před pracovním nasazením útěkem či schováváním se před úřady. Nejčastěji pak hledali útočiště u svých příbuzných, nebo se ukrývali po lesích, někteří se přidávali k partyzánům. Za období od 4. 10. 1943 do 17. 4. 1945 bylo z politického okresu Sedlčany evidováno na 199 nuceně nasazených, kteří uprchli z Říše.

Vystěhovaná

Krátce po Novém roce 1942 se šeptandou dostala mezi obyvatelstvo zpráva o chystaném vystěhování území jižně od Prahy kvůli zřízení cvičiště zbraní SS. Tato zvěst se rychle šířila zvláště mezi lidmi na Neveklovsku. Po 14. březnu 1942 se strach a obavy z nadcházejícího vývoje rozšířily i na území politického okresu Sedlčany. Tehdy totiž benešovský okresní hejtman vydal proslulou vyhlášku, v níž se prvním obcím nařizovalo vystěhování, a to do 15. září 1942. Na vyhlášce byly jmenovitě uvedeny i obce politického okresu Sedlčany, do kterých bylo těmto prvním vystěhovaným zakázáno se stěhovat. Tím byl dán náznak dalšího vývoje, který se také přibližně za rok stal skutečností...

———

Také proto se lidé všemožnými způsoby a v co největší míře snažili zachránit před vyvlastněním alespoň svůj živý a mrtvý inventář — dobytek, zemědělské stroje, nářadí a jiné vybavení — což se jim ostatně poměrně dařilo, navzdory veškeré snaze příslušníků německého četnictva a polního četnictva SS jim v tom zabránit. Tento svůj majetek lidé dávali nejčastěji do úschovy ke svým příbuzným a známým. Vrácení svých věcí se však mnozí po válce již nedomohli...

———

Situaci vystěhovaných ztěžovala i ta skutečnost, že získání jakékoli náhradní zemědělské půdy bylo takřka nemožné, obzvlášť v závěrečných etapách, během nichž bylo navíc vystěhováno právě území převážně zemědělského politického okresu Sedlčany.

Zbylá část okresu byla příchodem vystěhovaných tak přeplněna, že někde bydlely v jedné místnosti i dvě rodiny. Také podle zprávy okresního hejtmana z 30. července 1943 bylo v létě 1943 přelidnění oblastí sousedících s územím cvičiště (zvláště Votice, Sedlec, Prčice, Krásná Hora n. Vlt. a Petrovice) již za samotnou hranicí všeobecné únosnosti a další zhoršení by vedlo k velkým problémům, především v hygienických poměrech obyvatelstva. Civilní bytová výstavba byla přitom již dříve v důsledku panujících válečných poměrů zastavena.

———

Snad každý z vystěhovaných doufal ve svůj brzký návrat domů, který ostatně lidé také všeobecně očekávali. Během vystěhování části území politického okresu Sedlčany již bylo po bitvě u Stalingradu, a přestože se nacistická propaganda snažila přibývající německé neúspěchy všemožně zakrývat, v lidech stále víc a víc sílila naděje na blížící se německou porážku, konec války a tedy i návrat domů.

Svůj nový domov, či spíše nové bydlení hledali vystěhovaní nejčastěji u svých příbuzných a známých. V závěrečných etapách bylo toto hledání alespoň nějaké střechy nad hlavou již velmi těžké. Vystěhovalci se přitom z mnohých a celkem logických důvodů nesetkávali všude s otevřenou náručí, porozuměním a pomocnou rukou. Někteří pronajímatelé těžili z jejich těžké situace nekřesťanským zvyšováním nájmů. U některých zemědělců tak tito přistěhovalci pracovali v podstatě jen za byt a stravu.

S nadějí očekávaná německá porážka se stala skutečností na jaře 1945. Už v květnových dnech se začali někteří vystěhovaní vracet domů, ačkoli se tomu úřady snažily zprvu bránit, neboť ještě nebylo jasné, zda celý prostor nezůstane i nadále vyhrazen vojenským účelům. Masivní návrat vystěhovaných tuto otázku zodpověděl. Po svém příchodu mnozí našli domovy zdevastované, což největší měrou padalo na vrub ubytovaných vojáků SS, i když něco stihli mít na svědomí ještě před příchodem vystěhovaných také příslušníci Rudé armády. V nejhorším stavu se nacházel střed území cvičiště. Některé domy sloužily dokonce jako terče pro dělostřelectvo. Na navrátilce tak čekaly někdy jen ruiny jejich domů, nepořádek, neodklizená munice, pole zarostlá plevelem, rozrytá výbuchy granátů atd. Z politického okresu Sedlčany byla obzvlášť těžce poškozena ves Osečany.

S přicházejícími lidmi se do vystěhovaného území pomalu ale jistě vracel život. Vyvlastněný majetek byl vracen za dříve vyplacenou náhradu, přičemž v tomto vyrovnání byly zohledněny a vyčísleny také škody způsobené na majetku během předchozího období.

Kvůli zřízení vojenského cvičiště SS musela ze Sedlčan odejít také Marie Hellerová. Přes tuto skutečnost, a přestože ve světě zuřila válka, ona právě prožívala chvíle štěstí a radosti, tedy alespoň co se týče jejího osobního „malého světa“. Krátce předtím než vynuceně opustila svůj domov, totiž prožila svůj jedinečný den — 17. července 1943 se vdala za učitele Václava Hellera. Protože jeho první učitelskou štací byly Velké Popovice, kde učil mimo jiné také syna ředitele tamního pivovaru, teklo na jejich svatební hostině v Hříměždicích velkopopovické pivo.

K oltáři vedl Marii Hellerovou její otec Jan Smrčka, který kromě toho, že se živil jako obchodník s obuví, působil od roku 1938 až do vystěhování v roce 1943 také jako starosta města Sedlčan. Když bylo jasné, že se bude muset se svou rodinou vystěhovat, zareagovali Smrčkovi stejně jako každý — snažili se před Němci zachránit, co se dá. Jan Smrčka měl starost hlavně o kůže a sedlářské plátno ze svého obchodu. Nechtěl dopustit, aby mu všechno bylo Němci zabaveno. Proto již v předstihu převezl toto své cenné zboží do Sedlce. Aby se neprozradil, ukryl kůži do nábytku, tudíž vše vypadalo, jakoby se starosta stěhoval z města mezi prvními — přitom kapitán by měl opouštět potápějící se loď až jako poslední. Někteří lidé právě pod vlivem této špatné domněnky starostu neprávem kritizovali a pomlouvali a v zajetí svého omylu žili ještě několik let po válce.

Ve skutečnosti se starosta Smrčka stěhoval ze Sedlčan skutečně až mezi těmi úplně posledními.

Zaměstnanec SS-Hofu

Přibližně polovina obyvatel žijících na území soudního okresu Sedlčany zabraném pro vojenské cvičiště zbraní SS — SS-Truppenübungsplatz Beneschau (Böhmen) — zde mohla zůstat i nadále. Tito „šťastnější" však na tom v podstatě nebyli o moc lépe. Jednalo se o zemědělské, lesní a stavební dělníky, řemeslníky a drobné živnostníky, kteří měli pracovat ve zřízených dvorech a dílnách SS. Jejich služeb si vyžadovala již samotná přítomnost několikatisícového vojska. Kromě této pracovní síly pak nemohla zůstat nevyužita ani veškerá půda zabraná pro vojenské účely — v souvislosti se snahou okupačního režimu o maximální exploataci hospodářského potenciálu českých zemí.

Je otázkou, zda setrvání na území cvičiště bylo pro lidi skutečně tou lepší možností, kterou si někteří mohli zvolit. Také majetek těch, co nakonec zůstali, samozřejmě podléhal vyvlastnění. Z těchto lidí se tak stali v podstatě bezzemci, nájemci ve „svém" vlastním hospodářství, jež jim už stejně nepatřilo. Navíc nebylo samozřejmostí, že člověk nadále zůstal ve „svém" domově. Většinou se stěhoval jinam, někteří i vícekrát, podle aktuálních potřeb vojska SS. Nutno říci, že v posledních etapách vystěhování již to však v tomto směru nebylo zase tak zlé.

Zabráním části území politického okresu Sedlčany pro účely cvičiště se změnily nejen jeho majetkové poměry, ale od základu i jeho správa. Jednotlivé obce zanikly a místní lidé přišli o jakoukoli samosprávu. Celkově cvičiště spadalo bezprostředně pod velitele zbraní SS v Čechách a na Moravě, který byl podřízen přímo Hlavnímu úřadu velení SS a v „teritoriálních otázkách" podléhal vyššímu vedoucímu SS a policie v Čechách a na Moravě. Vojenské velitelství cvičiště v čele s brigadeführerem SS a generálmajorem SS Alfredem Karraschem sídlilo na zámku Konopiště.

Na správě se dále podílely posádkové správy v Benešově a v Sedlčanech. Na zámku v Nalžovicích pak sídlil i orgán s působností přesahující hranice cvičiště — nejvyšší soud a prokuratura SS a policie pro území protektorátu.

Příslušníci českého civilního obyvatelstva, kteří na území cvičiště zůstali, podléhali úřadu vládního komisaře pro vysídlené obce cvičiště zbraní SS Benešov, na nějž přecházela běžná agenda obecních úřadů, a Správě hospodářství SS, která spravovala místní výrobní zemědělské závody — tzv. SS-Hof(y) a dílny SS. Celé území cvičiště podléhalo také výhradně německým bezpečnostním orgánům a říšské jurisdikci. I místní české obyvatelstvo tudíž příslušelo pod pravomoc německých soudů. Nutno říci, že již samotná přítomnost několika tisíc příslušníků SS a německých bezpečnostních složek zde dávala zapomenout na jakoukoli organizovanou ilegální odbojovou činnost.

Vzhledem k vojenské a hospodářské funkci cvičiště koexistovalo na jeho území vedle sebe několik různých světů. Každodenní život v „zabraném" (nebo také v tzv. „Sedlčanských Sudetech") měl také svůj řádný režim. Na jeho území nesměl vstoupit nikdo nepovolaný — ten kdo neměl tzv. Ausweis. Těmito průkazy se museli obyvatelé cvičiště na vyzvání prokazovat hlídkujícím příslušníkům oddílů SS a německých bezpečnostních orgánů. Z jejich strany se však někteří v tomto setkali i s jistou dávkou benevolence. Propustky, které opravňovaly k pohybu na území cvičiště, se okolnímu obyvatelstvu udělovaly ve větší míře jen na Dušičky a svátek Všech svatých, později zcela výjimečně.

Život na území cvičiště velkou měrou ovlivňovalo samotné cvičení vojsk SS, především nácviky ostrých střeleb doprovázené různými nařízeními, zákazy a uzavírkami konkrétních prostorů, které se lidé ve vlastním zájmu snažili respektovat. Je třeba říci, že například v prostoru mezi Kňovicemi, Musíkem, Roudným a Dublovicemi docházelo k nácviku ostrých střeleb již v době před zabráním tohoto území pro cvičiště SS.

Kromě četných a početných vojenských posádek zbraní SS byly na zabraném území bývalého politického okresu Sedlčany umístěny také pracovně výchovné tábory (pobočka tábora v Hradištku ve Vrchotových Janovicích) a koncentrační tábory (ve Vrchotových Janovicích a Křepenicích), jejichž vězni byli nasazováni na různé otrocké práce. Jejich přítomnosti si místní obyvatelstvo nemohlo nevšimnout, stejně jako jejich zuboženého stavu. Někteří lidé se jim snažili v rámci svých možností pomáhat alespoň poskytováním potravin, což někteří dozorci v podstatě ve svém vlastním zájmu tolerovali. Při nejvyšším soudu a prokuratuře SS a policie pro území protektorátu sídlícím na zámku v Nalžovicích.

Správu cvičiště vykonávaly tyto úřady: tzv. SS-Komandantur SS-Tr. Üb. Pl. Böhmen (velitelství cvičiště SS Čechy) a SS-Standortverwaltung SS-Tr. Üb. Pl. Böhmen (Správa stanoviště vojenského cvičiště SS Čechy), které měly v Sedlčanech své pobočky, stejně jako úřad vládního komisaře. Vznikl v sousedním Chlumu také kárný tábor pro provinilce z řad SS. Tajnými svědky jejich mučení a poprav se stávali i místní lidé.

Vedle německého vojska, úřednictva a členů jejich rodin žilo na území cvičiště, jak již bylo uvedeno, početné české civilní obyvatelstvo. Jeho příslušníci se zde stali v podstatě pouhou pracovní silou, pracovními jednotkami připsanými k SS-Hofům a jiným podnikům SS. Nemohli se svobodně stěhovat, měnit zaměstnání, museli povinně sloužit v této „nové robotě", jak svou životní situaci sami nazývali. Není divu, že tyto poměry vzbuzovaly reminiscence na „dobu temna" a situace vystěhovalců byla připodobňována osudu pobělohorských emigrantů.

———

Většina místního obyvatelstva našla své zaměstnání v tzv. SS-Hofech, které se podílely na zásobování cvičiště a měly své přesně vymezené pravomoci. V jejich čele stál zpravidla správce se svým „šafářem". Tito správci

byli zprvu vybíráni také ze zámožných sedláků, později i z německých důstojníků. Vyšší pracovní výkon a morálku si někteří z nich na svých zaměstnancích vynucovali i za použití psychického i fyzického nátlaku, ale vždy samozřejmě záleželo na konkrétních lidech. Šarže SS prý obzvlášť nesnášely, když někdo chodil s rukama v kapsách, nebo při práci pozoroval spojenecká letadla na obloze.

Zabrání území pro potřeby cvičiště znamenalo obrovský zásah do podoby místního majetkového vlastnictví, což se spolu s vystěhováním několika tisíc lidí samozřejmě odrazilo také v pozdější efektivitě hospodaření těchto nových závodů. Poměrně běžným a logickým jevem se v tomto způsobu hospodaření stala drobná kriminalita v podobě různých krádeží potravin, kterými se mnozí zaměstnanci dvorů na úkor zaměstnavatele snažili zlepšit svou osobní životní situaci. Lidé přitom jen výjimečně zůstali ve svých domovech a ve svých nových příbytcích mohli chovat pouze drobné zvířectvo, kozy, drůbež, králíky apod. — na krávu nárok nebyl. Stejně tak nemohli rybařit ani lovit v místních lesích, v nichž se pořádaly hony pro důstojníky SS.

———

SS-Hofy nebyly nikterak novým jevem. V českém prostředí byl vlastně použit vzor starých pruských junkerských velkostatků — v tom rozdílu, že zde chyběla vrstva tzv. svobodných sedláků, pracujících v nájmu. Nahradilo je námezdní dělnictvo, kterému byla upírána svoboda pohybu, právo na vzdělání, sdružování se atd. Plány nacistů přitom sahaly ještě dále. Po vítězné válce se SS-dvory měly stát majetkem válečných veteránů — nové německé šlechty. Toho se však již místní lidé k svému štěstí nedočkali...

———

SS-Hof vznikl dne 14. listopadu 1943 také v Sedlčanech, kde se nacházel v objektech bývalého Němečkova statku v Sedlecké ulici. Jeho správcem se stal ing. Zooc, který uměl velmi dobře česky. Do 5. ledna 1944 patřil dvůr pod SS-Hof Dublovice, ale od 6. ledna se stal samostatným útvarem. Jeho správcem byl poté jmenován poddůstojník Wehrmachtu pan Klíma, který pocházel ze Slezska a po svém zranění, které utrpěl během svého nasazení na východní frontě, pobýval v Sedlčanech v rekonvalescenci.

V sedlčanském SS-Hofu bylo zaměstnáno celkem 12 stálých pracovníků, většinou bývalých soukromě hospodařících zemědělců, mezi nimi i František Kundrlík.

Z uvedeného počtu se ve třech případech jednalo o ženy, které ošetřovaly jedenáct kusů hovězího dobytka. V době špičkových prací se počet zaměstnanců přechodně zvyšoval až na třicet osm osob. K dispozici měli čtyři páry koní, tři žebřinové vozy, tři korby, dvě kůše, tři voznice, jeden secí stroj, hrstovku, elektromotor, mlátičku, řezačku, vyorávač brambor, třídič na brambory, káď, dva markery, jeden obraceč sena, pohrabač, tři sakováky, dva obracáky, čtyři ruchadla, dva kultivátory, tři brány, jedny saně, smyk, válec, plečku a jiné stroje a zařízení, které Němci odebrali vystěhovaným zemědělcům.

Na polích obdělávaných SS-Hofy se pěstovaly především obilniny — žito, pšenice, ječmen, oves, a dále brambory, cukrovka, bílá a žlutá řepa, letní řepka, krmná řepa, vikev, hrách, špenát (Zberaz, Líchovy, Dublovice), cibule, krmná mrkev, jílek, vojtěška a peluška. Zaměstnanci dvora v Sedlčanech osívaly jen pozemky ležící nad městem po pravé straně silnice Sedlčany — Dublovice směrem k Cihelnému vrchu. Ostatní zůstávaly ležet ladem.

Díky válečnému vývoji a brzké německé porážce bylo dovoleno sedlčanskému SSHofu sklidit pouze jednu jedinou úrodu. Ve žních v roce 1944 bylo vymláceno 135,5 q žita, 68,9 q pšenice, 97 q ječmene a 63 q ovsa.

Obvykle se pracovalo od pondělí do soboty po 8 hodinách, v době špičkových prací až 11 hodin. Kočí denně pracovali 11 hodin, při žních a sklizni brambor až 14 hodin. O nedělích a svátcích zabral úklid dobytka a koní zpravidla po třech hodinách.

Kromě vlastní zemědělské výroby fungoval u sedlčanského SS-Hofu také sklad pomocných zemědělských potřeb, který zásoboval ostatní dvory v Dublovicích, Líchovech, Příčovech, Zberazi, Křepenicích, Radíči, Nalžovicích, Chýnově, Štětkovicích, Luhách, Minarticích, Poličanech a Živohošti. Pro potřebné věci si jednotlivé SS-Hofy posílaly své vozy, které měly na bocích malé dřevěné tabulky s německým názvem příslušného dvora.

Přijíždějící vozkové se stávali také v podstatě jedinými spojkami mezi hrstkou obyvatel, kteří na území cvičiště žili, i jejich okolím. Během jejich návštěvy docházelo vždy k výměně cenných zpráv a informací.

———

Svou činnost ukončil SS-Hof Seltschan, jako ostatní dvory cvičiště, již záhy po osvobození — 23. května 1945.

Židovská žena

Ve čtvrtek 12. listopadu 1942 dorazil z jižních Čech do Terezína transport „Bz“. V přeplněných vagónech se těsnalo také 25 Židů z Petrovic. Mezi nimi i Anna Luriová (*1890) a její tři děti: Pavel (*1915), Helena (*1923) a Jaroslav (*1926). Doma v Petrovicích mohla zůstat jen jejich sestra Růžena (*1917), a to díky tomu, že Jaroslav Mrvka, za kterého se v roce 1938 provdala, byl katolík. Příjmení Mrvková jí tak v podstatě zachránilo život.

Všichni petrovičtí Židé byli starousedlíci, živili se různě, většinou jako obchodníci. Tato profese se v některých rodinách předávala z generace na generaci. Luriovi patřili mezi vážené občany. Provozovali obchod se smíšeným zbožím, ve kterém nabízeli vedle potravin i nářadí, látky, střelivo a lihové nápoje. Jejich děti dlouho ani nevěděly, že jsou Židé. Chodily s ostatními dětmi i na náboženství. Ostatní lidé se k nim chovali pěkně.

Když petrovický pan farář potřeboval jet na Svatou Horu do Příbrami, vozili ho svým autem právě Luriovi.

Již během „druhé republiky“ byli Židé bráni jako méněcenná společenská skupina, což se projevovalo do prvních kroků jejich počínající perzekuce. Poté, co se moci v českých zemích ujali Němci, již vše nezadržitelně spělo k jejich úplnému vyřazení z veřejného života. Tento vývoj se nemohl vyhnout ani Petrovicím. V roce 1939 museli Luriovi odevzdat auto a postupně přišli o všechno. Zůstal jim jen holý život. I ten však měli brzy ztratit — ve vyhlazovacím táboře... Do koncentračního tábora si směli vzít jen oblečení a nejnutnější potřeby. Některé věci se jim podařilo na poslední chvíli schovat u sousedů, ale stejně jim je po válce již nikdo nemohl vrátit. Stejně jako jejich život...

Od listopadu 1942 tak zůstali v bytě Luriových jen mladí manželé Mrvkovi, spolu se svým tříletým synem Jaroslavem. Bez potravinových lístků byli odkázáni na dobrotu okolních lidí, kteří jim tajně pomáhali. Také Mrvkovi se však nakonec museli se svým domovem rozloučit. Na podzim 1944 nastoupila Růžena Mrvková do pracovního tábora.

Čekala ji internace v Hagiboru v Praze a práce ve slídárně. Jednou za ní směl přijet její manžel, návštěva však mohla trvat jen deset minut. Po čtyřech měsících odjela Růžena Mrvková do Terezína. Její manžel byl zatím internován v táboře v Čakovicích, pak v Postoloprtech. V Čakovicích dostali muži návrh, že ten, kdo se dá s židovskou manželkou okamžitě rozvést, bude propuštěn. Údajně to udělal pouze jeden z nich...

Růžena Mrvková dlouho nevěděla ani o manželovi, ani o jejich dítěti. To si odvezla manželova matka k sobě na Moravu.

V Terezíně na všechny čekalo nejprve ostříhání a očkování. Kromě vlasů přišli i o veškeré cennosti, které museli naházet do připraveného záchodu, kolem kterého chodila Němka s bičíkem. Nemohli si nechat ani snubní prsteny. K jídlu dostávali kousek chleba a na týden 5dkg margarínu. Jednou jim prý předložili otrávené koňské maso, načež měl celý tábor zdravotní potíže a museli přijet lékaři a sestry z Bulovky. Za židovské peníze, kterými se v táboře platilo, se dal koupit jednou za čas jenom umělý tuk, cukr, hořčice a koření — tedy v podstatě hlavně to, co stejně nepotřebovali. Styk se známými se omezil jen na povolených 30 slov měsíčně, sdělovaných prostřednictvím dopisního papíru, hůlkovým písmem a německy. Také balík jim mohl přijít jen jednou za měsíc. V jednom tak došly Růženě Mrvkové rodinné fotografie. Tuto hmatatelnou vzpomínku na normální život a své blízké jí však němečtí dozorci roztrhali.

Do práce, kde Růžena Mrvková opět loupala slídu, je vodili vedle Němců také čeští četníci, kteří tam byli nasazeni. Mezi nimi jednou zahlédla jí dobře známou tvář — pana Vladyku ze Sedlčan. Jeho rodina se odstěhovala do Petrovic, chodili tam k Luriovům nakupovat. Nyní se snažil vyhovět on jí. Vše, co potřebuje, mu měla napsat na kousek toaletního papíru a předat v krabičce od sirek. Tak jí v noci přinesl na určené místo bochník chleba. Varoval ji ještě, že to bude před koncem války v Terezíně zlé, ať se snaží pokud možno utéct.

Útěk se jí v posledních dnech války opravdu podařil. V táboře byly vězněny i manželky vysoce postavených mužů. Pro jednu z nich přijelo auto Červeného kříže, na které se nesmělo střílet. Několik dalších žen se schovalo pod plachtu vozu a dojelo tak až do Prahy. Tam přečkaly dobu karantény a dostaly potvrzení o návratu z koncentračního tábora, aby mohly cestovat zdarma domů. Paní Mrvková pak odjela za manželem na Moravu, který se zde po svém útěku z Postoloprt schovával u kamaráda v hájovně, a pak u své matky.

Nakonec se společně vrátili domů, avšak už ne do Petrovic, ale do Sedlčan, kde dostali byt. V roce 1946 se jim narodila dcera. Své sourozence a matku však Růžena Mrvková již nikdy neviděla...

———

Židovská populace na Sedlčansku vykazovala v době před druhou světovou válkou značně sestupnou tendenci. Tento kraj s málo rozvinutou průmyslovou výrobou opouštěli především mladí, kteří hledali obživu i lepší kvalitu života ve velkých městech. Díky migraci do měst, přirozenému úbytku, a díky uzavírání smíšených manželství a postupné asimilaci se židovský fenomén ze Sedlčanska pomalu ale jistě vytrácel. K jeho vymizení však nakonec nedošlo přirozenou cestou, ale naprosto drastickým způsobem...

Nejvíce Židů žilo v Sedlčanech, Kosově Hoře, Kamýku n. Vlt., Petrovicích, Voticích a v Prčici. Obživu nacházeli většinou v drobném obchodě (především potravinami, peřím a kůžemi) a v jiných živnostech. Mnozí tak v sobě skutečně nezapřeli podnikatelského ducha. Těch několik málo průmyslových podniků, které na Sedlčansku fungovaly, patřilo často právě Židům — výrobna likérů, moštů a octa Bohumila Rindlera (později nájemce Gustava Metzgera) v Sedlčanech a koželužna

Josefa Hellera a továrna na prošívané deky a vatelín Otty Kaufmanna v Kosově Hoře. V židovských rukách se nacházely i velkostatky v Bolechovicích, Štětkovicích, Uhřicích a před parcelací i v Radíči. V drtivé většině se však místní Židé svou sociální úrovní nelišili od většinového českého obyvatelstva.

Úbytek židovské populace způsoboval i existenční problémy sedlčanské židovské náboženské obce. Kvůli její finanční tísni byly mnohé modlitebny zrušeny. Udržovány byly synagogy v Sedlčanech, Kosově Hoře, Kamýku n. Vlt. a Petrovicích...

———

Vztahy Židů s okolním obyvatelstvem byly velmi rozporuplné. Záleželo na konkrétních podmínkách v daném místě, stupni asimilace Židů s českým prostředím a především pak na samotných lidech. Mnozí s Židy vycházeli velmi dobře. Uznávali píli židovských obchodníků, jejich pracovitost, snahu vyjít zákazníkům vstříc, poctivost a solidní vystupování, které bylo v prostředí maloměsta přirozenou nutnou podmínkou jejich způsobu obživy. Ani konkrétní dobrá zkušenost s Židy však nemohla vyhubit v mnohých lidech často velmi hluboko zakořeněné předsudky přecházející i v otevřeně projevovaný antisemitismus. Ten však na druhé straně někdy pramenil právě ze zkušenosti s židovským obyvatelstvem, z jeho chování a odlišnosti. V pozadí všeho ovšem často stála prachobyčejná lidská závist. Někteří totiž nedokázali Židům konkurovat v jejich houževnatosti a schopnosti využít vhodné situace ke zbohatnutí.

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava si většina Židů již plně uvědomila jim hrozící nebezpečí. Okupační režim jejich emigrování zprvu nebránil, této možnosti však využila jen malá část. Bránila jim v tom jak neznalost aktuální situace, tak připoutanost k početné židovské komunitě.

Nenávist k Židům prý pramenila právě z jejich chování a často měla protiněmecký podtext. Po návštěvě sobotních bohoslužeb prý Židé chodívali ze sedlčanské synagogy prostředkem ulice a bavili se německy. Hitler pak některé z nich v podstatě zklamal... Lidem samozřejmě vadilo také jejich bohatství. Nešlo jim na rozum, že Žid měl obchod s čepicemi, uživil celou rodinu, a ještě si platil služku. Přičítali to tomu, že mnoho Židů bylo lichváři.

Na židovskou nepoctivost prý doplatil baron Olivier Mladota. Zadlužení jeho majetku dle úsudku místních občanů způsobili právě jeho podvodní společníci a úředníci Krása a Lustig, oba Židé. Po Mladotově tragické smrti musel být jeho rozsáhlý majetek v roce 1938 likvidován, včetně parcelace velkostatku Červený Hrádek. Již za „druhé republiky“, díky její celkové atmosféře i prvním protižidovským opatřením, se Židé obávali, kam se jejich situace vyvine. Továrník Heller z Kosovy Hory právě v důsledku těchto obav omezoval své podnikání. Obával se dopadu druhorepublikového hesla “nekupujte u Židů“ a propouštěl zaměstnance. Dříve jich zaměstnával 50, nyní jen 12 a po skončení zimy měl v úmyslu přijmout maximálně 10 dělníků. To proti němu zvedlo nevoli obyvatel, především nezaměstnaných, která v sobě obsahovala i prvky antisemitismu.

V protektorátu byly postupně aplikovány tzv. Norimberské zákony o ochraně árijské krve a cti, určující, kdo je považován za Žida či židovského míšence. Ty se staly základem dalších opatření směřujících k vyloučení Židů z veřejného života a nakonec k jejich likvidaci.

Židům byl zakázán styk s nežidovským obyvatelstvem a výkon většiny povolání. Své obchody museli označit dvojjazyčným nápisem „Jüdisches Geschäft — židovský obchod“.

Čekalo je vyloučení ze spolků, omezení přístupu do hostinců, kaváren a obchodů. Nápisy „Juden unzugänglich“ jim postupně všude zavíraly dveře. Jako příslušníci méněcenné společenské skupiny nemohli vlastnit a užívat rozhlasové přijímače, jízdní kola a automobily. V několika vlnách probíhala povinná registrace Židů, respektive jejich veškerého majetku. Následovaly zákazy návštěv sportovních podniků, divadel, biografů a od školního roku 1940—1941 také vyloučení židovské mládeže ze škol. Přestal pro ně platit příděl ovoce, luštěnin, sýrů, ryb, drůbeže a tabáku, později jim byly odebrány i lístky na maso, vejce, mléko a bílé pečivo. Od 19. 9. 1941 musel každý Žid starší šesti let nosit viditelně na prsou žlutou Davidovu hvězdu s nápisem „Jude“.

Návštěva hostinců určených pro árijce byla zakázána. V místech většího výskytu židovského obyvatelstva měla být pro Židy vyhrazena zvláštní místnost v jednom hostinci.

Další omezení se týkala toho životně nejdůležitějšího — samotného způsobu obživy.

Po jejich uvedení do praxe měli Židé povoleno jen provozování obchodu s potravinami.

Okupační režim si ponechal monopol v rozhodování o židovském majetku, což souviselo se snahou zabránit jeho nekontrolovatelnému převodu do českých rukou. Říšský protektor mohl stanovit pro židovský majetek správce, tzv. „treuhändera“. Podniky židovských majitelů byly postupně rušeny a židovský majetek arizován. Za nejvýhodnějších podmínek končil nejčastěji buď v rukách Němců nebo kolaborantů.

Navzdory zákazu se někteří lidé s Židy stýkali i nadále, což nemohlo ujít pozornosti úřadů, které přijímaly opatření proti tzv. židomilským Čechům. Na druhé straně se vyskytly i výrazné projevy antisemitismu. V časopise Árijský boj byl 31. 5. 1941 uveřejněn štvavý článek o chování Židů v Kamýku n. Vlt.. Tento plátek vydávaný Protižidovskou ligou neustále zásoboval ostrými stížnostmi namířenými proti Židům také jeden udavač.

———

V říjnu 1941 bylo přikročeno k prvním transportům Židů z protektorátu do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Židé byli soustřeďováni ve městech se sídlem oberlandráta. Dne 31. 8. 1942 zamířilo přes Tábor do Terezína transportem „Bd“ i 45 Židů ze Sedlčan a 7 z Kosovy Hory. Naprostá většina Židů ze Sedlčanska byla zařazena do transportu „Bz“, kterým 12. 11. 1942 dorazilo do Terezína 28 Židů z Kosovy Hory, 25 z Petrovic, 11 z Kamýku n. Vlt., 10 z Krásné Hory n. Vlt., a dalších 14 z Obděnic, Počepic, Roviny, Bolechovic, Štětkovic a Drážkova. Dalších 7 Židů odjelo již jen jednotlivě v dalších transportech „AAu Praha“ a „Cb Tábor“. Z tohoto celkového počtu 147 odsunutých Židů jich přežilo válku pouze šest a žádný z nich se už

na Sedlčansko nevrátil. Všichni ostatní zahynuli buď v Terezíně, nebo v Osvětimi.

———

Převody a prodeje majetku deportovaných Židů uskutečnily, až na pár případů, které byly vyšetřovány, Ústředna pro židovské vystěhovalectví a Vystěhovalecký fond pro Čechy a Moravu. Židovský majetek v Sedlčanech i jinde byl údajně rozkraden německými četníky. Nejen v Kamýku n. Vlt. se na něj v „divoké arizaci" doslova vrhlo i české obyvatelstvo. Útočiště a živobytí v bývalých židovských bytech a podnicích nacházeli nejen Němci (a kolaboranti), jichž na Sedlčansku nebylo mnoho, ale později především vystěhovalci z území zabraného kvůli zřízení cvičiště SS.

———

Celkově Židé nebyli u českého obyvatelstva příliš oblíbeni, byť většina tyto své antipatie veřejně neprojevovala. V poměrech maloměsta či venkova, kde se lidé dobře znali, šlo většinou spíše o neshody mezi konkrétními jednotlivci než skupinami jako takovými. Po zákazu styku s nežidovským obyvatelstvem se Židé ještě více uzavírali do sebe. Obecně lze říci, že se k nim české obyvatelstvo v jejich těžkých dobách chovalo slušně. Ne všichni je ale litovali, mnozí jim jejich osud přáli. Nemohli některým Židům stále zapomenout jejich chování za Rakouska-Uherska i první republiky, jejich tíhnutí k německé kultuře a jazyku, jejich odebírání německých novin atd. Antisemitismus ale neměl ve všech případech tento vyloženě protiněmecký ráz. Obecně řečeno — čím více se Židé odlišovali od českého obyvatelstva, tím více jím byli nenáviděni. Výše však již bylo zmíněno, že početně slábnoucí židovská komunita na Sedlčansku dlouhodobě podléhala asimilaci s okolním českým obyvatelstvem. Přijímaná protižidovská nařízení, ani pozdější transporty Židů do koncentračních táborů tak nevzbudily u českého obyvatelstva odpor. Těžko rozlišit, kdy se jednalo o důsledek strachu, neznalosti, lhostejnosti, či antisemitismu.

„Cikánka“

V roce 1942 došlo v rámci potírání „cikánského zlořádu“ i na Boženu Ferynkovou ze Zvěstovic. Spolu se svými šesti dětmi musela opustit svůj domov a zamířit do cikánského tábora v Letech u Písku. Říká se, že rodiče by neměli vidět umírat své děti.

Boženu Ferynkovou tento těžký osud potkal. Díky nevyhovujícím životním podmínkám propukla v Letech epidemie břišního a skvrnitého tyfu, které všech jejích šest dětí podlehlo. Ovšem i jejich matku zanedlouho potkala smrt, v plynové komoře...

O despektu drtivé většiny venkovského obyvatelstva ve vztahu k Romům označovaným všeobecně jako „metla venkova“ nelze ani v případě politického okresu Sedlčany pochybovat. V představách lidí, které nutno říci nebyly jen „tendenční“, ale často se zakládaly právě na konkrétních (nedobrých) zkušenostech, platili Romové za ty, kteří „nepracují, nesejí, a přece sklízí“, živí se na úkor pokojných a pracovitých občanů a „velice se množí“.

Ne všichni Romové však spadali do tohoto zevšeobecňujícího popisu.

Diskriminační opatření proti Romům a jejich perzekuce tak vycházely nejen z nacistické rasové teorie, která tomuto celému vývoji vytvořila vhodné podmínky, ale i ze samotné podstaty soužití Romů s okolní společností a z dlouhodobých problémů, jež tento vztah provázely. Již krátká druhorepubliková mezihra předehrála některé tóny dalšího vývoje. Například již v lednu 1939 bylo voláno po umístění Romů do pracovních táborů.

Ke konečnému řešení „cikánské otázky“ však mělo dojít až ve specifickém prostředí Protektorátu Čechy a Morava, v podmínkách nacistického okupačního režimu.

———

Termín „cikán“ byl alespoň v nadpisu zvolen záměrně, neboť se jedná o dobový termín, vyskytující se tedy i v prostudovaných dobových pramenech. V dalším textu bude místo něj povšechně užíváno termínu „Rom“, ačkoli jsem si vědom členění romského etnika na množství subetnicit a skupin.

———

V červnu 1939 Zemský úřad v Praze konstatoval vzrůstající výskyt cikánských kočujících tlup a nárůst jejich trestné činnosti. Podle jím přijatých opatření se mělo této vzmáhající se kriminalitě čelit prohlídkami romských tábořišť a vozů, zamezením toulání se Romů v noční době a jejich žití v tlupách větších než jedna rodina. Množily se stížnosti na kočující skupiny Romů, které porušovaly zákaz táboření v okolí lázeňských měst a hlavních silnic. Vydáváním kočovných listů, které kočujícím Romům vymezovaly hranice oprávněného pohybu, se měl jejich výskyt rovnoměrně regulovat, aby nepreferovali ta samá místa a vyhnuli se lázeňským a jiným cizinci nejčastěji navštěvovaným oblastem.

Podle vyhlášky ministerstva vnitra o zákazu kočování se museli Romové do konce ledna 1940 usadit a byly jim odebrány kočovné listy. Měli se usídlit v tom okrese, kam náležela jejich domovská příslušnost, jinak měli být přijati v té obci, kde se budou nacházet k půlnoci z 31. ledna na 1. února. V případě neuposlechnutí jim hrozilo umístění v kárných pracovních táborech. Ne všichni Romové však žili kočovným, respektive polo-kočovným způsobem života.

———

Pro území Čech vznikl kárný pracovní tábor v Letech u Písku a pro oblast Moravy v Hodoníně. Do nich byli posíláni ti, kteří nedodržovali zákaz kočování, nebo se vyhýbali práci. Místním úřadům tak byla dána možnost se Romů pod touto záminkou zbavit.

Toto přikázané usazení Romů přirozeně narazilo na velký odpor obcí. Zmíněnou noc z 31. ledna na 1. února drželi občané v mnoha obcích hlídky a stěhující se Romy vykazovali za hranice svého katastru. Další nařízení ministerstva vnitra se snažilo zabránit podobným excesům a přikázalo obcím, aby Romům v usazování nebránily. Hlášení četnických stanic a nový soupis Romů k 1. dubnu 1940 pak zjišťovaly jejich početní stav a rozmístění.

Od podzimu 1941 již následovaly kroky připravující konečné řešení „cikánské otázky“, jehož základem se stal výnos o potírání tzv. „cikánského zlořádu“ vydaný vrchním velitelem neuniformované protektorátní policie. Soupis „Cikánů, cikánských míšenců a po cikánsku žijících osob“ ze srpna 1942 evidoval téměř 12 000 osob, z nichž asi polovina spadala do kategorií „Cikán“ a „cikánský míšenec“. Takto podchycená romská populace byla rozdělena na dvě části. Ti, kteří měli práci a trvalé bydliště, mohli zůstat doma a obdrželi místo protektorátních průkazů totožnosti zvláštní cikánské legitimace. Nadále ovšem žili s vědomím, že mohou být kdykoli posláni do cikánských táborů v Letech a v Hodoníně, kam mířila druhá část romské populace. Z těchto táborů pak byli Romové deportováni do osvětimského táborového komplexu — do cikánského tábora v Auschwitz II-Birkenau...

———

Z problematického vztahu mezi Romy a drtivou většinou českého obyvatelstva pramenil i její postoj k řešení romské otázky, na němž se, na rozdíl od té židovské, významně podílela i česká „autonomní“ správa. Není divu, že jeho drastickou podobu mnozí lidé schvalovali a viděli v ní kýžené zjednání pořádku.

Pamětník pan Vondruška zde uvádí jistě ne ojedinělý názor na likvidaci Romů ve vyhlazovacích táborech: „Cikány, to jsem bral, i když to bylo nestvůrný, hrozně brutální, ale těch Židů mi bylo líto.“

Rudoarmějec

Velení americké armády ve svých předpokladech nejprve počítalo s osvobozením celého území Československa Rudou armádou. Teprve v průběhu dubna se díky úspěšnému průběhu spojenecké ofenzivy na západě naskytla americké armádě možnost obsadit i část českých zemí. Koncem měsíce dubna vrchní velitel spojeneckých ozbrojených sil generál Dwight D. Eisenhower oznámil sovětskému velení, že americká armáda v rámci svého tažení vstoupí také do Československa, a vytyčil demarkační čáru Karlovy Vary — Plzeň — České Budějovice, na které se měl její postup zastavit. Provedením této operace Eisenhower pověřil 3. armádu generála George S. Pattona, která 4. května zahájila postup do Československa. Téhož dne (4. května) Eisenhower nabídl sovětskému velení posun této demarkační čáry na linii Labe — Vltava. Až 6. května přišla zamítavá odpověď sovětské strany zdůvodněná tím, že by v případě dalšího postupu amerických jednotek hrozilo promíchání spojeneckých vojsk, neboť Rudá armáda již údajně zahájila konečnou fázi osvobození Československa — tzv. Pražskou operaci. Ve skutečnosti Pražská operace začala až několik hodin poté — odpoledne 6. května.

Podstatná část českých zemí tedy musela v těchto dramatických dnech na mnoha místech dále krvácet a zbytečně dlouho čekat na příjezd Rudé armády. To byl zčásti i případ Sedlčanska. Téměř celému jeho území přinesly osvobození a konečnou záruku klidu a bezpečí útvary 2. ukrajinského frontu maršála R. J. Malinovského. Právě jeho velení podřízený 2. ukrajinský front se spolu s 1. ukrajinský frontem (útočícím od Drážďan) a 4. ukrajinským frontem (od severní Moravy) zásadní měrou podílel na konečné fázi osvobození ČSR — Pražské operaci. Závěrečné boje proti německým ozbrojeným silám vedl v operačním pásmu rozprostírajícím se na jih od přibližné hranice procházející městy Hulínem na střední Moravě, Boskovicemi, Chotěboří, Říčanami, Dobříší a Plzní. Na sever od ní měla operovat vojska elitnějšího 1. ukrajinského frontu a 4. ukrajinského frontu, který sice stále bojoval na severní Moravě, ovšem i jeho předsunuté oddíly se po předchozím průlomu nakonec dostaly dne 9. května až do Prahy. Právě ta byla logicky tím hlavním cílem celé operace. Kleště tvořené 1. a 2. ukrajinským frontem měly zároveň zabránit odchodu německých vojsk do amerického zajetí.

Pražská operace nakonec začala až dne 6. května ve 14.00. 2. ukrajinský front však zahájil svůj útok na německé pozice až 7. května a postupně tak obsazoval zbytek jižní Moravy a začal pronikat do jižních Čech. Odpoledne 9. května dorazil jeho 5. gardový tankový sbor generála Saveljeva (6. tanková armáda) do Prahy. Směrem na západ do jižních Čech přitom postupovaly jednotky 46. armády a 7. a 9. gardové armády.

Právě oddíly 7. gardové armády generálplukovníka M. S. Šumilova osvobodily na samém závěru svého tažení také území Sedlčanska. Průlom této armády, která byla 7. května soustředěna jižně od Brna, měl přitom rozhodující význam pro úspěch celého frontu. Ještě 7. května německá vojska držela pozice v rámci své cílevědomé obrany, kterou měla získat čas pro postupný ústup na západ.

Následujícího dne, 8. května, přišel ve vývoji bojové situace v celém pásmu 2. ukrajinského frontu zvrat, kdy do útoku přešly všechny jeho armády, které po průlomu německých linií rychle postupovaly. Tuto změnu zapříčinily také postupně doléhající zprávy o podepsání německé kapitulace v Remeši.

Němci se nyní snažili využít vůbec poslední možnosti, jak uniknout do amerického zajetí, a hromadně prchali na západ.

Dne 8. května večer postoupil 23. střelecký sbor, 25. gardový střelecký sbor a 27. gardový střelecký sbor 7. gardové armády do prostoru severně od Znojma a k Náměšti nad Oslavou. Den nato, večer 9. května, dosáhly sovětské jednotky prostoru západně od Třebíče a východně od Telče. Do večera 10. května překonaly další desítky kilometrů a 25. gardový střelecký sbor již stanul před Táborem. Následujícího dne ho osvobodil a po překročení Vltavy u Orlíka pokračoval směrem na Příbram. Na sever od něj směřoval 27. gardový střelecký sbor, který 11. května večer dosáhl Štěchovic, aby se následujícího dne zastavil v Mníšku pod Brdy. Středem postupoval 23. střelecký sbor, a právě jeho jednotky dorazily dne 11. května do Sedlčan. Následujícího dne překročily Vltavu a zastavily se. 7. gardová armáda tak do 12. května kontrolovala prostor Řevnice — Rokycany až po Příbram a Sedlčany, kde byl umístěn štáb generálplukovníka M. S. Šumilova Průzkumné oddíly 23. střeleckého sboru projely přes Sedlčany již 10. května večer.

V té době byly silnice ještě ucpány ustupujícími německými vojsky. Většinu Sedlčanska obsazovaly jednotky Rudé armády za nadšeného vítání českého obyvatelstva však až v průběhu 11. až 13. května. Jejich přijetí pak bylo na mnoha místech skutečně bouřlivé.

Po zprávách o blížící se Rudé armádě stihlo místní obyvatelstvo připravit někde i poměrně okázalé slavnostní uvítání. Lidé, nezřídka oděni do slavnostních krojů, zaplavili silnice a veřejná prostranství a za vyhrávající hudby slavili příjezd osvoboditelů. Domy byly ozdobeny květinami a československými a sovětskými státními vlajkami a symboly, někde nechyběla ani slavobrána z chvojí. Sovětským vojákům bylo zpravidla připraveno občerstvení, v němž nemohl scházet symbolický chléb se solí a pivo. Před shromážděnými davy pronášeli představitelé obcí uvítací řeči, někde i v ruštině. Sami rudoarmějci se pak svěřovali místním lidem, že během svého tažení nebyli nikde tak vřele vítáni jako v Čechách...

Na většině míst však o nějakém připraveném slavnostním uvítání nemůže být řeč.

Příjezd Rudé armády často doprovázely spontánní, nepřipravené a víceméně improvizované oslavy a uvítání a někde ani to ne. Přijíždějící kolony mnohdy zastihly některé občany v jejich každodenním zaměstnání a práci nepřipravené. Přítomnost Rudé armády rozhodně nebyla všední záležitostí, ale našli se i tací, kteří ke všemu zaujali víceméně lhostejný i odmítavý postoj... Za jistou rezervovanost části obyvatelstva ve vztahu k rudoarmějcům částečně mohly také předchozí zprávy o chování Rudé armády na Slovensku a Maďarsku, které mohly způsobit i jisté poplašení. Sovětští vojáci však byli svými veliteli důrazně upozorňováni, že se nacházejí na území Němci okupované spojenecké země.

Snad nejvřelejšího uvítání se rudoarmějcům pochopitelně dostalo v těch místech, kde během povstání došlo k případům terorizování českého obyvatelstva ze strany německých vojáků a k obětem na životech. Do některých odlehlých vesnic však příslušníci Rudé armády ani nedorazili a ne každý se vypravil jinam za jejich uvítáním. Většina obyvatel však v těchto dnech na nějakou dobu zapomněla na svou práci a sledovala nekonečné kolony projíždějících unavených, ale šťastných vojáků — mladých a urostlých, ale i starých. Na sever od 7. gardové armády postupovala 6. gardová tanková armáda generálplukovníka A. G. Kravčenka a na jih od ní plnila své bojové úkoly 9. gardová armáda generála Glagoljeva.

Přijížděli na vozidlech všemožných typů, od tanků přes obrněné vozy a motorizované dělostřelectvo až po povozy tažené koňmi, které na Sedlčansku převažovaly.

Dny radosti a vítání však brzy pominuly a přítomnost Rudé armády na lidi začala doléhat i jinak. Ohromný počet, byť vřele přijatých hostů, s sebou přirozeně přinášel jisté nemalé problémy, především co se týče jejich ubytování, zásobování, ale i disciplíny...

Prvotní euforii z příjezdu Rudé armády tak mnohde vystřídaly menší i větší neshody mezi vojáky a civilním obyvatelstvem. Mnohá nedorozumění přitom způsobovala již samotná kulturní odlišnost sovětských vojáků.

Jednotky Rudé armády se rozmístily téměř po celém Sedlčansku. Důstojníci se ubytovali ve školách nebo v soukromých domech, zatímco jejich mužstvo tábořilo zpravidla v okolních lesích, kde spalo ve stanech, urychleně zbudovaných dřevěných příbytcích, chýších z chvojí nebo jen tak na jehličí.

V Sedlčanech, kde sídlil generální štáb 7. gardové armády, zabrali sovětští vojáci pro sebe celou čtvrť. Obyvatelé ulic Svatováclavská, Chodounského a Baxova se museli urychleně vystěhovat a uvolnit své příbytky rudoarmějcům, a to někteří i během pouhých deseti minut. Ve svých domech tak museli zanechat i potraviny a osobní věci, pro které se přes postavené stráže nemohli vrátit. Není divu, že tento stav přinesl do vztahů mezi vojáky a civilisty velké a nebezpečné napětí. Po stížnostech na národním výboru, který měl na starost zásobování vojska, a šetření nepříjemné situace s ruským velitelem města majorem Klimovovem, bylo občanům nakonec přeci jen dovoleno byty navštívit a odnést si nejpotřebnější osobní věci. Nepříjemné chování vojáků vůči civilnímu obyvatelstvu si pak někteří lidé vysvětlovali tím, že jsou sovětskými vojáky mylně považováni za Němce, vzhledem k tomu, že Sedlčany patřily do území cvičiště SS.

Postupem času se v Sedlčanech vztah sovětských vojáků k obyvatelstvu celkově zlepšil. Nápravu pomohla zjednat i zvláštní vyhláška Okresního národního výboru v Benešově, která po dohodě s velitelem ruských vojsk v Benešově majorem Komorovským, přesněji upravovala a vymezovala vztahy mezi vojáky a obyvatelstvem.

Nad zachováním klidu a dodržováním kázně dohlíželo kromě zvláštních jednotek Rudé armády — tzv. komendantur — také četnictvo.

Pobyt v Sedlčanech byl jinak pro sovětské vojáky víceméně rekreací a zaslouženým odpočinkem po prožitých útrapách války. Necvičili, jen popíjeli, jedli a bavili se. Kromě toho se věnovali také svému oblíbenému sportu — odbíjené, a to i starší důstojníci — „dokonce i pan generál s bříškem, košili dole, statečně odrážel míč."

Po příjezdu se však rudoarmějci nevěnovali jen oslavám, zábavě a pořádání různých slavností a kulturních akcí. Zvláště v prvních dnech mimo jiné zajímali německé vojáky, pročesávali lesy a zadržovali německý vojenský materiál.

Nejen s ubytováním, ale i se zásobováním sovětského vojska to nebylo jednoduché a zvláště zpočátku docházelo k mnohým nedorozuměním. Vojáci si z chlívů zemědělských usedlostí svévolně odváděli dobytek i koně, a proto se národní výbory snažily organizovat jejich zásobování tím, že dávaly dohromady několik kusů dobytka, které pak sovětské armádě „darovaly". Na druhou stranu však také vojáci někdy poskytovali místnímu obyvatelstvu i potraviny ze svého vlastního zásobování, krom toho docházelo i k čilé výměně.

Další potíže vyplývaly z té skutečnosti, že vojska 2. ukrajinského frontu nebyla tak mechanizovaná jako elitní sbory útočící na Berlín. Přítomnost mnoha tisíc koní tak s sebou přinášela značné nároky na zajištění píce. Vojákům bylo možná jedno, kde se jejich koně pasou, ne však rolníkům, kteří poté plakali nad spaseným krmením pro svůj dobytek. Také těmto problémům se snažily národní výbory předcházet. Poškození rolníci zpravidla dostávali píci od svých sousedů, nebo z obecních pozemků. Rudoarmějci také většinou sekali krmení na pozemcích větších majitelů, aby drobným rolníkům nevznikla nenahraditelná škoda. Celé věci navíc pomohlo i příznivé počasí. Díky teplu a dostatečné vláze byl totiž tehdy píce dostatek.

Jak již bylo řečeno, velkou roli ve vztazích mezi vojáky a civilisty hrála již samotná kulturní odlišnost. V sovětském vojsku byly přítomny i mnohé asijské kmeny, které obzvlášť obdivovaly úroveň kulturní a společenské vyspělosti českých zemí. Někteří vojáci se skutečně velmi podivovali nad jim neznámými věcmi, jako byl splachovací záchod, jízdní kolo, různé hygienické a domácí potřeby, nástěnné hodiny apod. Vedle jejich uznalého „to je těchnika" jsou dodnes známé a proslulé i mnohé úsměvné historky, kdy vojáci například ze strachu stříleli na budík, který zrovna začal zvonit.

Mezi vojáky a civilním obyvatelstvem docházelo rovněž k čilé kulturní a informační výměně. Rudoarmějcům se například velmi

zalíbil místní způsob přípravy zabitých prasat.

Vojáci je totiž nejprve opalovali na ohni, poté uřezali nohy a hlavu, které se jim nehodily, a zbylé maso vařili v hrncích. Od místních obyvatel se během svého pobytu někteří naučili prase opařit v horké vodě, a připravit a zužitkovat po jejich, ostatně mnohem hospodárnějším způsobu.

Přítomnost sovětských vojáků s sebou přirozeně přinesla i výrazné zvýšení kriminality, které měli z velké části na svědomí právě oni. Nešlo přitom jen o nějaké to vzetí si něčeho „na památku", či jejich zálibu týkající se hodinek. „Davaj časy" se stalo v podstatě úslovím. Někdy se vojáci jen zeptali: „Kolko časy?", a než se člověk stačil podívat na hodinky, už je měl utržené i s vestou. Ztrátu hodinek i drtivou většinu jiných kriminálních případů lidé většinou útrpně přešli a nic nehlásili. Úřadům hlášené případy tak byly v podstatě jen špičkou ledovce a mnohým potenciálním případům navíc lidé stačili svou duchapřítomností zabránit. Kromě zabavování hodinek si vojáci také například „měnili" s místními rolníky své koně za lepší, svévolně zabavovali povozy i jízdní kola, za něž pak mnohdy ani nevystavovaly potvrzení. Také mnohé byty zůstaly po odchodu vojáků vykradené a poničené.

Přes veškerá opatření došlo během pobytu sovětského vojska také k několika vážnějším případům, které muselo řešit četnictvo i zvláštní jednotky Rudé armády dohlížející na kázeň. Většinou se jednalo o různá vloupání, výtržnosti či krádeže hodnotnějších věcí. Rabovací výpravy podnikali rudoarmějci i na území bývalého cvičiště SS, do kterého se pozvolna vraceli vystěhovaní obyvatelé. Katastrofální stav jejich příbytků tak mnohdy neměli na svědomí jen němečtí vojáci, jak se tehdejší lidé mylně domnívali... Na druhou stranu nutno říci, že některé kriminální činy měli na svědomí i různí podvodníci z řad českého obyvatelstva převlečení do sovětských vojenských uniforem. Jiné případy pak byly jen předstírané. Například jistý rolník ze Solopysk ohlásil úřadům fiktivní krádež svých dvaceti selat, kterou prý podle něj měli mít na svědomí právě sovětští vojáci.

Všechny případy, ve kterých hráli hlavní roli skutečně příslušníci Rudé armády, zde lze těžko uvést. Některé se nám dnes mohou stát i do jisté míry úsměvné. Jistí rudoarmějci se například vydali k rybníku Mastníku u Minartic na ryby. Přinesli si k tomu tři bedničky ručních granátů, házeli je do vody a radovali se z bohatého úlovku. Exploze granátů však kromě toho také poškodily hráz rybníka, takže voda z něj začala prosakovat mlynáři Drábovi do blízké stodoly.

K mnohem větším škodám však došlo v Křepenicích, kde snad všechny střechy místních domů těžce poničil řízený výbuch velkého množství likvidované německé munice, kterou rudoarmějci odpálili jen půl kilometru za vsí. Okenní tabulky popraskaly i na domech ve vzdálenějších Nalžovicích.

Svou těžkou měsíční zkušenost s ubytovanými rudoarmějci prodělal také zámek na Červeném Hrádku a jeho majitel Jan Mladota. Po odjezdu vojáků zůstal zámek, respektive jeho zařízení a inventář, v podstatě z 80 % vyloupen, zničen či poškozen, přes veškerou snahu zámeckého pána tomu zabránit.

Úplně zničena byla také květinová i zeleninová zahrada, nádvoří i anglický park. Mladota se sice snažil vyjít vojákům maximálně vstříc, ovšem ti se mu odvděčili po svém. Přestože Mladota své hosty upozorňoval na to, že zámek a jeho zařízení spadá pod ochranu Státního památkového úřadu v Praze, mnohé staré historické předměty a památky zůstaly navždy ztraceny. Rudoarmějci se vrhli i na majetek některých vystěhovaných obyvatel z území cvičiště SS, který jim Mladota na svém zámku v dobré vůli uschoval. Celkovou škoda byla odhadnuta na 1—1,5 milionu.

Na Vysokém Chlumci se však ztráty již neomezily jen na majetek. Došlo zde totiž k incidentu, kdy se silně opilí a ozbrojení sovětští vojáci dobývali do místního pivovaru.

S přihlédnutím k jejich stavu a výzbroji jim sládek raději otevřel, aby zjistil, že důvodem jejich návštěvy není nic jiného než jejich žízeň respektive obrovské sudy s pivem. Protože je však nedokázali nějakým kloudným způsobem otevřít, prostříleli je a vytékající pivo hltali rovnou z děr. Když se zpili do němoty, odnesli je zaměstnanci na pivovarský dvůr.

Krátce nato přijely dvě Rusky na bílých koních, a aniž by z nich slezly, vyslechly si svědky celého incidentu. Ostudnou událost se poté rozhodly vyřešit hned na místě a tři provinilce zastřelily! Popravení vojáci pak byli pohřbeni v lese v Pivovarské hoře. K jejich hrobu se poté každým rokem v květnu vypravoval slavnostní průvod z chlumecké návsi. Na jednom z kamenů označujících místo jejich odpočinku byla umístěna pamětní deska s tímto textem: „Věčná památka padlým sovětským hrdinům 1945"

Přirozeným objektem zájmu sovětských vojáků pak nebyl jen alkohol, ale i něžné pohlaví. Neodbytní rudoarmějci „oslněni středoevropskou krásou" obcházeli stavení a hledali „děvušky". Na druhou stranu i některé české dívky a ženy byly ve svém živlu. Dříve přitahovány šedou, nyní zelenou uniformou... Ostatně také mnozí čeští muži byli okouzleni vnady ruských vojaček, které „vystavovaly své poprsí na obdiv". Většinou však pozornost místních mužů mířila k jejich dcerám a manželkám, které ukrývali do bezpečí půd a zamčených pokojů. Ke vdaným ženám se však prý vojáci zpravidla chovali slušně.

Přes veškerá opatření a opatrnost místních lidí však došlo ze strany sovětských vojáků i k několika případům znásilnění. O znásilnění jedné ženy se vojáci pokusili i u obce Chválov. Na pomoc jí naštěstí přispěchalo několik místních obyvatel a vojáci utekli.

Jak vidno, vztahy mezi sovětskými vojáky a místním obyvatelstvem byly skutečně velmi rozporuplné. Někteří vojáci se chovali k civilistům velmi povýšeně a nevlídně, jiní však byli velmi přátelští. Nutno si uvědomit, že tito vojáci za sebou měli opravdu velmi těžkou cestu. Možná ve válce přišli o svůj domov, nebo o svou rodinu a blízké. Období jejich protinacistického tažení, krutost války a vojenský život je jistě musely nějak poznamenat. Celý problém jednoduše a nejlépe vystihl kronikář obce Kňovice: „O chování ruské armády musím říci, že to byli jenom lidé, lidé s dobrými i špatnými vlastnostmi..."

Za citaci stojí také tehdejší slova jistého staršího muže z Vletic komentujícího

chování sovětských vojáků takto: „Já se divím, že o tom někdo mluví. Když jsme byli my za 1. světové války někde, chovali jsme se hůř!“

Na nepříjemné chování vojáků, svévolné odvádění dobytka či zmíněné krádeže hodinek a jiné případy si lidé většinou ani nestěžovali. Bylo to způsobeno nejen jejich jistou vděčností vůči osvoboditelům, ale i tím, že pokud se podařilo prokázat, že se daná stížnost zakládá na pravdě, následoval pro příslušníka Rudé armády i podle názoru místních až příliš tvrdý trest. Mnohdy se pak lidé ještě zastávali těch, kteří je okradli.

Kdyby věděli, že vojáky za pouhou krádež nějaké té drobnosti může stihnout poprava, raději by jim ji darovali...

Přítomnost Rudé armády i s jejími těžkostmi brali lidé většinou jako nutnost a snažili se ji především v klidu přečkat. Hlavně, že je konec války. Rudá armáda se navíc na Sedlčansku zdržela jen několik týdnů a v půlce června postupně vyklidila celé jeho území.

Jak se na sovětské vojáky místní lidé těšili, stejně tak jim teď rádi viděli paty. Přece jen si však uvědomovali jednu zásadní věc — že tito vojáci, se kterými sice nakonec nemuseli mít moc dobré zkušenosti, jim přinesli svobodu. Alespoň na čas... Druhá zkušenost se sovětskými vojáky již byla v tomto ohledu naprosto opačná...

Úvodní část závěru diplomové práce

JAKUB DOLEŽAL

Člověk je tvůrcem, pánem a zároveň i příjemcem a zajatcem své doby. Jeho život můžeme s trochou představivosti přirovnat k plavbě po moři. Podobně jako mořské plavidlo, tak i člověk je vystaven napospas různým neviditelným (mořským a vzdušným) proudům, které ho, leckdy i proti jeho vůli, unášejí časoprostorem do neznámých končin, které navíc nemusí být koncem... Tato loď zmítající se ve vlnách však není bezbrannou bárkou bez vesel! — Člověk sice nikdy nemůže sám změnit to, odkud a kam vane vítr doby, ale i když je tímto větrem trpně unášen, tak dokud pluje, vždy může ovládat své plachty, otočit kormidlem a alespoň částečně, v rámci vzdušných a mořských proudů, být pánem svých zítřků, ovlivnit to, kam ho tento „vítr doby" zanese...

To byl případ i „malého" (českého) člověka žijícího v prostředí Protektorátu Čechy a Morava. Vítr konce třicátých let vanoucí z Německa ho uvrhl do reality německé okupace a on se s touto novou situací musel vypořádat. Směřování jeho dalšího životního příběhu přitom bylo z velké části předurčeno — na základě jeho příslušnosti k určité profesní, zájmové, etnické a jiné typické a specifické společenské skupině. I tak mu stále zůstal poměrně velký prostor k jeho svobodnému rozhodnutí, a samozřejmě jako vždy svou zásadní roli mnohdy sehrávala náhoda.

Z těchto důvodů jsou životní osudy jednotlivých členů protektorátní společnosti velmi rozporuplné.

Diktátor — Charlie Chaplin a jeho skutečný protějšek. I humorem lze bojovat proti zvůli

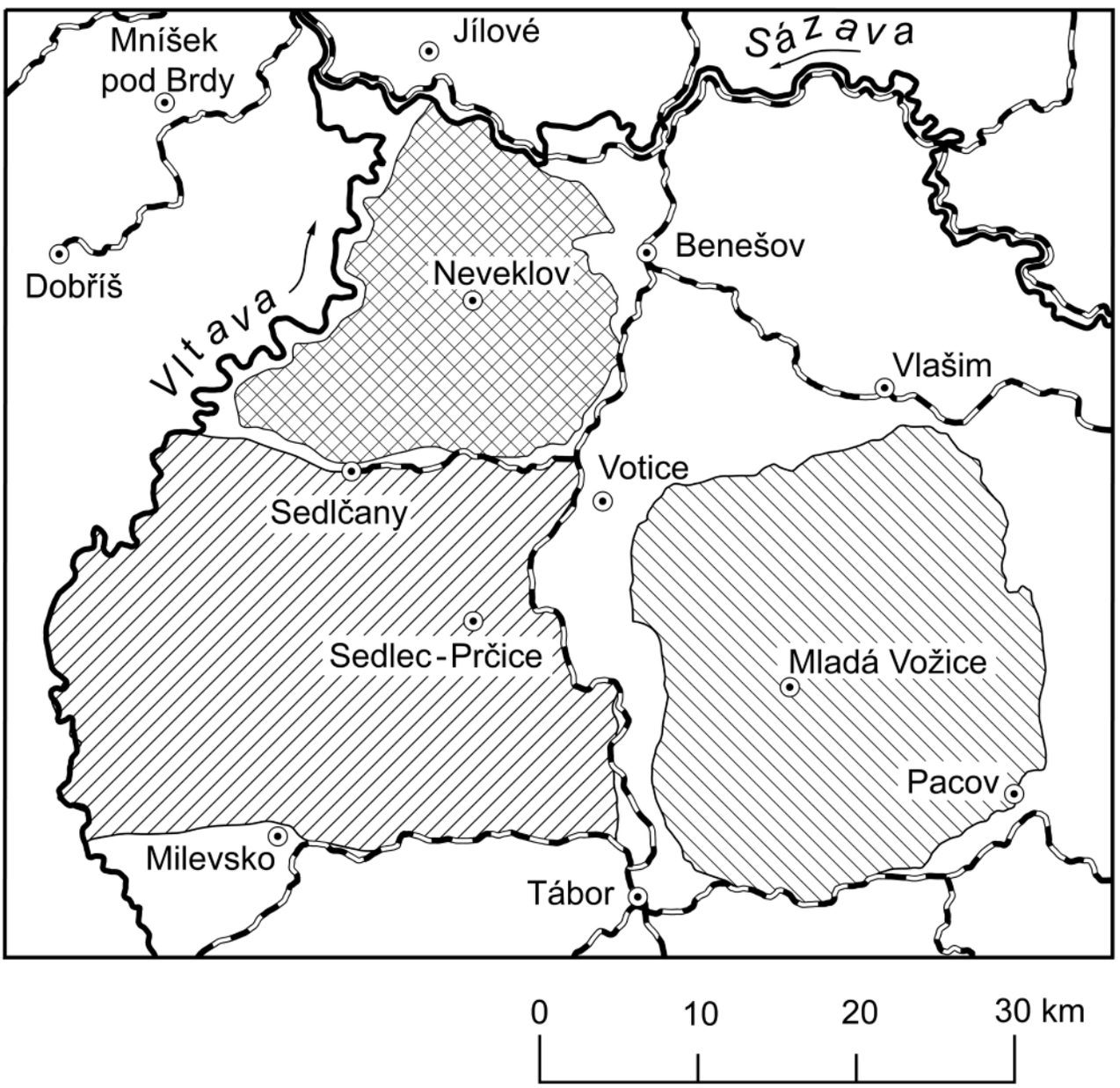

Cvičiště plánovaná na území středních a jižních Čech měla dohromady zabrat cca 1700 km²

CVIČIŠTĚ BÖHMEN

1. díl

Největší výcvikový prostor v Čechách

Bylo krátce po 15. březnu 1939, když do budovy Pozemkového úřadu na Václavském náměstí vstoupili příslušníci Gestapa. Zanedlouho dostal úřad německou správu a na dalších šest let se stal centrem germanizace české půdy. Mezi jeho tajné úkoly patřilo vybudovat cvičiště pro Waffen-SS.

AUTOR: TOMÁŠ ZOUZAL, PUBLIKOVÁNO V ČASOPISE HISTORIA BELLICA 5/2018

Nacistická pozemková politika se českých zemí dotkla na mnoha místech, mezi největší zásahy však patřilo rozšiřování a nové zakládání vojenských výcvikových prostorů. Za jejich přípravou stál Pozemkový úřad, který projektovou dokumentaci sestavil již během léta 1939. Odtud putovala na stůl druhého nejmocnějšího muže v protektorátu Karla Hermanna Franka.

Národní archiv uchovává šest těchto návrhů — v pěti případech se hovořilo o cvičištích pro Wehrmacht, šesté mělo sloužit Waffen-SS. Jména dvou lokalit jsou v českém vojenském prostředí dobře známá: jednalo se o rozšíření vyškovského a milovického prostoru. Dále bychom zde našli návrh na malé cvičiště u Nebušic (severozápadně od Prahy) a konečně na tři rozsáhlé, sousedící prostory jižně od Prahy, v oblasti mezi Sázavou a Táborem.

Posledně jmenované tři návrhy představovaly ve své kombinaci gigantický plán. Pokud by došlo k realizaci všech, získala by vojenská správa cca 1700 kilometrů čtverečních. Největší z prostorů (nazývaný Tabor West a plánovaný pro pozemní armádu) měl vzniknout mezi Sedlčany a Táborem. Druhý (Tabor Ost, plánovaný pro Luftwaffe) by byl jeho východním sousedem, sahajícím k Pacovu. Konečně třetí cvičiště (vyhlédnuté pro SS) mělo sousedit na severu. Z těchto tří plánů se nakonec dočkal realizace jen poslední, ani cesta k němu však nebyla jednoduchá.

PROČ BYLY VYBRÁNY STŘEDNÍ ČECHY

Organizace SS si dlouho budovala pozici vedle řádné německé armády — Wehrmachtu, jíž patřily výcvikové prostory na území Německa i protektorátu. Cvičiště pro SS chyběla a nezbývalo než s patřičným svolením trénovat na těch armádních nebo usilovat o založení vlastních. Druhá možnost přicházela v úvahu víceméně jen na obsazených územích. Záhy padla volba na Čechy, a to z více důvodů. Nápad vytvořit zde cvičiště vznikl ještě před vypuknutím války, kdy byl protektorát jediným větším neněmeckým územím patřícím k Říši. Organizace SS zde navíc měla své lidi ve vedení Pozemkového úřadu — vedoucím byl

Krajina, kde byl zřízen výcvikový prostor Böhmen (na fotografii okolí Křečovic)

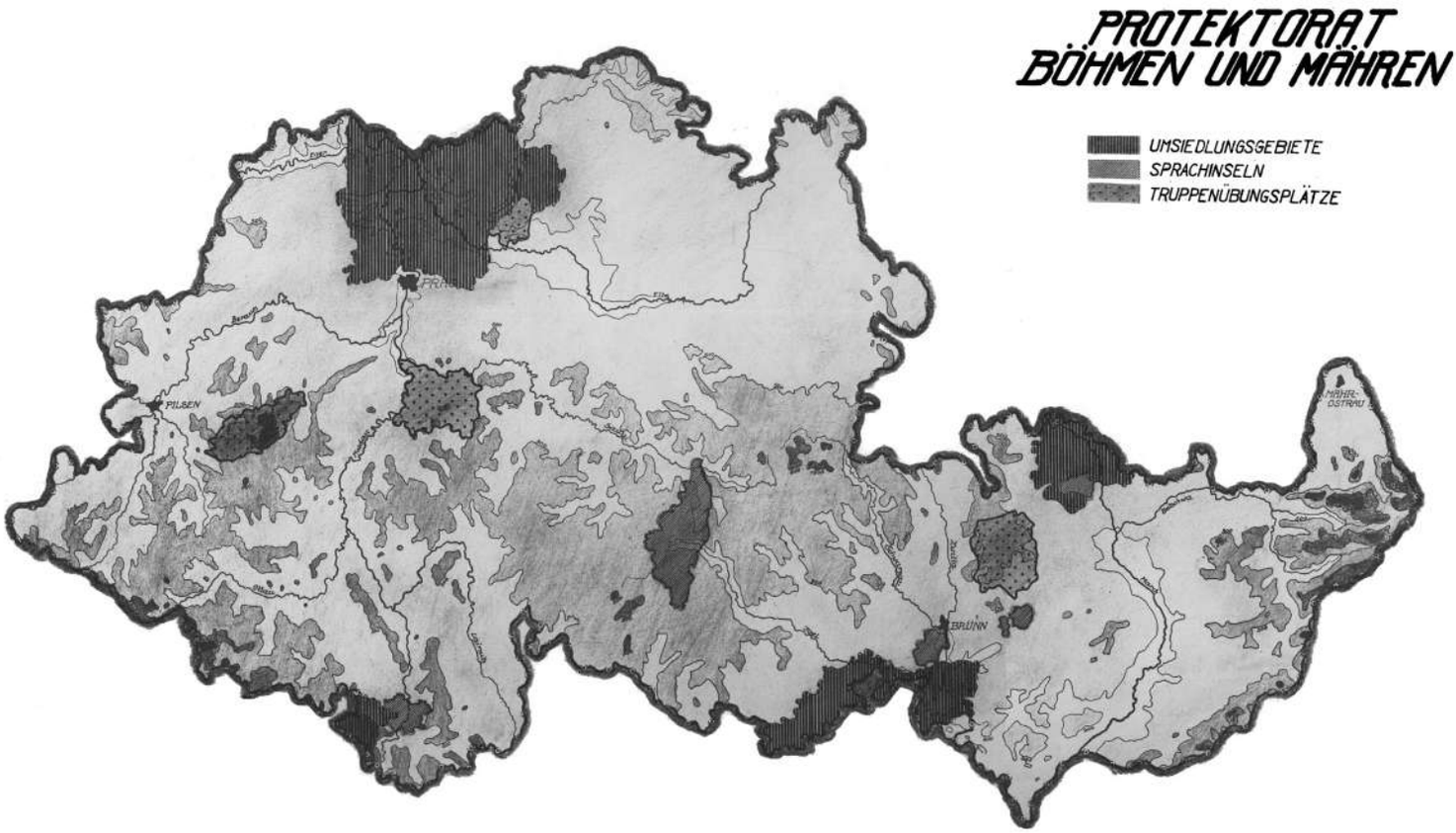

Dárek Pozemkového úřadu K. H. Frankovi k 45. narozeninám. Mapa protektorátu s vyznačením německých oblastí (již existujících a plánovaných). Jižně od Prahy je patrné benešovské cvičiště

Curt von Gottberg, dříve vysoce postavený důstojník v Hlavním rasovém a osídlovacím úřadu SS. V neposlední řadě vstupovaly do hry strategické a germanizační důvody.

Výcvikový prostor měl zabrat území mezi dvěma okresními městy: Benešovem a Sedlčany. Podle většího z nich dostal název SS-Truppenübungsplatz Beneschau. Později, to už se psal rok 1943, došlo k přejmenování na „vojenský výcvikový prostor SS Čechy" — v německém originále SS-Truppenübungsplatz Böhmen. Hranicemi byly ze dvou stran silnice a železnice, na východě spojující Prahu s Táborem a na jihu Votice s Příbramí.

Vedle dobré dostupnosti cvičiště a blízkosti Prahy hrály při výběru roli zdejší řeky (Sázava a Vltava), které tvořily přirozenou hranici ze západu a severu, a navíc poskytovaly zdroj energie i možnost ženijního výcviku. Pro dělostřelectvo byla zase vhodná velká rozloha cvičiště a pro pozemní jednotky celkově zdejší reliéf krajiny — pahorkatina se střídajícími se poli, lesy, loukami, rybníky a osídlenými místy. Těch zde sice existovalo značné množství (několik městeček a téměř dvě stě vesnic, nepočítaje samoty), ale v součtu patřila oblast v rámci středních Čech k řidčeji osídleným a navíc zemědělským, tedy s minimálním průmyslem. Národnostně šlo o prostor ryze český, který se po vysídlení měl stát opěrným bodem pro další germanizaci protektorátu.

Julian Scherner (1895—1945) vystřídal během války několik významných postů. Mimo jiné byl krátce velitelem důstojnické školy SS v Bad Tölz a také prvním velitelem benešovského výcvikového prostoru

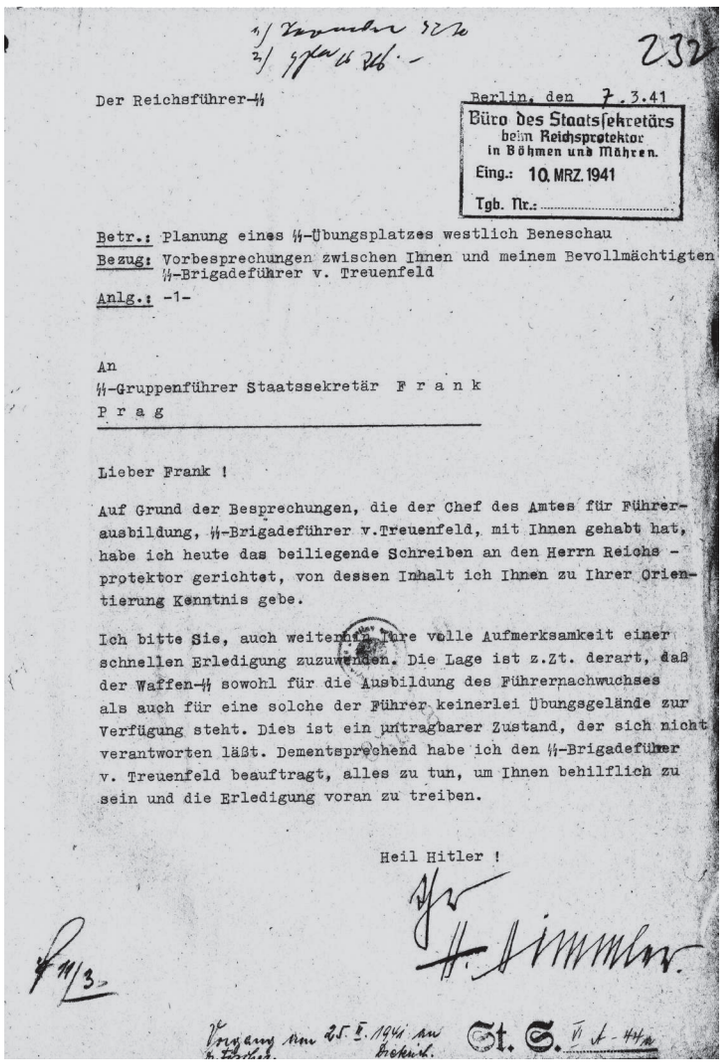

232

Der Reichsführer-SS

Berlin, den 7.3.41

Büro des Staatssekretärs
beim Reichsprotektor
in Böhmen und Mähren.
Eing.: 10. MRZ. 1941
Tgb. Nr.:

Betr.: Planung eines SS-Übungsplatzes westlich Beneschau
Bezug: Vorbesprechungen zwischen Ihnen und meinem Bevollmächtigten SS-Brigadeführer v. Treuenfeld
Anlg.: -1-

An
SS-Gruppenführer Staatssekretär F r a n k
P r a g

Lieber Frank !

Auf Grund der Besprechungen, die der Chef des Amtes für Führerausbildung, SS-Brigadeführer v.Treuenfeld, mit Ihnen gehabt hat, habe ich heute das beiliegende Schreiben an den Herrn Reichsprotektor gerichtet, von dessen Inhalt ich Ihnen zu Ihrer Orientierung Kenntnis gebe.

Ich bitte Sie, auch weiterhin Ihre volle Aufmerksamkeit einer schnellen Erledigung zuzuwenden. Die Lage ist z.Zt. derart, daß der Waffen-SS sowohl für die Ausbildung des Führernachwuchses als auch für eine solche der Führer keinerlei Übungsgelände zur Verfügung steht. Dies ist ein untragbarer Zustand, der sich nicht verantworten läßt. Dementsprechend habe ich den SS-Brigadeführer v. Treuenfeld beauftragt, alles zu tun, um Ihnen behilflich zu sein und die Erledigung voran zu treiben.

Heil Hitler !

H. Himmler

St. S.

Himmler píše K. H. Frankovi ve věci benešovského cvičiště, rok 1941.

PRAŽSKÁ A BERLÍNSKÁ JEDNÁNÍ

Mezi největší podporovatele cvičiště patřil K. H. Frank, zastávající funkci vyššího vedoucího SS a policie v protektorátu. Sekundovaly mu špičky pražského posádkového velitelství SS, v jehož čele stál od ledna 1941 Julian Scherner. Ten byl zároveň i prvním velitelem (zatím reálně neexistujícího) cvičiště.

Říšský protektor Konstantin von Neurath se projektu bránil. Měl k němu výhrady z hospodářských i politických důvodů (vysídlování obyvatel vnímal jako vznik nespokojeného proletariátu). Mezi jednu z překážek realizace patřila také otázka prosečnického sanatoria pro nemocné tuberkulózou. Dlouhou dobu se řešilo, kam přesunout pacienty, neboť budovy měly sloužit vojákům. Organizaci SS navíc chyběly prostředky a také ji oslabovaly dlouhodobé spory s Wehrmachtem, takže návrh cvičiště byl do podzimu 1941 opakovaně odsouván.

Spory nakonec rozhodla špatná situace na východní frontě. Divize SS měly obrovské ztráty, rostla potřeba obnovovat jednotky a stavět nové. Zvýšilo se vytěžování zázemí, různé politické a hospodářské ohledy ustupovaly do pozadí. Za těchto okolností se o cvičišti začalo znovu jednat.

Iniciativa šla z pražské posádkové správy přes K. H. Franka do Berlína k Hansi Jüttnerovi, který zodpovídal za organizační zajištění výcviku SS. Frank Jüttnerovi napsal, že situace je pro zřízení cvičiště příznivá, vyzval jej, aby se zasadil o další kroky, a zdůraznil, že je ochoten mu v každém směru pomoci.

Následovala porada konající se 30. října 1941 v Berlíně, na níž pražské posádkové velitelství zastupoval Klaus von Baudissin. Účastníci zde definitivně potvrdili několik bodů. Především, že zabírání půdy začne od severu, tj. od Sázavy, kde v budově prosečnického sanatoria vznikne důstojnická škola. Dále se bude pokračovat na východ a na jih. Celé území připadne do záboru během šesti let a poskytne zázemí pro výcvik divize o síle dvaceti tisíc mužů.

Říšský vůdce SS Heinrich Himmler tehdy nařídil zřídit velitelství cvičiště, a to k 1. listopadu 1941. Vedením pracovního štábu pověřil Baudissina.

Klaus von Baudissin (1891—1961) byl vystudovaný kunsthistorik, působící mj. na univerzitách v Heidelbergu a Kielu. Od akademické dráhy se postupně dostal na vysokou pozici v SS, čemuž jistě napomohla i skutečnost, že jeho švagrem byl Himmlerův pobočník Karl Wolff

Bernhard Voss (1892—1947) se z policejního důstojníka stal velitelem důstojnické školy SS v Bad Tölz, kterou řídil v letech 1935—1938. Roku 1939 byl převelen do Prahy, kde nesl spoluvinu na zabírání českých vysokých škol a popravách studentských funkcionářů. Následovalo tažení do Norska a SSSR. Po neúspěších na východní frontě byl znovu převelen do Čech

HEYDRICH JAKO ODPŮRCE CVIČIŠTĚ?

Neuratha mezitím v Praze vystřídal Reinhard Heydrich. Tato „změna na trůnu" bývá často vnímána jako zásadní krok k realizaci cvičiště a je připomínán Heydrichův výrok, že Čech už v protektorátu nemá co pohledávat. Ve skutečnosti ale nový protektor cvičišti příliš nakloněn nebyl, neboť podobně jako Neurath upřednostňoval klid a plné pracovní nasazení obyvatel. Velitel pražské posádkové správy Hans Schwedler jej záhy po berlínském jednání požádal, aby nařídil vyvlastňování a dal souhlas k vytvoření první části cvičiště. To ale Heydrich neudělal.

Další kroky byly podniknuty z Berlína. Na konci listopadu Himmler jmenoval novým velitelem cvičiště Bernharda Vosse a krátce poté byla vytvořena funkce velitele Waffen-SS v protektorátu, jímž se stal Karl von Treuenfeld. Oba muži se aktivně zasazovali o rychlé vytvoření prostoru, v čemž je podporoval jejich nadřízený K. H. Frank.

Přes všechny komplikace se postupně dařilo jednotlivé překážky odbourávat. Na Štědrý den roku 1941 přišel do úřadu říšského protektora dopis z Berlína, oznamující, že říšský ministr financí Schwerin von Krosigk povolil financování výstavby cvičiště. Zbýval Heydrichův souhlas. Himmler jej požádal, aby k zabrání území konečně svolil, ale protektor se k tomuto kroku stále neměl. Počátkem února jej navštívili Frank s Treuenfeldem a Vossem, aby záležitost znovu projednali. Heydrich sice plánovaný rozsah cvičiště potvrdil, avšak svolení stále nedával. Obával se nepokojů, které by mohlo vystěhování obyvatel vyvolat.

JE TŘEBA PRACOVAT VE DNE I V NOCI…

Nedostatek cvičišť byl ovšem pro SS dále neúnosný. Organizace disponovala pouze jedním velkým prostorem (Heidelager v obsazeném Polsku), který měl horší dostupnost a kvůli klimatickým podmínkám nevyhovoval celoročně. Na Heydricha byl proto z vedoucích míst SS vyvíjen tlak, kterému nakonec ustoupil a 21. února 1942 potvrdil, že vybraná oblast se stává cvičištěm. Přípravu území dal za úkol Pozemkovému úřadu. Když se Himmlera dotázal, dokdy si přeje mít cvičiště připravené, přišla odpověď, že za necelý měsíc. Dodatek sděloval, že je třeba pracovat ve dne i v noci a Himmler si nepřeje žádné hlášení o nemožnosti splnění…

Když Himmlerův dálnopis přišel do Prahy, nadzvedl zdejší špičky SS ze židlí. Heydrich byl právě v Alpách a věc vyřizovali Treuenfeld s Frankem. Bylo jim zřejmé, že termín je nesplnitelný (Pozemkový úřad odhadl vyklizení prvních obcí reálně na 15. září). Frank se prostřednictvím Jüttnera snažil Himmlera diplomaticky přesvědčit, aby termín prodloužil. Společně s Heydrichem stáli před otázkou, zda je potřebnější rychle vytvořit velké cvičiště, nebo udržet klidné a produktivní zázemí. Přikláněli se přitom k druhé možnosti, přičemž opatrnější byl zejména Heydrich.

Záležitost se nakonec vyřešila kompromisem. Himmler dal více času a příprava cvičiště nabrala na obrátkách. Vysídlování začalo 9. března 1942 vyklizením prosečnického sanatoria, pět dní poté následovala vyhláška nařizující opuštění šestnácti vesnic mezi Vltavou a Sázavou. Trvalo však ještě bezmála dva roky, než organizace SS získala vyhlédnutý prostor celý.

Přední činitelé okupační správy. První zprava sedí Karl von Treuenfeld (1885—1946), čtvrtý Karl Hermann Frank (1898—1946)

Říšský vůdce SS Heinrich Himmler (1900—1945) řeční ve Wrocławi. Na stěně visí nápis „Deine Ehre heißt Treue!" — „Tvojí ctí je věrnost!"

Prosečnické sanatorium bylo již před vznikem cvičiště vyhlédnuto pro ubytování vojska a později vybráno za důstojnickou školu

Dělostřelecký výcvik na cvičišti Böhmen s použitím lehké houfnice leFH 18 ráže 10,5 cm

CVIČIŠTĚ BÖHMEN

2. díl

Vznik největšího výcvikového prostoru v Čechách

Na počátku roku 1942 dal Reinhard Heydrich souhlas k vytvoření cvičiště Waffen-SS jižně od Prahy. Mělo přesáhnout rozlohu 400 km^2 a stát se největším výcvikovým prostorem v protektorátu. Splnit ambiciózní plán znamenalo vyklidit téměř 200 vesnic a vystěhovat 30 000 lidí.

AUTOR: TOMÁŠ ZOUZAL, PUBLIKOVÁNO HISTORIA BELLICA 6/2018

Zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich v rozhovoru s předsedou vlády Jaroslavem Krejčím. V pozadí stojí K. H. Frank a ministr vnitra Richard Bienert

Kostky byly vrženy. Po zdlouhavých jednáních mezi Prahou a Berlínem se návrh na vybudování českého cvičiště SS dočkal realizace. Zatímco přední činitelé okupační správy oslavovali

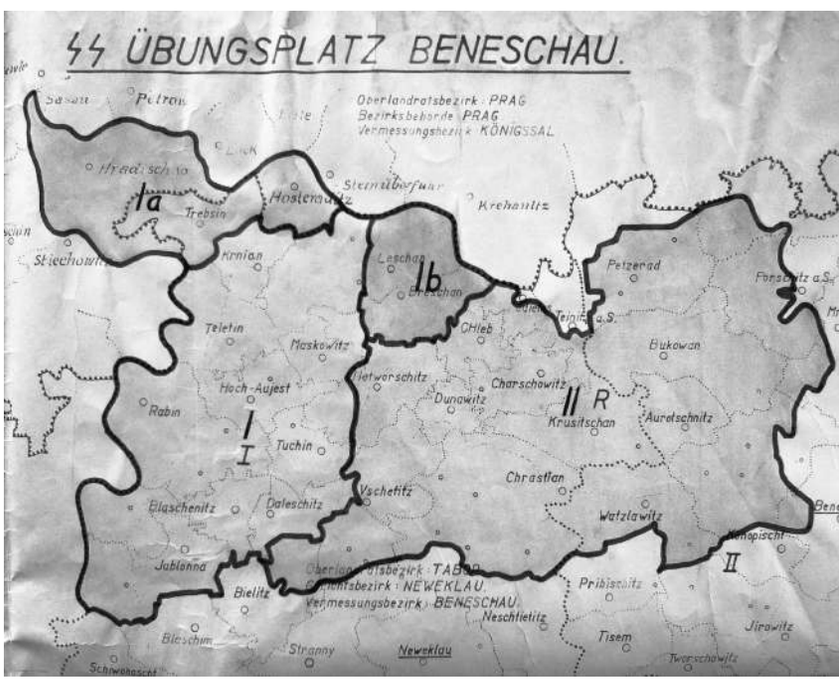

Benešovské cvičiště — mapa prvních dvou etap zřizování cvičiště

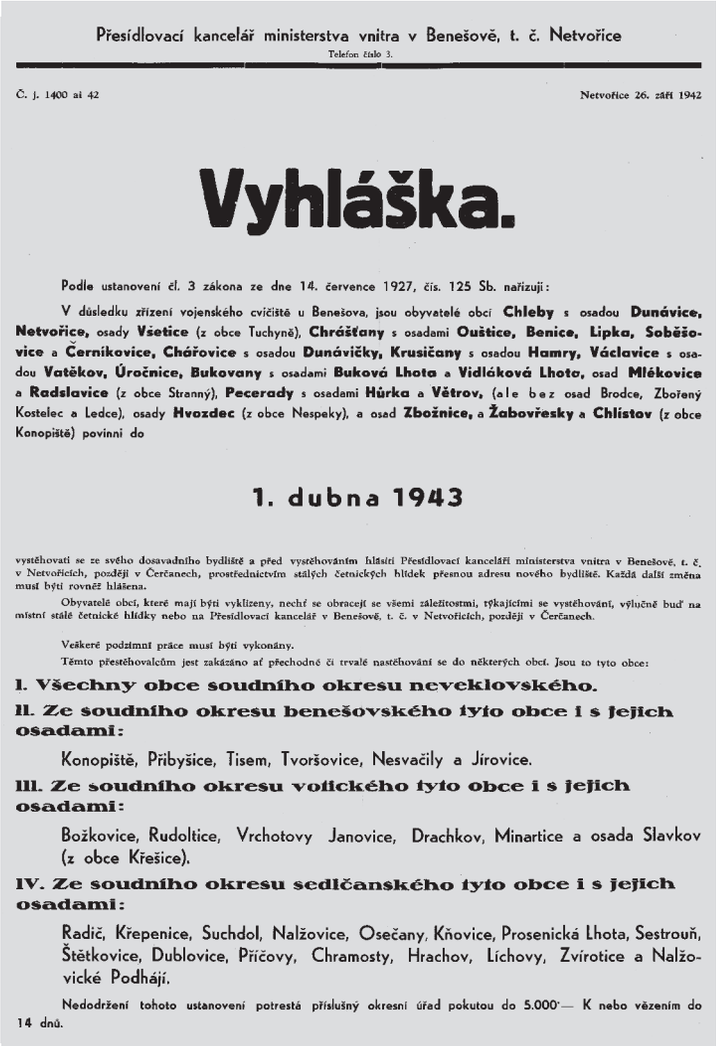

Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra v Benešově, t. č. Netvořice
Telefon číslo 3.

Č. j. 1400 ai 42 — Netvořice 26. září 1942

Vyhláška.

Podle ustanovení čl. 3 zákona ze dne 14. července 1927, čís. 125 Sb. nařizuji:

V důsledku zřízení vojenského cvičiště u Benešova, jsou obyvatelé obcí **Chleby** s osadou **Dunávice, Netvořice,** osady **Všetice** (z obce Tuchyně), **Chrášťany** s osadami **Ouštice, Benice, Lipka, Soběšovice** a **Černíkovice, Chářovice** s osadou **Dunávičky, Krusičany** s osadou **Hamry, Václavice** s osadou **Vatěkov, Úročnice, Bukovany** s osadami **Buková Lhota** a **Vidláková Lhota,** osad **Mlékovice** a **Radslavice** (z obce Stranný), **Pecerady** s osadami **Húrka** a **Větrov,** (ale bez osad Brodce, Zbořený Kostelec a Ledce), osady **Hvozdec** (z obce Nespeky), a osad **Zbožnice,** a **Žabovřesky** a **Chlístov** (z obce Konopiště) povinni do

1. dubna 1943

vystěhovati se ze svého dosavadního bydliště a před vystěhováním hlásiti Přesídlovací kanceláři ministerstva vnitra v Benešově, t. č. v Netvořicích, později v Čerčanech, prostřednictvím stálých četnických hlídek přesnou adresu nového bydliště. Každá další změna musí býti rovněž hlášena.

Obyvatelé obcí, které mají býti vyklizeny, nechť se obracejí se všemi záležitostmi, týkajícími se vystěhování, výlučně buď na místní stálé četnické hlídky nebo na Přesídlovací kancelář v Benešově, t. č. v Netvořicích, později v Čerčanech.

Veškeré podzimní práce musí býti vykonány.

Těmto přestěhovalcům jest zakázáno ať přechodně či trvalé nastěhování se do některých obcí. Jsou to tyto obce:

I. Všechny obce soudního okresu neveklovského.

II. Ze soudního okresu benešovského tyto obce i s jejich osadami:

Konopiště, Přibyšice, Tisem, Tvoršovice, Nesvačily a Jírovice.

III. Ze soudního okresu votického tyto obce i s jejich osadami:

Božkovice, Rudoltice, Vrchotovy Janovice, Drachkov, Minartice a osada Slavkov (z obce Křešice).

IV. Ze soudního okresu sedlčanského tyto obce i s jejich osadami:

Radič, Křepenice, Suchdol, Nalžovice, Osečany, Kňovice, Prosenická Lhota, Sestrouň, Štětkovice, Dublovice, Příčovy, Chramosty, Hrachov, Líchovy, Zvírotice a Nalžovické Podhájí.

Nedodržení tohoto ustanovení potrestá příslušný okresní úřad pokutou do 5.000·— K nebo vězením do 14 dnů.

Špatná zpráva pro místní — vyhláška zahajující II. etapu přípravy výcvikového prostoru

tři roky od vzniku protektorátu, třicet kilometrů jižně od Prahy četli obyvatelé šestnácti vesnic rozkaz k vystěhování. Vyhláška ze 14. března 1942 jim nařizovala během šesti měsíců opustit domovy.

Zabírán byl ryze český kraj, vhodný jak pro vojenské, tak germanizační účely. Obyvatelé se obrátili s žádostí o pomoc k protektorátním ministrům, nenašli však u nich žádnou výraznější podporu. Vláda premiéra Jaroslava Krejčího byla na rozdíl od té předchozí (Eliášovy) vládou již víceméně loutkovou.

Zmíněných 16 vesnic tvořilo základ tzv. I. etapy vystěhování. Spadaly do ní obce ležící na jih a na východ od soutoku Vltavy a Sázavy. Nejznámější z nich je obec proslavená hledáním „Štěchovického pokladu" — Hradištko. Ještě než skončilo vyklizení těchto vesnic, objevila se v obcích na východ odtud vyhláška zahajující II. etapu vystěhování. Dávala opět půl roku k odchodu, ale tentokrát již bez hospodářských zvířat, strojů apod. Vybavení zemědělců a řemeslníků mělo zčásti tvořit materiální základ cvičiště, zčásti bylo odvezeno německým přistěhovalcům na jiná místa v protektorátu.

PRÁVO A BEZPRÁVÍ

Nacistická správa se v protektorátu vyznačovala snahou vydávat své skutky za legální. Odkazy na zákony, přesná vyměřování, podrobná dokumentace atd., však byly jen jednou stranou mince. Druhá nesla obraz rasové a nacionální nenávisti, odhodlání jít přes mrtvoly a bezohledně budovat světovou říši.

Na otázku, jakým právem docházelo k vystěhování a zabavování majetku, by bylo v poměrech okupace a války možné jednoduše odpovědět, že právem silnějšího. Při německé důslednosti a snaze zakrývat páchané bezpráví paragrafy je ovšem příznačné, že se uvedené rozkazy opíraly (či snažily opírat) o platné zákony a nařízení, ať již československého nebo protektorátního původu.

Nejvýznamnějším se z tohoto hlediska stal zákon o vyvlastnění k účelům obrany státu. Lze jej nalézt ve sbírce z roku 1935 a československý prvorepublikový parlament jej přijal v reakci

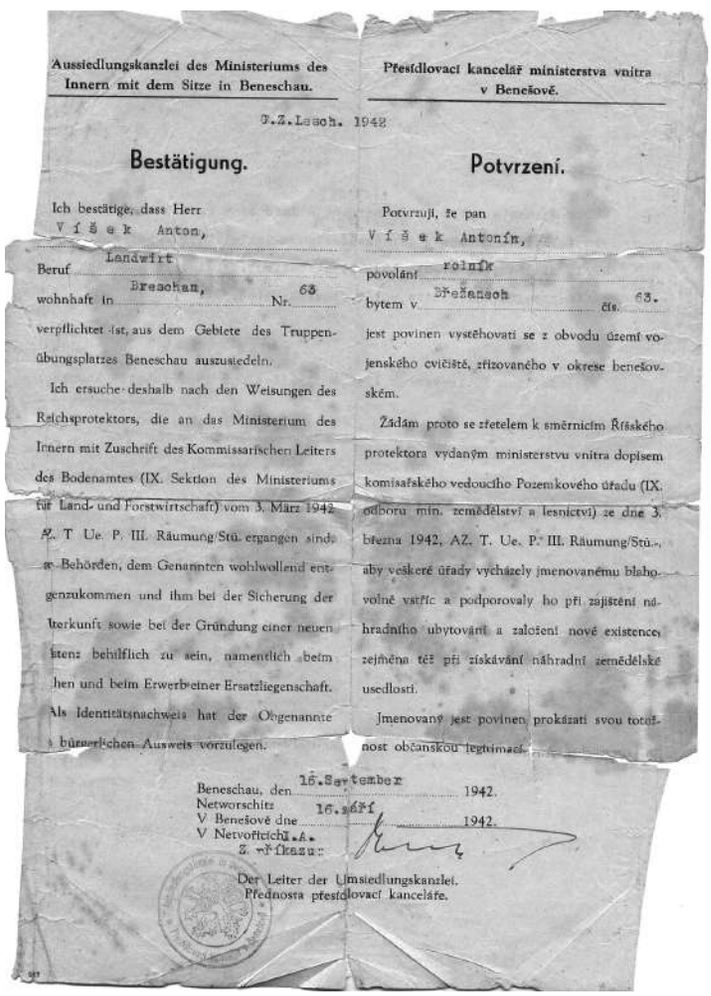

Aussiedlungskanzlei des Ministeriums des Innern mit dem Sitze in Beneschau.

Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra v Benešově.

T.Z.Lesch. 1942

Bestätigung.

Ich bestätige, dass Herr
Víšek Anton,
Beruf Landwirt
wohnhaft in Breschan, Nr. 63
verpflichtet ist, aus dem Gebiete des Truppenübungsplatzes Beneschau auszusiedeln.

Ich ersuche deshalb nach den Weisungen des Reichsprotektors, die an das Ministerium des Innern mit Zuschrift des Kommissarischen Leiters des Bodenamtes (IX. Sektion des Ministeriums für Land- und Forstwirtschaft) vom 3. März 1942 Az. T Ue. P. III. Räumung/Stü. ergangen sind, die Behörden, dem Genannten wohlwollend entgegenzukommen und ihm bei der Sicherung der Unterkunft sowie bei der Gründung einer neuen Existenz behilflich zu sein, namentlich beim Bauen und beim Erwerb einer Ersatzliegenschaft.

Als Identitätsnachweis hat der Obgenannte seinen bürgerlichen Ausweis vorzulegen.

Potvrzení.

Potvrzuji, že pan
Víšek Antonín,
povolání rolník
bytem v Břežanech čís. 63.
jest povinen vystěhovati se z obvodu území vojenského cvičiště, zřizovaného v okrese benešovském.

Žádám proto se zřetelem k směrnicím Říšského protektora vydaným ministerstvu vnitra dopisem komisařského vedoucího Pozemkového úřadu (IX. odboru min. zemědělství a lesnictví) ze dne 3. března 1942, AZ. T. Ue. P. III. Räumung/Stü., aby veškeré úřady vycházely jmenovanému blahovolně vstříc a podporovaly ho při zajištění náhradního ubytování a založení nové existence, zejména též při získávání náhradní zemědělské usedlosti.

Jmenovaný jest povinen prokázati svou totožnost občanskou legitimací.

Beneschau, den 16. September 1942.
Networschitz
V Benešově dne 16. září 1942.
V Netvořicích
Z. v. Řízur:

Der Leiter der Umsiedlungskanzlei.
Přednosta přesídlovací kanceláře.

Nejistá pomoc — vystěhovalci hledali nové bydlení. V kapse nosili potvrzení o tom, že se stěhují z vojenských důvodů

na vzrůstající agresivitu Německa. Na jeho základě bylo možné vyvlastňovat pozemky např. pro stavbu pohraničního opevnění. Během okupace ho však německá správa využila ve vlastní prospěch, a tak se stal legislativním základem pro růst vojenských výcvikových prostorů.

KAM SE STĚHOVALI LIDÉ Z CVIČIŠTĚ

Když se rozkazy z vyhlášek rozšířily mezi obyvatele, začali lidé přemýšlet, kam se vystěhovat a jak vše skloubit s prací. Ti v první etapě se stěhovali v době kolem žní a konečný termín měli 15. září, tedy uprostřed vybírání brambor. Starost s hledáním náhradního domova připadla otcům od rodin. Jim příslušelo postarat se o ženy, děti, staré rodiče, případně i čeleď, a všechny odstěhovat.

Poslední žně. Vysoký Újezd v roce 1942, těsně před vystěhováním

Nastal rozruch a řada často zbytečných cest. Kde to šlo, stěhovaly se rodiny k příbuzným, kde to možné nebylo, hledalo se přístřeší jinde, leckdy u zcela cizích lidí. Vytváření cvičiště ovšem podléhalo vojenskému utajení a mnozí ani v nejbližším okolí nevěděli, co se v dolním Posázaví děje. Situaci ještě zhoršil atentát na Heydricha a vypálení Lidic, takže vystěhovalci byli často s nepochopením a se strachem odmítáni.

Dohled nad vystěhováním měly české úřady. Vedly evidenci odcházejících a částečně jim pomáhaly. Četníci obcházeli vyklízené vesnice a kontrolovali, zda se všichni připravují k odchodu. Nakonec přebírali klíče od domů. Silnice ve vyklízené oblasti se zaplnily povozy a nákladními auty. Odváželo se vše, co ještě bylo dovoleno odvézt, a potají i to, co dovoleno nebylo. Lidé se snažili alespoň něco při sepisování majetku zatajit, ale o většinu beztak přišli.

VYVLASTNĚNÍ A ODŠKODNĚNÍ

Vyklizení území a jeho předání vojenské správě měl na starosti Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, personálně napojený na organizaci SS. Zatímco vystěhováním obyvatel úřad pověřil české orgány, majetkoprávní převody řídil sám. Jednalo se v první řadě o vyvlastnění nemovitostí a stanovení náhrad za ně.

Pod úřad spadalo taxační oddělení, které si zřídilo jednatelství v Neveklově, připravilo výpisy z pozemkových knih a nechalo si zhotovit kopie katastrálních map. Odhady majetku prováděly komise, které jezdily po obcích, vše měřily a sčítaly. Podle tabulek byly oceněny domy, pole, louky, lesy a další majetek, přičemž se odhady pohybovaly něco pod aktuální tržní cenou. Jiná situace panovala při odebírání dobytka a strojů, majitelé za ně dostávali vesměs jen symbolické náhrady.

Brzy po odhadech začalo zabavování píce, strojů i zvířat. Vše se sváželo a svádělo na náves či do jiných statků. Lepší kusy zůstávaly pro nově zakládané SS-Hofy (zemědělské dvory SS),

Automobilem i povozem: odvoz zemědělských strojů z Václavic

ostatní šlo k odvozu. Pozemkový úřad předvolával majitele k jednání, aby odhad svého majetku potvrdili a vyvlastnění odsouhlasili, čímž své nemovitosti postoupili Německé říši. Souhlas představoval jen formalitu, vyvlastnění se konalo i bez něj.

Finanční odškodnění dostávali majitelé převodem na účty v benešovské okresní záložně. Většina lidí na složené peníze po celou válku ani nesáhla nebo si vzala jen to nejnutnější. Obecně se věřilo, že Německo bude poraženo a vystěhovalci se po válce zase vrátí domů.

CVIČIŠTĚ SE ROZRŮSTÁ

Vojenská situace Německé říše se zhoršovala a jednotky SS stále neměly dostatek míst k výcviku. Roku 1943 proto nastává urychlení výstavby cvičiště a v polovině roku vychází v krátké době po sobě několik vyhlášek, oznamujících zahájení III., IV. a V. etapy vysídlení. Mimo to se uskutečnilo i vyklizení okresního města Sedlčan, kde žilo cca 3000 obyvatel. Zasažen byl i větší Benešov, nacházející se na východní hranici cvičiště.

Lidé se zpravidla ještě ani nestihli odstěhovat, když do zabíraného území přicházely první útvary SS a stěhovaly se

Opuštěné město, vystěhované Sedlčany, prázdné náměstí

do větších budov. Obsazena byla kasárna, školy, zámky, budovy velkostatků, hostince, fary i kostely. Znamenalo to narychlo vyklidit a odstěhovat vybavení, včetně rozsáhlých školních sbírek, oltářů, varhan apod. Při stěhování často docházelo ke škodám, výjimkou nebyly ani úrazy.

Po zabíraném území začalo na koních jezdit polní četnictvo SS, které mělo nyní nad celým cvičištěm dohled. Hranice označovaly výstražné tabule a patníky s písmeny W-SS (Waffen-SS). Při vstupech do výcvikového prostoru stály závory a civilisté směli dovnitř jen po předložení průkazu vydávaného velitelstvím cvičiště na Konopišti.

Protože více než polovina území byla vyklízena v rychlém sledu, obce v okolí nestačily pojmout příliv vystěhovalců. Řada lidí hledala příležitost, jak zůstat doma. Jejich snaha se setkala s potřebami SS, neboť cvičiště mělo být částečně využito i hospodářsky a vojáci zde potřebovali mít také různé řemeslníky a další profese. Velká část obyvatel z jižní části cvičiště proto v zabraném území zůstala. Tito lidé ovšem zpravidla nesměli nadále bydlet ve svých domech, správa cvičiště je přesouvala do jiných domů i jiných vesnic. Z původního počtu třiceti tisíc ve výcvikovém prostoru zůstalo přibližně 12 000 civilistů.

„Propustka" domů Ausweis — průkaz opravňující ke vstupu na cvičiště

ODCHÁZEJÍCÍ ŠLECHTA

Vysídlení se nevyhnuli ani majitelé zámků, nejednou příslušníci starých šlechtických rodů. Největším velkostatkem na území cvičiště byl Tloskov u Neveklova, patřící Oskaru Daňkovi von Esse. Panství kdysi koupil jeho děd Čeněk, známý továrník, jehož jméno se později dostalo i do názvu továrenského komplexu ČKD. Oskar Daněk sympatizoval s nacismem, byl členem NSDAP, ale ani tak nezískal dostatečnou protekci, aby na tloskovském zámku mohl zůstat. Zvýhodnění se mu dostalo tím, že se se mohl přestěhovat do zámku Jemniště, o nějž projevil zájem. Patřil Terezii Mensdorff-Pouilly (rozené Sternbergové), ale již dříve na něj byla uvalena vnucená správa. Terezie s rodinou byla nucena se vystěhovat.

Na jihozápadním kraji cvičiště přišel o nalžovický zámek František Schwarzenberg, pocházející z orlické větve rodu. Část majetku odvezl na nedaleký Červený Hrádek ke svému příteli Janu Mladotovi ze Solopysk. Sám Mladota unikl vystěhování jen o vlásek. Hranici cvičiště tvořila na jihu železnice do Sedlčan a jeho zámek se nacházel pár kroků jižně od tratě, zabrán tedy nebyl.

Tloskovský zámecký pán Oskar Daněk s manželkou

Takové štěstí neměla baronka Sidonie Nádherná z Borutína, jež se přátelila např. s novinářem Karlem Krausem, básníkem Rainerem Maria Rilkem nebo s malířem Maxem Švabinským. Stejně jako řada jiných českých šlechticů měla příbuzné v Říši, její matka pocházela z Rakouska. Sidonie však těchto vazeb nevyužila, přestože jí na jejím zámku ve Vrchotových Janovicích velmi záleželo. Podobně jako většina obyvatel v prvních měsících roku 1944 Janovice opustila.

Sidonie Nádherná patřila k poslední velké vlně odcházejících. Po zabrání Janovic a okolí dosáhl výcvikový prostor Böhmen stanoveného rozsahu. Rozkládal se na území pěti tehdejších soudních okresů: Benešov, Jílové, Neveklov, Sedlčany a Votice. Vysídlených míst od měst po malé vesnice se zde nacházelo téměř dvě stě.

ZAČÁTKY VÝCVIKU

Výcvikový prostor vznikal pomalu, naproti tomu útvary Waffen-SS rostly rychlým tempem a nutně potřebovaly cvičit. Velitelství cvičiště se snažilo přípravu urychlit, ale ohledy na protektorátní hospodářství a klid mezi obyvatelstvem překotnému vysídlování bránily.

Vojáci ovšem nečekali, až se civilisté odstěhují, a začínali s výcvikem i v těsném sousedství obydlených míst. Konala se ostrá dělostřelecká palba, sotva opuštěné domy se plnily zásobami střeliva nebo se naopak stávaly terči. Na Hradištko a do Pikovic přišli ženisté, do Prosečnice ani ne osmnáctiletí příslušníci pražského výcvikového pluku SS.

Nejslavnější z vystěhovalců Sidonie Nádherná před svým zámkem ve Vrchotových Janovicích

Výcvikový prostor Böhmen v jeho finálním rozsahu čekal pouhý rok existence. Rok pádu německé moci, který byl patrnější na frontách, zatímco zázemí mělo stále žít v iluzi o tisícileté říši. Cvičiště se stalo jakýmsi státem ve státě a v budoucnu mělo vytvořit i jednu z posledních bašt Waffen-SS.

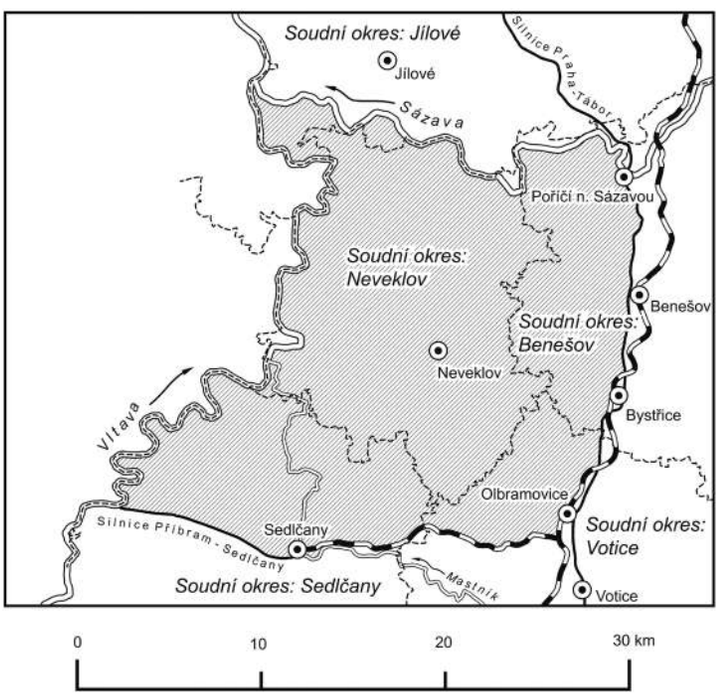

„Zabrané" — mapa výcvikového prostoru Böhmen

K. H. Frank — jeden z nejmocnějších mužů protektorátu (v tmavých brýlích) byl na cvičišti několikrát hostem a zúčastnil se zde cvičných manévrů. V tomto případě již jako Obergruppenführer v předjaří roku 1944

CVIČIŠTĚ BÖHMEN
3. díl
Velitelství a muži v jeho čele

Krajina mezi Benešovem a Sedlčany se v letech 1942–1945 změnila v jeden z nejdůležitějších výcvikových prostorů Waffen-SS v Evropě. Vzhledem k významu bylo třeba najít také zkušené a schopné muže, kteří jej budou řídit. Jenže takové lidi potřebovala říše zejména na frontách.

AUTOR: TOMÁŠ ZOUZAL, PUBLIKOVÁNO HISTORIA BELLICA 1/2019

Plán na výstavbu polygonu SS uprostřed protektorátu ležel na stole od roku 1939, ale uběhla tři léta, než se skutečně začalo, a ve chvíli zabrání poslední obce již kalendář ukazoval rok 1944. Cvičiště nebylo dobudované a přicházející důstojníci měli před sebou náročné úkoly.

Rozsáhlý a zároveň mnohotvárný celek kladl vysoké nároky na organizaci. Do oblasti přicházely tisíce vojáků a vznikaly zde první školy. Koordinaci všech útvarů mělo proto na starosti velitelství výcvikového prostoru (komandantura), a to za pomoci posádkové správy. Zatímco velitelství zodpovídalo za výstavbu, bezpečnost a pořádek, posádková správa zajišťovala hospodářské a technické zázemí.

Cvičiště se dělilo na oblasti výcviku a na místa, kde žili civilní zaměstnanci. Ti pracovali většinou u zemědělských dvorů, měli na starost lesní hospodářství, údržbu cest a také práce pro příslušníky SS. Někteří z nich se dostali i do blízkosti zdejších velitelů a po válce mohli svědčit o jejich činnosti.

VELITELÉ

Výcvikový prostor Böhmen měl ve své historii celkem čtyři velitele. Zatímco první z nich, Julian Scherner, zastával funkci jen papírově a cvičiště tehdy ještě reálně neexistovalo, za jeho nástupce Bernharda Vosse již začalo vysídlování oblasti. Když byl jako padesátiletý v polovině června 1942 přeložen na výcvikový prostor Dębica v Polsku, nahradil jej ve funkci o tři roky starší Alfred Karrasch – bývalý ženista a policista, jenž se vypracoval až na vysoké pozice v SS.

Karrasch je znám především jako velitel cvičiště Böhmen, krátce ale zastával i o stupeň vyšší funkci velitele Waffen-SS v Čechách a na Moravě. Na cvičišti jej tehdy zastoupil Hanns Feil. Již na podzim 1942 se ovšem do staré funkce vrátil a v čele výcvikového prostoru pak zůstal až do konce války. Vedl jej se značným elánem a snažil se pro něj získat maximum. Jednalo se zejména o nutnost rychle prostor dobudovat, a tak je pochopitelné, že snahy civilních obyvatel o prodloužení termínů

Krajina výcvikového prostoru. Rozsáhlá pahorkatina mezi Benešovem a Sedlčany tvořila vhodné podmínky pro vojenský výcvik

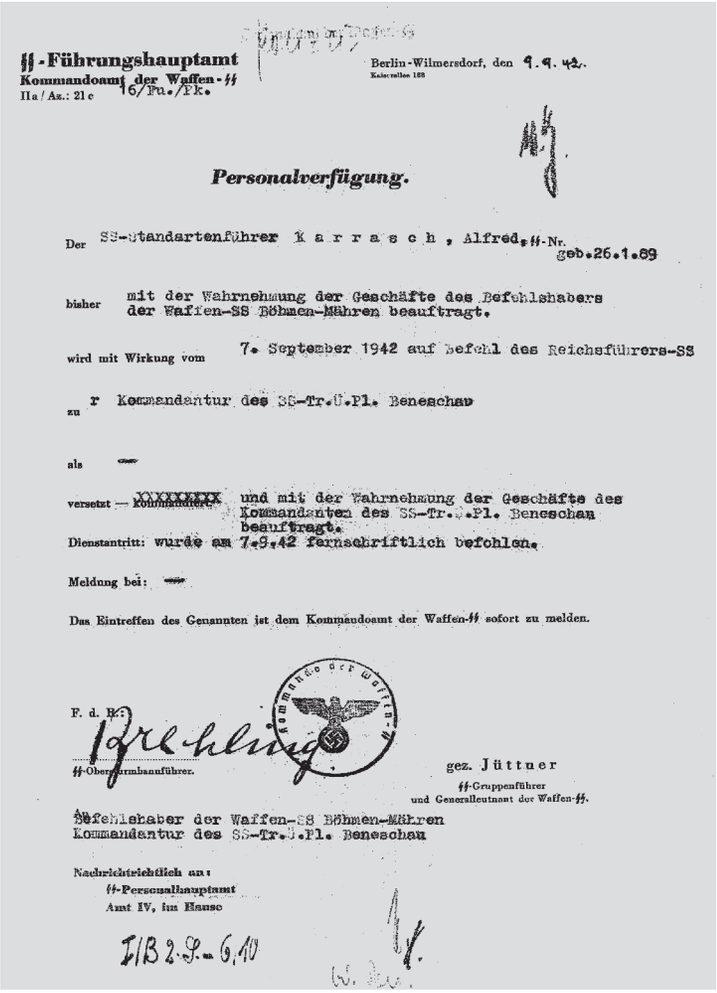

SS-Führungshauptamt
Kommandoamt der Waffen-SS
IIa / Az.: 21 c 16/Fu./Pk.

Berlin-Wilmersdorf, den 9.9.42.
Kaiserallee 188

Personalverfügung.

Der SS-Standartenführer K a r r a s c h , Alfred, SS-Nr. geb. 26.1.89

bisher mit der Wahrnehmung der Geschäfte des Befehlshabers der Waffen-SS Böhmen-Mähren beauftragt.

wird mit Wirkung vom 7. September 1942 auf Befehl des Reichsführers-SS

zu r Kommandantur des SS-Tr.Ü.Pl. Beneschau

als —

versetzt — ~~Kommandant~~ und mit der Wahrnehmung der Geschäfte des Kommandanten des SS-Tr.Ü.Pl. Beneschau beauftragt.

Dienstantritt: wurde am 7.9.42 fernschriftlich befohlen.

Meldung bei: —

Das Eintreffen des Genannten ist dem Kommandoamt der Waffen-SS sofort zu melden.

F. d. R.:
SS-Obersturmbannführer.

gez. Jüttner
SS-Gruppenführer
und Generalleutnant der Waffen-SS.

An
Befehlshaber der Waffen-SS Böhmen-Mähren
Kommandantur des SS-Tr.Ü.Pl. Beneschau

Nachrichtlich an:
SS-Personalhauptamt
Amt IV, im Hause

I/B 2-S.-6.10

Přeložení. Alfred Karrasch je po krátkém působení v Praze již natrvalo pověřen velením benešovskému cvičišti

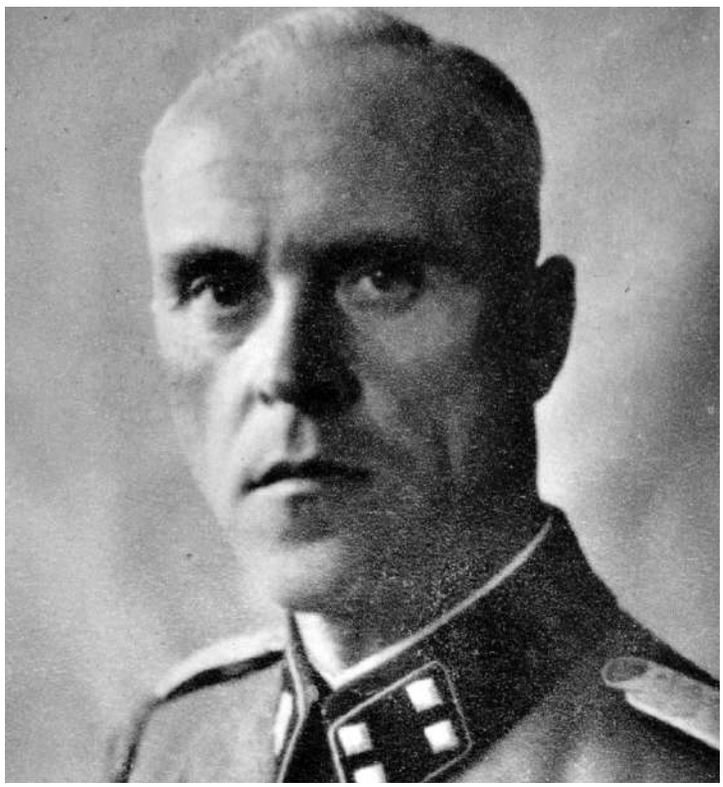

Učitel a velitel Hanns Feil (1896—1957) na přání otce vystudoval učitelství, i když chtěl být spíše vojákem nebo malířem. Pracoval jako odborný učitel, ale vojenskou kariéru nakonec udělal také. Za 2. světové války velel výcvikovému prostoru Dębica a krátce i cvičišti Benešov

k vystěhování ztroskotávaly na jeho odporu. Za své „zásluhy“ se dočkal opakovaného povýšení, naposledy do hodnosti Brigadeführer (odpovídá přibližně hodnosti brigádní generál).

Druhým mužem výcvikového prostoru byl Otto Hauprich. Patřil ke generaci, která již nepoznala císařské Německo a vyrostla v době vzestupu nacismu. On sám byl nacistickou ideologií silně prodchnut a měl za sebou činnost v Hitlerjugend i řadu let v SS. Do štábu benešovského cvičiště nastoupil již v prosinci 1941 a působil zde tedy déle než Karrasch.

ARISTOKRATÉ I ALKOHOLICI

Organizace SS měla být elitou nacistického Německa, ale realita se od ideálu značně lišila. Do SS vstupovali muži rozdílných kvalit a charakterů, čemuž odpovídal i profil vojáků. Jak vypadala situace v praxi, dokreslují příběhy ze Sedlčan, kde mělo velitelství cvičiště i posádková správa své pobočky.

Pobočku velitelství vedl baron Otto von und zu der Tann, voják a podnikatel se šlechtickým rodokmenem. Na rozdíl

Sedlčanský baron Otto von und zu der Tann řídil sedlčanskou pobočku velitelství cvičiště

Život „zasvěcený" službě. Alfred Karrasch (1889—1968) patřil mezi vojáky oddané Německu tělem i duší. Většinu aktivní služby strávil v uniformě, ať již vojenské, nebo policejní

ALFRED KARRASCH

Narodil se roku 1889 v Opolí (Horní Slezsko, tehdy ležící v Německu) do rodiny majitele pivovaru. Po gymnáziu navštěvoval vojenskou technickou akademii v Berlíně a specializoval se na ženijní obor. První světovou válkou prošel jako ženista, zúčastnil se bojů na východní i západní frontě a získal Železný kříž I. třídy. Po válce oblékl policejní kabát a stoupal v kariérním žebříčku Schupa (Schupo, Schutzpolizei – ochranná policie).

Když vypukla 2. světová válka, přihlásil se ve svých padesáti letech dobrovolně znovu k frontovému nasazení. Velel ženijnímu praporu v policejní divizi SS a získal poměrně vysokou hodnost Obersturmbannführer (dnes podplukovník). Zúčastnil se tažení přes Belgii a dobytí Francie, poté byl převelen do protektorátu. Stal se velitelem policejního praporu Mähren v Brně, ale již v březnu 1941 následovalo přeložení do Norska, kde zastával obdobnou funkci. Nadřízení si všimli jeho schopností a pověřovali jej stále významnějšími úkoly. Obdržel hodnost Standartenführer (dnes plukovník) a stal se ženijním inspektorem na Hlavním velitelském úřadu SS. Vrcholu dosáhl roku 1942, když nejprve převzal velení Waffen-SS v Nizozemí a o čtyři měsíce později byl převelen do protektorátu, aby se ujal benešovského cvičiště.

Druhý muž cvičiště Otto Hauprich (1915—2002) byl Karraschovou pravou rukou a velitele také zastupoval

OTTO HAUPRICH

Pocházel z Obersgegen na západě Německa, kde se narodil roku 1915 jako syn učitele. Studoval gymnázium, ale pro finanční potíže rodiny školu nedokončil – alespoň tak to později uváděl ve svém životopise. Nacistického hnutí se účastnil od patnácti let, následovalo členství v Hitlerjugend a posléze v SS. Zde studoval na důstojnické škole v Bad Tölz.

Během prvních válečných let sloužil u pluků Totenkopf, přičemž se dostal i do protektorátu. Nevěstu si vyhlédl v sudetské župě: Ilsu Maresch z Ústí nad Labem. Měla české předky a Hlavní rasový a osídlovací úřad SS mu dal na výběr, aby od sňatku buď upustil, nebo vystoupil z řad SS. Rozzlobenému ženichovi se nakonec podařilo prokázat původ Ilsy jako dostatečně německý a o Vánocích roku 1940 se vzali. Hauprichova hvězda stoupala, stal se pobočníkem velitele Waffen-SS v Norsku a poté byl převelen na benešovské cvičiště.

od svého nadřízeného, spíše podsaditého Karrasche, měl vysokou postavu a působil noblesně. Byl také o tři roky starší a o šest let déle členem SS. Karrasch oceňoval jeho prozíravost a dobrý vojenský úsudek, vhod mu přišlo i baronovo obratné jednání s úřady. Bezmála šedesátiletý Tann se udržoval v kondici, jezdil na koni a platil za příkladného důstojníka.

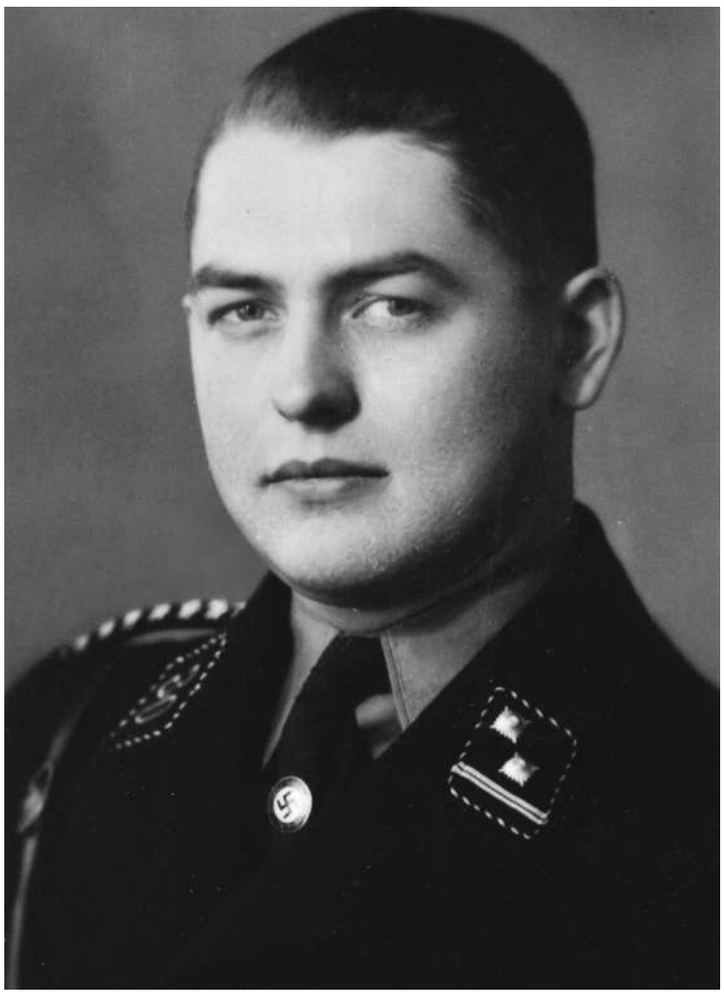

Bez vojenských vloh — Joachim Kahleyss postrádal důstojnické kvality, posudky nadřízených jej nedoporučovaly, v Sedlčanech se ale stal pánem

Zcela jinou pověst si získal druhý nejvýznamnější příslušník SS v Sedlčanech — Joachim Kahleyys, který zde řídil pobočku posádkové správy. Jednal povýšeně, měl rozepře s manželkou i českými lidmi. Chyběla mu osobní pevnost i vojenské vlohy, často se opil, všude vlezl a jeho působení nakonec skončilo přeložením ze Sedlčan.

BENEŠOV JAKO MĚSTO SS

Výcvikový prostor Böhmen nesl do roku 1943 název Beneschau. Dostal jej od nejbližšího většího města, devítitisícového Benešova, který se ocitl na samé hranici cvičiště. Třebaže oficiálně do něj začleněn nebyl, stal se sídlem jeho velitelství, posádkové správy i dalších útvarů SS. Bylo to logické, neboť měl zázemí okresního města — poštu, telegraf, ubytovací možnosti, obchody i řemesla — a kromě toho také výborné dopravní spojení s Prahou.

Zabírání budov ve městě se dělo podle momentální potřeby. Nejprve si štáb cvičiště vyhlédl někdejší piaristickou kolej, brzy následovaly požadavky na vyklizení kasáren a škol. Do Benešova přicházeli stále další a další příslušníci SS, takže nebylo divu, když se začaly šířit zprávy o tom, že původní obyvatele čeká vystěhování. Správa cvičiště tomu svými kroky přisvědčovala. Potřebovala zajistit kanceláře i byty, nemluvě o ubytování pro mužstvo.

Vojáci zprvu zabírali pouze jednotlivé stavby na různých místech města, ale později zrychlili tempo a brali i celé bloky. Došlo také k vyklizení vilové čtvrti, kde stálo přibližně devadesát domů. Vládní komisař Benešova, aby uklidnil obyvatele, vydal oznámení, že další byty nejsou požadovány, avšak zabírání i přesto pokračovalo.

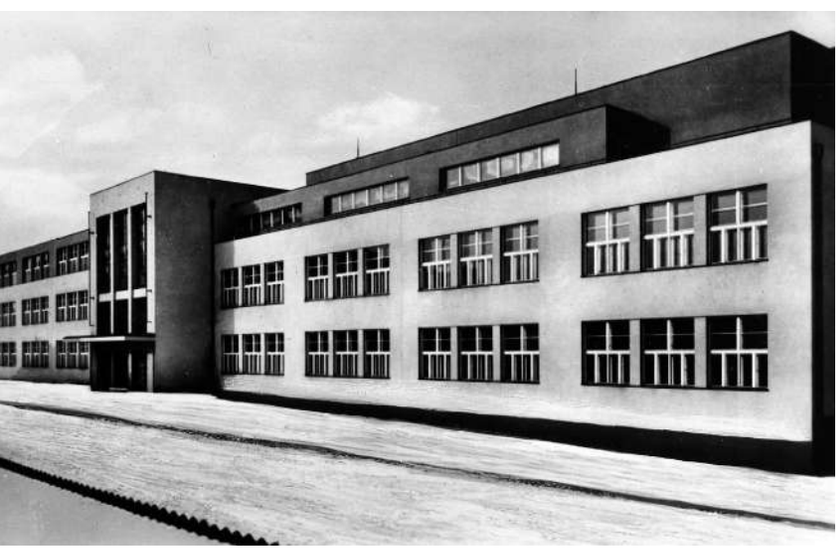

Masarykovy školy. Obecná a měšťanská chlapecká škola v Benešově, nesoucí dříve jméno prvního prezidenta (dnes Základní škola v Jiráskově ulici) byla stejně jako další budovy ve městě zabrána pro vojenské účely

Město SS. Letecký snímek Benešova, v popředí pivovar, za ním historické centrum

Situace dospěla do kritické fáze a v lednu 1944 se v Benešově konala porada o dalším postupu, na níž se sešli jak zástupci města, tak vojenské správy. Výsledek zněl, že v úvahu přichází ještě vystěhování asi 32 rodin a tím zabírání skončí. Ani tento příslib však nebyl splněn a nové vysídlování naopak v srpnu 1944 nařídil přímo K. H. Frank.

NA ZÁMKU A V PODZÁMČÍ

Velitelství se mezitím z Benešova alespoň zčásti přestěhovalo. Od roku 1943 úřadovali jeho nejvyšší představitelé na Konopišti. Neobsadili však samotný zámek, nýbrž ubytovali se v budovách pod ním, které dříve sloužily potřebám dvora Františka Ferdinanda d´Este.

Samotný konopišťský zámek měl pestré osudy. Dlouho se nevědělo, co s ním. Návrhů bylo více a říšský vůdce SS Heinrich Himmler zde chtěl nechat zřídit elitní nacistickou školu (Napola). Zastupující říšský protektor Kurt Daluege sice předání zámku Napole odsouhlasil, ale projekt brzy ztroskotal, neboť zámek nesplňoval požadavky ke školnímu využití — byl příliš velký, energeticky náročný a o větších úpravách těžko mohlo být řeči. Obtížným se jevilo i jeho praktické využití k administrativním účelům, a tak nevyšel ani plán využít stavbu jako archiv. Nakonec padlo rozhodnutí, že bude sloužit jen k reprezentačním účelům při významnějších událostech.

Vybavení zámeckých sálů a komnat se mezitím tenčilo. Kastelán Jan Posel ještě stačil zazdít klenoty po arcivévodské rodině, ale další skvosty Konopiště opouštěly. Část se převážela do muzeí a později do úkrytů, část začala zdobit budovy SS na jiných místech nebo přišla do soukromých rukou. Různé stříbrné předměty si do Černínského paláce vypůjčil K. H. Frank; nábytek, obrazy a plastiky zase posloužily k vybavení sídla Liny Heydrichové v Panenských Břežanech.

Podzámčí Konopiště se mělo stát logistickým centrem s odpovídající výbavou. Zatím sem nevedla ani vlečka, ale do budoucna se počítalo se seřaďovacím nádražím, dílnami a sklady, včetně muničního a pohonných hmot. Vývoj války ovšem realizaci těchto plánů zabránil.

Krajina výcvikového prostoru, rozsáhlá pahorkatina mezi Benešovem a Sedlčany tvořila vhodné podmínky pro vojenský výcvik

V palebném postavení. Příslušníci SS využívají maskování při výcviku s protitankovým dělem (PaK 38)

CVIČIŠTĚ BÖHMEN

4. díl

Školy a výcvik SS uprostřed Čech

Čeští obyvatelé narychlo sklízeli ještě zelené obilí a chystali se k vynucenému odchodu, když do jejich vesnic v létě 1942 přišly první útvary Waffen-SS. Při soutoku Vltavy a Sázavy budovaly novou vojenskou školu, k níž na cvičišti Böhmen postupně přibyly ještě tři další.

AUTOR: TOMÁŠ ZOUZAL, PUBLIKOVÁNO HISTORIA BELLICA 2/2019

Výcvikový prostor Böhmen se v letech 1942–1944 postupně rozrostl až na největší cvičiště v českých zemích. A jelikož organizace SS měla vlastních prostorů minimum, stal se ten český vedle polského Heidelageru záhy i jedním z nejdůležitějších cvičišť a týlových základen Waffen-SS v Evropě.

Stavy SS během války vytrvale rostly a s nimi i obsazení cvičiště. Bojeschopní muži byli průběžně posíláni na frontu a do prostoru naopak přicházeli nováčci nebo zranění vojáci, kterých se zde vystřídalo několik desítek tisíc. Váleční veteráni, zkušení a ostřílení velitelé, přišlí z fronty a v důsledku zranění vyřazení z boje, jim předávali své zkušenosti a v rámci specializovaných kurzů připravovali mužstvo, poddůstojníky i důstojníky k novému nasazení.

Pro různé útvary vznikly na cvičišti celkem čtyři specializované školy. Nejprve vyrostla na Hradištku škola ženijní, následovaná dělostřeleckou v Benešově. Třetí, se sídlem na Prosečnici, připravovala pancéřové granátníky a čtvrtá v Bukovanech byla školou útočných děl. Ta později změnila název i sídlo, když se z ní stala škola stíhačů tanků ve Vrchotových Janovicích.

ŽENIJNÍ ŠKOLA HRADIŠTKO

Obec Hradištko leží nad soutokem Vltavy a Sázavy. Patří k ní osada Pikovice, proslavená trampským hnutím, které vznik cvičiště také zasáhl. Když Hlavní velitelský úřad SS založil k 1. červenci 1942 na Hradištku ženijní školu, vojáci zabrali nejprve Pikovice, pak samotné Hradištko a další místa v okolí.

Území využívané školou mělo kolem deseti kilometrů čtverečních. Patřily k němu výcvikové plochy na souši i na vodě, pistolová střelnice pod Medníkem nebo třeba vesnice Třebsín, kde frekventanti kurzů trénovali odpalování min. Zatímco některé vesnice na cvičišti byly téměř zničeny, v jiných rostly

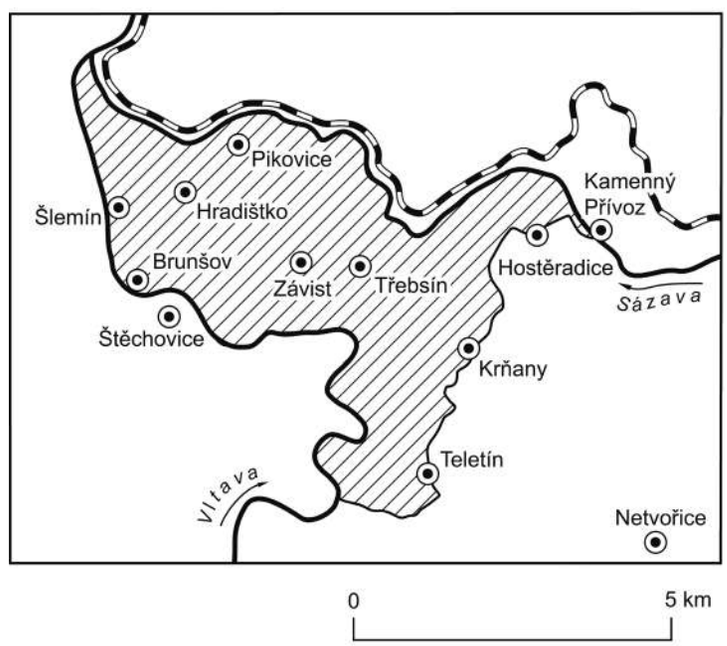

MEZI ŘEKAMI: Území ženijní školy se sídlem na Hradištku se nacházelo mezi Sázavou a Vltavou.

Ženijní velitel Emil Klein byl hlavou ženijní školy na Hradištku po celou dobu její existence

EMIL KLEIN

Nejdéle působící velitel ze cvičiště Böhmen, známý v souvislosti s tzv. štěchovickým pokladem, pocházel z Východního Pruska. Bojoval již v první světové válce, kde si vysloužil Železný kříž II. třídy, a v armádě zůstal i v době míru. Roku 1932 vstoupil do SS, kde se projevily jeho velitelské a instruktorské vlohy. Vyučoval na škole SS v Braunschweigu a poté se stal velitelem záložního ženijního praporu v Drážďanech. To již byla v plném proudu druhá světová válka a Klein od června 1941 bojoval na východní frontě s divizí Wiking. Utrpěné zranění jej však z bojů vyřadilo. Roku 1942 byl jmenován velitelem ženijní školy na Hradištku.

Klein představoval typ starého bojovníka s plným nasazením pro Německo. Měl urostlou postavu a dobrou kondici, kterou si stále udržoval. Vyznačoval se přímým jednáním, tvrdostí a energičností, nebylo výjimkou, když se v noci nebo za úsvitu objevil na koni u některého ze školních útvarů, aby osobně zkontroloval kadety a výcvik. Třebaže na Hradištku překročil jeho věk pětačtyřicítku, svými výkony a nasazením se o polovinu mladším žákům stále snažil jít příkladem.

nové stavby a zázemí pro vojsko. Na Hradištku tak vznikl důstojnický dům s přednáškovou síní a více než dvacet dřevěných baráků pro mužstvo. Z hospodářského dvora se stala kasárna, ze zámku škola, z domů a vil kanceláře a jídelny. Další domy, odloučené od školy, poskytly základ pro menší nemocnici a obec propojil vodovod.

Hradištko tvořilo centrum vojenské školy, kde sídlil velitelský štáb v čele s Emilem Kleinem a kde se konaly kurzy pro budoucí důstojníky. Pikovice sloužily k výcviku poddůstojníků a při Vltavě ležící Brunšov a Šlemín poskytovaly zázemí k technickému výcviku, zejména cvičení na vodě. Tehdy vytvořené slepé rameno Vltavy je dodnes dobře viditelné ze silnice mezi Davlí a Štěchovicemi.

DĚLOSTŘELECKÁ ŠKOLA BENEŠOV

Jedním z důvodů, proč cvičiště Böhmen zabíralo tak rozsáhlou plochu (přes 400 km²) byla skutečnost, že zde cvičily dělostřelecké jednotky. V úzké vazbě k nim stála dělostřelecká škola,

Důsledky výcviku — rozstřílených nebo zřícených domů zůstalo na cvičišti několik stovek

založená k 1. srpnu 1942. Sídlit měla původně ve Vrchotových Janovicích, pak na Prosečnici, až nakonec získala zázemí v Benešově. Velel jí Otto Hornhardt, kterého od března 1943 vystřídal Karl Schlamelcher. Jádro tvořila Pražská a Táborská kasárna v Benešově, později také gymnázium a piaristická kolej (uvolněná velitelstvím cvičiště, které se přesunulo na Konopiště).

Podobně jako škola ženijní také dělostřelecká poskytovala kurzy pro důstojníky, poddůstojníky a techniky — např. pyrotechnické, kdy se účastníci školili nejen na cvičišti, nýbrž i externě ve vlašimské muničce či plzeňské zbrojovce. Disponovala větším počtem vozů, lehkými i těžkými houfnicemi s dostřelem přes deset kilometrů, dále děly a kanóny jak německé výroby, tak i kořistními. Na příslušné garáže se pojily opravárenské dílny, aby pečovaly o provozuschopný stav vozů i zbraní.

Dělostřelectvo kromě vlastního Benešova využívalo také některé vesnice v okolí a město Sedlčany na jihu cvičiště.

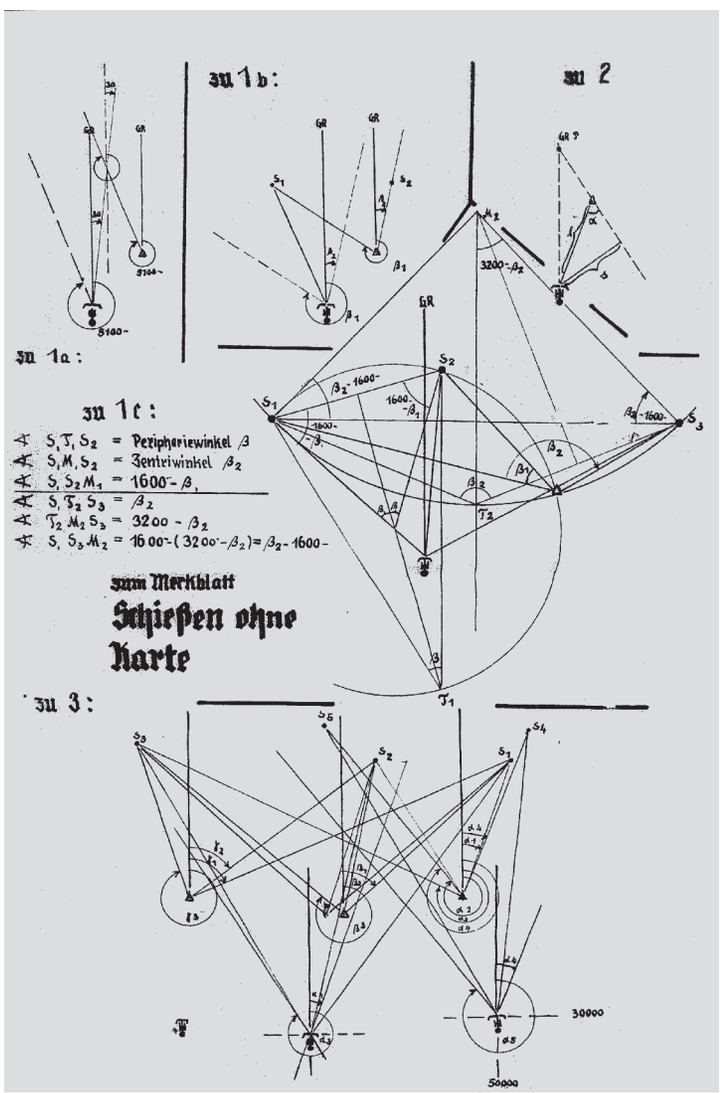

Výkres z dělostřelecké školy. Frekventanti škol absolvovali jak teoretický, tak praktický výcvik. Součástí dělostřelecké přípravy byly i výpočty trajektorií

Nositel Rytířského kříže Karl Schlamelcher se vyznamenal při východním tažení, které mu však zároveň těžkým úrazem změnilo život

KARL SCHLAMELCHER

Velitel benešovské dělostřelecké školy Karl Schlamelcher pocházel z Dolního Saska. Specializoval se na výcvik střelby a jako policejní strážmistr vedl pro příslušníky SS nejprve střelecké kurzy, načež roku 1935 do organizace vstoupil.

Do českých zemí se dostal již roku 1938 při obsazování pohraničí, poté se zúčastnil dobytí Polska, západního i východního tažení. Východní fronta se mu ale stala osudnou. Úspěšný postup s divizí Wiking, při němž obdržel Rytířský kříž Železného kříže, zastavilo zranění v srpnu 1942, kdy mu střepina vlétla do mozku a vyřadila jej z dalších bojů. Když se jeho zdravotní stav poněkud zlepšil, odeslali jej nadřízení do Benešova, aby velel tamní škole. Také zde se projevoval jako nadprůměrný důstojník s energickou povahou.

Střelby se ohlašovaly troubením a světlicemi a vojáci, případně čeští četníci, v té době uzavírali cesty vedoucí v dopadových pásmech. Za cíl sloužila různá místa na cvičišti, včetně opuštěných domů a vesnic.

ŠKOLA PANCÉŘOVÝCH GRANÁTNÍKŮ PROSEČNICE

Prosečnické sanatorium bylo vůbec první budovou zabranou v rámci zřizování cvičiště. Moderní, rozlehlá stavba, respektive komplex budov, majestátně vyhlížející ze svahů nad Sázavou, jako by se pro školu SS nabízel. Problém s pacienty byl vyřešen jejich propuštěním a do budov se během roku 1942 nastěhovali kadeti. Jako první přišli ani ne osmnáctiletí nováčci z výcvikového pluku Prag, kteří měli v protektorátu absolvovat půlroční výcvik. Poté došlo k přetvoření sanatoria na školu pancéřových granátníků.

Hlavní velitelský úřad ji založil k 1. lednu 1943, v čele stanul nejprve Ernst-Friedrich Schützeck, po něm Hans Kempin a nakonec Wilhelm Trabandt. Jednalo se o největší ze škol na cvičišti, k níž příslušelo až osm tisíc vojáků, mezi nimi větší počet cizinců z různých dobrovolnických divizí SS (např. Francouzi či Estonci). Kromě Prosečnice využívala škola rovněž Neveklov, Lešany, Břežany, Netvořice a další místa. Vedle standardních důstojnických a poddůstojnických kurzů poskytovala i kurzy přípravné a speciální pro cizince. Jako reakce na aktuální vojenskou situaci se zde rozvinul také výcvik protitankového boje zblízka, tj. školení, jak s malými prostředky likvidovat nepřátelské tanky.

Jelikož obsazené obce k ubytování vojáků nestačily, vzniklo pod Lešany u Sázavy na čtyřicet dřevěných baráků. Když se

Prosečnické sanatorium. Budovy sloužící před válkou pro nemocné tuberkulózou začaly roku 1942 sloužit příslušníkům SS

Voják v okopu. Výcvik na cvičišti v sobě zahrnoval používání mnoha technik a bojových prostředků. Na fotografii se voják při výcviku chystá hodit oslepující granát

Protitankový boj zblízka. Vojáci se učili likvidovat tanky mj. i za použití talířových min, kladených pod tank nebo na něj

později karta obrátila a z vítězících se stali poražení, proměnily se baráky ve sběrný tábor pro Němce, posílané na práci do okolí, aby pomáhali napravit škody způsobené během války.

ŠKOLA ÚTOČNÝCH DĚL/STÍHAČŮ TANKŮ BUKOVANY/VRCHOTOVY JANOVICE

Nejmladší ze čtyř škol na cvičišti založil Hlavní velitelský úřad 17. září 1943. Velel jí nejprve Franz Roestel a po něm Erich Sinn. Škola se nacházela v Bukovanech, kde pro ni zčásti sloužily původní domy, takže se vyučovalo v sále místního hostince, chlévy se změnily na řemeslnické dílny a podobně. Časem vyrostly i nové budovy, zejména vojenské baráky. Během srpna 1944 Hlavní velitelský úřad školu přejmenoval a přeložil ji do Vrchotových Janovic, kde nadále nesla kombinovaný název: škola stíhačů tanků (útočných děl).

Bukovanská/janovická škola kromě vlastního výcviku podobně jako ostatní tři rozvíjela i taktiku a techniky boje. Válka se v té době ale již zřetelně vyvíjela k porážce Německa, chyběli muži i materiál, a tak se i činnost škol na cvičišti Böhmen stávala čím dál více improvizací.

Nadprůměrní velitelé. Hans Kempin patřil k oněm kvalitním a úspěšným velitelům, bez nichž by cvičiště nemohlo fungovat efektivně

Vojenské ubytování. Velký počet cvičících vojáků si na různých místech cvičiště vyžádal stavbu dřevěných baráků

HANS KEMPIN

Berlínskému rodáku Hansi Kempinovi nebylo ještě dvacet let, když vstoupil do SS. Sloužil u Leibstandarte SS Adolf Hitler a posléze studoval na důstojnické škole SS v Bad Tölz. Své znalosti a dovednosti dokázal úspěšně předávat, což mu otevřelo dveře k instruktorskému působení na nových místech. Od roku 1938 se podílel na většině německých expanzí.

Své sebevědomí a vnitřní energii, která jej stále hnala kupředu, se postupně naučil ovládat, a vypracoval se tak v kvalitního a uznávaného důstojníka. Počátkem září 1941 mu střepina z granátu poranila nohu a Kempin z východní fronty odjel. V dalších letech působil jako instruktor na několika školách SS, a posléze se stal velitelem školy na Prosečnici.

Všechny pochody smrti z koncentračních táborů mají společný jmenovatel. Vraždí ti, kteří se bojí míru. Ilustrace pochází z koncentračního tábora v Mauthausenu, kde umírali Češi schvalující nebo napomáhající atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha. Bylo to v době, kdy se museli obyvatelé Třebsína a desítek dalších obcí nuceně vystěhovat ze středu Čech

VRAŽDY POSLEDNÍCH DNŮ VÁLKY: HRADIŠTKO — ZÁVIST — TŘEBSÍN

Sestaveno z materiálů poskytnutých z archivů obce Hradištko — **Lucie Hašková,** www.kulturaposazaviapovltavi.cz — **Tomáš a Martina Tichých** — Třebsín. Grafické zpracování mapy znázorňující celou situaci na začátku dubna 1945 — Martina Tichá.

AUTOR: VÁCLAV ŠMERÁK
ZDROJ: PŘÍPAD LANGE — ABS, FOND 325, SGN. 325-16-2

Na následujících stránkách uvádíme podstatné části záznamu výpovědí očitých svědků masakrování zbídačených vězňů koncentračního tábora na Hradištku v zabraném prostoru cvičiště SS ve dnech 9.—11. dubna 1945 při hloubení protitankového příkopu u Třebsína.

Sama autenticita záznamu je největší obžalobou, a proto necháváme texty bez komentáře v původní úpravě. Minulé desítky stránek naší publikace uvedly nesmyslnost historie strádání a ponížení v zabraném prostoru cvičiště SS a celé doby 2. světové války. Události na Hradištku, Závisti a u Třebsína tyto obludnosti jen podtrhují.

Václav Šmerák,
editor publikace

VÝPOVĚDI, KOMENTÁŘE, SVĚDECTVÍ

1. Ervin Lange — Velitel strážního praporu SS počátkem dubna 1945 v koncentračním táboře Hradištko u Prahy zosnoval povraždění nejméně 45 vězňů
2. Svědek: Bohuslav Stuna — vedoucí polesí
3. Svědek: František Kavan — lesník
4. Svědek: Josef Zvěřina — pomocný dělník
5. Svědek: Bohumil Sýkora — dělník
6. Svědek: Josef Horyna — poštovní doručovatel, část

Poválečná rekonstrukce. Silnice přes obec Závist, kde došlo k vraždění vězňů z koncentračního tábora Hradištko vedených k hloubení protitankového příkopu u Třebsína

Označení místa zastřelení jednoho z vězňů. Poválečná rekonstrukce

Tomáš Tichý a Karel Heřman u historického snímku, kde byli zabiti zajatci v dubnu 1945 na Závisti. Svědkem byl p. Karel Heřman (tatínek)

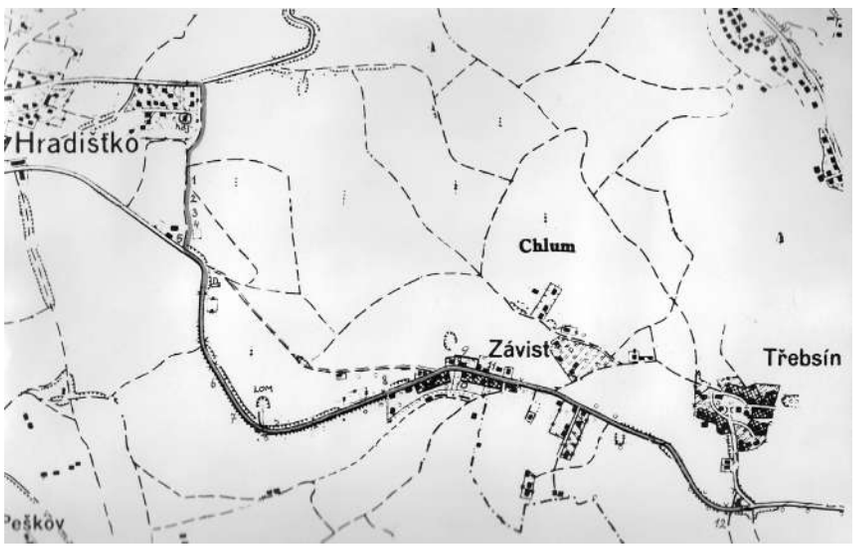

Zákres situace, kde byli vězni zavražděni

Zničený Třebsín na sklonku 2. světové války

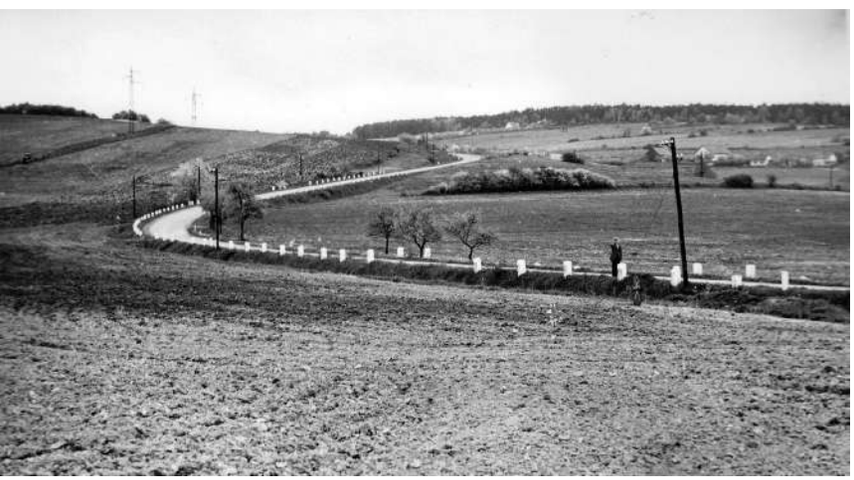

Silnice od Třebsína na Závist a Hradištko. Směr Štěchovice. Na poli od prvního sloupu byl vyhlouben protitankový příkop

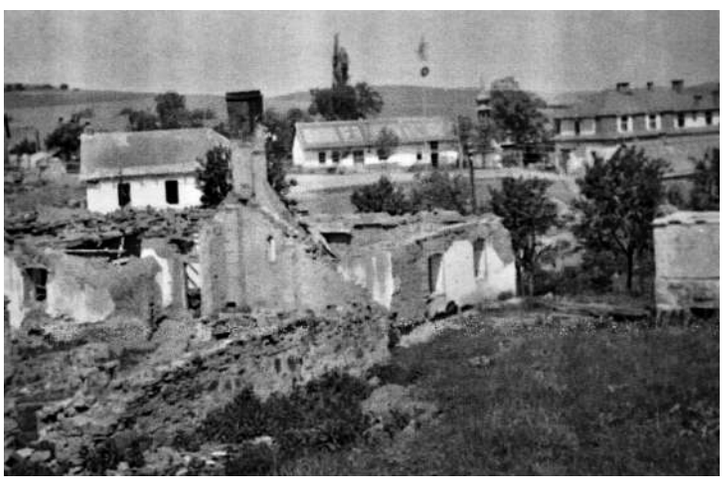

Třebsín v květnu 1945

Erwin L a n g e
---

nar. 27.7.1913 v Darkenehmen
obviněn z trestného činu účastenství na vraždě podle §§ 10/1a, 219 tr.z.

Jako velitel strážního praporu SS počátkem dubna 1945 v konc. tábo Hradištko u Prahy zosnoval povraždění nejmén ě 45 vězňů.

Erwin L a n g e v květnu 1945 z ČSR uprchl a v současné době ne jeho pobyt znám.

V listopadu 1943 byl v Hradištku u Prahy zřízen konc. tábor a umístěno v něm asi 450 vězňů. Byli to vězni různých národností, dopravení sem z KT Floss enburg. Ostrahu vězňů prováděl od února 1945 do 24.dubna 1945 střední prapor SS, jehož velitelem by SS-Sturmbannführer Erwin Lange.
Ve dnech 9. až 11. dubna 1945 bylo zde postříleno nejméně 45 vězňů. Bývalý velitel KT Hradištko Alfréd Kuss uvedl, že příkaz ke střílení vězňů v KT Hradištko dal SS-Sturmbannführer Lange. Odpovědného za vraždy vězňů v Hradištku označil Erwina Langeho také velitel ženijní školy SS v Hradištku Emil Jindřich Klein, který byl po r. 1945 v ČSR souzen a na Štědrý den r. 194 vyhoštěn do NSR.
Organizované vraždy vězňů v KT Hradištko potvrzuje též celá řada čs. občanů, kteří se v kritickém údobí zdržovali v oblasti Hradiš Zejména jde o tehdejšího lesmistra Bohuslava Stunu a Josefa Heřmana, kteří byli přímými svědky vraždění vězňů. Josef Heřman z povzdálí viděl, že 18 vězňů bylo přinuceno lehnout si na okraji silnice obličejem k zemi a pak byli čtyřmi SS-manny zezadu ranou do týla hlavy opakovacími pistolemi zastřeláni.
Erwin Lange v květnových dnech 1945 z ČSR uprchl a v roce 1948 údajně měl být zajištěn v táboře No 7-CIC - Baor v britském okupa ním pásmu v Německu. Zde také jeho stopa končí.
Z uvedených skutečností je zřejmý závěr, že Erwin Lange se dopustil organizování trestného či nu vraždy podle § 10 ods 1, písm.a), 219 tr.z.

Svědci:

Bohuslav STUNA: (nar. 1903):
V době okupace působil jako vedoucí polesí - nadlesní - v Hrad ku u Prahy. V této oblasti byly nasazeny jednotky zbraní SS.Kromě nich zde byl i KT (přibližně od r. 1942). Vězňové tam byli dopravováni z jiných KT. Používáni k různým pracem v oblasti Hradištka, zejména pak při přípravě cvičiště, přestavbě různých budov, stavbě silnic atp.
Stuna měl přístup do přilehlých lesů a cest, propustku i do objektu SS, kde občas projednával provozní otázky lesů a přidělen některých vězňů na lesní práce.
Lange odpovídal za vězně mimo KT -zajišťoval jejich střežení na pracovišti i střežení, doprovod na pracoviště a zpět do KT.
Stuna poznal osobně velitele školy Emila Kleina,
velitele KT Alfréda Kusse
a Erwina Langeho
"Podle mého názoru nejl dštější byl Klein, zatímco Erwin Lange se projevoval jako bezcitný člověk s nízkými charakterovými vlastnostmi, jak o tom budu vyprávět dále.
"Od některých vězňů, kteří pracovali v polesí, zejména na školk jsem se dovídal nejvíce stížností na jednání Erwina Langeho.
Lange každý den ráno prováděl jakýsi apel vězňů před jejich odchodem na pracoviště, při kterém byli vězni stře žícími příslušníky SS v přítomnosti Lange ho surově týráni. Ze jména tak tom bylo koncem března a poč. dubna 1945, kdy měly být v ubika cích vězňů nalezeny nějaké rozbušky a střelivo.
V této souvislosti musím však poznamenat, že toto byla provokac ze strany vedení vedoucích f nkcionářů KT. Od některých vězňů jsem se totiž dozvěděl, že uvedená munice tam měla být podstrčena a stala se tak záminkou ke krutým represáliím.
Tuto skutečnost mi potvrdil i tzv. "pucflek" Emila Kleina, jistý Ales. Říkal, že represálie v KT, jimž předcházela provokace s uvedenou municí, má na svědomí Erwin Lange. (Ales se z to na Langeho zlobil, jeho jednání odsuzoval)
Represálie vůči vězňům v KT v Hradištku vyvrcholily ve dnech 9.-11.dubna 1945, kdy z popudu E.Lange ho docházelo k přímým vraždám vězňů za situace, kdy byli příslušníky SS doprováze ni na práci v oblasti Hradištko, čehož jsem byl očitým svědkem.

K prvním vraždám vězňů došlo 9.4.1945, pamatuji se bezpečně, že to bylo pondělí. Tehdy bylo zavražděno, zákeřně zastřeleno asi přes 10 vězňů na cestě z Hradištka do Závisti, konkrétně v místech mezi starou a novou myslivnou.
(Stuna bydlel v nové myslivně, nacházející se v bezpeostřední blízkosti ostnatého drátu ohraničeného lágru).
Ve staré myslivně bydlel lesník Kahan).
V uvedený kritický den, v ranních hodinách slyšel střelbu ze samopalů. Vyběhl před myslivnu, aby se přesvědčil, co se děje a viděl ve vzdálenosti asi 100 m na cestě vedoucí z Hradištka do Závisti , asi 10 zavražděných vězňů. Za nimi pokračoval trans ort vězňů do Závisti.
"Uvedenou věcí jsem yl velmi rozrušen. Vrátil jsem se urychleně zpět do svého domova v myslivně a pak odešel do lesů. Když jsem se pak k poledni vracel, zavraždění vězni na cestě již nebyli.
Vzhledem k uvedené tragické feppesi téměř celou noc nespal a d časného rána z půdy myslivny dalekohledem pozoroval objekt a přilehlé prostranství KT.
Před 6.hodinou ranní v táboře apel vězňů. Před nimi stáli ozbrojení příslušníci SS. Automobilem pak přijel Erwin Lange . Mluvil k přísl. SS a udílel nějaké rozkazy. Trvalo to asi 20 minut.
Pak povel k odchodu vězňů po skupinkách mimo objekt na pracoviště. Většina jich šla touže cestou jako den před tím.
Když začali vězni odcházet z lágru, opustil Stuna myslivnu a spěchal do lesa, odkud pozoroval transp ort ze vzdálenosti asi 100 metrů. Šlo asi 100 vězňů, obklopených strážemi SS s připravenými samopaly ke střelbě. Za poslední skupinou jel na koni příslušník SS, který prve podával Langemu hlášení.
"Z úkrytu v lese jsem viděl zavraždění dalších vězňů hlídkami SS. Bylo to za okolností, kdy se ten či onen vězeň nepatrně vyklonil z řady a byl hlídkou SS okamžitě na místě zastřelen. Pod kamenolomem tímto způsobem zastřeleno asi 20 vězňů. Na uvedenou záležitost se pamatuji velmi dobře, poněvadž jsem se tehdy dostal do trapné situace. Důstojník jedoucí na koni, mne zpozoroval, přiklusal ke mně a chtěl mne zastřelit."
Stuna se prokázal příslušným oprávněním, že se může v lese zdrž vat. Důstojník přikázal, aby se okamžitě vzdálil. Oklikou se však dostal zpět za transpor vězňů v blízkosti osady Závist, kde obdobným způsobem viděl zastřelit dva vězně, kteří pak byli po přinucení hlídkou SS ostatními vězni odneseni do přilehlé studoly.

"Třetí den, tj. 11.4.1945 jsem opět z půdy mé myslivny pozoroval d alekohledem apel vězňů v KT. Odbýval se opět za osistence Erwina Langeho. Po ukončení opelu jsem se opět odebral do lesa, abych mohl pozorovat trans ort vězňů po přihehlé cestě. I tentokrát jsem se stal svědkem zákeřného zavraždění řady dalších vě zňů".
Ce ke tak bylo během 3 dnů zavražděno asi 50 vě zňů.
"Zavraždění byli pak naloženi na koňský povoz, uloženi do připravených beden, upra vených přibližně jako rakve. Bedny nal ny na náklad. automobil a odvezeny neznámo kam.

"poněvadž jsem byl očitým svědkem vyvražďování vězňů, měl jsem obavy že budu ně jakým způsobe odstraněn. Obavy vzrostly po té, když jse byl přistižen v bezpeos řední b ízkosti místa vražd. Z tohoto dův du jsem obešel řadu známých, které jsem informov al o všem, co jsem viděl. Zejména jsem informoval faráře Bělíka ze Štěchovic.

Koncem dubna 1945 byli vě zni odtransportováni neznámo kam. (Odvezeni na nádraží do Měchenic, odkud v nákladních uzavřených vagonec někam odstransportováni.

Poznámka naokraj:
"V době okupace, kdy oblast na Benešovsku vyčleněna pro jednotky SS a uzavřena pro civilní osoby, byl jsem podřízen jako ostatní vedouc polesí této oblasti jistému SPOHROVI, který jako přísl ušník SS v hodnosti npor. s ravoval záležitosti všech le sů v obvodu vyčleně ném pro jednotky SS na Benešovsku. S tímto Spohrem jsem v záležitosti těžby v lese přicházel často do os bního styku. Poznal jsem v němž člověka, který přesto, že sloužil v jednotce SS, se nezto tožňoval s nás lnostmi navězních.
Když jsem třetí den vraždění vězňů byl již velmi rozrušen,stejně jako ostatní zaměstnanci v lesích, rozhodl jsem se vě c oznámit Sp rovi.Báli jsme se pracovat a pohybovat nadále v prosto kudy byli voděni vězni a střileni.
Telefonoval jsem z myslivny Spohrovi a žádal ho, ať hned přijede, ž se zde něco dělej ať lidi odmítají chodit do práce. Spohr odpověděl že už ví, také se prý cosi dozvěděl, prý již telefonoval Kleinovi, hned prý přijede.
Přijel asi za hodinu. Stuna ho podrobně informoval o všem, co po všechny tři dny viděl. Spohr byl velmi roztrpčen. Říkal, že již telefonicky žádal Kleina o zastavení vraždění vězňů. Pak volal předemnou k sobě do mé myslivny důstojníka SS Kusse.
Kuss se dostavil za chvilku. Pamatuji se, že před Spohrem stál Kuss v pozoru. Spohr nevybíravým způsobem poukazoval na nespr vnost v zacházení a na vraždy vězňů. Kuss se odvolával na Erwina

Langeho. Po tomto výstupu, který mohl trvat asi 15 minut, Kuss odeš
do lágru vězňů a Spohr odjel vozem za Kleinem. Asi za hodinu se p
vrátil do myslivny a přisluhoval si zásluhy, že více se již vražděn
vězňů v Hradištku opakovat nebude.

"Pamatuji se také, že Spohr říkal, že ani Klein nesouhlasil s vr
dami vězňů a že se tak stalo v jeho nepřítomnosti, kdy byl na služe
cestě mimo Hradištko.

František Kavan - tehdy lesník:
Bydlel jsem v myslivně poblíž silnice vedoucí z Hradištka do obce Zá
"Přicházel jsem do osobního styku i se samotnými vězni, kteří c
dili do myslivny pro pitnou vodu. Od nich jsem spolu s manželkou
dovídal o ukrutnostech, páchaných na nich SS-manny v KT.

"Prvý den vraždění vězňů jsem tomuto přímým svědkem nebyl. Byl jsem
tehdy v ranních hodinách v lesní školce, když jsem spolu s ostatní
zaměstnanci lesní správy slyšel střelbu směrem od cesty, kterou
SS-manni vodili vězně. Asi za hodinu po té přišel lesní praktik
Humplík, který vyprávěl, že ve stodole na okraji obce Závist le ží
15 zavražděných vězňů. Druhý den na to jsem viděl vraždění vězň
na své vlastní oči. Byli vedeni asi ve 3 skupinkách a za posled
jel mladý důst. SS na koni. Viděl jsem ho v okolí Hradištka někol
kr t, jméno jsem však neznal. Když jsem se takto díval za vězni,
slyšel jsem, jak byl dán německy rozkaz, aby se zastavili a
le hli k zemi. V tom okamžiku začala do nich střelba. Po chvíli
opět povel k dalšímu pochodu. Několik jich však zůstalo ležet. Kdy
SS-manni odtáhli transport se vzdálil, šel jsem se podívat na míst
Vidím, že vězni byli zavražděni střelbou do týla. Když jsem se p
vracel z lesa do myslivny, povraždění vězni zde již nebyli.
Třetího dne jsem události již nesledoval, poněvadž jsem byl z toho
všeho nervově rozrušen a hned ráno odešel za svou prací do lesa.
I tentokrát se však střílení opakovalo. Když jsem se k polední
cel do myslivny procházel obcí Závist, viděl jsem v té
stodole jako lesní praktik, za bité vězně. Šlo o 7 osob.
Kdo konkrétně dal příkaz strážím SS k vyvražďování vězňů při jejich
pochodech na cestě z Hradištka směrem na obec Závist a Třebsín, nev

František HROMAS, nar. 1913 lesní dělník, bydlí v Hostěradicích
"Přesné datum si již nepamatuji. V obci Závist jsem se potkal se
skupinou vězňů, která byla odváděna na pracoviště Třebsín. Chtěl
se vyhnout, cestu obejít, ale byl jsem spatřen důstojníkem SS, kter
mi nadběhl a žádal, ať se legitimuji a především potvrzení, že

se v těchto místech mohu pohybovat. V tom jsem zaslechl výstřely
povely, aby vězni zalehli k zemi. Další výstřely následovaly hned
vzápětí. Po nich povel k dalšímu pochodu. Když jsem pak procházel
poblíž místa, kde padly výstřely, viděl jsem 15 zavražděných vězňů.
Druhý den padly další výstřely. Padli i další lidé - větší
počet vězňů.
"V odpoledních hodinách jsem viděl ze dvorka myslivny koňský povoz
naložený mrtvolami zavražděných vězňů, kteří byli dopravováni
od obce Závist k objektu KT v Hradištku.

Třetí den jsem při ranní cestě do práce viděl na zemi dva zavra žděné vězně a opodál stál příslušník SS (mlha). Odpoledne opět
koňský potah s nákladem mrtvol.

Josef ZVĚŘINA, nar. 1899, Netvořice 77

V době okupace bydlel ve Slapech, odkud docházel na práci do
kamenného lomu v Teletíně a později do Hradištka., kde pracoval jako
pomocný dělník při stavebních pracech. Vypomáhali i političtí
vězni, převážně francouzské národnosti. "Na pracovištích byli střeženi jednak hlídkami SS, jednak kontrolováni v pracovních skupinách
tzv. "kápy" z řad vězňů".

"Přes tato opatření jsem přišel do přímého styku s řadou vě zňů.
li strašně vyhladovělí, vyhublí, těžko zvládali veškerou práci, při
čemž byli kápy i střežícími SS-manny surově týráni.
"Mezi dělníky se hovořilo o vyvražďování vězňů, a o tom, že důvo
dem k takovýmto masakrům bylo to, že v jejich obikacích byly nalezeny
nějaké zbraně a výbušniny. Od některých vězňů jsme se však dozvěděli
že nějaké věci byly skutečně nalezeny, ovšem že tam by ly podstrčeny
SS-manny a tak získána záminka k vyvražďování vě zňů.

Bohumil SÝKORA- nar. 1923, bydlí Břežany,108, okr. Benešov.

Pracoval u hosp. odd. posádky SS při úklidových pracích.
"...při cestě do zaměstnání jsem spolu s bratrem opět viděl
u obce Závist, a sice u posledního domku směrem k Hradištku,
ležet jednoho mrtvého běžně. Opodál leželi 2 zavraždění vě zni. Pod
ohybem silnice ze Závisti do Hradištka v příkopě 20 zavražděných
vězňů. Navečer pak, když jsem se vraceli z Hradištka domů, u obce
Třebsína jsme viděli 9 mrtvých vězňů, přikrytých borovým klestím.
Třetí den jsme pak s bratrem viděli poblíž myslivny, ve které
bydlel hajný Kryštof, v příkopu při cestě ležet 3 nebo 4 zavra žděné
vězně. Tehdy stál na tomto místě příslušník SS a podle jeho pokynu jsme
museli místo obejít. Když jsme pak pokračovali v cestě do Hradištka, viděli jsme na cestě kaluže krve, kde zřejmě krátce
[illegible] leželi zavraždění vězňové.

7

Josef HORYNA - nar. x 1906, bytem v Netvořicích 158
poštovní doručovatel

V době okupace působil na poštovním úřadě ve Štěchovicích a jako
doručovatel mimo j. obcí v okolí docházel také do některých obcí,
které se nacházely v tz, zabraném pásmu pro účely výcviku příslušníků SS. Jde v daném případě o obce Krňany, Teletín, Vysoký Újezd
a Hradištko. Z těchto důvodů měl také propustku, které jej oprávňovala k průchodu těmto obcemi

Počátkem dubna 1945, když jsem jako doručovatel docházel na
poštovní pochůzky, stal jsem se očitým svědkem zavraždění 9 vězňů.
Bylo tomu tak na cestě vedoucí z Hradištka do obce Závist, poblíže
myslivny, ve které bydlel lesní Kavan. Tehdy jsem šel v dopoledních
hodinách z Hradištka a pak přes Závist do Třebsína a dalších
obcí. Přede mnou z Hradištka šla skupina vězňů v doprovodu stráží
SS a viděl jsem, jak několik vězňů poněkud vybočilo, zřejmě
únavou, zesevřeného útvaru. Stráže počaly po těchto vězních stří-
let a několik jich usmrtily. Při střelbě nastala panika, sevřený
útvar vězňů se počal rozprchávat, takže došlo k
dalšímu vraždění strážemi SS. V uvedeném případě, jak jsem se
přímo sám přesvědčil, bylo zavražděno příslušníky SS přibližně 18
vězňů. Velmi krátké době se podařilo strážím sehnat vězně opět do
sevřeného tvaru a přinutit je k pokračování cesty směrem
na Závist a Třebsín - za zpěvu německých písní.

Některých z příštích dnů (to vypráví J.Horyna 1.dubna 1965)
,nevylučuji, že to bylo prvný nebo druhý den po té, jsem za stejných
okolností byl svědkem dalšího vraždění vězňů. V tomto případě však
nešlo o vraždění vězňů za jejich cesty z Hradištka na pracoviště,
nýbrž o jakousi jejich hromadnou popravu. Tehdy jsem šel z mého
bydliště v Krňanech do zaměstnání ve Štěchovicích a když jsem
procházel cestou ze Závisti do Hradištka, byl jsem poblíž cihelny
zastaven příslušníkem SS. Po legitimování se pro vázel mně směrem
k Hradištku asi 40 metrů. Během této cesty jsem slyšel
v místech cihelny, kde se říká Na ovčích, střelbu. Když jsem se
ohlídl, byl jsem vzdálen asi 60 metrů, shrůzou jsem viděl popravy,
respektive vraždění vězňů, které byli v malých skupinkách
před cihelnu předváděni a vražděni. V daném případě šlo o 15 vězňů.
Počátkem dubna, někdy kolem 10.-12., jsem zažil, resp. jsem viděl
důsledky vyvražďování vězňů příslušníky SS v obci Závist, kterou
j

Ukázka textu, zdroj: případ Lange — abs, fond 325, sgn. 325-16-2

HLEDÁNÍ PŮVODNÍHO UMÍSTĚNÍ PROTITANKOVÉHO PŘÍKOPU U TŘEBSÍNA

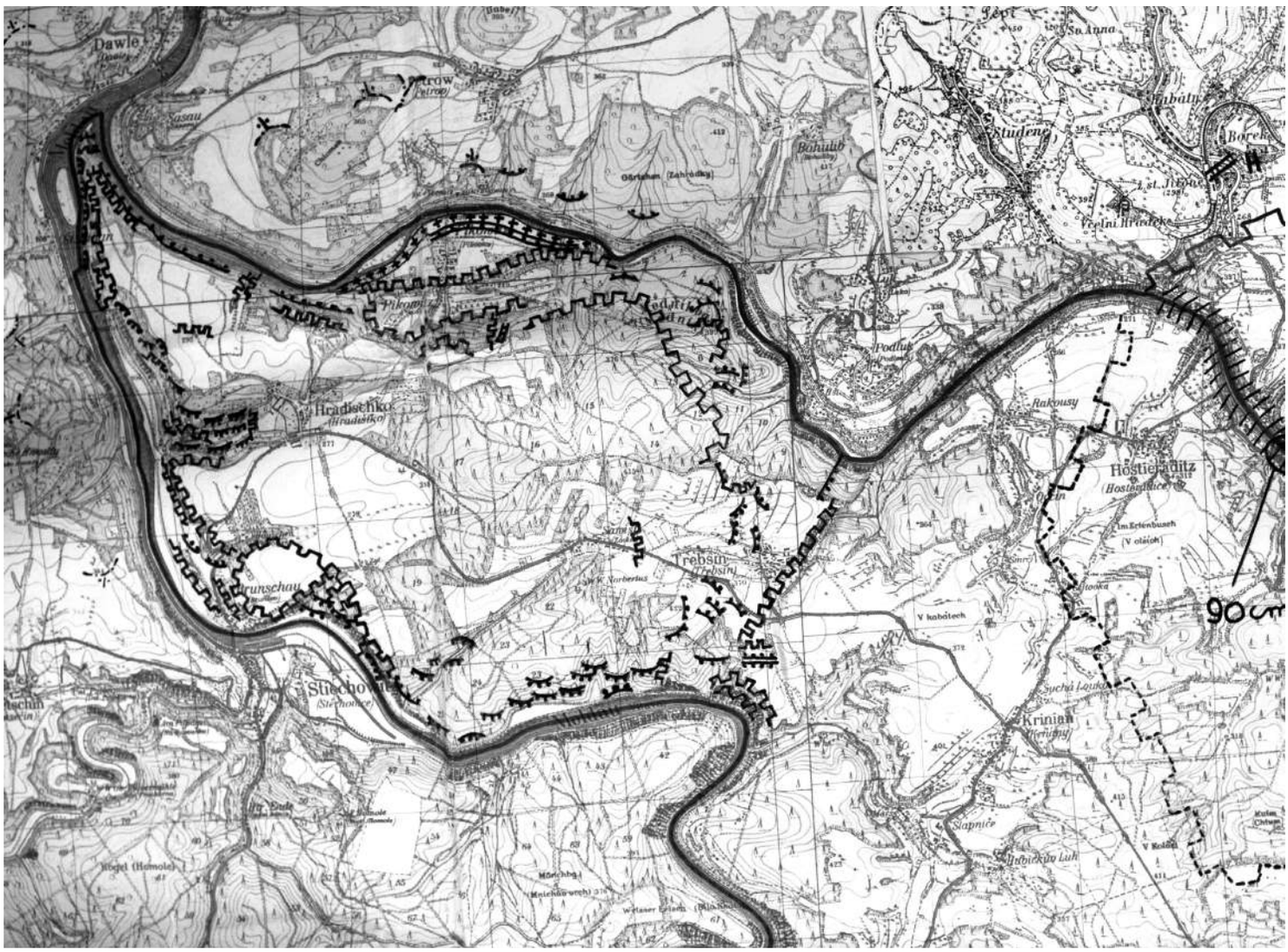

Původní mapa jednotek SS se zakreslením protitankového příkopu a obranné linie, která měla odříznout přístup k mostu ve Štěchovicích a celkově zajistit obranu cípu nad soutokem Vltavy se Sázavou s ženijním výcvikovým střediskem a koncentračním táborem Hradiško. Mezi řekami

Třebsín 1945

Protitankový příkop v původní strouze vedoucí k Sázavě. Foto M. Tichá

Obdobný protitankový příkop na Neveklovsku

Tomáš Tichý a pamětník Karel Heřman u filmového archivu naznačuje směr původního příkopu u Třebsína

Zničený Třebsín 1945

Současný stav míst, kde vedl protitankový příkop. Foto Vojtěch Pavelčík

PROTITANKOVÝ PŘÍKOP U TŘEBSÍNA — REKONSTRUKCE JEHO UMÍSTĚNÍ

Rekonstrukce míst, kde byl příkop vykopán, kam směřovali vězni koncentračního tábora na Hradištku a sem byli nahnáni i obyvatelé okolních vystěhovaných vesnic.

Pamětníci Josef Dolejš a Karel Heřman pomohli díky vzpomínkám z dětství k oživení 80. let staré historie. Autoři děkují za pomoc.

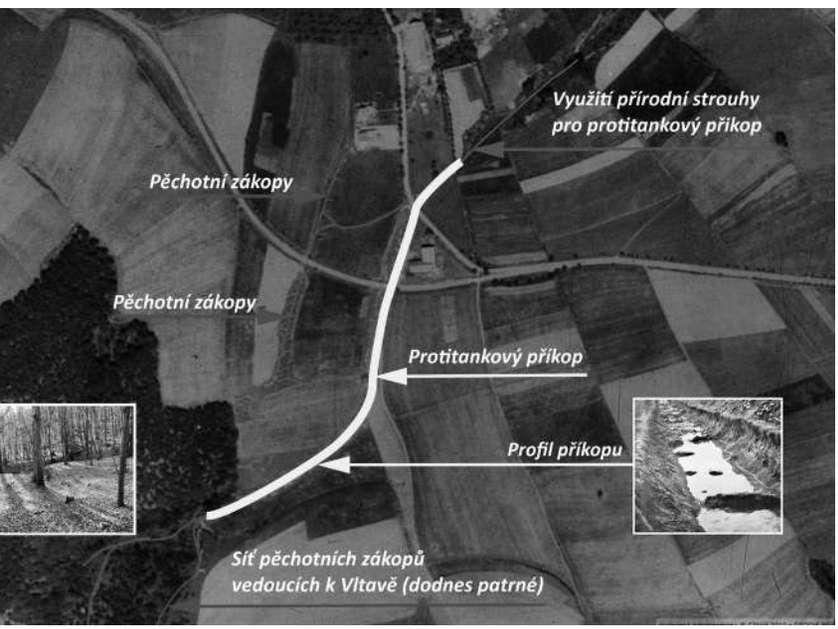

Současný zákres původní trasy protitankového příkopu u Třebsína na základě výpovědí pamětníků. M. Tichá, T. Tichý

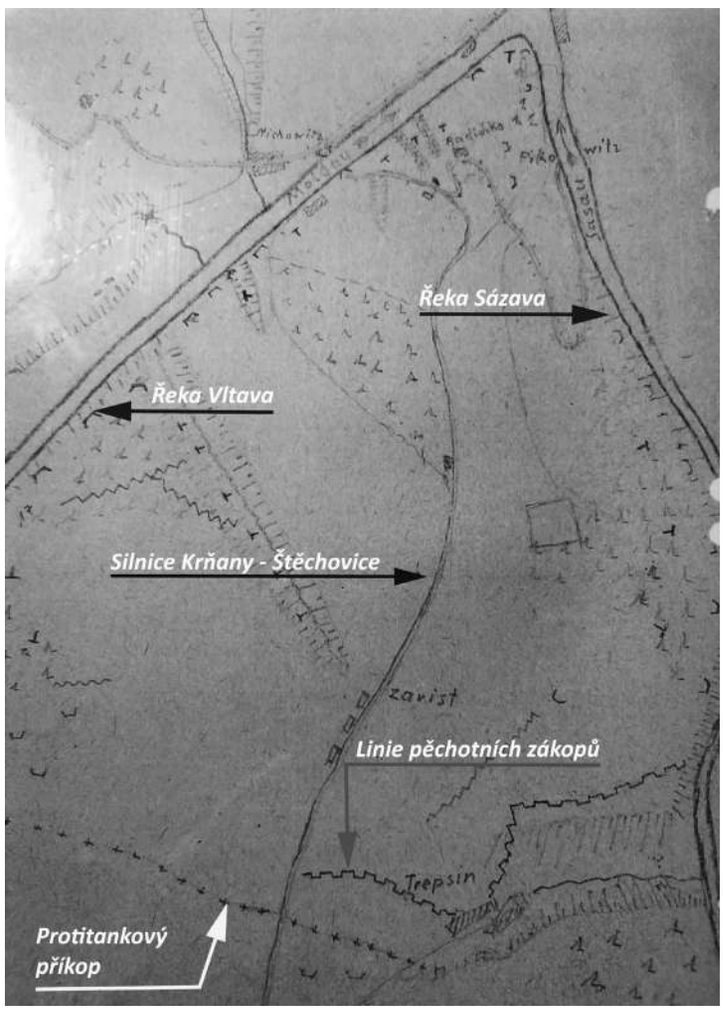

Situační zákres obranné linie SS u Třebsína

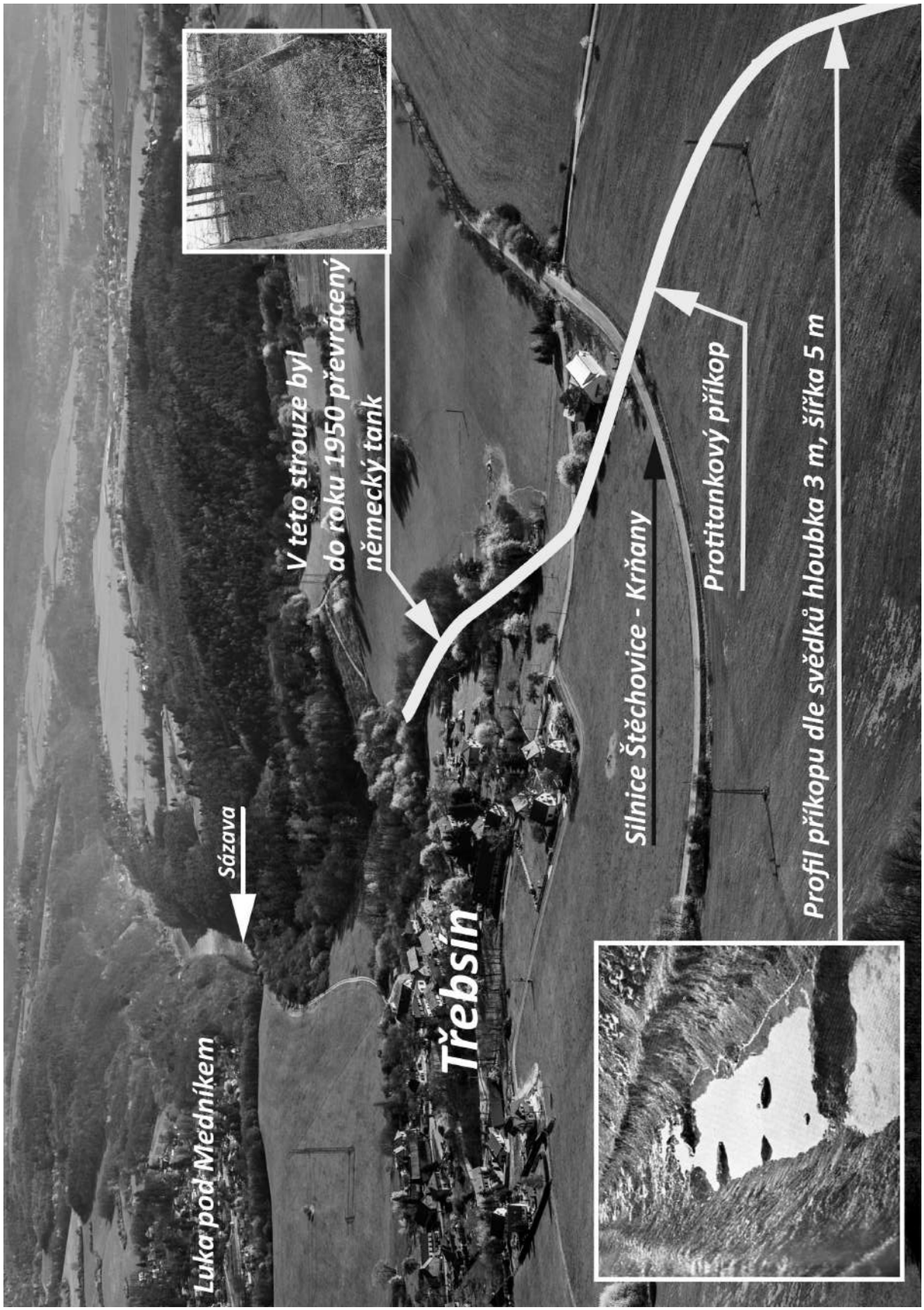

Současná mapa po rekonstrukci míst, kterými vedl protitankový příkop. Letecké foto Jiří Jiroušek

UCTĚNÍ PAMÁTKY

Při příležitosti 80. výročí vystěhování regionu mezi Vltavou a Sázavou se občané Třebsína a okolních obcí, návštěvníci country festivalu Třebsínské zvonění, obec Krňany, Společenství pro historii Mezi řekami, z.s. a Regionální muzeum v Jílovém u Prahy rozhodli vztyčit památník 2. světové války — vystěhování obcí regionu v I. fázi — jaro 1942 do roku 1945 v Třebsíně.

Památník připomene prožité utrpení a smrt v místech protitankového příkopu, který zde museli na sklonku války kopat vězni koncentračního tábora Hradištko a dle dostupných zpráv i místní občané držení v zemědělských dvorech SS Hofech.

Vzpomínka patří i všem mrtvým, vyhnaným nebo zotročeným ve válečných letech 1942—1945 ve středních Čechách v rámci SS-Truppenübungsplatz Böhmen.

Tomáš Tichý a Martina Tichá
Václav Šmerák

REALIZACE PROJEKTU:
MANŽELÉ TOMÁŠ A MARTINA TICHÝCH
TŘEBSÍN

Výtvarný návrh pietní skulptury: **Tomáš Tichý,** Třebsín
Výroba modelu a následné skulptury v životní velikosti: **Ivan Preisler**, umělecký kovář — Praha
Publicistické, dokumentaristické a historické zajištění, odborný dohled projektu: publicista **Václav Šmerák** — Krňany
Grafické zpracování památníku: **Martina Tichá** —DTP Studio Ahoj reklama, Třebsín
Poskytnutí místa na pomník: **Jaroslav Grodecký** — Třebsín
Písemné a dobové materiály: **Lucie Hašková** — Hradištko
Výpovědi žijících svědků: **Josef Dolejš** — Třebsín, **Karel Heřman** — Týnec nad Sázavou
Finanční spoluúčast: **Obec Krňany** 20 000 Kč
Financováno ze sbírky občanů regionu a návštěvníků festivalu Třebsínské zvonění
Dostupné publikace: historik **Jaroslav Čvančara** a jeho obsáhlý archiv, historik **Tomáš Zouzal** — Zabráno pro SS
Nekonečný dík patří všem, kteří se podíleli na uctění minulosti regionu, uctění památky vězňům KT Hradištko, umučených při výkopech protitankovém příkopu, DDT (Domov Důchodců Třebsín) za neutuchající lidskou pomoc při projektech Tomáše a Martiny Tichých.

Návrh památníku 2. světové války — vystěhování obcí regionu v I. fázi — jaro 1942 do roku 1945 v Třebsíně

Závěrem

Vysídlení regionu Čech nebylo jen otázkou výcvikového prostoru pro jednotky SS a jejich přípravy na vojenské operace. Bylo přípravou na pozdější germanizaci celých českých zemí. Dnešní Evropa nám dává záruky, že se podobné věci nestanou, ale je dobré si uvědomit, co k těmto historickým událostem vedlo.

Na závěr sborníku Staletí mezi Vltavou a Sázavou ukázka z práce:

PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY / KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN
RIGORÓZNÍ PRÁCE:
PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA: PRÁVO JAKO NÁSTROJ NACISTICKÉ EXPANZE
THE PROTECTORATE OF BOHEMIA AND MORAVIA: LAW AS AN INSTRUMENT OF NAZI EXPANSION
MGR. ZUZANA KRÝLOVÁ, LL. M.
KONZULTANT: PROF. JUDR. PHDR. KAROLINA ADAMOVÁ, DSC.

Ukázka části práce:

PROTEKTORÁT JAKO BUDOUCÍ NĚMECKÝ PROSTOR

Jakkoliv byla otázka zachování klidu a pořádku v protektorátu pro nacisty prioritní z hlediska týlového zázemí a zbrojní výroby, nepřestali se nikdy zabývat otázkami spojenými s jejich plány na germanizaci Čech a Moravy. Soudobý prozíravý kritik dění v protektorátu Emil Sobota ve svých glosách již v říjnu 1939 v souvislosti s Hitlerovými plány na získání "nového životního prostoru na Východě", proklamovanými v Mein Kampf, napsal, že stojí „mezi těmito kandidáty nedobrovolného vysídlení… …na prvním místě český národ“ a předpovídal „zcela konkrétní plán k našemu masovému vysídlení někam za Ural“. Reagoval tak na Hitlerův projev z 6.října 1939, v němž vůdce ohlašoval nové uspořádání etnografických poměrů ve východní Evropě, přesídlení národností, takže v závěru vývoje vzniknou "lepší dělící čáry, než je tomu dnes“.

Už v roce 1937 Hitler před tehdejším ministrem zahraničí Neurathem a nejvyššími armádními špičkami prohlašoval, že v zájmu rozšíření německého životního prostoru (Lebenstraum) hodlá rozpustit v Německu jak Rakousko, tak české země. Převzetí českých zemí prý bude znamenat další potraviny pro 5 až 6 milionů Němců. Na dva miliony Čechů budou vyhnány a nejasně se zmínil o „odstranění Čechů“. Ve svém projevu 26. září 1938 Hitler světu znovu zopakoval "My nechceme žádné

Čechy" ("Wir wollen keine Tschechen.") Alfred Rosenberg a další nacističtí „experti“ tvrdili, že demografická realita vyžaduje, aby Češi a Poláci byli vyhnáni na východ a uvolnili tak místo pro výkonné německé rolníky. V roce 1937 pak nacističtí zemědělští odborníci sestavovali tajné plány, že v rámci širšího projektu germanizace prostoru usadí v Čechách a na Moravě německé rolníky.

Toto téma rozvíjel i R.Heydrich v přísně tajných projev, které v říjnu 1941 v Černínském paláci a únoru 1942 v Rudolfově galerii Pražského hradu pronesl k představitelům okupační správy. Jeho politická strategie měla být výslednicí třech určujících momentů: přípravy konečného řešení českého problému, potlačení hnutí odporu a zajištění hladkého chodu hospodářství. Jako hlavní prioritu, kterou nesmí ohrozit nic z toho, co se musí stát v přítomnosti, vyzvedl požadavek, aby „tento prostor“ byl „jednou definitivně osídlen Němci“, neboť „je srdcem říše“ a „Čech tady nemá už koneckonců co pohledávat“. Podle Heydricha je třeba při germanizaci zemí Čech a Moravy postupovat "zcela střízlivě a začít s věcmi, které je možno provádět zastřeně již dnes, abychom získali přehled, co z lidí je v tomto prostoru poněmčitelné… to znamená, že musíme nejrůznějšími způsoby, nejrůznějšími zadními dvířky najít příležitost ohmatat jednou veškeré obyvatelstvo po stránce národní a rasové. Zda pojízdnými rentgeny, prohlídkou ve škole, nebo rasovým přezkoušením mládeže při domnělém ustanovení pracovní služby, musím dostat obraz celého národa a pak mohu říci tak a tak vypadá obyvatelstvo…to jsou…lidé, kteří jsou rasově dobří a dobře smýšlející, ty můžeme poněmčit."

Rasová kriteria, jako jeden z předpokladů poněmčení části obyvatel protektorátu, uvedla na území protektorátu do chodu zvrhlé mechanismy rasového prověřování, které mělo u těch nejnepohodlnější vést k jejich likvidaci, stejně jako se to stalo židovskému obyvatelstvu. Zákeřnost těchto metod spočívala v tom, že probíhaly systematicky, v přísném utajení pod pláštíkem každodennosti.
Záminkou jim byly lékařské prohlídky obyvatelstva — školní mládeže, policistů, vojska, státních zaměstnanců apod., rentgenování v rámci zdravotní prevence proti tuberkulóze, fotografování na průkazy totožnosti apod. "Rasovou inventuru" organizovali a vyhodnocovali říšští rasoví a osidlovací "specialisté". Po říšském vzoru byly zřizovány i tzv. karty k zemědělským dvorům, zachycující rasové složení hospodařících osob, majetkové poměry apod. Podle výsledku inventury mělo být jejich osazenstvo buď jen "pouze" vhodně rasově doplněno, nebo úplně vysídleno a nahrazeno německými osadníky. Současně na vybraném území Čech a Moravy vznikala vzorová hospodářství SS a spolu se zábory desítek osad pod záminkou budování vojenských prostorů a střelnic měly předznamenávat budoucí německé osídlení.

Štěchovice — ústup vojenské kolony SS u štěchovického mostu v prvních květnových dnech 1945

DE

RÜCKBLICK II

AUSSIEDLUNG AUS MITTELBÖHMEN ZWISCHEN MOLDAU, SÁZAVA, BENEŠOV UND SEDLČANY

1942—1945

Sammelaufstellung von Dokumenten und Auszügen aus den Arbeiten der Studenten

1942—2022

DE

Zu Beginn des Zweiten Weltkriegs konkurrierten in Deutschland die Einheiten der SS und der Wehrmacht. Die SS hatte damals so gut wie keine militärische Übungsstätte. Das Gebiet zwischen den Flüssen Moldau und Sázava bis Benešov und Sedlčany wurde paradoxerweise schon zu Zeiten der Masaryk-Republik als Truppenübungsplatz ausgewählt, aber nicht genutzt. Ähnliche SS-Übungsplätze sollten zum Beispiel in Vyškov, Milovice und Brdy entstehen, was das tschechische Element, wie Heydrich sagte, gespalten und an der Kommunikation gehindert hätte und nach dem Krieg zu seiner Verdrängung geführt hätte.

DE

Zur Einführung

15 Jahre nach der Gründung der modernen Tradition der Gedenkveranstaltungen an die Zeiten der Aussiedlung der Region zwischen Moldau und Sázava (Sasau) erinnern wir an den 80. Jahrestag der Zwangsaussiedlung eines rein slawischen Gebiets für die Bedürfnisse der SS und der anschließenden Germanisierung. In dieser Zeit sind Dutzende von Materialien entstanden, von Dissertationen und Bachelorarbeiten bis hin zu Schüleraufsätzen, Zeichnungen, Dokumentarfilmen, unzähligen Zeitungsartikeln und Fernsehbeiträgen. Nennen wir hauptsächlich ČT - Historie.cs und Vl. Kučera, der selbstlos half, den Weg zu den historischen Quellen zu öffnen. Auch die Akademie der Wissenschaften, das Institut für Militärgeschichte. Der Historiker Tomáš Zouzal verarbeitete zum ersten Mal die regionale Geschichte in einem nationalen und schließlich europäischen Kontext - Zabráno pro SS (Für SS besetzt). Ihre Beiträge leisteten das Regionalmuseum in Jílové u Prahy, das Museum von Podblanicko mit Mgr. Radovan Cáder oder das Staatliche Bezirksarchiv in Benešov, das Bergbaumuseum in Příbram und PaedDr. Josef Velfl, oder das Landesfest Třebsínské zvonění mit seinen Bildungsprogrammen. Die Informationen wurden durch die Gelegenheitszeitung Mezi řekami verbreitet. Alle 5 Jahre findet ein Treffen der Einwohner im Senat des Parlaments der Tschechischen Republik statt. Und man könnte eine Reihe anderer Namen und Handlungen nennen.

Ein gewecktes Interesse an der Geschichte gibt Zuversicht für die Zukunft. Wir würden einige der alten Fehler nicht wiederholen müssen...

Die vorliegende Publikation ist eine Sammlung von Auszügen aus Dissertationen und anderen Arbeiten der Studenten zum Thema des Zweiten Weltkriegs mit Schwerpunkt auf das in den Jahren 1942 – 45 ausgesiedelte Gebiet in Mittelböhmen - Neveklov, Benešov und Sedlčany. Unter www.mezirekami.cz finden Sie eine Reihe von Links zu Dokumentarfilmen, Veröffentlichungen, Studentenarbeiten zu diesem Thema oder zur älteren Geschichte der Region.

Wir danken allen, die dazu beigetragen haben, die Erinnerungen der Augenzeugen aufzufrischen und bei der jüngeren Generation das Interesse an der Geschichte zu wecken.

Václav Šmerák, Editor der Veröffentlichung,
Vorsitzender der Gemeinschaft für Geschichte
Mezi řekami, z.s.
www.mezirekami.cz

DE

Zum Abschluss

Bei der Aussiedlung des Gebiets im Zentrum Böhmens ging es nicht nur um einen Übungsplatz für SS-Einheiten und deren Vorbereitung auf militärische Operationen. Es war eine Vorbereitung für die spätere Germanisierung des gesamten Gebietes. Das heutige Europa gibt uns die Garantie, dass solche Dinge nicht passieren werden, aber es ist gut, sich daran zu erinnern, was zu diesen historischen Ereignissen führte.

Am Ende der Sammlung Jahrhunderte zwischen Moldau und Sázava, ein Auszug aus der Arbeit:

Juristische Fakultät, Karls-Universität / Lehrstuhl für Rechtsgeschichte
Rigorosumarbeit:
Protektorat Böhmen und Mähren: Recht
als Instrument der nationalsozialistischen Expansion
The Protectorate of Bohemia and Moravia: law as an instrument of nazi expansion
mgr. zuzana krýlová, ll. m.
Beratung: prof. judr. phdr. karolina adamová, dsc.

Auszug aus der Arbeit:

DAS PROTEKTORAT ALS ZUKÜNFTIGER DEUTSCHER RAUM

Obwohl die Frage der Aufrechterhaltung von Ruhe und Ordnung im Protektorat für die Nationalsozialisten Priorität in Bezug auf den rückwärtigen Bereich und die Waffenproduktion war, haben sie nie aufgehört, sich Gedanken über die Fragen im Zusammenhang mit ihren Plänen zur Germanisierung von Böhmen und Mähren zu machen. Der zeitgenössische einsichtige Kritiker des Geschehens im Protektorat, Emil Sobota, schrieb in seinen Glossen bereits im Oktober 1939 im Zusammenhang mit Hitlers Plänen, sich "einen neuen Lebensraum im Osten" zu verschaffen, in Mein Kampf verkündet, es stehe "zwischen diesen Kandidaten für die unfreiwillige Aussiedlung... das tschechische Volk an erster Stelle" und sagte "einen ganz konkreten Plan für unsere Massenaussiedlung irgendwo jenseits des Urals" voraus. Dies war eine Reaktion auf Hitlers Rede vom 6. Oktober 1939, in der der Führer eine Neuordnung der ethnographischen Verhältnisse in Osteuropa verkündete, die Umsiedlung der Nationalitäten, so dass es am Ende der Entwicklung "bessere Trennlinien als heute" geben würde. Bereits 1937 erklärte Hitler vor dem damaligen Außenminister Neurath und der Führungsspitze des Militärs, dass

er im Interesse der Ausweitung des deutschen Lebensraums beabsichtigt, sowohl Österreich als auch die tschechischen Länder in Deutschland aufzulösen. Die Übernahme der tschechischen Länder sollte mehr Lebensmittel für 5 bis 6 Millionen Deutsche bedeuten. Zwei Millionen Tschechen sollen vertrieben werden und vage wurde "die Entfernung der Tschechen" erwähnt. In seiner Rede vom 26. September 1938 wiederholte Hitler vor der Welt "Wir wollen keine Tschechen".

Alfred Rosenberg und andere Nazi-"Experten" behaupteten, die demografische Realität verlangte, dass die Tschechen und Polen nach Osten vertrieben werden, um Platz für tüchtige deutsche Bauern zu schaffen, und im Jahr 1937 stellten Nazi-Agrarexperten geheime Pläne auf und wollten Böhmen und Mähren im Rahmen des breiteren Germanisierungsprojektes mit deutschen Landwirten besiedeln.

Dieses Thema wurde auch von R. Heydrich in streng geheimen Reden im Oktober 1941 im Czernin-Palast und im Februar 1942 in der Rudolf-Galerie der Prager Burg an Vertreter der Besatzungsverwaltung entwickelt. Seine politische Strategie sollte aus drei entscheidender Momente resultieren: Vorbereitung der endgültigen Lösung des tschechischen Problems, Unterdrückung der Widerstandsbewegung und Sicherstellung des reibungslosen Funktionierens der Wirtschaft. Als oberste Priorität, die nicht durch irgendetwas, das in der Gegenwart geschehen muss, beeinträchtigt werden darf, betonte er die Forderung, dass "dieser Raum" "eines Tages endgültig von Deutschen bewohnt werden" sollte, denn "es ist das Herz des Reiches" und "der Tscheche hat hier schließlich nichts zu suchen". Laut Heydrich ist bei der Germanisierung Böhmens und Mährens „völlig nüchtern" vorzugehen und „mit Dingen beginnen, die bereits heute verdeckt durchgeführt werden können, um zu überblicken, was von den Menschen in diesem Raum germanisierbar ist..... Dies bedeutet, dass wir auf allen möglichen Wegen und durch alle möglichen Hintertüren nach Möglichkeiten suchen müssen, die gesamte Bevölkerung einmal national und rassistisch abzutasten. Ob mit mobilen Röntgengeräten, durch Schuluntersuchungen oder durch Rassenüberprüfung von Jugendlichen in der vermeintlichen Arbeitsdienst, ich muss mir ein Bild von der ganzen Nation machen, und dann kann ich sagen, so und so sieht die Bevölkerung aus... das sind... Menschen, die rassisch gut und wohlgesinnt sind, die können wir eindeutschen." Die Rassenkriterien als eine der Voraussetzungen für die Germanisierung eines Teils der Bevölkerung des Protektorats setzten im Protektorat verwerfliche Mechanismen der Rassenüberprüfung in Gang, die zur Liquidierung der unbequemsten Personen führen sollten, so wie es der jüdischen Bevölkerung geschah. Die Heimtücke dieser Methoden bestand darin, dass sie systematisch und unter dem Deckmantel des Alltäglichen und unter strenger Geheimhaltung durchgeführt wurden. Ihr Vorwand waren medizinische Untersuchungen der Bevölkerung - Schulkinder, Polizisten, Militär, Beamte usw., Röntgenaufnahmen im Rahmen der Gesundheitsvorsorge gegen Tuberkulose, Fotos für Personalausweise usw. Die "Rasseninventur" wurde von den "Rassen- und Besiedlungsspezialisten" des Reiches organisiert und ausgewertet. Nach dem Reichsmodell wurden auch sogenannte landwirtschaftliche Hofkarten eingeführt, in denen die Rassenunterschiede die Zusammensetzung der landwirtschaftlichen Bevölkerung, die Eigentumsverhältnisse usw. erfasst wurden. Je nach Ergebnis der Bestandsaufnahme sollte ihre Belegschaft entweder "nur" rassisch geeignet ergänzt oder aber vollständig ausgesiedelt und durch deutsche Siedler ersetzt werden. Gleichzeitig wurden in ausgewählten Gebieten Böhmens und Mährens SS-Musterbauernhöfe errichtet, die zusammen mit der Beschlagnahmung Dutzender Siedlungen unter dem Vorwand des Baus von Militäranlagen und Schießständen ein Vorzeichen der künftigen deutschen Besiedlung darstellen sollten.

EN

RETROSPECTIVE II

EVICTED FROM THE CENTRE OF BOHEMIA, BETWEEN THE VLTAVA & SÁZAVA, BENEŠOV AND SEDLČANY 1942—1945

A collection of documents and examples of student work

1942—2022

EN

At the beginning of World War II, the SS and the Wehrmacht units in Germany were trying to outdo each other. The SS at that time had practically no military training grounds. The area between the Vltava and Sázava beyond Benešov and Sedlčany was paradoxically earmarked as a military zone even as early as the First Republic of T.G. Masaryk, but never so used... Similar SS training grounds were to be, for example, in the Vyškov region, Milovice region, and Brdy, which as Heydrich put it would split-up the Czech rabble, who would no longer be able to stay in touch and thus after the war would be displaced.

EN

Introduction

15 years on from the establishment of the present-day tradition of remembering the displacement from the region between the Vltava and Sázava rivers, we mark the 80th anniversary of the forced eviction of a historically purely Slavic territory for the needs of the SS and to make way for Germanization. In the interim, dozens of materials have been put together, ranging from dissertations, bachelor's theses and school essays, drawings, documentary films, countless newspaper articles and television spots. Most notable among them, the Czech TV's "Historie.cs" programme and Vladimír Kučera, who selflessly helped open up access to historical sources. Likewise deserving thanks are the Academy of Sciences, and the Military History Institute. Historian Tomáš Zouzal was the first to put the region's history in a national, and ultimately European context in his 'Seized for the SS' compendium. The Regional Museum in Jílové u Prahy, the Muzeum Podblanicka with Mgr. Radovan Cáder as well as the State District Archives in Benešov, the Mining Museum in Příbram, PaedDr. Josef Velfl and the Třebsín Bell-ringing country festival with educational programs also contributed. Information was disseminated by the occasional Krňany newspaper Mezi řekami, highlighting the history of the region. Every 5 years, a meeting of residents is hosted in the Czech Senate. There are numerous other names and events we could mention.

The interest in history thus aroused gives one a good vibe for the future. We may yet avoid having to repeat the same old mistakes…

The present publication is a collection of extracts from dissertations and other student write-ups on the topic of World War II, with a focus on the zone of evictions from the very heart of Bohemia – Neveklovsko, Benešovsko, Sedlčansko in the years 1942-45. On www.mezirekami.cz you will find a number of references as well as documentaries, publications, and student work on the topic, as well as about the older history of the region.

We would like to thank everyone who has helped to dust off the recollections of first-hand witnesses and to awaken interest in history among the younger generation.

Václav Šmerák, publication editor,
chairman of the Mezi řekami, z.s.
history association
www.mezirekami.cz

EN

Final Thoughts

The creation of a depopulated zone in the centre of Bohemia was not only a matter of creating training space for SS units and their preparation for military operations. It was making ready for the later Germanization of the entire territory. Today's Europe cannot guarantee that such things will never again happen, but it is useful to understand what led to these historical events.

Between the Vltava and Sázava rivers:

CHARLES UNIVERSITY ARTS FACULTY / FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
DEPARTMENT OF LEGAL HISTORY
RIGOROSUM THESIS:
THE PROTECTORATE OF BOHEMIA AND MORAVIA: LAW AS AN INSTRUMENT OF NAZI EXPANSION
MGR. ZUZANA KRÝLOVÁ, LL. M.
CONSULTANT: PROF. JUDR. PHDR. KAROLINA ADAMOVÁ, DSC.

Illustrative sample of the work:

THE PROTECTORATE AS A PROSPECTIVE GERMAN TERRITORY

Notwithstanding that for the Nazis the question of keeping order and calm within the Protectorate was a priority in terms of logistical support and arms production, they never stopped dealing with issues concerning their plans for the Germanization of Bohemia and Moravia. A contemporary and far-sighted critic of the events in the Protectorate, Emil Sobota, wrote in his glosses as early as October 1939 in connection with Hitler's plans to acquire 'new living space in the East', as proclaimed in Mein Kampf, that 'among these candidates for involuntary displacement… first place goes to the Czech nation' and he predicted 'a very concrete plan for our mass displacement somewhere beyond the Urals'.

This was in response to Hitler's speech of 6 October 1939, in which the Führer announced a new arrangement of ethnographic matters in Eastern Europe, the resettlement of nations, so that at the end of that development there will be 'better dividing lines than today'.

As early as 1937, Hitler stood before the then Foreign Minister Neurath and the top military leaders, proclaiming that in the interest of expanding German living space (Lebensraum) he intended to absorb into Germany both Austria and the Czech lands.

The takeover of the Czech lands would mean more food for 5 to 6 million Germans. Two million Czechs would be expelled and he spoke obliquely of 'Czechs being got rid of'. In his speech of 26 September 1938, Hitler reiterated to the world that 'We don't want any Czechs' ("Wir wollen keine Tschechen.")

Alfred Rosenberg and other Nazi 'experts' claimed that demographic reality demands that Czechs and Poles be expelled to the East to make room for efficient German agricultural workers, and in 1937 Nazi agricultural experts drew up secret plans as part of a wider Germanization project to settle German peasants in Bohemia and Moravia.

This theme was also developed by Reinhard Heydrich in a top-secret speech made in October 1941 in the Czernin Palace, which he then in February 1942 delivered to representatives of the occupation administration in the Rudolph Gallery of Prague Castle. His political strategy was to be the outcome driven by three defining moments: the preparation of the final solution of the Czech problem; suppressing the resistance movement; and ensuring the smooth running of the economy. As a top priority, and one which must not be jeopardized by anything presently going on, he highlighted the demand that 'this space' be 'once and for all settled by the Germans', for ' it is the heart of the empire' and 'no Czech has any right to be there, after all.' According to Heydrich the Germanization of the lands of Bohemia and Moravia must be done 'quite soberly and begin with things that can be done in a veiled way even today, so that we can got an overview of what aspects of the people in this space are Germanizable,

...That is, we have in all sorts of ways, through all sorts of back doors, to find the opportunity to get a feel for the entire population in terms of national and racial aspects. Whether by mobile X-rays, school inspections, or the racial examination of youngsters in the course of supposed work assignments, to get a profile of the whole nation, and then to be able to say what the population looks like... such and such are... people who are racially sound and well- disposed, and those we can Germanize.'

The racial criteria, as one of the prerequisites for the Germanization of part of the population of the Protectorate, set in motion the perverse mechanisms of ethnic screening, which was to lead to the disposal of those most inconvenient, as indeed was done to the Jewish population. The insidiousness of these methods lay in their systematic nature, conducted in strict secrecy under the guise of everyday life.

They were done under the pretext of medical examinations of the population – schoolchildren, policemen, troops, civil servants, etc., X-rays as part of preventative healthcare against tuberculosis, by taking photographs for identity cards, etc. The 'Racial Inventory' was organized and evaluated by the Reich's race and settlement 'specialists'. Following on from the rest of the Reich, agricultural homestead cards were also established, depicting the racial composition of the economically active, their property situation, etc. According to the inventory findings the staff should was to have been either 'merely' appropriately racially supplemented, or completely displaced and replaced by German settlers. At the same time in selected territories of Bohemia and Moravia, model SS homesteads were established, and together with the seizure of dozens of settlements under the pretext of building military zones and shooting ranges, they were to foreshadow prospective German settlement.

MEZI ŘEKAMI

Středočeský kraj

OHLÉDNUTÍ II

Editor: Václav Šmerák
Text: Jednotliví autoři příspěvků, ukázky dizertačních a bakalářských prací dle uvedení autora

Grafická úprava a sazba: Pavlína Najfusová
Vytiskl: Tisk Pětka, s. r. o

Jazyková spolupráce: Jaroslav Jarůšek a jednotliví autoři

Vydalo: Mezi řekami, z. s. jako svoji 16 publikaci
160 stran, první vydání , náklad 500 výtisků

Kontakt: Mezi řekami, z. s., mobil: 603 196 678, e-mail: v.smerak@seznam.cz

MEZI ŘEKAMI, z. s.

Mezi řekami, z. s. — Společenství mapující historii mezi Vltavou a Sázavou ve Středu Čech
2007—2022, 15 let činnosti
Publikace, dokumentární filmy, publicistické pořady, články, přednášky, výstavy
s popularizací dějin regionu mezi Vltavou a Sázavou

Projekty:
Vystěhování — dokumentární film z historie 2. světové války ve středu Čech
Mezi Vltavou a Sázavou — sága rodů, fotografická publikace
Historie.cs — Vyhnáni ze středních Čech, spolupráce s ČT
Ohlédnutí — Almanach, autentické vzpomínky pamětníků, publikace
Příležitostné noviny **Krňan** a **Mezi řekami** 2012—2020
Historie rodu Krňanských z Krňan, vytvoření rodokmenu do 16. století, setkání držitelů jména Krňanský, Krňanská z Čech, Moravy, USA
Kronika kronik — přepisy kronik Nedvězí, Rabyně, publikace
Vysoký Újezd — historie kostela Narození Panny Marie a širšího okolí, publikace
Sekanka — historie zaniklého středověkého městečka, Klášter na Ostrově, publikace
Rudolf Strimpl — první jahodář v Čechách, publikace
Jahodový král — Rudolf Strimpl, publikace
TJ Krňany — 40 let, publikace
Hradištko — vznik obce, povrchová těžba zlata, publikace
Krňany 950 let obce, slavnostní setkání
Teletín 635 let obce, výstava, folklorní program
Středověká tvrziště, lokalita Teletín, Vysoký Újezd, Kročákov — historický výzkum ve spolupráci s Regionálním muzeem v Jílovém u Prahy
Cesty domova — návštěva míst, kam se uchýlili vystěhování obyvatelé, videozáznam
Nebeské fotografie Jiřího Jirouška, publikace
Cyklus Info sešitů — historie regionu, publikace
Staletí mezi Vltavou a Sázavou — Ohlédnutí II — vystěhování 1942—2022, publikace
Hudební festival Podblanický podzim a koncerty ve Vysokém Újezdu v kostele Narození Panny Marie
Držitel ceny Středočeského kraje za kulturu v roce 2018
Památník zavražděným a vystěhovaným za 2. světové války mezi Vltavou a Sázavou, spolupráce s Tomášem a Martinou Tichých
Tradiční country festival Třebsínské zvonění — edukativní programy, přednášky, výstavy
Ohlédnutí — setkání občanů v Senátu Parlamentu ČR v roce 2012, 2017 a 2022
80. výročí vystěhování regionu za 2. světové války — celoroční projekt ve spolupráci s vystěhovanými obcemi a městy pod záštitou Středočeského kraje. Pořádáno již v roce 2012 — 70 let, 2017 — 75 let a v roce 2022 již potřetí

Všem účastníkům našich akcí, čtenářům, spolupracovníkům, obcím a městům, všem, kteří naši činnost podpořili, děkujeme!

Václav Šmerák, předseda Společenství Mezi řekami, z. s. — www.mezirekami.cz/Facebook

PRO PAMPELIŠKU

Kdykoli se na jaře rozzáří žluté terče pampeliškových květů, připomenu si vyprávění přítele, který přežil věznění v koncentračním táboře na Hradištku.

Francouzští zajatci vyhledávali na cestě do práce rašící listy pampelišek, které jim svou chutí připomínaly salát. Trhali je a pojídali, aniž dbali na kruté rány, které jim při tom uštědřovali němečtí kápové. Jednomu drobnému chlapci se takový úlovek obvykle nepodařil. Až jednou – bylo to v dubnu 1945, kdy bylo zajatcům přikázáno kopat hluboký protitankový příkop u Třebsína, spatřil nad sebou rozkvétající „pissonlit", jak Francouzi tuto květinku nazývali. Kývala na něho na okraji příkopu a on se bez váhání pokusil pro ni vyškrábat. Marně na něj volali jeho kamarádi, snad je ani nechtěl slyšet. Určitě neslyšel výstřel dozorce, jenž na něj zamířil...

Padl zpátky na dno příkopu a v tuhnoucích prstech svíral rozkvétající poupátko toho jara, které pro něj – kdyby zůstal naživu – mohlo být předzvěstí svobody.

MUDr. Eva Stupková